

INDRIKIS REINBERGS

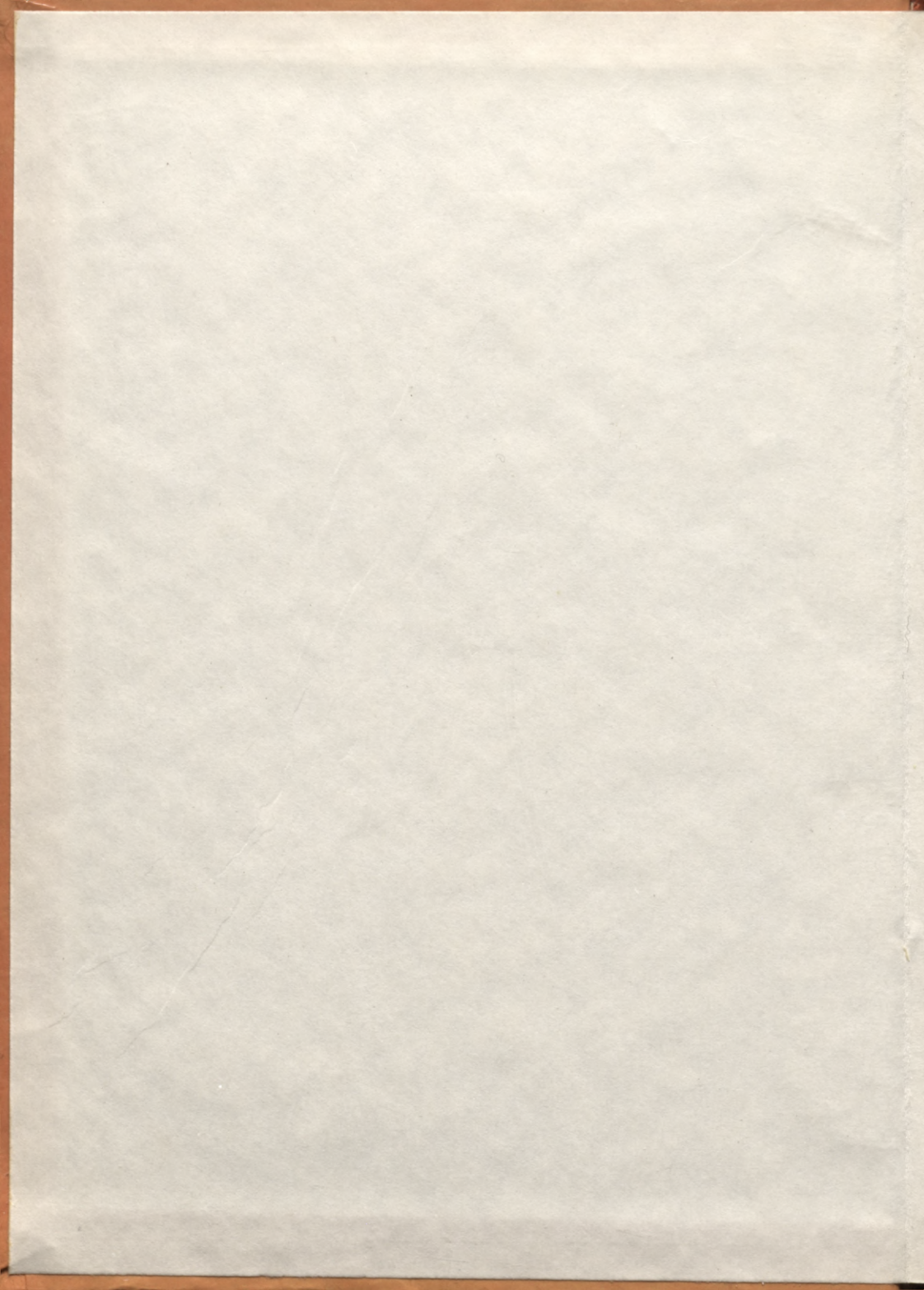
ATVAĻINĀTS KAPTEINIS, LĀČPLĒŠA KARA ORDEŅA KAVALIERIS

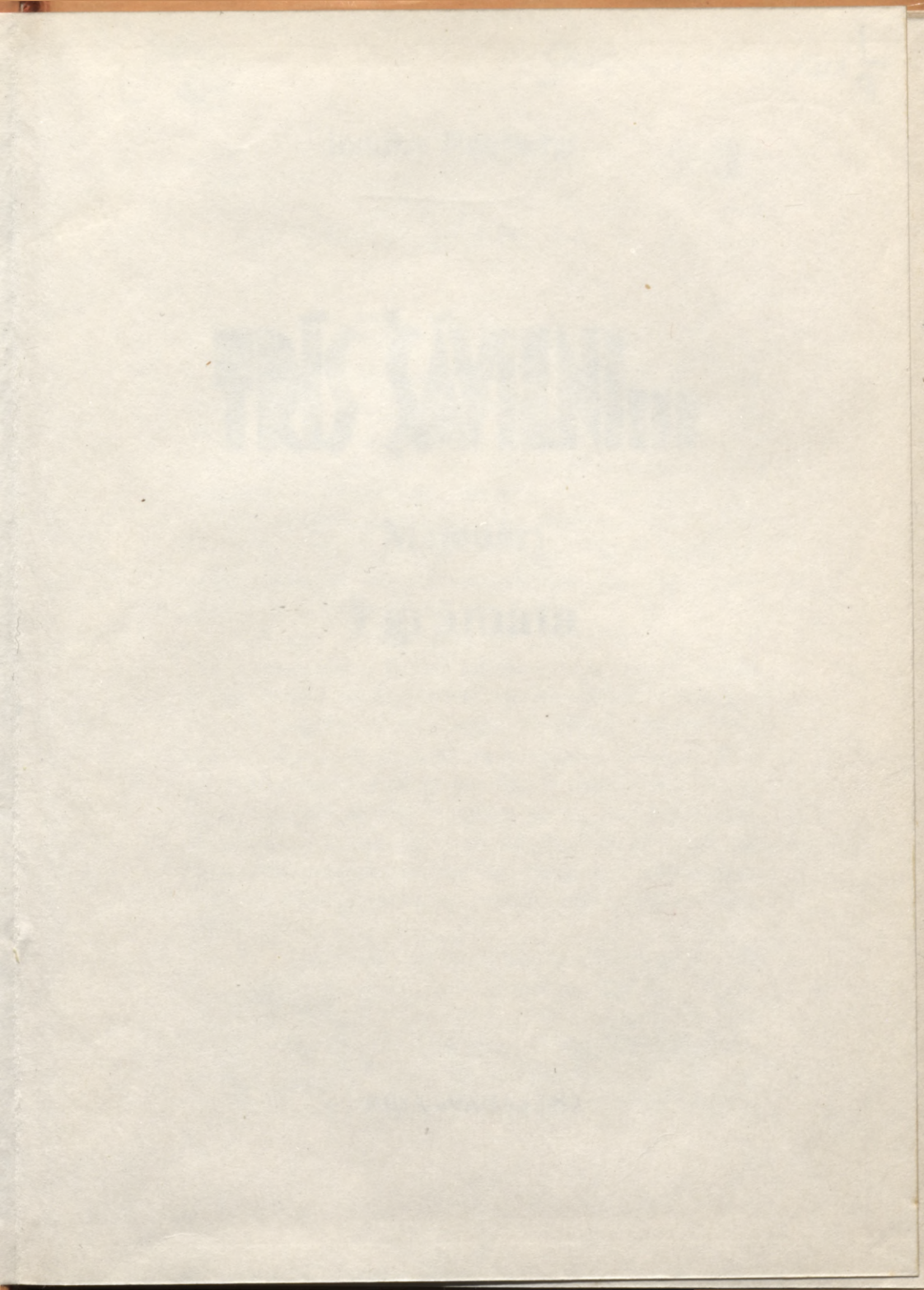
TRIS SĀVIENI

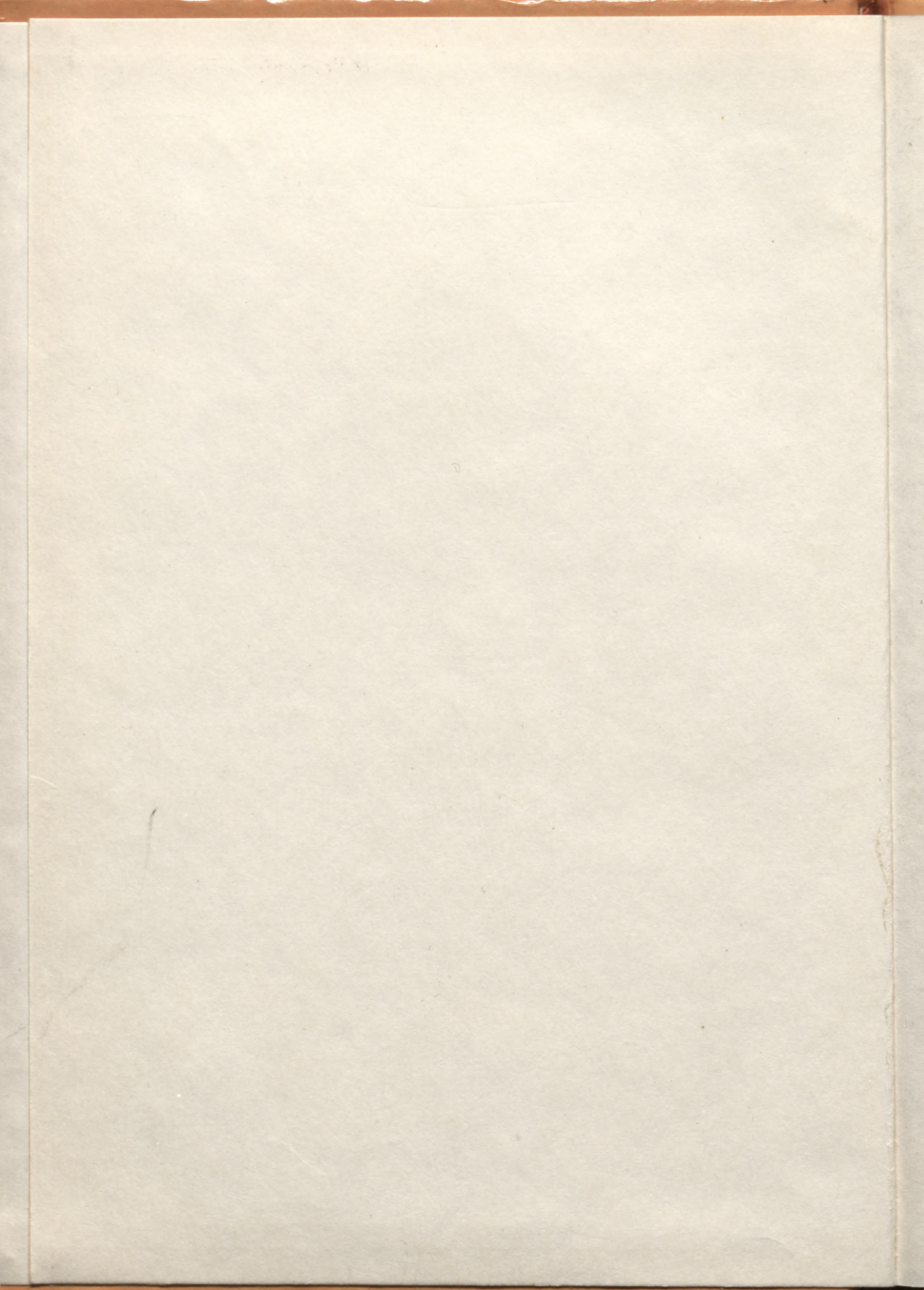
1.GRĀMATA

**ACULIECINIEKA VĒSTĪJUMS
CĪNAS UN AVANTŪRAS**

93-3
L 40

Obligātais eksemplārs

L
9

Indriķis Reinbergs

TRĪS SĀVIENI

Memuāri

I grāmata

RĪGA «VAGA» 1992

84L1-4
Re343

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

~~92~~ 1742
0306042988

Trīs šāvieni

Autora izdevums Rīga — 1934.

Piektā fronte

Autora izdevums Rīga — 1935.

R $\frac{4702370000}{M821(09)-92}$ 92

ISBN 5-86574-004-0

© Mākslinieciskais
noformējums,
«Vaga», 1992
© Sakārtojums,
«Vaga», 1992

Priekšvārds.

Eiropas lielā katastrofa, kuŗa sākās ar it kā nejaušu šāvieni Sarajevā 1914. gadā un no kuŗas visvairāk cieta un cieš vēl joprojām Austrumeiropa, nav noslēgusies vēl tagad, lai gan no šīs katastrofas sākuma būs pagājuši drīz 20 gadi. Arvienu vēl gājušie gadi un to notikumi, kā spilgti un baigi atgaismas uzliesmojumi, dzīvo mūsu atmiņā un savos vēl nenoskaidrotos veidos un atveidos tirda mūsu apziņu.

Lai gan mūsu tauta, tās aktīvākā daļā, visos šos notikumos ir bijusi kaisla līdzgaitiece, mums tomēr trūkst darbu, sevišķi to memuārā laukā, kas neseno pagātņi zīmētu kaut cik saskanīgā, notikumiem caurejošā patiesā un oriģinālā uztverē. Tiesa: ir mums šajā sfērā vairāki daiļdarbi (K. Strāls, A. Grīns, arī šo rindu autors u. c.), kas atsevišķus pagājības momentus tver subjektīvā plāksnē un veido beletristiskā formā, bet vispārēja, cēloņsakarīga un objektīva lielās norises atmiņu zīmējuma mums vēl nav.

To vērā ņemot, ar lielu gandarījumu ķēros pie šo memuāru autora, atv. kapteiņa Indriķa Reinberga un daudzējādā ziņā traģiska un gandrīz visu spilgtāko pagātnes notikumu patiesa līdzdalībnieka darba caurskatīšanas. Es nenožēloju to, ko darīju. Šis darbs, ko atmiņveidīgi paguvis darināt bij. Ei-

ropas kara aktīvs cīnītājs, īsts kauju virsnieks un vēlākā Krievijas jūkļa aculiecinieks un dalībnieks, kam liktenīgā kārtā nācies gandrīz visu t. s. kontr-revolūcijas posmu nostaigāt plecu pie pleca ar mūsu tautas varoni plkv. Fr. Briedi, man šķīta saistošs no sākuma līdz galam.

Es nešaubos, ka tāds šis darbs būs arī god. lasītājam, kas pie viņa pieies ar neviltotu dziņu izprast notikumus to netendenciozā uztverē.

J. Reinbergs nav profesionāls publicists un tomēr viņa vēstījums ir spilgts un saistošs no sākuma līdz galam. Šajā darbā runā ne tik daudz rakstnieka-profesionāļa arodnieciskais slīpējums. cik ciņu cilvēka ārkārtēji pārdzīvojumi. Tās ir rindas un tēli un ainas, ko dod patiesākais un objektīvākais visu laiku liecinieks — piedzīvojums.

Kārlis Lapiņš.

Rīgā, janvārī 1934. gadā.

TRĪS ŠĀVIENI

Autora priekšvārds.

Es nepretendēju uz rakstniecības meistartituli — ne tādā nolūkā es ķēros pie sava darba «Cīņas un avantūras divdesmit gados». Mans nolūks ir cits, un proti:

Es gribu attēlot tos dažus no saviem piedzīvojumiem un novērojumiem, kādi man kā neseno lielo notikumu dalībniekam gadījušies nesenā pagātnē, t. i. kopš 1914. gada. Mans nolūks ir pacelt no aizmirstības dažas no tām vēstures un sabiedriskās dzīves lapas pusēm, no kuŗu pareizas apgaismošanas gan zināmu, gan neizprotamu iemeslu dēļ mūsu rakstniecības lietpratēji ir centušies izvairīties.

Rast notikumiem pareizu sakarību un dot faktiem neviltotu atstāstījumu ir mana cieša apņemšanās. Un ja kādam šāda objektivitāte arī izliktos nepieņemama, tad mana atbilde lai būtu: «Patiesība ir dadzis acīs tiem, kas no viņas bēg.»

Protams, es nevaru apgalvot, ka mans darbs ietvers pagātnes notikumu virkni simts procentīgi. Tas nav veicams vienai personai. Bet es gribu gan cerēt, ka mans pasākums varētu ierosināt visa tēlotā laikmeta plašākai apgaismošanai arī citus. Mums taču tik ļoti daudz veco kaŗavīru, arī civiļu, kuŗi ne mazums būs piedzīvojuši. Kopā ņemot es

ceru, ka man radīsies sekotāji, kuri nepaliks vienaldzīgi, bet dziļā cienībā pret patiesību, apkārtnes neiespaidoti, neaiznesīs sev līdzīgu visu to no sava mūža gaitām, kas tiešām spētu dot gan nākošām paaudzēm, gan nākošam vēsturniekam tik neizsakāmi daudz pamācoša.

Tautas labākas nākotnes pamatos liksim pagātņi tādu, kāda viņa ir bijusi īstenībā.

Autors.

2. Klusums pirms negaisa.

Lēnām uz priekšu! ...

La-a-angsam vorwärts! ...

Langsam vorwärts! ... Stop!

No viena krasta uz otru, no elevātora uz pilsētu, no pilsētas uz elevātoru, ik pēc piecpadsmit minūtēm. No sešiem rītā līdz divpadsmitiem naktī — vismaz piecdesmit reizes dienā:

«Langsam vorwärts! ...»

Kas braucēji? Protams, čikstiņciemnieki, striķnieki, Kantsona ciems ... Tuvākai Pārventai nav laika meklēt ceļu uz Sarkanmuižas tiltu. Ja plosta tiltu vajadzēja pārceļt no Pārventas un pilsētas vistuvākā savienošanās punkta — Muitas dārza gala, uz nomali, kuŗu vietējais policists — «urjadņiks» savā uztverē apzīmē par «k čortu na kuļički,» tad Pārventas pilsonis labāk kāpj «kuģītī» un maksā par katru «Langsam vorwärts! ...» savas trīs kapeikas. Viņam jāmaksā, jo laiks tam nauda. Ventspilnieks nedrīkst ziedot liekiem gājieniem nepilnas divas stundas. Turp un atpakaļ — katru dienu divas stundas!

Jā, pa kuŗu laiku tad lai rubļus kaltu, kad lai rastu laiku darbam un atpūtai? Kuŗā laikā, piem. lai Pārventas reālists vestu ciņu ar «Galachovu», «Vereščaginū», ar «oberlērera» «das alles kommt vom grossem studieren!»? Ar «Pitagora biksēm», pat ar nupat kā jaunizepto pašu «Pitagoru», kuŗš mēģina jau čāpot it kā savām paša kājām?

«E-ċ-m-ē teorēma skān: Katetu kvadrātu summa līdzinās, līdzinās lī-lī-mjā... Lai to pierādītu, tad e-e-me-mē, ja, līdzinās hipotenūzas kvadrātam. Ko arī vajaga pierādīt.»

Ak šis Pitagors! Viņš ir kļuvis nemirstīgs pat literāriskā nievā, kuŗu ar tik vieglu hūmoru labprāt atkārtu Ventspils reālists:

«Pitagorova štani, štani, štani

Vo vsie storiņi ravni, ravni — da.»

Pitagorisma laukā reālistam cīņa ir neizbēgama. Vēl lapas pusi no «Jugendwasser»a, divdesmit rindas no «Poltavas kaujas», vai «Oņegina», arī vēl «musjē-parlē vu fransē» un Makša Reinķes mājā pavadītās piecas, sešas stundas — tas ir pietiekošs laika sprīdis, lai reālistam viņa nākošās dienas gudribas balasts līdzinātos tam svaram, kādu ceļ vienīgi Ventspils muitas tūkstoš spēku lielais krāns!

Tādēļ taupīt laiku un mazāk «apkārt pa tiltu». Kuģītis tuvāks, kuģītis ērtāks, ar kuģīti arī patīkamāk.

«Langsam vorwärts!... Stop! Rückwärts! Stop!» Un sniegbaltā kapteiņa vienmērīgo komandu kuģa ruporā var grozīt vienīgi lielāks ledus gabals, un arī tas tikai tad, ja viņš krusto velkonim ceļu pie paša deguna.

Arvien «langsam», arvien «lēnām», bet nekad «stop». Nekādu «atpakaļ» citur, kā vienīgi pie piestātnes, jo... Ventspils osta nekad neaizsalst tik stipri, lai rastos ledus gabali, kuŗus nepārvarētu parastais ostas velkonis.

«Ventspils vienīgā neaizsalstošā osta Baltijas jūrā un tāda vienīgā visas Eiropas ziemeļos, izņe-

mot, Aleksandrovsku Mūrmanskā.» Tā zinātāji raksta ģeografijas grāmatās. To zin un ar to lepojas ventspilnieki, visi bez izņēmuma. Ja kāds par to vēlas pārliecināties, tad viņš var ap to laiku, kad Tenis liek galdā cūkas ausi un Lauskis pakšos spēr baltus zibšņus, iet uz elevātora krastmalu un skaitīt: viens, divi, trīs — trīs rindas kuģu elevātora malā... Viena, divas rindas pie muitas... Un vesels un gašs kuģu strēķis pilsētas piestātnes kilometrā. Saskaitījis vismaz simts tvaikoņu, viņš pats savām acīm redz, ka sala vectētiņš gādā, lai arī mazajai sērdienītei Ventspilij būtu savas kungu dienas.

Un tiešām: Pēterpils, Tallina, Rīga, Liepāja! — kas šīs par mīlulēm? Kādēļ baltie rubļi un zeltainie piec- un desmitnieki pienākas tikai viņām? Nē! Lai būtu arī vismazākai! Lai neviens neiedomājas ventiņus apiet!

Sava tiesa, vismaz divi mēneši, ventspilniekiem ir neatņemami. Sala vectētiņš, nostājies ar vienu kāju Nevā, ar otru Daugavā, seko, lai tālbraucēju tvaikoņu dūmu mutuļi saplūstu tikai uz Ventspils ceļiem, un vienīgi Ventspils lai pildītu savas plašās noliktavas preču bagātībām. Ventai jāpildās ar kuģiem, ar tuviem un tāliem viesiem un jūrnieku «alle right» Ventspilij iezīmē viņas darba dziesmu — kuģu vinču rīboņu, strādnieku klaigas un ratu dārdoņu.

Kauciet kuģu sirēnas! Taurē lielā elevātora milzm tvaiks. Urrā, vecā Ventspils! Urrā, ventiņi, Ventas ūdeņu aijāti, jūras viļņu šūpoti!

* * *

Cik lielisks ir 1914. gada jūlijs! Tik skaista un saulaina vasaras diena! Tāda, lai katrā ziņā uzmeklētu divus ceļa biedrus gājienam uz Kamārces grāvjiem. Vadu pār pleciem un — projām! Zvejot, kad zini, ka neviens mašts bez līdakas nebūs, vai tas nav prieks? Kamārces pļavu grāvjos tagad seklākās vietās izžuvušas un sausas un ūdeni var sastapt tikai atsevišķās bedrēs.

Staigāt ar 20 pēdu gaŗu vadu ap 20—80 pēdu platiem, mierīgiem Kamārces ūdeņu atvāriem — tā ir jaukā Pārventas reālista nodarbošanās brīvtundā.

Katrā ziņā jāpalūkojas, kuŗu no zēniem šajā laikā var vieglāk dabūt līdz zveju talkā un bez lielākas izskaidrošanās ar tēviem un mātēm. Pāiešu šepat līdz Cīruļu mājai, līdz Aboliņam vai Strazdiņam. Kāds jau gadīsies. Un ja tikai Tārgales junkuri- «spicbikši», nebūs izjājuši uz Kamārci «freilenes» spaidīt un ķircināt, tad līdaku un vēdzeļu loms vakarā būs.

* * *

Un lūk, mēs pieci no Čikstiņciema pa Kamārces vēl neizžuvušiem ūdeņiem dzīvojam jau divas dienas. Jau otras dienas vakars, bet mūsu vads pašlaik kā ielaists visdziļākā dziļumā. Pašu tīklu laižam pa vidu, bet virzienu dodam ar gaŗām virvēm. Jau metas krēsla, tak pludiņi vēl saskatāmi. Liekas, būs kāda bresma vai rauda... Tīrākos un dziļākos ūdeņos tādas mums gadījušās arvien... Tik patīkami noraustās pludiņš... Tik — —

«Ei puiš! Koh tu man toh siv ker!»

Atskatāties — barons! Tavu nedienu! Un aiz barona vesels baronu un baroneļu bars! Vis-maz savi četri — pieci būs, un vēl sievietes! Tā-das jauniņas, piemīlīgas...

Ar saviem zvejas ieročiem rokās mēs esam kā sastinguši, bet vācietis turpina:

«Puiš, dod šurp toh kull!» To viņš kliedz uz mūsu lomzini. Kā nedosi? Ar žēlu skatu nolūko-jos, ka mūsu zivju krājumi pāriet svešnieku rokās.

Tādu nekaunību! Bet es, reālists, nākošais «pilsoņu» šķiras reprezentants, to lai pielaistu? Lai neteiktu nevienu protesta vārdu! Nē!

Tādēļ, kad sadzirdu «alzo, puiš, velc ār' toh tikl'!», es uzkāpju virsū sava gala virvei un ne-lāju otram galam tiklu izkustināt. Mans otras malas vilcējs velk atspēries, bet tikls nepadodas. Barons sāk jau lamāties. Viņš vācu valodā pas-kaidro savām dāmām, ka šie «bauru» bērni nepro-tot ne goda, ne pieklājības. Viņus, tādus, vispāri, visus vajadzētu nosūtīt uz Sibīriju...

«Velc ār' toh tikl'!» kliedz atkal viņš, bet tad arī saskata, ka pie «aizķeršanās» esmu es vainīgs.

Tādu pārgalvību! To tak viens «ontlīgs liel-kungs» nevar ciest.

«Ak tu, ak tu! Tu man neklausīt! Nāc šurp pie man'!»

«Nu, tad lai arī iet!» es nodomāju. Es tak esmu viens no Ventspils labākiem peldētājiem, no tiem trim — četriem peldētājiem, kuŗu parastais mocions sastāv attālumā starp koka un dzelzs til-tiem... Tāpēc ar pāris krietniem roku izmetie-niem kā bulta pārsviežos pāri dzelmei un gandrīz

Adama kostīmā, paplukušās apakšbikšēlēs, nostājos «lielkungu» un «lielkundžu» priekšā.

Šis baronelis mani Ķeizariskās mācības iestādes audzēkni, uzdrošināsies uzrunāt uz «tu», pat pavēlēt man?

«Herr Baron,» pārgalvīgi uzrunāju viņu. «wen Sie auch Recht haben,» atcerējies visas savas no «oberlērera» iegūtās zināšanas, turpinu vāciski: «bauri pret savām dāmām tik nepieklājīgi kā jūs nekad neizturētos. Piespiest sievietes aplūkot kailus vīriešus — nav bruņnieciski.»

Iekodis nu esmu krietni. Bet kas būs tālāk? Vai nevajadzēs rīkot skriešanās sacīksti ar šo baronu? Tas tik būtu kas neredzēts. Tādā gadījumā baronam būtu jāsaķeras ar mani pašā dziļākā atvara vietā. Par sliktu nebūtu... Tur es katrā ziņā, baronu pieveiktu.

Bet vai nu mana vācu mēle, vai negaidītā uzstāšanās — baronam pietiek. No dusmām zils un melns, viņš nosviež zivju kuli un, piedraudējis ar «am nächsten mal,» nozūd ar pavadoņiem.

«Lielkundzes» ir arī izkļiegušas savus «Ach» un «Uch» un tikai baltākie drēbju gabali vēl zibņo krēslā starp Kamārcešs kārklu krūmiem.

«Urrā!» pabailīgi iekliedzas kāds no mūsējiem. Vispriecīgākais tomēr ir lomzinis. Viņš atguvis savu zivju kuli!

3. „Mobilizācija!...“

Saule ir jau gabalā, un pasaules starumetējs krietni vien silda vasarīgo zemi pavēlā rīta stundā. Tas ir laiks, kad dzīvai radībai pēc ūdeņiem vien

prasās. Arī jūra aiz Kantsona kapiem ar savu vieglo šalkšanu atgādina, ka kaut kur aicina viesmīlīgie putu viļņi. Un tepat pāri Jāņu ciemam Ventas rezervuāra caurspīdīgais saturs ir tik atspirdzinošs un tīrs — kā jūrmalas dzintars! Kāda izvēle!

Tad piepeši:

«Draugs, uzgaidi,» dzirdu kādu saucam.

Ā, Salmiņu Voldis! Kurp un no kuņģenes tad šis tāds brašs un vēlīgs?»

«Kā iet Džoni!?» viņš klāt pienācis noprasa man angļu mērožu žargonā.

«Ollrait! Sava bien!» es jau varu atsaukties. «Alle right» to zina katrs ventspilnieks, bet «sava bien» — klājas labi — to zinām tikai mēs, reālisti. Nevienā citā skolā šo «musjè parlè vu fransè» valodu nemāca.

«Vai nāksi līdz?» — noprasa Voldis. «Iesim uz «Družbu»,» viņš tūlīt arī papildina.

Ka es varētu arī neiet, tam Voldis nepiegrīz vērības, bet pusnoslēpumaini, pus priecīgi noņem savu žokejmīci un izvelk no aizoderes gluži jaunu zelta piecnieku. Pavisam jaunu un spožu. Viņš, lūk, vakar esot stāvējis sava tēva «Lukševica» kroģū aiz letes un šo vērtīgo zelta gabalu godīgi nopelnījis.

«Vai zini, Voldi,» es iesaucos. «Kādēļ mums iet uz «Družbu» (Ventspilī-restorāns — viesnīca), nopirksim vīnu un alu un iesim uz Kamārci. Iznāks bagātīga «majovka.»

«Majovku»... «Kamārci»...? brīnās Voldis. «Tu, savādniek! Vai tu zini arī, cilvēka bērns, kas rīt — parīt tevi sagaida? Saki labāk cik tev gadu?»

«Divdesmit . . . bez maz divdesmit . . .»

«Un tad uz Kamārci? Iegaumē labi, tu «inženier»! Tavus kaulus drīz balinās tanī pasaules daļā, kur būs tikdaudz vārnu, ka tu saules nerodzēsi. Šakaļiem . . . — nē, tik tālu tu netiksi . . . — vārnām un kraukļiem tava Ventā izmirkušā āda būs īsts svētdienas uzkožamais.»

Taisnība, Ventmalā esmu mērcējies ne mazāk kā citi. Ūdenslīšanā esmu jau sasniedzis zināmu virtuozitāti. Varu četrpadsmit — piecpadsmit pēdu dziļumā sasniegt dibenu un uznest augšā smilšu sauju. Jā, to es varu gluži kā pērļu zvejnieks. Bet kāda daļa gar manu ādu vārnām? Vai Voldis pēc ilgākas stāvēšanas aiz krogus letes nav vēl pusmiglā?

«Iesim zvejojot jeb nē?» — noprasu šim stingri, bet tūlīņ jau arī noskaidrojas, kas tie par vējiem. Kuņi pūš Salmiņu Volda galvā.

To pasaka gaņais Čikstiņu Fricis, kas šajā brīdī pie mums pieskrej kā plēsts.

Pats «velns ar vējlukturi» tā neprot «nesties», kā šis Čikstiņciema vecākās cilts atvases tuvākais pēctecis. Pat tādi vīri kā Vinovski, kas vēl pagasta skolu apmeklējot ar atvāstu nazi piespieda «atkāpties» skolotāju Bērziņu, pat tie, salīdzinot ar Čikstiņa Frici, bija tīrie «čičiņi». «Jūs tur, čičiņu komanda,» mēdz Fricis uzrunāt sava ciema puikas, «jūs tur, uzpasējiet speķi.» Reti, kā jau pats «gubernātors» Čikstiņu Fricis «ņēma vārdu», bet ja sāka rīkoties, tad pretinieka visā Pārventā viņam nebija. Varbūt vienīgi Skolmeistaru Gusts. Jā, šis gan. Bet arī ne tādēļ, ka Fricis ar viņu galā netiktu. Nē! Vienīgi tādēļ, ka Gustam piemita

loti «oriģināls» cīņšanās paņēmiens. Gusts darija tā: pie «Lukševica» sastridējās ar savu pudeļu draugu, skatījās, skatījās ko darīt, tad mierīgi piecēlās, aizgāja uz mājām, sameklēja un uzasināja dūci un tad, atgriezies krogū vismierīgākā garā, ar «pretinieku» sadzerot, ielaida tam dūci krūtīs. Līdz spalam! Pēc tam Gusts gāja mierīgi uz mājām un likās bēniņu pažobelē pie baložiem.

Bet ar kādām ziņām šodien skrien Fricis? Nav šaubu, ka noticis kaut kas svarīgs.

«Frici, vai tu uz mežu skrieni?» uzprasu viņam, kad šis uztraukts pienāk mums klāt.

Bet Fricis neliekas dzirdam. Fricis tā sevi aizņemts, ka nav viņam tagad laika zobgalībām.

«Puiši!» viņš iesaucas: «mobilizācija!»

«Ko? Kas tas par tādu darījumu?!»

«Es jums saku — mobilizācija! Saprotat!»

Lai parauj jods! Liekas, ka šim vārdam ir kāds ciešāks sakars ar karu? Bet kādēļ tad uztraukties? Vai kari nav bijuši, vai nebūs. Nupat, necik ilgi atpakaļ, karojām ar Japanu. Kādreiz karojām ar turkiem. Vēl ar poļiem, zviedriem... Vai tas bija kaut kas sevišķs? Būs ko lasīt avīzēs...

Jā, bet šoreiz esot citādi. Viņš, Fricis, to vislabāk zīnot. Viņu vēl šonakt izsaukuši uz pagasta māju, kur tam iedotas sarkanās aploksnes. Tās viņam vajadzējis iznēsāt pa Sarkanmuižas pagasta mājām. Liekas, būšot jābrauc uz prūšiem karot. Un prūši, lūk, esot tik tuvu Ventspilij, ka neizbēgami karalauks pārceļšoties uz šejieni... Varbūt pat uz Čikstiņciemu...

«Nu, vai dzirdi?» jautā man Salmiņu Voldis.

«Jā gan!» atbildu es, «bet ko tu teiksi vēl?»
«To, ka es braukšu uz Rīgu mācīties par šoferi. Man tad nebūs uguni jāiet, un mani nenosaus.»

Tas patiešām ir ātrs un noteikts lēmums.

«Un ko tu, Frici, domā darīt?» vaicāju tālāk.

«Ka likšos virsū vācizerim, tad no tāda paliks pāri tikai zupa,» atbild tas un krata gaisā dūri. Tik spēcīgu dūri kādu, varbūt, vācietim var sagatavot vienīgi latvietis.

«Uz to, Voldi,» saku es «tavu piecnieku gan varam atstāt «Družbā».

Atmiņā man iesitas piedzīvojums ar baroniem Kamārcē. «Lai iet vaļā,» es nodomāju, «bet Tārgales un Elšķenu «flekšiberiem» nu būs mācība! Reiz par visām reizēm viņiem atņems prieku pa Kamārces krūmiem tvarstīt latviešu zēnus! »

Tad jo knaši mēs esam jau pie pārceltuves, pie muitas dārza. Vairs ne ar kuģīti, bet ar laivu. pār kuņu gan neskan sirmā kapteiņa monotonais «langsam vorwärts,» bet kuņas lēnums, kā ventiņu miera laiku vasaras dzīves plūdums, ir vienlīdz kluss un gauss un vēl nepārredzamo pasaules vētru neuzvandīts.

Izkāpjam krastā.

Bet pāris dienas vēlāk mēs lasām «Jaunās Avīzes» un «Ventspils Apskata» ekstrātēlegrammas, kas vēsta cara 19. jūlija pavēli, kā baigu trauksmi:

«Voļeju gosudarja imperatora sevodņa objavļena voina...»

4. Pirmais ešalons.

Kaņiem sākoties arvien mēdz meklēt «vainīgo». Lai kaņū varētu pieteikt, nepieciešami, lai priekš tam būtu «cēlonis» un «iemesls». Vēlāk vēl nākū «sekas», un vienīgi tad kaņa vēsturiskā likumiba var tikt uzskatīta par pietiekoši pilnīgu.

Arī šoreiz šie četri kaņa stūrakmeņi ir kārtībā. Vācietis ne par ko nevar domāt citādi kā «Deutschland, Deutschland über alles,» bet pārējā pasaule viņu no šās slimīgās iedomibas grib atradināt.

Tā tad kaņš. Tā «iemeslam» var noderēt kaut kuņš gadījums, ja vien to var labi plaši izkliegt. Bet līdz tam arī tālu nenākas meklēt, un kad Sarajevas pilsētā nogalina Austrijas troņmantinieku, erchercogu Ferdinandu, tad Vācija pačukst ausī vecajam Francim Jozefam, ka nupat labāku «iemeslu» vairs nevar vēlēties. Vācijas draudzene arī tūliņ piesaka (15./28. jūlijā) Serbijai kaņū, un jau 16./29. jūl. gāž virsū no saviem lielgabaliem Belgrades mūriem. Ko nu darīt Krievijai? Serbija taču viņas sabiedrotā. Krievija uzskata par savu pienākumu spert soļus savas brāļu tautas aizstāvēšanai, un lūk: kad pienāk ziņa par uzbrukumu Belgradei, cars 17./30. dod pavēli vispārējas mobilizācijas izsludināšanai. Pirmais solis sperts, bet tas vēl kaņū nenoziņē. Uz Vācijas ķeizara Vilhelma pieprasījumu par mobilizāciju cars atbild, ka pielikšot pūles, lai konfliktu likvidētu diplomātiskā ceļā. Mobilizācijas izsludināšana vēl nenoziņējot kaņū. Uz to viņš, Nikolajs II, dodot savu goda vārdu. Bet līdz ar to viņš prasot no ķeizara Vilhelma, lai arī tas garantējot, ka Vācijā pasludi-

nātā mobilizācija neesot vēl kara pieteikšana. Tomēr Vilhelms uz šo cara telegrammu neatbild, bet gan 19. jūlijā (1. augustā plkst. 7 vakarā) piesaka Krievijai karu, un tanī pašā brīdī Vācijas karaspēks pāriet Krievijas robežu un okupē krievu pilsētas Kališu un Bendinu. Arī «vainīgais» nu ir rokā.

Protams, ka pēc visa tā seko cara pavēle pieņemt karu Vācijai. Ar to ir arī gādāts, lai neizpaliktu ceturtais no stūrakmeņiem: lai vēsturei vajadzīgās kara «sekas» būtu pēc iespējas neapvērjami grandiozākas.

* * *

Suvorovs skaitījies par vienu no vislabākiem karavadoņiem. Kā viņš to panācis? Karotāju masa nereti sastāv no savādiekiem. Klausā, klausā savam vadonim kamēr pasaka arī «nē». Un tad? Ko darīt tad?

Feldmaršalam Suvorovam galva tomēr nebija salmiem piebāzta. Vai gan viņš nezināja, ka sadumpojušās vergu dvēseles vislabāk varēja pavadā turēt ar labi izdevušos žestu? Ar pārsteidzošu, iespaidīgu žestu! Jā, labam karavadonim jābūt labam psihologam. Un tādēļ katram daudz maz piedzīvojušam vadonim kara laikā ir savi labi pārdomāti žesti, ar kuriem padoto karaspēku viņi aizrauj vai uz otru pasauli.

Suvorovu karstākās kauju vietās kareivji arvien redzēja sev līdzās uz spēcīga, balta zirga. Ar to viņš jau panāca daudz. Sak, mūsu komandieris nebaidās, viņš mūs neatstāj, redzi, kur baltais! Turēsimies!

Bet nācās arī Suvorovam piedzīvot, ka viņa

apakšnieki pateica: «mēs tālāk iet vairs nespējam, mūsu nogurums ir tik liels, ka mēs gribam nomirt tepat uz vietas.» Protams, Suvorovam pārplētās armijas katastrofiskais stāvoklis nebija nezināms. Pagriezt atpakaļ — nozīmētu nāvi, bet turpināt uzsākto — cerības varēja arī nezaudēt. Un, visu pārlicis, Suvorovs deva komandu: «rakt bedri!», kareivji nesaprašanā raka arī. Kad bedre bija jau izrakta, Suvorovs likās pats tanī iekšā un pavēlēja bedri aizbērt. Pavēli, protams, neizpildīja, kaņaspēka daļa nokaunējās un gājienu turpināja ar jo lielāku aizrautību.

Savi psiholoģiskie iespaidošanaš paņēmieni bijuši un būs arvienu. Suvorovs šo lietu prata un šādi ieguva kaņavadoņa slavu.

Bet ņemiet tagad Renenkampfu, jauniecelto pirmās armijas pavēlnieku operācijām ar Vāciju. Vai Renenkampfs lietu psiholoģiskā uztverē savu priekšgājēju nepārspēj desmitkārt?

«Došu nocirst savu labo roku, ja Ziemas svētkos neēdisim pusdienas Berlīnē.» liek paziņot krievu ģenerālis pirms iebrukuma Vācijā. Jā, tas ir ko vērts! Uz reizi apklust galma un sabiedrības strīdi ap šo armiju, un Renenkampfs ar desmit izrunātiem vārdiem ir jau autoritāte. Kādas vēl var būt šaubas par lietas sekmīgu izdošanos, ja armijas vadība devusi tādu solījumu?

Visā Krievijā kliedz «Urrā!» Tauta jūsmo. Visi vēlas, lai «ņemčurai» atņemtu Berlīni, lai satriektu to. Latviešiem ir jau vecs un neapslāpējams naids pret baroniem. Krieviem netiek, ka «ņemecs» izgudrojis pērtiķi. Naids ir visiem un visur. Un Renenkampfs dod pavēli:

«Vperjod!» — Uz priekšu! un 15. mobilizācijas dienā krievu labākie pulki kā viesulis brāžas iekšā Prūsijā.

Visu Krieviju pārņem sajūsma, kāda te nav pieredzēta, varbūt, kopš tatāru padzišanas.

Arī tepat Ventpilī tā nav mazāka. Ešalons pēc ešalona, kas bāztin piebāzti sāk ripot uz fronti. Rezervisti stāvus viens pie otra kā silķes mucā, bet šajā blīvumā nav dzirdams neviens pārmetums, nav jaušama ne mazākā neapmierinātība. «40 cilvēkiem vai 8 zirgiem,» uzrakstīts krievu valodā uz vagonu sienām. Bet vai pa četrdesmit cilvēkiem vagonā daudz aizvedīsi? Piecdesmit! Sešdesmit! Pa astoņdesmit kaņavīru tiek novietoti katrā, un tikai tādā pastiprinātā veidā var nosūtīt lielo kaņotgribētāju masu uz fronti.

Drebi, vācieti! Tava stunda ir situsil! Ar brašu

«Es vācieti dancināšu
Uz karstiem ķieģeļiem.»

un ar nepārtrauktu «urrā» ventīņi atvadās no sievām un līgavām, no mātēm un tēviem, no māsām un brāļiem. Nevienas asaras! Kauns raudāt un skumt. Un ja kāda no pakalpalicējām tomēr mēģinātu paslēpt seju jaciņas piedurknē, tad nākošie varoņi viņu mierina un aicina nedarīt viņiem kaunu. Pāris mēnešos visiem prūšiem bikses būšot jau novilkta. Bet pāris mēnešu dēļ nav vērts raudāt. Galvu augšā, māmiņ! Neskumsti, māsiņ. Gaidi atpakaļ uzvarētāju, līgaviņ! Visiem pārvedīšu no Vāczemes kukuli!

Un iekaucas lokomotīve. Un ta-ta-ta, vai —

būs — tik — tā, sit takti četrdesmit vagonu garā vilciena simt sešdesmit riteņi.

Pirmais ešalons dodas jau ceļā un viņu nes kaŗa psīchoze, kas valda visos laikos, kas valda no pat Suvorova līdz Renenkampfam!

5. Vācu flote pie Ventspils!

Ventspilī ir divi redaktori: «Jaunai Avīzei» Ernestš Šulcs, pazems vīrelis, brillēm uz deguna — viens no tiem pusintelligētiem, no kuriem vēlāk izkūņojās lielniecisma ideologi. Vienmēr revolūcionārs, vienmēr neapmierināts; kritisks pret apkārtni un notikumiem, Šulcs savās ekstratelegrammās tomēr drukā valdības kaŗa sekmu ziņojumus. Un to viņš dara tikpat lieliem lūrtiem un ne mazāk tendenciozi kā Krievijas valsts varas pārstāvji. Ja lieta grozās ap skanošo kaparu, tad citādi nedrīkst. Un «Jaunās Avīzes» redaktors to saprot.

Bet vietējā sabiedriskā dzīvē Šulcs demonstrē un kultivē kreiso sociālismu.

Otrs redaktors «Ventspils Apskata» Jānis Bankavs turpretim turas pie mēreniem. Vienmēr nosvērts, vienmēr korekts, Bankavu Jānis nepanes puiciski pārspīlētas lietu un notikumu uztveres. Lēnām un ar apdomu. Lēnām un uzmanīgi — tāda ir šī rakstura divīze.

Bet kā arī šie divi pretējā virziena laikraksti savus lasītājus nevirza un nešķeļ, ap vienu kopēju asi apvienojas visi ventspīlieši. Kā viens vīrs! Šī kopējā ass — kaŗa ziņas, kuŗas gan abu laikrakstu:slējās, gan speciālos izlaidumos un «ekstratelegrammās» pasniedz kā Šulcs, tā Bankavs.

«Spīdoša uzvara» — vēstī viens un otrs. «Mūsējie sekmīgi virzās uz priekšu, mūsējie tuvojas Karalaučiem, mūsējie drīz — —» u. t. t.

Vārdu sakot, nepaies ne mēnesis un krievu armija būs Berlīnē. Tādējādi Krievijai būs vēl viena liela galvas pilsēta. Un vācieši cūkas ar Krievijas cukuru vairs nebašos. Lai maksā tagad tāpat 14 kapeikas mārciņā kā paši šī cukura ražotāji...

Bet paiet nedēļa, divas, un jāatzīst, ka to Berlīni nemaz tik ātri sasniegt nevar. Krievu armija, liekas, apstājusies un uz priekšu vairs nevirzās. Vēl vairāk: liekas pat, ka kaŗš neizbēgami ievilksies gaŗumā. Par to gan vēl neko nerunā, vismaz tik atklāti vēl nē, bet notikumi jau runā savu neatvairāmu valodu.

Piem. Krievijas flotes chronika savā atstāstījumā vēsta:

«1914. gada 19. jūlijā pie Liepājas parādās divi vācu kreiseri, viens četriem, otrs trim skursteņiem. Viņi vairākas reizes izšauj uz ostu, izliek aizžogojumus un nozūd aiz apvārkšņa.

10. augustā pie Liepājas parādās atkal kāds vācu kreiseris, bet, neko nenodarījis, aiziet.

Turpretim 9. septembrī ienaidnieks ar 9 mīnu kuģiem nostājas iepretim Užavas bācai un sūta laivās uz krastu desantu. To redzēdami, krievu robežsargi uzstāda loŗmetēju un, kad laivas piebraukuŗas tuvāķ, atklāķ uz tām uguni. Ienaidnieks to nav gaidījis un desantu neizcēlis, atkāķjas. Sadusmoti par tādu pāŗgalvību, vācu kuģi atklāķ uz bāķu uguni, bet, lielāķu postu nenodarīķuŗi, atkal nozūd.

Nākošā dienā, 10. septembrī pie Ventspils jau parādās vesela ienaidnieka eskadra, sastāvoša no 9 līniju kuģiem, 8 kuģiem un 21 mīnu kuģa. Kuģi neko ļaunu nenodarījuši, tanī pašā dienā aiziet.

Ap šo pašu laiku, 9. septembrī pie Holandes krastiem vācu zemūdene «U 9» nogremdē angļu kreiserus «Abukir», «Hock» un «Kressi». Šos kuģus nogremdējama vācu zemūdene rikojusies šādi:

Pa priekšu vācieši laiduši mīnu uz «Abukiru», kas trāpīts sācis grimt. Kā zināms, no labiem mīnu trāpījumiem pat vislielākie kuģi nogrimst tik ātri, ka komandai saviem spēkiem nav iespējams glābties. «Abukira» grimšanu redzējis kreiseris «Hocks» un steidzies glābt slīkstošos. Bet zemūdene ar nākošo mīnu trāpījusi «Hocku» un, kad steidzies palīgā trešais kreiseris «Kressi» zemūdene laidusi vēl trešo mīnu un nogremdējusi arī to.

Tā visiem negaidot aiziet bojā trīs kreiseri ar vairāk tūkstošu lielu ekipāžu.

Par šādu vācu flotes nekaunību uztraucas kā angļi, tā krievi. Sakarā ar vācu demonstrācijām Baltijas jūrā un vācu flotes aktivitāti vispārī, Krievijas flotes augstākā vadība uzdod iziet jūrā saviem kuģiem «Novikam», «Rjurikam», «Palladai», «Bajanam» un «Admiralim Makarovam».

Krievi domā, ka vācu mīnu kuģi atrodas jūrā starp Liepāju un Ventspili. Tādēļ pirmai mīnu divīzijai uzdod pārbaudīt visu rietumu piekrasti. Visumā krievu kuģi paliek modri, lai neļautu vācu flotei Baltijas jūrā rīkoties pārāk netraucēti. Krievu flote, lai arī maza, no cīņas atteikties nedomā.

Bet tad 27. septembrī to pārsteidz kreisera «Admirāļa Makarova» ziņojums par zemūdeni Baltijas jūrā. Tas ir jau sevišķi nepatīkami. Tādu pārgalvību neviens nav gaidījis, un krievu flotei nu jābūt sevišķi uzmanīgai. «Makarovs» no mīnas, kas uz viņu raidīta, gan laimīgi paglābies, bet tas ir tikai laimes gadījums. Bez «Makarova» izlūkos jūrā vēl uzturas «Pallada» un «Bajans». Lai tos pasargātu no zemūdenes uzbrukumiem, 28. septembrī izsūta «Noviku» uzmeklēt kreiserus un tos pavadīt.

Pavēli saņēmis, «Noviks», dodas uz priekšu. Kamēr ierauga «Palladas» un «Bajana» mastus un skursteņus. Bet nepagūst «Noviks» padot sazināšanās signālu, kad pie apvārkšņa paceļas milzīgs ūdens un dūmu stabs. Nevar noprast, kas īsti notiek. Bet tad dūmi izklist un «Noviks» redz vairs tikai vienu pašu kreiseri «Bajanu». «Pallada» ar visu savu 600 cilvēku lielo ekipāžu ir iznīcināta dažās sekundēs. Vācu zemūdene «U 26» 8000 tonnu lielu kuģi uzlaidusi gaisā tikpat viegli kā sērkokoņu kārbu!

Šāda vācu priekšrocība vairs nevar būt patīkama. Piedzīvojumi rāda, ka plāni jūk. Vācu zemūdeņu panākumi izrādās tik pārsteidzoši, ka nav vairs piedodams, krievu samērā nelielo floti uzupurēt galīgai iznīcībai. Nav vairs citas izejas, kā nogaidīt, kamēr radīsies palīgspēki, vai nu kā pašu būvētu kuģu papildinājumi, vai kā sabiedroto flote. Tādēļ krievu kuģi jau noslēpjas drošākās vietās: Somijas un Rīgas jūras līčos. Šeit viņus sedz mīnu lauki.»

* * *

Šajā sakarībā ir jāaizrāda uz vienu apstākli, kas pieskaras arī mūsu strēlnieku slavenājām cīņām. Cik tās bija lietderīgas no vispārējā stratēģiskā viedokļa, vai nelietderīgas?

Kā jau redzējām Krievijas flotei atlikās vienīgi paslēpties aiz saviem priekšpozīciju mīnu laukiem, aiz Dago salas — Gange mīnu lauka, tas ir Somijas jūras līcī un nogaidīt, kad spēku samērs grozīsies vairāk par labu krieviem.

Kas attiecas uz Rīgas līci, tad, kaut gan šo operācijām izdevīgo jūras izejas sektoru sedza mīnu lauki jūras šaurumā Maz-Lielirbe-Sāmu sala, tomēr šinī līcī varēja braukt vienīgi mazākie kuģi. Lielākie kuģi uz šejieni netika, jo Somijas un Rīgas līču savienotājs, Monzunda jūras šaurums, šim nolūkam bija par seklu. Apkārtceļā izlauzties uz Rīgas līci arī nedrīkstēja, jo tādā gadījumā kreiseri un drednauti paliktu bez dokiem un savāni bāzēm Helsinkos un Kronšadtē.

Tas radīja visai lielas neērtības un atsaucās arī uz sauszemes kaņaspēka labo spārnu. Ar krievu flotes noslēgšanu Somijas jūras līcī krievu armijas labais spārns vairs nedrīkstēja atbalstīties Baltijas jūrā aiz Liepājas, bet tam dabīgi vajadzēja atvilkties un novietoties tādā punktā pie Baltijas jūras, kur to neapdraudētu vācu flotes uguns un iespējama vācu desants. Vēl vairāk — ja vāciem izdotos pārvarēt Maz-Lielirbes mīnu lauku un ieņemt ar saviem kuģiem Rīgas līci, tad armijas spārnā neapšaubāmi, būtu vajadzējis meklēt atbalsta punktu igauņos.

Kā redzams, līdz turpmākam, tas ir līdz pretvācu flotes palielināšanai Baltijas jūrā, Kurzemei neizbēgami bija jāpāriet vācu rokās.

Bet viss tas liek mums skatīt savu strēlnieku cīņas mazliet citādā gaismā, par ko pie izdevības citā reizē.

* * *

Pagājuši tikai divi mēneši, bet cik lielā mērā dzīve mainījusies! Kāds sāpīgs tukšums, kāda nopiedoša un skumja apkārtne! Cilvēki kļuvuši it kā nedzīvi, visu sejās redzamas rūpes un raizes. Valda baiga nojauta par neveiksmēm, lai gan nekādu noteiktu ziņu par tām nav. «Ekstrātelegrammas», ja tās kādreiz arī izlaiž, neviens vairs nelasa, bet ja lasa, tad nejūsmo par tām.

Un par ko gan lai ventspilnieki priedātos? Vācu kuģi pastaigajās gar moljiem kā savās mājās. Ventā pie jūras ostas izejas aizžogojšanai nogremdēti tvaikoņi ar Makša Reinkes «Kurlandu» priekšgalā. Tas katrā ziņā nevēstīja drīzu uzvaru. Vēl paklusās valodas, ko nes no frontes pārbraukušie ievainotie, un ventiņu drūmais skats jau nenovēršami sastopas ar pelēko īstenību.

Otrā mobilizācijā vairs nav tās bezbēdības, ar kādu aizgāja pirmais iesaukums. «Es vācieti dancināšu», tagad atviēto jau visai sentimentāla un bēdīga «Poslēdņij niņešņij ģeņoček guļaju s vami ja družja».

Uzkrit raksturīgi sīkumi. Nākošā mobilizācijā arī skolotājs Bērziņš nav atstāts neaizkarts. Tā ir jau sevišķi ļauna pazīme. Tautskolotāji Krievijā no kara dienesta tiek atsvabināti, un nav dzir-

dēts, ka likums būtu grozīts. Bet Bērziņam ir jāiet un es sev varu vaicāt ar vislielākām bažām: ko gan nozīmē tāds ļaužu trūkums?

«Vai arī Jūs?» uzrunāju savu veco «skolmeistaru», kas nostājies vagona durvīs, sērīgi nogrimis sevī un manu pienākšanu nemaz nav manījis.

«Kā redzat, jāiet.»

Un katrā šī nākošā kaņavīra vārdā izskan skumjas un viegls pārmetums likteņa spēlei, kas viņu novedusi vagonā ar uzrakstu: «40 cilvēkiem vai 8 zirgiem.»

«Es ceru tomēr atgriezties,» mierina sevi Bērziņš.

Novēlējis viņam veselību un laimi nākošā dienestā, ilgi vēl noskatos, kā sarkanā vagonu rinda izrauj no raudošā pavadītāju pūļa jaunus divus tūkstošus kaņotāju.

Es saku: raudošā pūļa... Jo kas gan lai šo cilvēku sirdis vēl mierinātu? Kādas cerības lai tiem vēl būtu? Sekmīgi iesāktā krievu armijas virzišanās ir apturēta jau augusta vidū. Vācu štābs 12./25. augustā ir uztvēris pirmās un otrās armijas savstarpēji apmainītās telegrammas un tās atšifrējis. Tā visas krievu spēku kustības Rītrūsijā vāciešiem iepriekš zināmas. Pie tādām vācu priekšrocībām krievu abas operējošās labā spārna armijas tiek galīgi sakautas. Vēl vairāk! Otrās armijas pavēlnieks ģenerālis Samsonovs, pēc neticami rūgtām neveiksmēm naktī no 16. uz 17./30. augustu nošaujas. Īstam kaņavīram labāk tā! Nakti vēlāk nelaiķa armijas nelielās atliekas mežā starp

Neidenburgu un Villenbergu noliek ieročus kā cīņu zaudējušas.

Tā tad nepiedzīvota katastrofa! Pārsteigumi sauszemei, un vēl... arī flotei!

Jā, kā lai mātes neraudātu!

6. Uz kara skolu!

Īsts karavīrs pats sev nepieder. Viņš ziedojas armijai, valstij, dzimtenei. Viņš neprasa ko tam maksās, bet ļaujas, lai viņu vada pienākums un gods.

Vai tā nav bijusi arī mana vadošā zvaigzne šos pēdējos mēnešus? Lūk, ir pagājis tikai nepilns gads, bet cik daudz jau pārdzīvots, cik daudz pieredzēts!

Talsi kā pirmais etaps, pēc tam Tukums. Tad Smoļenska ar aukstiem stindzinošiem Dņepras ledus krastiem. Pastiprinātas apmācības, gandrīz neciešamie apstākļi kazarmās, parazīti, smacējošais gaiss un viss tas, ko rada telpa un iekārta, kas domāta simtdivdesmit cilvēkiem, bet tanī novietoti tūkstoš karavīri. Asais un griezīgais vējš pie 15°—20° sala, šauteņu vingrinājumi pie komandas «novilkta cimdu»!

Pēdējais glābiņš ar samīdīto sniegu atdzīvināt «ragā» sāsalušos pirkstus...

Tad karaskola Čugujevā, Doņecas krastmalā Charkovas guberņā. Apstākļi gan jau citi, bet arī ne vieglie. Mācības laiks saīsināts uz beidzamo, uz pieciem mēnešiem, bet karaskolas divgadējais kurss jāizņem tāpat kā miera laikos. Vismaz teorija netika saīsināta, un ja, varbūt, miera laikos

divos gados praktiskās apmācības varēja piesavināties ilgāk, tad kaŗa laikā to jo pamatīgi atsvēra obligātoriskie astoņi mēneši aktīvā armijā.

Tā tad iepriekšējais kurss rezerves bataljonā, tad kurss kaŗa skolā, tad praktika armijā, kopā 15 mēneši. 15 mēneši nodarbojoties bez atpūtas, katru dienu 14—18 stundas, dod kaŗa mākslā tik daudz, kā miera laikos kaŗa skolu beigušais varēja bieži vien nākt papildināties pie t. s. «kaŗa laika» virsnieka. Lai piedod man miera laika virsnieki ja teikšu viņiem, ka viņu iedoma uz savu «pārākumu» par skolu beigušiem kaŗa laikā ir slimīga.

Vai mēs nemācējām celt blindāžas? Pat visstaignākā purvā? Vai priekšpozīcijas ierakumus būvēja inženieru uzraudzībā? Un kas gan par šo uguns līniju atbildēja, ja ne kaŗa laika virsnieki? Vai mēs, rezervēs stāvēt, nepratām uzbūvēt pirmklasīgus kaŗa ceļus pāri visdziļākiem muklājiem? Vai nepratām izturēt pat tādu uguni, kas radīja 97% zaudējumus? Jeb vai drātis raut nepratām? Arī «Maksima» ložmetēju mēs pārzinājām ne sliktāk kā ložmetēju komandas priekšnieks, miera laika virsnieks. Jā, ko gan mēs nepratām? Mūsu apmācītās rotas nebija sliktas. Ar mums kopā ejot, rotas, bieži vien, bija uzticamākas, nekā ja viņu priekšgalā nostājās kāds miera laika virsnieks, sevišķi ja viņš sāka izrādīt savus īpatnējos, miera laikā iegūtos «cukkas» niķus (no krievu vārda «cukaķ», kas nozīmē apm. bikstīt, durstīt jeb tamlīdz.) Uzbrukt, atkāpties, slēpties, aizsargāties, ciest un klusēt, uzmodināt un ierosināt — visu mēs pratām ļoti labi.

Obligātoriskos astoņos mēnešos pēc kaŗasko-

las beigšanas mēs jau piedzīvojām tādu praksi, kāda trūka varbūt pat akadēmiķim, ja viņš kaņā nebija piedalījies.

Pat pēc nepieredzētas katastrofas, veselus 18 mēnešus no vietas, 8000 rotas noturējās pirmās līnijās visas kā viena. Bet kas viņas komandēja? Vai miera laika virsnieki? Taču nē!

Turpretim aizmugurēs, kur rotas komandēja «lovčilas» miera laika virsnieki, armija sabruka bez spiediena.

Vai arī drosme kailām kājām un tukšām rokām atbrīvot Latviju nenāca no kaņā laika ļaudīm?

* * *

Kaņaskolā bijām četri latvieši: bez manis vēl Lāva, Ostups un Grietēns. Visi braši audzēkņi, visi ar karstu vēlēšanos — drīzāk stāties pretim vāciešiem, lai vēlāk, pēc viņu sakaušanas, būtu gods un apziņa, ka esi arī savu roku pielicis pie tā drauda iznīcināšanas, kas Eiropas brīvās tautas gribēja padarīt par iedomīgo teutoņu vasaļiem.

Kaņaskolu beidzot, visus audzēkņus pēc sekēm sadalīja pakāpēs. Pēc pakāpēm atļāva katram izvēlēties kaņā apgabalu, kur uzsākt virsnieka gaitas. Vakances bija paredzētas arī tādos apgabalos kā Omskas, Tomskas un Irkutskas. Pāriet uz šiem tāliem apvidiem bija vilinoši vispirms jau tādēļ, ka šeit mazāk «oda» pēc kaņā. Otrkārt: uz turieni braucot jaunie virsnieki saņēma vairāk naudas uzturam. To aprēķināja pēc kilometru skaita, kādu nācās nobraukt līdz jaunai darba vietai. Tādēļ dabīgi, ka tie, kas beidza skolu kā pirmie, ar maz izņēmumiem, izvēlējās Sibīrijas apvidu. Mums, latviešiem, tas likās nepiederīgi. Tā-

pēc, kad pienāca mūsu kārta, mēs visi četri nodēklamējām: «Dvinskij vojenij okrug». Šis Daugavpils kara apgabals ar pārvaldi Viļņā skaitījās karaskolā par tik nepieņemamu, ka šī apgabala vakances vajadzēja aizpildīt ar vispēdējiem no mūsu saraksta. Bet tad uz reizi četri pārdrošnieki, ar caurmēra atzīmi 10—11, atsakās no priekšrocībām, no lielākas naudas summas un tišā prātā brauc uz apgabalu, no kuŗa pēc 1—2 mēnešiem viņus jau ievēdis ugunī... Tas bija furors!

Atceros, ka vienam no mums priekšniecība vēl pārprasīja, vai tikai mēs visu sadalīšanas uz būvi un savas tiesības esam pareizi sapratuši? Atbilde skanēja, ka tā piedienas latvietim.

Tomēr latvieti un viņa naidu pret vāciešiem krievi tad vēl nepazina.

7. Frontē.

«Nad ozerom bistraja čaika ļeķit...» skandziesma par meiteni, par kaiju, par Dieva radību, par plašās dabas svētību un pašu jauko Dieva pasauli...

Dziesma tricina «Zeltainās Eglaines» svinīgo klusumu. Spēcīga, nerātņa balss tālu, tālu zilā maija vakarā sveiž atbalsi, tik dzidru, tik tīru atbalsi, it kā te nekas neliecinātu par nākošo rītdienu, par baigām priekšdienām šinī Polijas smilts zemē. Ak, šī sentimentālitate! Šī mūžam vecā, bet vienmēr svaigā jauniešu vājība. Visur viņa nepieciešama, neatlaidīga un neizbēgama. Pat šinī nāvei nolemtā poļu stūrītī viņa tāda!

«Klip-klap, klip-klap» vienmērīgi kladz div-

jūga pakavi pa cieto šoseju. Un ja te nemirdzētu trīs pāri zelta uzpleču, neapšaubāmi vajadzētu pieņemt, ka tik lepnā pajūgā nevar vizināties cits, kā vienīgi pats poļu kņazs Radzivils.

«Nu, trīs muskatieri?» iesāk viens no iekšā sēdētājiem, tas pats, kas tik labprāt dziedāja «Kaiju».

Trīs «musketieri» esam mēs, trīs latvieši, jaunie leitnanti: Brimerbergs, es un runātājs Bauģis.

«Nu, bēdu brāļi,» turpina viņš, «vai dzersim Lomžā vienu konjaku bez «sivuchas»? Vienu istu «šustovu»?»

Mēs piekritam.

Protams, tikai «šustovu». Tādu izšķērdību šoreiz varam atļauties. Vakar 69. rezerves bataljona virsnieki sarīkoja cīņu karšu spēlē. Tādu mēs, bataljona jauniešu, nekad nebijām piedzīvojuši. Spēlēja savi divdesmit cilvēku un, kā tas arvien gadās, bija arī vinnētāji, kas varēja «sist» jau par augstākām summām. Tādu situāciju vajadzēja izmantot un — riskēt. Riskēt, protams, ar apdomu, spēlēt bez aizraušanās un nepadoties azartam. Tikai netrakot! Un mēs ar Bauģi riskējām. Riskējām tik laimīgi, ka aizgājām no galda tepat ar nepilniem 300 rubļiem.

Vai tādēļ tagad bez konjaka nevaram padomāt arī par ko citu? Varbūt pat par restorānu ar programmu? Ar mūziku, dziesmām un dejām? Ar čigāniem un čigānietēm? Droši vien mēs savos paredzamo jautrību fantazējumos būtu jau nonākuši līdz pašam ķeizariskam balletam, ja ceļā negadītos Zeltainās Eglaines «Puriškēviča punkts». Tā toreiz saucās ēdināšanas punkti, kuņus valsts domnieks Puriškēvičs bija ierīkojis gandrīz visās lielākās stacijās un stratēģiski nozīmīgākās aizmu-

gureš vietās. Pastāvēja arī Puriškēviča ceļojošas pirtis ar dezinfekcijas kamerām, labi nostādīti sanitārie vilcieni-slimnīcas. Zeltainās Eglaines no metne apvienoja sanitārpunktu ar visām piedevām. Arī personāla ziņā, jo piem. Bauģim ir zināms, ka šo iestādi apkalpo 10—15 žēlsirdīgās māsas.

«Redzi, Eini,» uzrunā mani Bauģis, «šīnī svēt-svinīgajā Polijas meža kvartālā dzīvo savs ducis visskaistāko sieviešu, bet kad tu prasi, kam viņas nolemtas, tad tev jāsaprot ka — —»

Un Bauģis zina pastāstīt, ka visas Krievijas sanitārpārzinis, ar diktātortiesībām apveltītais princis Oldenburgs, pret māsām esot ļoti stingrs un sevišķi neciešot tās, kuŗas viņš pienākot flirtā. Savās dusmās Oldenburgs kādreiz esot degradējis veselu žēlsirdīgo māsu izlaidumu — noņēmis visām sarkanos krustiņus. Un ja šis diktātors savā stingrībā varot būt tik neaprobežots, tad kuŗa žēlsirdīgā māsa gan riskēsot?

Punktā esot arī pietiekoši daudz mediķu. sanitāru un visādu «patriotu» no «Zemgora» (pilsētu savienības organizācija), kas frontes aizmugurē būvē pirtis, ierīko bodītes, dezinficē kuŗavīru veļu u. t. t. Tā tad māsām netrūkst savu pašu vīriešu, ar kuŗiem var saīeties zem darba aizsegas. Kādēļ tad viņām «riskēt» ar mums?

«Nebēdā, filolog!» uzrunā Reinis Brimerbergu, mūsu trešo «musketieri» (Brimerbergs pēc civilās izglītības tiešām filologs). «Nebēdā vis! Kad no-beigsim kuŗu, tad precēsim pašu māju zeltenes. Atceries: «Sēž rožu dārzā, pin vaiņadziņu... tral-lalā, trallalalā!» — —

Vēl trīsceturtdaļstundas, un mēs esam Lomžas

priekšpilsētā, bet vēl mirkli, un klāt jau arī pats Lomžas centrs.

Taču kāda gan tā Lomža izskatās! Nevienas dzīvas dvēseles, nevienas pazīmes, ka šeit mājotu arī iedzīvotāji. Bet vai tad pat «gorodovoja» te nav? Tomēr! Kā vilku piemin, tā viņš klāt. Lomžas kārtības sargs nedrīkst neredzēt, kas tie par miera traucētājiem, kas tik vēlā naktis laikā parādās uz ielas divjūgā.

«Poslušai služīvij,» uzrunāju es reprezentablo kungu klingerveidīgi uzgrieztām ūsām. «Vai jūs esat visā pilsētā viens pats jeb šinī samazgu bedrē ir vēl arī kāda cita dzīvība?»

«Jūsu u. t. t.,» smaida labsirdīgais dienesta kalps: «taču kara stāvoklis, frontes tuvums,» un līdzjūtīgi aizrāda, ka pilsētā pastāv rīkojums uguns nededzināt un naktīs uz ielām nerādīties. Vispāri, Lomžā visi ļaudis tagad guļot.

Tā! Tad še nu tev čigāni un ballerīnas!

Sasodītā Lomža. šī nāves eņģeļa nākošā rezidence!

8. Pirmās uguns kristības

Jūlija pirmās dienās. 57. divīzijas II brigāde — 227. Jepifaņas un 228. Zadonas pulki vairs nestāv Osovcas cietoksnī, vairs neietilpst cietokšņa garnizonā, bet novietoti rezervē, kilometrus 15 no Lomžas, pa labi iepretim Ostroļenko pilsētai.

Mūsu 227. pulks krietni papildināts un, neskatoties uz tuvējo artilērijas uguni, izved vēl pastiprinātas apmācības. Atrasties tik tuvā rezervē, nozīmē, ka kuņu katru brīdi jānāk pavēlei iet ugunī. Ar to noteikti jāreķinājas, jo visā plašā Varšavas

frontē notiek nemitīgas cīņas ap «Varšavas maisu». Tā saucās pa daļai no spārniem apņemts kaujas sektors Varšavas apgabalā. Ienaidnieks, gribēdams ielenkt uz Vislas upes operējošo lielo Varšavas armiju, spiežas pāri Narevai, un pie Ostroļenko pilsētas notiek nemitīgas kaujas dienu un nakti. Tādēļ jābūt gataviem, lai 4000 durkļu lielo pulku vajadzības brīdī ievestu kaujas līnijā. Maršējam tad nu arī dūšīgi zem «tālām» un «tuvām artilērijas ugunīm», izvedam «durkļu cīņas», un «bēgoša ienaidnieka vājāšanu.» Brašais pulks tiešām atstāj labu iespaidu, un kad beidzot dota pavēle, pulks kādu vakaru vēl pirms saules rieta iziet uz «līniju». Iziet taisni tā, kā to esam apmācībās vairākas reizes izmēģinājuši. Puse pulka priekšgalā, puse rezervē, puse no bataljoniem savkārt atkal priekšgalā, puse bataljonu rezervēs. Arī rotas tāpat.

Nonākot ienaidnieka ložu uguns tuvumā, pirmās pusrotas izvēršas ķēdē, bet otrās paliek pie rotu komandieriem. Viss kā pēc grāmatas. Es ar 6. rotas pirmo pusrotu, gan jau pilnīgā tumsā, «laimīgi» nonāku zem ložmetēju uguns. Nosīc pāri galvām ložu spiets, un pusrota pieplok pie zemes. Tāds pat liktenis skar arī kaimiņieni, piektās rotas pusrotu. Kā apstājamies, tā arī paliekam. Iet uz priekšu tālāk nedrīkstam, jo ienaidnieka ložmetēji, kaut arī tumsā, tomēr strādā nemitīgi. Nāk rikojums uzgaidīt, lai noskaidrotu stāvokli. Liekas, ka esam uzņēmuši nepareizu virzienu. Tāpēc līdz turpmākam guļam pie zemes klajā laukā degunus smiltīs iebāzuši. Sak', tomēr par puscollu galva tālāk no sīcošās ložu līnijas gaisā. Ienaidnieks tarkšķina bez mitēšanās, un rotas sastāvam ložu sīcieni liek pieglausties zemei arvien ciešāk.

Kad izrādās, ka rotas virzienu grozīt nav iespējams, un pienāk rikožums būt gataviem tālākam uzbrukumam, bataljona priekšējā trieciena grupa jau tā pieaugusi pie zemes, ka pirmo reizi pa ķēdi noraidītā pavēle «gatavoties triecienam» paliek uz vietas. Kā savu pusrotu piecelšu? Skaidrs, ka drīz jānāk no aizmugures komandai «triecienam uz priekšu.» Bet vai rota paklausīs?

Tumsa pār poļu kartupeļu laukiem tik necaurredzama, ka pielietāt pavēles izpildīšanai kādu no iespaidošanas paņēmieniem nebūs iespējams.

Kaut kur tālumā pa kreisi jau dzirdam nepārtrauktu «urrā». Tā tad krievi iet durkļu cīņā. Kad «urrā», plešoties pa fronti plašumā, nonāk jau pietiekoši tuvu mūsu bataljona kreisajam spārnam, jūtu, ka jānotiek nenovēršamam. Nervi saspīlēti līdz beidzamam. Nojaušu, ka arī mans rotas komandieris, kas, triecienam gatavojoties, ar rotas rezervi «ieplūdis» pie manis ķēdē, ir ne mazāk uztraukts. Netālu aiz manis, nedaudz pa labi viņš, savienojies ar bataljona rezervi, pa tālruni ziņo par neapskaužamo stāvokli. Bet pavēli «būt gataviem» apstiprina vēl lieku reizi.

«Leitnant Reinberg, rotu uzbrukumā vedīsīt jūs, bet es sekošu, lai vajadzības gadījumā bataljona rezervē būtu jums papildinājumi», ataicinājis mani pie sevis, nosaka rotas komandieris.

«Klausos!» Un atkal uz vēdera, tāpat kā šurpceļā, es dodos atpakaļ uz savu vietu ķēdes vidū.

Tā tad nenovēršamais notikums.

«Uzbrukumam uz priekšu!» Ar šādu komandu man jāsāk, to es zinu.

«Uzbrukumam uz priekšu!» gribu jau kliegt un ar šo saucienu pāršķelt nakts melnumu, bet tad

pērkonim līdzīgs, no tūkstots mutēm izkliegtis, «urrā»! nodārd virs mūsu galvām. Sastingst no pārsteiguma kaujas gatavībā sasprindzinātie ķermeņi, un mēs, sestā rota, noprotam, ka tiekam paņemti uz durkļiem.)

Kāda nedzirdēta neuzmanība!

«Savējie, savējie! Ko jūs darāt!» necilvēcīgās nāves bailēs klieudz sadurtie...

Viss tas ir noticis dažos mirkļos.

Un pietiek pirmā brāziena, lai sestās rotas zaudējumi skaitītos ceturtdā desmitā. Arī pats rotas komandieris ar durkli plecā nav vairs kaņķotājs, bet ēvakuējas, lai turpmāk kā invalids saņemtu kādu komandas priekšnieka vietu Sibīrijā.

Laime vēl, ka atskatot «urrā» saucieniem vāci pārstāj šaut. Laikam domādami, ka viņu priekšā notiek sadursme ar viņu spēkiem, ienaidnieks uguni pārtrauc un pilnā augumā mums uzbrūkošais mūsu pašu pulka pirmais bataljons no iespējamās ložmetēju krusas tiek paglābts. Citādi zaudējumi būtu daudz lielāki.

Vēlāk pārpratums noskaidrojas. Izrādās, ka izejot kaujā, mūsu pulkam uzdots aizpildīt frontes pārrāvumu, ieņemot Osobnoje ciemu. Izpildot pavēli, pulka komandieris uzdevis ciemu ieņemt — pirmajam bataljonam, uzbrūkot no labās, bet otram bataljonam, no kreisās puses. Bet mēs tumsā bijām nedaudz novirzījušies pa kreisi. Orientēšanās grūta, jo ciemi visi nopostīti un pārvērsti drupās un pelnos. Labāk veicies pirmajam bataljonam. Tas Osobnoje sasniedzis un ieņēmis bez kaujas, jo pretinieks vēl nebija paspējis ciemā ienākt. Izpildījis uzdevumu, bataljons pārinteresējies par apkārtni līdz uzdūries mūsu sestai rotai, kuŗu tum-

sā noturējuši par vācu ķēdi. Protams, uz tādu «laimi» varējuši kliegt tikai «urrā»! un likt strādāt durkļiem.

Kā to arī neņemtu, «kauja» notikusi, Osobnoje ieņemta un, galvenais, mēs, kaŗa pirmziemnieki, esam pieņēmuši nākošām gaitām tik vērtīgo «uguns-kristību».

«Rotu uzticu jums» saka man ievainotais rotas komandieris un man, vēl pirmā maija izlaiduma virsniekam, jāpārņem rotas vadība ar pirmo kaujas laukā sperto soli. Smags liekas jaunais pienākums, bet sauciens — «rota, klausī manu komandu!» dara savu un sestās rotas irstošās lodes leitnanta Reinberga vadībā šī tik pat nervus uztraucoši baigi kā ienaidnieka sprāgstošās.

Sprakšķ šautenes, pļauj ložmetēji, dārd lielgabali un šāvienu sprādzieni; deg ciemati, deg rudzu stabiņi nepārredzamos rudzu laukos. Kur vien acs atduŗas, visur dienā dūmu mākoņi, bet naktīs uguns mēles. Nepārredzama, nepārtraukta ugunsjūra, tik grandioza, ka bieži gadas taisīt lielākus likumus, lai apietu viņas neciešamo svelmi un pārmērīgi spilgto, kaŗotājiem nevēlamo, apgaismojumu. Deg visa Lomŗas guberņa. Ar katru dienu pleŗas plaŗumā milzīgā liesmu jūra, atstājot aiz sevis tikai postāŗu. Deg lielais Vislas apgabals, — deg Polija!

«Visu iznīcināt!» skan pavēle. Visu iznīcināt, lai ienaidniekam neatstātu neko tādu, ar ko viņš varētu nenomirt badā. Tā vēlas virsvadība. Sava taisnība viņai ir. Bet mums tieŗiem aculieciniekiem, mums jāatzīst, ka ienaidnieks neskatoties uz mūsu, vārdu pilnā nozīmē, viņam sarikoto elles illūmināciju jūtas tomēr omulīgs. Lai jau posta,

ja tikai atkāpjas — vairāk uzbrucējs nevēlas. Un ja kādā vietā mēs arī mēģinām pārāk nekaunīgos vāciešus atturēt un pagriezt pret tiem šautenes, tad viņi koncentrē uz mums tik spēcīgu artilērijas uguni, ka labākā gadījumā, izturējuši līdz vakaram atkal ceļamies, lai attietu uz jaunām pozīcijām izlīdzināt saraustīto fronti. Cīnāmies cik spējām, bet vai mēs dzīvie ķermeņi varam sacensties ar vācu metallveidojumiem, ar vācu mašīnu un lieltgabalu tehniku!

Un tā jau divas nedēļas. Brašais 227. pulks ir jau stipri cietis. Un mana sestā rota ne mazāk. No divi simti sešdesmit durkļiem uz 26. jūliju rotā vēl skaitās ne vairāk kā simts.

9. Ievainots.

Nāc 27. jūlijs. Atkal, kā jau iepriekšējās dienās, mēs pēc nakts gājiena ieņemam jaunas pozīcijas. Katrs sev, kā varēdams izrokam zemē bedri, lai ķermeņi, kaut vai trijos likumos saliecot, paslēptu no gaisos skrejošās nāves. Tā mēs sagatavojamies izturēt ienaidnieka artilērijas un ložmetēju uguni, jo vāci, cik paredzams, nekavēsies mūs no ieņemtām pozīcijām izsist.

Un tiešām! Saule tikko uzlēkusi, bet ienaidnieka granātas jau aptausta atsevišķus mūsu pusē redzamākos priekšmetus. Manas rotas rajonā sašauj koka dzirnavas. Ar otro šāvienu tās aizdegas un īsā laikā nozūd ugunsmēlēs. Pēc tam artilērijas uguni pārnes uz citām būvēm un kokiem pulka aizmugurē. Noņēmis «uz mušku» līdz tuvākai 2—3 kilometru dziļai aizmugurei katru zemes kvad-

rātu, ienaidnieks šaušanu uz brīdi pārtrauc. Lai kam brokasto, iedzer savu kafiju, lai pēc tam raugoties krievu izmisumā, prieks un labsajūta par pretinieka bezizejas stāvokli būtu vēl pilnīgāks.

Ap plkst. astoņiem atskan šāviņu šnākoņa virzienā uz mūsu nupat kā novietotām priekšējām ķēdēm. Sākumā retāk, pa 1—2 šāviņi uz rotu, bet tad arvien vairāk un vairāk, kamēr šāvienu un plīstošo granātu troksnis izvēršas nepārtrauktā duņoņā un gaudošanā. Mēs šodien esam nonākuši sevišķi stiprā apšaudījumā.

Ir jau kritušie un ievainotie, bet uguns paliek arvienu stiprāka. Dažos atsevišķos frontes sektoros vācu uguns jau pāriet īstā viesuļugunī un rada tādu iznīcību, ka nepārtrauktā frontē sāk rasti tukšumi. Bet ko citu gan ienaidnieks vēlas? Pret šiem pārrāvumiem viņš koncentrē savus labi bruņotos kājniekus. Ar to vēl neiznīcinātām krievu pirmās līnijas ķēdēm draud ielenkšana.

Karavīru nervi tā saspīlēti, ka vajaga tikai kādam palaist pa ķēdi liktenīgo vārdu «obhoġat» (apiet), un visa fronte sajūk. Kareivji pieceļas no savām bedrēm un desmitiem kilometru garā kaujas līnija dodas atkāpšanās gaitās. Neprasa, vai tas atļauts vai nē, neviens nepiegrīez vērības virsnieku saucieniem, bet visa vēl starp dzīvajiem palikušā karotāju masa kā neapturama lavīna gažās projām... Tālāk no uguns, tālāk no iznīcības!

Bet uz kurieni šie cilvēki dodas? Kam viņi grib izbēgt? Lielgabali nav tie, kas nepanāktu visveiklākās kājas.

To viņi arī tūlī parāda. Pa bēgošiem un «tiek dots» bez apstājas. Lai izvairītos no plīstošo granātu šķembelēm, mēs arvien pieplokam pie ze-

mes. Tikko dzirdam granātas tuvošanos, tā nokrītam. Nokrītam, pieceļamies... Bet ik pēc katras tuvāk plīstošas granātas pa vienam, pa diviem paliek asins peļķēs. Tā mēs pamazām sairstam un izkūstam.

Vai ilgi tā ies? Šausmās man jāatzīst, ka šādos apstākļos neviens no mums šodien starp dzīvajiem nepaliks.

Uz vietas noturoties, mūsu zaudējumi būtu nesalīdzināmi mazāki. Bet tagad pacēlušies virszemē, mēs esam visizdevīgākais mērķis vācu lielgabaliem un ložmetējiem.

Kāda izeja? Vai tiešām nepamēģināt šo saprātu zaudējušo masu iedzīt pazemē atpakaļ?

Un mēs, vēl pārpalikušie rotu priekšnieki, cits izrāvis zobenu, cits revolveri, dodam pavēli apstāties un ierakties no jauna.

Bet «krievu zaldāts», vai viņš lai būtu «nejēga» un paklausītu tādai «netaisnībai»? Vai viņam pašam nav apķēribas? Vai šis «zaldāts» jau turku karā neizgudroja, kā no cirvja zupu izvārit? Nē! Par muļķi viņš sevi netur. Viņam nav noslēpums, ka vācu granātas sniedzas tikai līdz zināmam attālumam. Viņš labi zina, ka, piem. Maskāva, Ufas, Permas un Vjatkas guberņas vēl šodien atrodas pilnīgā drošībā. Līdz turieni vācu lielgabals aizšaut nevar. Tādēļ labāk uz tāliem ziemeļaustrumiem! Bēdas tik par pašreizējo uguns brāzienu. Tādēļ, pagaidām, jāapskatās kur atrast drošāku vietīņu tuvākā aizmugurē.

Un vienmēr naīvi asprātīgais krievu kareivis nospriež, ka šodien viņš paglābsies tur, no kurienes paceļas aerostats, jo kas gan nezina, ka šāds gaisa balons nekad tuvāk par lielgabala šāvienu fronteī

nenāk. Kādēļ tad palikt šeit uguns peklē, ja tu-
vumā tik «droša» aizmugure?

Tādēļ nekādu vērību kailiem zobeniem un pie-
lādētiem revolveriem! Steidzīgi «uz aerostatu»!
Un galvu krūtīs iecirtis, pa retam pie zemes pieplo-
kot, šausmu pārņemtais karotājs dodas uz turieni,
kur gaisā vizuļo spoži pelēkā «desa».

Nelīdz iegalvojumi, ka visas vienā redzes
aplokā darbojošās karaspēka daļas nedrīkst vir-
zīties kopīgi uz vienu punktu. Krievu «zaldāts»
nedomā, kas notiks, ja 2—3 divīzijas galu galā sa-
koncentrēsies visas vienā kvadrātkilometra lau-
kumā — «drošā» vietā pie aerostata tauvas. Viņš
tikai joņo. Bet pretinieks? Tas, bez šaubām, ap-
tvēris psiholoģisko momentu, rāda, cik neizsik-
stoši ir viņa šāviņu krājumi. Mums artilērijas
nav, ienaidnieks var strādāt netraucēti. Un
viņš gāž arī bez apstājas, bet mūsējie tāpat bez ap-
stājas turpina atkāpties. Un 27. jūlija pēcpus-
dienā 2½ divīziju sastāvu atliekas ap 3000 cilvēku,
vēl aerostatu nesasniegušas rada tādu ļaužu sablī-
vējumu, ka vāciešiem nevajaga lielas mākslas, lai šinī
masā iesviestu tādu uguns postu, ka viss pārvēr-
šas vienā pekles biezenī. Granātas plīst pa labi un
pa kreisi, priekšū un aiz muguras. Katrs sprādziens
nes mums jaunus zaudējumus. Visapkārt liķi sa-
raustītas miesas, mirēju vaimanas un dzīvajō lāsti.
Nāve ievāc savu lielo ražu.

Ir gandrīz neticami, ka es vēl palieku sveikā.
Bet cik ilgi? Vai tiešām arī šodien izturēšu līdz
vakaram?

Bet te jau arī šaklausu gaisā savādu burbu-
ļošanu. Noprotu, ka trīscollīgais šoreiz domāts tieši
man. Kā izšauta bulta metos gareniski tuvējā

kartupeļu vagā. «Trrrach — plīst granāta, un es saņemu pirmo taustāmo kāja «svētību».

«Rotnieku nosita,» dzirdu apkārtējos kliezdam. Bet kad ap mani izklīst no sprādziena saceltais dūmu un smilšu mākonis, esmu jau atkal uz kājām. Tikai piepeša noguruma sajūta un sejai pāri plūstošais siltais šķidrums norāda, ka laiks atstāt ierindu.

Attiecīgi rīkojumi vēl dzīvajos esošam rotas virsseržantam, un divu kaņavīru atbalstīts, es uzņemu virzienu uz apmēram divu kilometru attālo meža bogu. Tur atrodas pulka pārsienamais punkts. Bet vai viņš vairs tur būs? Dabīgi, ka tuvojoties atkāpšanās vilnim, pārsienamais punkts, lai neriskētu nonākt pirmās līnijas ugunī, aties uz jaunu nometni, un es tādā gadījumā ārsta palīdzību varēšu sasniegt tikai vēlā vakarā. Manas bažas tomēr izrādās veltas.

10. Varšavas „maisa“ haosā.

Stāvokli nedaudz glābj, un kaņaspēka atkāpšanos aptur. Visiem par lielu brīnumu pašā karstākā ugunī parādās, jāšus uz zirgiem, mūsu pulka komandieris Pokļevskijs-Kozels un nedaudz pa labi saulē atmirdz kāda ģenerāļa platās, sarkanās bikšu svītras — lampasi. Mirdzošiem zobeniem rokās abi augstākie priekšnieki nebaidoties ne no velna, metas iekšā ugunī un ar zobenu sitieniem piespiež no lielā sastrēguma vēl pāri palikušo kaņotāju masu izklīst un pagriezties atpakaļ, lai ieraktos.

Kas mums zemākiem komandieriem nav izdevies, to panāk viņi.

Pokļevskijs-Kozels čīnī atkāpšanās gājiena ap-
turēšanā pats gan izklūst sveikā. Vienīgi kāds gra-
nātas sprādziens notriepj to ar smiltīm un dubļiem.
Toties pulkvedim nākas pazaudēt savu vismiļāko
zirgu. Arī otrs zirgs, ko tam pieved pavadonis, pēc
dažām minūtēm krit. Un kad es ieraugu pulka
komandieri savā tuvumā, tad viņš jau sēž sedlos
trešām zirgam.

Liekas, mans ievainojums nav sevišķi bīstams,
jo citādi justu lielākas sāpes un būtu zaudējis sa-
maņu. Jūtu gan vispārēju vājumu un mani moca
slāpes. Dzēruši un ēduši neesam visu dienu. Tā-
pēc ar virzīšanos uz aizmuguri veicas ne sevišķi
sekmīgi. Gan mani pavadoni mani atbalsta, bet
kājas mums visiem trim streipulo kā piedzērušiem.
Un vēl arvien mums bieži nākas izvairīties no plī-
stošām granātām. Arvien vēl kritam pie zemes, lai
granātu šķembeles tik drīz mūs neķertu. Tiešām,
ja piekļaujas zemei labi cieši, šķembeles pie zemes
gulošo ķermeni neskar. Tā tad ienaidnieka artile-
risti nepārtraukti sūta mums pa pēdām savus trīs-
colligos. Neko darīt. Tomēr ceram, ka līdz me-
žam varbūt tiksīm. Bet tad noburbuļo gaisā atkal
kāda granāta. Tāpat kā pirmīt es metos pie ze-
mes. Dzirdama tā pati šņākšana, tā pati ierēkša-
nās, bet kā par brīnumu šoreiz es neesmu trāpīts.
Bet mani pavadoni? Kas noticis ar tiem? Viens no
viņiem gul un sāpīgi vaid. Steidzamies viņam pa-
līgā, bet... šausmas!... Viņš sakropļots tik ne-
žēlīgi, ka neredzam nekādu iespēju viņu glābt.
Granātai nākot, viņš nav vis nokritis pie zemes vi-
sā augumā, bet vienīgi uz rokām, paliekot četrrāpus
tupam. Tādā stāvoklī lielāka šķembele ir ķērusi
viņu starp kājām un atrāvusi vēdera apakšējo

daļu. Visa šī ķermeņa daļa droširdīgam 227. pulka kaņavīram, saplosīta. Mēs viņu glābt nevaram. Palīdzēt, kā ievainotais to vēlējās, ar revolvera lodi — mēs nedrīkstam — tas tiek uzskatīts par lielu noziegumu. Jāatstāj to guļam, kamēr viņš vai nu nomirs tur viens pats, vai sanitāru pievākts, atdos savu dvēseli Dievam kādā pārsienamā punktā.

Paceļamies, lai ietu tālāk. Gabaliņu pasolojuši pienākam pie kāda uzkalniņa. Redzam atkal uz zirga sēžam Pokļevskij-Kozelu un neganti lamājam kādu leitnantu. Ieskatos un pazīstu: tas ir leitnants Pavlovičs ar savu rotu. Viņa rota izrādās, uzsākusi atkāpšanos kā viena no pirmajām. Nonācis līdz šai vietai, Pavlovičs, savācis savu rotu vienā kamolā un paslēpis to aiz uzkalniņa. Sak', varbūt uz turieni nešaus... Pulka komandieris šo bērnišķīgo Pavloviču ir noķēris pie «nedarbiem» un dabīgi, ka nevar to viņam piedot.

«Leitnant Pavlovič! Es jums galvu nocirtīšu!» briesmīgās dusmās kliedz pulkvedis. «Es jūs tiesai nodošu! Nē! Es tomēr labāk jums nocirtīšu galvu!» nerimstas komandieris un vicina ap sālstabā pārvērstā Pavloviča pleciem kailā zobena asmeni.

Tik lielā dusmu uzplūdumā Pokļevskij-Kozels tiešām būtu licis noripot viena virsnieka galvai, ja šinī momentā nebūtu pie viņa pienācis 6. rotas leitnants Reinbergs un, aizmirsis savu nogurumu, nostājies kā visbrašākais kaņavīrs ierindas apmācībā pulkveža priekšā.

«Pulkveža kungs,» es raportēju: «atļaujiet man atstāt kaujas lauku.»

Zobens, kuņš lika trūkties visam panikā iekļu-

vušam pulkam droši vien būtu Pavloviču par galvu īsāku pataisījis. Bet tagad viņš nolaidās gar zirga sāniem. Mans izskats, laikam, bija tāds, kas lika pulka komandierim apdomāties un apstāties. No pārsistās galvas vēl arvien nāk daudz asiņu. Un šī krāsa, acīmredzot, ir tā mani izdekorējusi, ka komandierim vajadzēja saprast, ka pretspēks vācu granātām nevar būt mūsu galvas, kaut gan labas galvas.

«Ak jūs tas esat, kas tur gulējāt,» jau pārvērties vislabākā cilvēkā, uzrunā mani Pokļevskij-Kozels.

«Ejiet tur, uz to meža bogu, tur ir pulka pārsienamais punkts,» mani pamāca mūsu pulka tēvs, un es redzu, ka viņš tagad varētu raudāt kā bērns, ja vien nebūtu vecs, kaujās rūdīts pulkvedis.

Pavlovičs ir glābts. Arī pulka atkāpšanos drīz vien aptur. Un, pateicoties gadījumam, es laimīgi nonāku meža aizvēnī. Vācu neatlaidīgā cenšanās pasniegt ievainotiem pa ceļam vēl pa «atvadišanās sveicienam» nav mani skārusi, un es esmu pārsienamā punktā.

* * *

Simpatiskais pulka ārsts, Lankevics, apsvēcis manu ierašanos viņa «anatomiskā mūzejā», mīļi pārmet, kādēļ es esot licis uz sevi tik ilgi gaidīt. Liekoties, ka pie viņa «ar vizītēm» esot nākuši jau visi virsnieki, un pilnīgākas kolekcijas dēļ es nu esot tas sen gaidītais. Man ielej kaklā stipru spirta atšķaidījumu, un kad esmu beidzis sprauslot, pasniedz papirosu. Vēl gabalu maizes, konservu bundžu, un es jau tīri vīrišķīgi izturu pirmo pārsiešanu.

«Kas notiks tālāk?» galvā griežas sāpīga do-

ma. Tik šausmīgi kauc debess mala rietumu virzienā. Kādi spēki lai šādu elli izturētu?

«Bet, Reini, arī tu klibo? Vai nopietni?» Vai cāju Bauģim. savam «musketierim», kas arī atrodas punktā.

«Nekas.» jautri atbild viņš: «es vēl iešu atpakaļ — kauns ar tādu niecīgu ievainojumu ēvakuēties.»

«Tā tad uz drošu nāvi?»

Ja ievainošot, tad varbūt vēl redzēšoties, bet ja nē, tad tikšoties pie Brimerberga, runā Bauģis sāpēs savilktu seju.

«Ko? Vai tad — —.»

Jā, Brimerbergs kritīs. Vispirms ievainots, bet tad ceļā uz pārsienamo punktu trāpīts pa otram lāgam un miris. Latviešu filologa Brimerberga vairs nav. Un nav pasaulē neviena cilvēka, kas parādītu, kur paceļas uzkalniņš par šī, pirmās rindas cīnītāja latvju tautieša trūdiem.

Nežēlīgs ir kaŗš un nepielūdzama viņa izkapts.

Vai sen tas atpakaļ, kad trīs, likās nešķīrāmi draugi, šo pašu, vēl tik tuvā pagātnē no posta pasargāto apvidu bezbēdīgi tricināja savām dziesmām? Kur palikušas mūsu saites? Kur palicis šodien viss cilvēcīgais?

* * *

Tepat jau arī pazīstamā šoseja, bet kā tagad tur mudž un kustas! Bēgli un bēgles, pieaugušie un bērni, kaŗavīri, zirgi — visi it visi traucas paglābties no iznīcības. Kazāki domā, ka šoseja pieder viņiem, un visus citus, kas atgadas ceļā, bīda pie malas. Tukšo lielgabalu artilēristi negriež

ceļu vezumniekiem, bet bēgļi.. jā, tos vienkārši samet šosejas gravjos. Pret viņiem jātnieki, artilēristi, pat no visiem zobotie, glēvie vezumnieki ir nežēligi.

Kā lai apraksta visas šausmas un pārestības, ko piedzīvo cīvilie bēgļi un bēgles šinī atejošās armijas viesuļbrāzienā? Kur viņiem palikt? Ko iesākt? Visur postījumi un posts, visur nāve un iznīcība.

Arī Zeltainā Eglaine pa ceļam. Bet kur palicis Puriškeviča punkts? Nodedzināts. Kur palikusi stacija? Uzspridzināta. Viss uzlaists gaisā, — arī dzelzceļa linija izārdīta.

Nav izredzes panākt kādu vilcienu, ar kuŗu aizbraukt. Jeb varbūt Belostokā? Jā, tikai Belostokā. Tikai šinī baltkrievu galvas pilsētā vēl aizķeries pēdējais vilciens. Vēl stundu vēlāk, tad vēl pusstundu un acumirkli, un lēnā vēža gaitā laimīgi notvertais vilciens aiznes mani Maskavas virzienā.

Bet kūpošie uzspridzinātā Belostokas dzelzceļa mezgla gruveži vēl atsveicēm man pastāsta par to bezcerīgo stāvokli, kādā nonākusi pelēko cīnītāju masa, kas nesen ar tādu pārlicību cēlās satriekt vācu ļauno varu.

II. Maskava un viņas pristavs.

Maskavu sasniedzu augusta sākumā. Veselošanās iet ātri. Jau pirmajās dienās man atļauj iziet pilsētā. Vajaga taču pastaigāties un palūkoties, kā dzīvo tie, kuŗiem ir «laime» no kaŗa mūdieŗa izvairīties. Ļoti gribas redzēt kādu no veciem paziņām. Es ceru ka tādi Maskavā ir. Ma-

skava taču atrodas otrā galā Ventspils-Maskavas ceļam. Bet Ventspili ieņēma vāci jau piecas nedēļas atpakaļ. Jā, arī manu dzimto Ventspili!... Tā tad dažiem draugiem ventiņiem vajaga būt šeit jau vismaz sešas nedēļas. Sāku apklausīties. Izdibinu, ka Sucharevas iecirknī dzīvo Bankavs. Viņa adrese katrā ziņā jāatrod. Viņš, bez šaubām, būs tas, kas ventiņu likteņus zinās vislabāk. Tādēļ bez kavēšanās uz iecirkni! Tur droši vien kādā «galdā» atradīšu, kur meklēt dūšigā redaktora svaigās pēdas.

Atrodu drīz. Tikai policijas iecirknī iznāk neliela «saraušanās».

Iecirkņa kancelejā nevaru nekādi tikt pie skaidribas. Ierēdņi bīda mani no viena galda pie otra, kamēr nokļūstu pie paša priekšnieka. Vecs, gaŗu baltu bārdū «pristavs» tā ieinteresējas par mani, ka par varu grib izpētīt mani tuvāk. Es laikam, liekos viņam «šaubīgs». Uz reizi vaicāt un iztaujāt manu personību viņš neuzdrošinājās. Kas var zināt, ka nesadusmo mani un es nesāku «ārdīties». Policija zin, ka ar virsniekiem jābūt uzmanīgiem. Liekas, ka tikmēr, kamēr pastāv pasaule, kaŗavīri uz policiju nekad nav varējuši raudzīties bez īgnuma. Bet Krievijā šis kaŗavīru pārākums izcēlās sevišķi. Tādēļ arī Sucharevas iecirkņa priekšnieks grib būt uzmanīgs.

«Boŗe upasi,» lai tikai neiznāktu šausanās!

«Vai tās ir asinis?» it kā taustīdamies vaicā man pristavs.

Es paskatos uz savu aizsargu krāsas kreklū un ieraugu, ka tiešām esmu piemirsis šo kaujas piemiņu izmazgāt. Bet vai tas kas sevišķs? Esmu redzējis kaŗavīru drēbes ar vēl lielākiem attiecī-

gās vielas plankumiem. Tiesa, gan ne Maskavā, bet «tur». Galu galā vajadzēs man vēl šai aizmugures žurkai paskaidrot, ka Krievija ved lielu kaņu. Liekas, ka šis nejēga nemaz vēl to nezina. Nezina arī viņš, ka es savā apziņā šķietos par viņu daudz pārāks un spēju uz viņa bārdū raudzīties tikai «no augšas».

«Kādēļ jūs tā jautājat?» diezgan neiecietīgā tonī noprasu.

«Jā, redzat,» viņš man atbild: «jums uz krekla asinis, un man jābūti savos pienākumos ļoti uzmanīgam. Gadas, ka notiek slēpkāvības, un tad parasti notašķī drēbes ar asinīm.»

Beidzot, šķiet, es saprotu, kādēļ mani šē noraidīja no viena galda pie otra un kādēļ tagad esmu pie šī nelgas.

«Velns jūs lai parautu! Jūs taču nedomājat, ka frontē nav brīv cilvēkus šaut?» jau pa daļai draudoši noprasu pristavam.

«Jūs no frontes?» kā no miega atmodies norūc bārdainis. «Tā, tā,» vēl viņš murmina un pasauc kādu ierēdni. «Jums Bankava adrese?... Bet kas viņš tāds ir šis Bankavs?»

«Redaktors!» atbildu.

«Ak redaktors!» Jā, ko tad man no šā vajagot, no tāda redaktora?

Jūtu, ka pristavam par avīžu ļaudīm ir savas īpatnējas domas.

«Man vajadzīga viņa adrese un, vispārī, vai to pie jums var dabūt jeb nē,» es nedaudz paceltā balsī prasu.

Tiešām, rets eksemplārs. Jādomā, ka viņš tagad, kad es šīs rindiņas rakstu, ir jau miris. Bet ja viņš dzīvotu, tad, droši vien, ja kāds viņam

stāstītu, ka šīnī kaŗā likumīgā kārtā «noslepka-voja» desmit miljonus, droši vien šis apsūņojušais «častoka» varonis tam neticētu. Viņš zināja tikai savas policijas lietas, bet kas ārpus tām, to viņa «gudrība» sagremot nevarēja.

Beidzot es zinu, ka Bankavs dzīvo kādā omu-
līgā šķērsieliņā. Esmu ļoti priecīgs, ka varu spiest roku vecam ventspilniekam. Jau Ventspili mūsu attiecības bija sirsnīgas. Tagad pēc visa pārdzī-
votā, un šeit svešumā, mēs kļūstam patiesi draugi.

Latviešu Maskavā ir daudz. No visām Latvijas malām plūst bēgļu bari, un liels vairums no viņiem izvēlas par savu apmešanās vietu tieši Ma-
skavu, visīhelāko Krievijas pilsētu. Ap Bankavu grupējas visi tie, kuŗus var uzskatīt par sabied-
riskiem darbiniekiem. Tā rodas Maskavas lat-
viešu centrs ar vadošo figūru, mūsu «Ventspils
Apskata» redaktoru. Es šo «centru» uzeju tanī
brīdī, kad tur organizē jaunu, jauniem apstākļiem
atbilstošu laikrakstu.

Krievija pārdzīvo smagu brīdi. Pēc mūsu ne-
veiksmēm Polijas kartupeļu laukos, vācu uzbru-
kuma vilnis spiež krievu kaŗaspēku arvien vai-
rāk atpakaļ. Liepāju vāci ieņēma jau 23. aprīlī,
Ventspili 5. jūlijā, bet 20. jūlijā Jelgavu. Arī
Varšava kritusi 23. jūlijā, un ienaidnieka kaŗa-
spēks pavirzījies tālāk arī šīnī frontē. Viņa ro-
kās nu atrodas visi Krievijas rietumu cietokšņi.
Šāda frontes novirzīšanās uz valsts iekšieni rada
«bēgļu laikus». Ar bēgļiem pieplūst visas Krievi-
jas aizmugures pilsētas. Viņi plūst no lielās, pla-
šās Polijas, no Lietuvas un Latvijas. Bēgļu tik
daudz, ka viņi jānovirza pa dažādiem ceļiem. Tos
izkaisa pa visu Krieviju, Sibīriju ieskaitot. Šādu

bīstamu latviešu tautas izklišanu novērtē Maskavas latviešu centrā. Maskavas latvieši saprot, ka izklīdušiem tautiešiem jādod iespēja savstarpēji sazināties, jāsekmē materiāla un saimnieciska eksistence.

Viss tas prasa organizāciju, prasa laikrakstu, kā šīs organizācijas centru.

Tāds ir «Dzimtenes Atbalss». Un tā Jānis Bankašs tomēr ir un paliek redaktors par spīti pristavam ar balto bārdu...

Tomēr augusta otrā pusē es jau jutos tik spīrgts, ka kaunos ilgāk pa aizmuguri slaistīties. Jābrauc atpakaļ uz pulku!

Pienākums sauc!

12. Atkal frontē.

Esmu atkal pulkā.

Pinskas purvājs. Te apstājušies milzīgās armijas sakautie pulki. Viņi pa daļai papildināti gan jauniesauktiem, gan izlaistiem no slimnīcām. Bet cik ir palicis pāri no vecajiem? Izrādās, ka rotās viņu atrodu ne vairāk kā pa desmit. Tā tad zaudēti deviņdesmit septiņi procenti. Gūstā, cik atceros, nekrita, kādēļ iztrūkums uzskatāms par kauju zaudējumu. Neesmu dzirdējis, ka šāds zaudējumu procents kādreiz būtu bijis augstāks.

Atkal frontes līnija, atkal ienaidnieka tuvums, bet šoreiz gan viss ir jau mazliet citādi. Armija atrodas nocietināšanās stāvoklī. Rok tranšejas, taisa blindāžas un, kur tas nav iespējams rokoties zemē, tur nocietinājumus būvē virs purvāja.

Krievu milzu armija apstājusies, lai nocietinātos līnijā Rīgas Jūrmala-Livāni-Daugavpils-Pinska-Tarnopole Galicijā — Novo-Sjelica pie Prutas upes Rumanijas robežmalā.

Šādas frontes līnijas uzstādīšana, acīmredzot, diktēta no augstākās virspavēlniecības. Šī līnija ir taisna, viņa ir arī visīsākā, viņa atrodas pietiekoši dziļi valsts iekšienē, lai pagaidām, ienaidnieka netraucēti krievu spēki varētu sakārtoties un atjaunoties. Frontes līnijas stāvoklis sevišķi izdevīgs vēl tāpēc, ka viņas spārni atbalstās — kreisais Rumanijas robežā, tā tad aizsargāts ar Rumanijas neitralitāti, un labais Baltijas jūrā pie Rīgas t. i. jūras daļā, kas aizsargāta pret ienaidnieka jūras spēkiem ar Maz-Lielirbes-Sāmu salas mīnu pozīcijām. Nav arī vairs noslēpums, ka sauszemes spēku novietošana pēc augšminētiem principiem pa daļai ir koordinēta ar flotes stāvokli, kuŗa, kā zināms, noslēgusies Somijas un Rīgas jūras līcos.

Uz šīs līnijas armija nolikusies atpūtas gulā, lai atostos vēlāk, kad radīsies spēks cīņām. Manevrējošais lauku kaŗš pārvērties pozīciju kaŗā.

Mana rota šoreiz vienpadsmitā. Kā palīgs man piedalīts jaunatsūtītais leitnants Voronovs. Brašs zēns no Vologdas pilsētas. Tā tad no Krievijas ziemeļiem.

Mēs ieņemam pirmo līniju. Mūsu rajons stipri izvirzījies uz priekšu. Mazākā neuzmanība, un vācu sūtīta lode ķer mērķi. Kamēr mūsu galvas pazemē, tikmēr esam drošībā, šauteņu uguns mūs neskaŗ, bet līdz ko parādās pārdrošnieka galva virs uzbēruma — izredzes uz viņpasauli ir drošas.

Artilerija tomēr ir it kā sarāvusies un mūsu mieru netraucē. Vienīgi no rītiem pēc kafijas, paretam arī pievakarē, vācu artileristi «noklāj» mūsu rotas trīs kilometru gaŗo fronti 30—40 labi mērķētiem triscollīgiem. Pēc šāda rīta vingrojuma mēs uzlasām katru reizi pa četri, pa seši sašauto. Salīdzinot ar vasaru, tas ir ļoti maz. Pēc tam ziņojam uz bataljonu: «Tādos un tādos pulksteņos ienaidnieka vieglā artilerija izlaida uz vienpadsmitās rotas ierakumiem tik un tik lādiņu. Kritušo tik un ievainoto tik. Citu novērojumu nav. Sagrautie ierakumi tiek atjaunoti.» Šādas telefonogrammas dodam divas reizes dienā, un tad pienāk vakars.

Pienāk vakars arī 10./23. oktobrī. Iestājas tumsa. Nežēlīgi melna nakts tumsa. Rotas līnija gaŗa, kareivji neapmācīti, dienesta pienākuma pildīšanā vairums nolaidīgi. Bet rajons ir atbildīgs. Mēs varam drīz vien sagaidīt pārsteigumus. Tādēļ jāpieliek necilvēcīgas pūles, lai līnijas sargāšanā nebūtu trūkumu. Jāatbild arī par četriem ložmetējiem kas no astoņiem pulkā, piedalīti mūsu rotai. Nakts jāpavada nepārtrauktā uzmanībā.

Pienāk pusnakts uz 11./24. Esmu kārtējā sava rajona pārbaudes gājienā. Mani pavada virsnieka vietnieks Černavins un vēl pāris sakarnieku. Ceļojumu no vada uz vadu un laižu pāri galvai nepatīkamos «šfiu-šfiu» svilpienus — vienu pēc otra. Ejam un amizējamies. Černavins saka, ka vācietis šaujot, lai būtu drošāk ap dūšu.

Černavins domā, ka vāciem ļaužu mazāk kā mums, kādēļ viņi droši vien sēžot ar tik lielām atstarpēm, ka viens ar otru pat sarunāties nevarot. Ar ko šāds vientulībā atstāts «nemčurka» lai sevi

drošinātu, ja ne ar bezmērķa šaudišanu? Arī lodes, kā redzams, ejot tik augstu, ka atsitoties koku galotnēs. Droši vien vācietis iebāzis galvu zemē, bet šauteni pacēlis augšā. Tādēļ arī lodes augstu.

Černavins visu to stāsta kā anekdotu, bet stāsta tādā nopietnā balsī un ar tik piemērotu humoru, ka negribot reizēm jāpiemirst nedrošības izjūta un gardi jāsmejas.

«Černavin, kā tu vēl ne reizes neesi ievainots?» es prāsu viņam: «laikam, tu pazīsti tās lodes, kuŗas vācieši šauj aiz bailēm?»

Bet tālāk šcreiz netieku. Mani pārņem samulsums. Jūtu ka no rokas izkrit kas smags.

Nakts tumsa tik melna, ka neredzu itin nekā. Noliecos, lai ar roku pameklētu, ko nupat it kā izsviedu, bet — tādu brīnumu! — es nejūtu, ka mana labā roka skārtu zemi. Vēl īsti nesaprotu, kas noticis. Ķeru ar kreiso un uzķeru kādu priekšmetu. Tiešām tas ir kāds priekšmets, bet tūlī arī jūtu, ka esmu satvēris savu labo roku. Viņa ir jau nedzīva. Nu zinu, kas bijis šis it kā izsviestais priekšmets, jūtu arī ka gar labiem sāniem plūst siltums. Esmu sašauts. Mani pārņem reibonis. Vēl skaļš, pāri visiem Piskas purviem it kā necilvēcīgs kļiedziens: «Sanitāri!» un es sa-grīļojos, pārmetos pāri galvai un sabrūku pie zemes.

* * *

Pamostos savā zemnīcā, sanitāru pievākts. Pirmais ko ieraugu, ir mans palīgs, dūšīgais Voronovs.

«Nekas,» viņš mani mierina, «tikai viens caurumiņš plecā.»

Labs gan «caurumiņš.» ja roka, plecā iekārusies bezjūtīgi šūpojas kā pātaga pie kāta.

Visvairāk tomēr norūpējies Černavins. Viņš nelaimīgs, ka atļāvis man apstaigāt fronti. Vajadzējis atrunāt.

13. Ar otro ievainojumu uz Pēterpili.

Na beregu pustinich voln
stojal on dum velikich poln...

— — — — —
zģes buģet gorod zaloģon.

... Un Pēteris Lielais Ņevas purvos uzcēla Pēterburgu. Staltu un baltu pilsētu — lielāko visā Ziemeļeiropā. Šā vīra pēdas pazīstamas arī mūsu Latvijā. Viņa karapulki, «laužot logu uz Eiropu,» noslaucīja no zemes ne vienu vien ciemu un pilsētu... Bet tā ir pagājība, kamēr tagadne mani, ar manu sašauto roku, ir atnesusi Pēterburgā, vai Pēterpilī, šajā Krievijas cara rezidencē, kurū karām sākoties pārdēvēja par Petrogradu, lai tās vecais vārds ne ar skaņu neatgādinātu vācisko...

Jā, šo neaizsniedzamo augstumu pilsētu ieraudzīju arī es!

Mani ievainotu, Moloģečno stacijā uzņēma kāds moderni iekārtots cara galma privāts sanitārvilciens. Šis vilciens bija tiešām lielisks. Apģādāts uz vislabāko un apkalpots no pirmklasīgiem ārstiem-chirurgiem, galma sanitārvilciens bija spējīgs palīdzēt ievainotiem vairāk, nekā dažāda laba oficiāla «kroņa» slimnīca visdziļākā aizmugurē.

Desmit dienas ceļā, un mēs sasniedzam skaisto Pēterpili.

Mūs uzņēma mīļi un sadalīja pa labākām galvas pilsētas privātām slimnīcām.

Man krita «Finanču ministrijas lazarete». Šo ārstniecības iestādi uzturēja pati finanču ministrija. Aizbildņos mums skaitījās pats ministrs Barks ar savu kundzi un iekšlietu ministra biedrs, kņazs Volkonskis, kuŗa mājā Sergijeva ielā šī slimnīca bija ierīkota.

Pateicoties šādu augstu personu aizgādniecībai, mēs, frontē novārgušie cīnītāji, jutāmies kā septītās debesīs. Par mums rūpējās ar lielu uzmanību, mums tiešām netrūka itin nekā. Mūsu slimnīcas personāls sastādījās no galmam tuvu stāvošām aprindām. Ārstniecību pārzināja galma ārsts, goda leibmediķis, slepenpadomnieks Gurjevs — vecs ļoti iecienīts Pēterpils ārsts. Palīgos viņš varēja izvēlēties visas pilsētas slavenības. Gādāja arī par ērtībām un izpriecām. Mūsu rīcībā, stāvēja vieglais automobilis. Šāds satiksmes līdzeklis tanī laikā skaitījās retums. Kņazienes Apraksinas ložas mums bija rezervētas gandrīz visos lielākos Pēterpils teātros. Ja kādam bija nelaime vairāk «pienagloties» pie gultas, tad viņš varēja noklausīties visslavenākos aktieros un koncertmeistaros turpat slimnīcā.

Vai pie šādas uzmanības ievainotais frontes karavīrs drikstēja mirt? Taču labāk izvesēloties! Paldies sanitārvilciena personālam, paldies mediķim Gurjevam!

Es biju sašauts vārīgi. Lode bija ķērusi pleca nervus un paralizējusi roku. Nācās pielikt lielas pūles, lai nervus saārstētu un roku atdzīvinātu.

Bet sāpes, neciešamas nervu sāpes! Es ne-

zinu, kā tās būtu panesis, ja visu zinošais mediķis Gurjevs nebūtu atcerējies «zilo gaismu».

«Pamēģiniet zilo gaismu,» mierīgi un pārlicinoši deva viņš rīkojumu. Un tiešām, pēc trim dienām sāpes bija remdētas.

Divas nedēļas nebiju gulējis, bet tagad gulēju naktis un dienas. Drīzi vien jutos jau tik spīrgts, ka brīvo laiku pavadīju vairāk pilsētā nekā slimnīcā.

Labā jau bija pazišanās ar Pēterpils augstmaņiem. (Kas tikai pie mums nenāca? Ministri, kņazi, galma ģenerāļi, daudzi, pat ļoti daudzi no tā saucamām varas aprindām). Jauki bija arī laika sprīži, kas kopā pavadīti ar ievainotiem. Bet vēl labāk, vēl priecīgāks jutos, kad Pēterpili sameklēju pazīstamus latviešus.

Strazdiņu Kārlis strādāja Rītāzijas bankā; Fricis Drazlovskis kā strādnieks kaķa rūpniecībā; Ūldriķis Rēdnieks arī bez peļņas nebija. Vēl uzgāju Augulu ģimeni, tikos ar skolas biedri Nikolaju Kalniņu — nākošo virsnieku. Bija te vēl brašais kaķaskolas audzēknis Sergejs Audze un daudzi citi. Visi ventspīlnieki, bērņības draugi. Patīkami bija ar viņiem tērzēt, patīkamas bija pārrunas par dzimtenē pavadītām dienām. Nāca atmiņā Čikstiņciems, Kamārces zvejnieku piedzivojumi. (Vai tikai tos baronus uzvarēsīm?) Patīkamas bija viņu vidū pavadītās stundas, jo tās uzbūra pagājību, kas šķita zaudēta un tāpēc tik mīļa...

Bija brīži, kad jutos vēl priecīgāks: tās bija dienas, kad viesojos pie savas māsas. Viņa kalpoja Ventspils sanātorijā, bet kaķam sākoties līdz ar to tika pārcelta uz Pēterpili. Tagad viņa dzi-

voja Pēterpils Ļesnojā pie Meža institūta. Vienīgais cilvēks no tuviniekiem, kas atradās vēl «šini» pusē! Ak, kuņš gan no mums, veciem frontniekiem, nezina šo gaišo mirkļu vērtību, kas iegūti frontes atvaļinājumu starplaikos?

Tā pagāja laiks, līdz, atspirdzis miesīgi un garīgi, sagaidīju dienu, kad atkal pienākums sauca.

Februāra sākumā (1916. gadā) es atkal devos uz pulku. Šoreiz jau kā virsleitnants, jo obligātoriskie astoņi mēneši no karaskolas beigšanas bija pagājuši.

Braucu uz Minsku. Gluži tāpat, kā pēc pirmās izvešanas no ievainojuma. Un no turienes tālāk. Un atkal pulka atrašanās vietu sameklēt nenācās viegli. Tas bija novirzījies vairāk pa labi, tālāk no Baranovičiem, un ne mazākā purvu mūklājā kā agrāk. Bet par to vēlāk.

14. Starp aizmugures bandām.

No Pēterpils līdz Minskai ir pāri par 800 kilometru. Vēl kilometri 50—100 līdz frontei, kas kopā iztaisa nēpilnu tūkstoti. Šāds attālums nav nekas sevišķs, un viņu jāveic pāris dienās. Bet ne tā bija īstenībā.

Aizmugures tūkstots kilometru josla dzīvoja savu īpatnējo dzīvi, kas prasīja savu tiesu, un bieži vien frontniekiem nācās šim aizmugures biežputras kalnam ēsties cauri ne tikai nedēļām, bet pat mēnešiem, iekams viņš nokļuva atpakaļ pulkā.

Aizmugure, ak, aizmugure! — Ko gan viņa nedarīja, lai savu aizmugures «volokitu» padarītu jo neciešamāku.

Braucieni līdz Minskai parasti noritēja gludi,

bet tad sākās tas, ko attiecīgi jau apzīmēju. Kādā no saviem atpakaļ braucieniem to izbaudīju pēc visiem aizmugures likumiem un tradīcijām.

Pulka atrašanās vietu Minskā nezina. Ziņām vajagot būt Moloģečno stacijā. Līdz turieni 80 kilometri, tā tad vienas dienas brauciens. Jau domāju, ka drīz varēšu spiest roku saviem cīņu biedriem, tiem pulka varoņiem, kuņus vācu čuguns un lodes vēl nebūs skārušas.

Bet Mīniskas etapā mani saņem pavisam citādi vēji. Man uzdod novest uz Moloģečno sešas rotas, kā papildinājumu sakautiem pulkiem. Tas ir vesels ešalons, un es tieku iecelts par tā galvu. Tas man nepatīk. Tomēr pavēle paliek pavēle un nelīdz nekāda atrunāšanās. Rotu priekšgalā esot vēl «jauniesācēji», un par ešalona vadītāju jābūt «piedzīvojušākam». Bet tādu etapā tik maz, ka, mani notvēruši vajā laist nedomājot. Lielais vairums vēl «ēdot lazarešu maizi».

Etapā komandanta palīgs — kāds štābkapteinis. Darišanas vairāk iznāk ar viņu. Ierunājami. Izrādās, ka Mīniskas etapā ir ap 30.000 kareivju, kas it kā tāpat meklējot savus pulkus, kā es. Katru dienu no viņiem sastādot rotas, sūtot tās uz fronti, bet tur nonākot ne vairāk par pieciem procentiem. Pārējie ceļā izklīstot un, pēc visa spriežot, atgriežoties atpakaļ etapā. Kā viņus lai izkontrolējot, ja katru jaunu reizi, kad viņi nākot pierakstīties, tie uzdodoties citā vārdā.

Man gan ir pārsteigums, ka var tik vienalīdzīgi raudzīties uz tik nopietnu armijas lietu. Frontē pulki sakauti, bet papildinājumiem ļauj blandīties aizmugurē, un nekādus sodus par to neviens nesaņem.

Gadījās par šo lietu painteresēties vēl tuvāk. Atklājās, ka dezertieru bari netikvien kā nevēlējās nokļūt frontē, bet bija palikuši pat tik nekaunīgi, ka noorganizējuši veselu tīklu tirdzniecībai ar kaŗa mantām — kaŗavīru apģērbiem un apaviem. Lieta tā, ka iedalot rotā, etaps katram jauniedalītam izsniedza pilnu komplektu apģērbu, veļas un apavu un turklāt vēl uzturas naudu dažām dienām. Ja nu ceļā izdevās aizšmāukt, tad Minskas pilsētā tas visu saņemto varēja pārdot un iet atkal uz etapu, lai ierakstītos citā rotā un saņemtu visu vēlreiz no jauna. To arī darīja un atkārtoja tikmēr, kamēr «zeme palika par karstu». Pēc tam tāds gudrinieks iekārtojās tādā rotā, kas gāja uz kādu citu, lielāku etapu, piemēram, no Minskas uz kādu etapu Austrijas frontes virzienā. Tur viņš varēja spēlēt tādu pašu teātri, kamēr nonāca vēl kādā trešā etapā.

Jāatzīstas, ka tā iekārtoties nenācās grūti. Visa aizmugure pēc Rītprūsijas un Polijas katastrofām bija tā pārpildīta no pārbiedētiem kaŗeivjiem, ka neviens šim klejojošām masām nezināja ne gala, ne malas. Arī frontes stāvoklis nebija vēl noskaidrots. Un tiešām, ko šādos apstākļos lai darītu etapa komandants? Varbūt vienīgi dabūt virsniekus, kas prastu šos dezertierus tik ilgi saturēt kopā, kamēr tos nodod pulkiem. Tad lieta bija droša. No turienes ceļš uz aizmuguri veda vienīgi caur pulka pārsienamo punktu.

Tā etapa komandants, nozīmējot mani par ešalona priekšnieku, līdz ar to liek uz mani cerības, ka varbūt, es būšu tas «īstais», kuŗam izdo-

sies aizvākt ešalonu no Minskas uz neatgriešanos.

Pienāk iesēšanās diena. Kā jau parasti, sākumā viss norit labi. Ierodas visi, un uz vilcienu aizvesties ļaujas tāpat visi. Arī iesēdināt vagonos nenākas grūti. Nu vajadzētu izmaksāt katram uztura naudu. Bet es dodu rīkojumu naudu neizsniegt. Katram atsevišķam gadījumam jābūt manai atļaujai. Bez tam noliedzu atstāt vagonus vairāk kā pa vienam un atbildību uzlieku jaunajiem leitnantiem — rotu komandieriem.

Sākumā vagonos dzirdama skaļa kurnēšana, bet krietni apsaukti, cilvēki samierinājas un padodas liktenim. Kādreiz taču savu naudu viņi saņēmsot. Protams, nesaņemt nevarēja. To zināja viņi ne sliktāk kā es. Bet to gan viņi nezināja, ka naudu agrāk nedošu, kamēr būsim Moloģečnā.

Un tad jau esam Moloģečno mezgla stacijā. Še, liekas, koncentrēts kāds armijas štābs ar visām piedevām. Te apmetusies arī zirgu rezerve. Bet liellopu tikdaudz, ka neviens nezina tiem skaita. Viņus gana . . . nesmejaties! . . . pazaudētās Varšavas «gorodovoji»!

Vietējais komandants — kapteinis. Prasu, lai viņš pieņem manas sešas rotas. Nē, to nevarot. Frontē pašlaik esot tādi apstākļi, ka rotas nevarot uz turieni sūtīt. Lai novietojot apkārtējos ciemos.

Tas nav patīkami. Rotas katrā ziņā izklīdīs. Aizrādu to komandantam. Vai viņš par turpmāko būs atbildīgs? Protams, nepalīdz arī tas.

Kaut kā rotas novietoju. Pēc tam sasaucu rotu komandierus un sākām apspriesties, kā rīkoties tālāk, lai mēs, virsnieki, nepaliktu te vieni

paši. Naudas aizturēšana vairs nelīdz, jo ilgāk to aizturēt nedrīkstu. Jaunu naudu arī vairs neizsniedz. Ešanai izsniedz tieši produktus. Tā tad jāizgudro ko citu. Nāk palīgā viens no komandieriem un diezgan asprātīgā veidā.

Pēc viņa ieskatiem vajagot pierunāt «gorodovojus», lai tie pie gadījuma «piemiedz acis». Viņu ganāmpulki ir tik lieli, ka katru dienu sešus ragaiņus «nozaudēt» būtu tīrā nevainība. Gan par nozudušiem lopiem sastādīs aktu, kā par sprāgušiem. Bet ja cilvēkiem dosim pa pilnam gaļas, tad viņi vismaz kādas dienas nekur nesteigsies. Un pie produktu pārpilnības viņi jutīsies starp šejienes ciema daiļavām ne sliktāk kā pie Minskas reģistrētām Veneras dievinātājām.

Runāts — darīts. Lietu nokārtojam ātri. «Gorodovoji» labprāt nāk pretim. «Vsjo ravno dochnut», paskaidro tie par saviem lopiem. Jādomā, ka viņiem nav arī žēl, ja viņi no saviem ganīšanas pienākumiem tiek ātrāk brīvi.

Iekārtojamies labi, un viss rit gludi. Kareivji nekur nebēg un jūtas apmierināti. Polietes viņus cienī ar «mļeko», bet tie tās mielo ar gaļu. Tā nodzīvojam dienas — desmit.

Tad piepešr kādā agrā rītā sadzirdama ne-parasti tuvu lielgabalu dārdoņa. Tas liek trūkties. Arī mēs, virsnieki, jūtamies neērti. Mūsu sešas rotas ir neapbruņotas. Tā tad kaujā vest viņas nevaram. Ļaudis nu katrā ziņā bēgs.

Sprīžot pēc visa, frontē jābūt kādam pār-rāvumam. Bet, ieklausoties lielgabalu dunoņā, attālums vēl liekas pietiekoši liels, lai noskaidrotu, kas darāms.

Bet tad zibeņātrumā izplatās vēsts, ka pie Svjencāniem noticis vācu kavalerijas uzbrukums, un vācu jātnieki pārrāvuši fronti. To sadzird arī mūsu kareivji un nu pa kaklu, pa galvu metas bēgt uz Minskas pusi. Dodas projām atpakaļ nepaskatījušies. Un kad visi ir jau aizbēguši, mēs virsnieki, iekāpjam kādā malkas piekrautā preču vilcienā un arī braucam atpakaļ uz Minsku. Atļauju aizbraukšanai vietējais kapteinis dod bez ierunām.

Pabraucam garām pirmai stacijai, drīz jau otra. Un te nu ieraugām, ka lielceļš, kas stiepjas uz Minsku, blakus dzelzceļam, pilns jātnieku.

Vēl rīta krēsla, kādēļ uz reizi nevaru izšķirt, vai tā mūsu, vai, varbūt, uz Minsku jau iet fronti pārrāvusi icnaidnieka kavalerija. Arī lielgabali apklusuši. Iespaidis tiešām nelāgs un gaisss satraukuma pilns.

Bet tad stāvoklis noskaidrojas. Izrādās, ka mūsu «varoņi», bēgot no Moloģečno «apstrādājuši» zirgu rezervi un uz savu roku pārvērtušies «kavaleristos». Taču ātrāk zirga mugurā, nekā pašu kājām! Šajā ziņā viņu izdoma nav slikta.

* * *

Atkal Minska, atkal pazīstamais etaps. Tas joprojām bēguļojošu kareivju pilns. Šī suga te kā neiet mazumā, tā neiet.

Griežos pie komandanta ar ziņojumu.

Tas nekas, viņš man atbild. Lai formējot no jauna citu ešalonu.

«Nē, to vairs nedarišu.» cieši nosaku komandanta palīgam. «Es vedu un aizvedu, bet otrā galā etapi visu izjauc. Vairāk to piedzīvot negribu. Lai te, pa aizmuguri, rīkojas aizmugures virsnieki,

bet es, frontes kaņavīrs, lūdzu nosūtīt mani uz pulku.»

Man atbild, ka to nevarot darīt. Man vajadzēsot tomēr stāties «maršu rotu» priekšgalā.

Es palieku pīe sava, un, kad redzu, ka būs gŗūti ar šiem cilvēkiem tikt galā, pametu etapu un braucu uz fronti. Braucu pat bez etapa dokumentiem!

* * *

Nevaru atturēties neminējis dažus skaitļus par toreizējo aizmugures bandu stāvokli.

Šo bandu skaitliskais sastāvs patiešām bija neticams.

Visādu veidu dezertieri pārpildīja nevien Minskas etapu, nevien Minskas pilsētu, bet šī īpatnējā sērga bija pārņēmusi vēl arī citus Krievijas rajonus. Sākot ar Pēterpili, pāri visai Eiropas Krievijai no Baltijas jūras ziemeļiem līdz pat Melnai un tālāk līdz pat Kaspijas jūrām visas pilsētas pildīja dezertieru lēģioni.

Ja Minskā viņu bija sevišķi daudz, tad ne mazāk to bija Pēterpili, Maskavā, Pleskavā, Vitbskā, Smoļenskā, Ŧijevā u. t. t. Pēc vēlākiem datiem «oficiālo» dezertieru vien skaitījās ap 2.000.000.

Bet šiem diviem miljoniem tūliņ iebļakus jāliek otri 2.000.000, kas mitinājas rezerves bataljonos. Neviens viņus no turienes nevarēja dabūt laukā. Pastāvēja arī uzskats ka vēl trešie 2.000.000 no frontes uguns glābjas ar oficiāliem dokumentiem. Kaņavīri tos vienā vārdā sauca par «zemgusariem». Ne mazums bija arī vēl tādu cilvēku,

kuņiem vaigs spīdēja vienos taukos un kas lepni sīta sev pie krūtīm: «es strādāju «na oboronu».

Vēl «speci», «štābu žurkas», īpaši algoti «kūditāji — pamfletisti» kuņu uzdevums bija «piedot gāzi» resp. «ierosināt frontiniekus uz «varoņdarbiem». Visus viņus sauca par «aizmugures žurkām»; par «lovočīlām» par «aizmugures varoņiem». Tie visi kā viens bija vislielākie «lietpratēji» frontes apiešanā, un apmetušies frontes aizmugurē, sastādīja tādus aizmugures leģionus, kas skaitliski daudzkārt pārsniedza pašu aktīvo armiju.

Tā tad līdztekus krietniem kaņa cīnītājiem, pretvācu spēkiem, nostājas milzīga ļaužu masa, kuņas principi un morāle bija «Tālāk no pienākuma, tālāk no pretvācu frontes».

Viņi daudz par to nedomāja, vai Vācija uzvarēs vai zaudēs. «Aizmugures varoņi» vairāk domāja par šodienu, par šīsdienas ērtībām, par peļņām, par labu izdzīvošanu. Viņu prātos vislabāk iekļāvās krodziņi un šansonetes. Bez brīvākas milas un «vaļīgākām» meičām tāds «varonis» nemaz nebija iedomājams.

Un tā jau 1916. gada sākumā visu kalibru aizmugurnieki, bez visām citām ērtībām savā paspārnē jau glabāja ne vienu vien miljonu tādu meiču, kuņas pieņemts dēvēt par «profesionālām». Bez sava tiešā uzdevuma, piemēram Minskā, viņas izrādījās vislabākās palīdzes Minskas etapa dezertieriem pie kaņa apģērbu un apavu pārdošanas. Pēc Minskas policijmeistara ziņām šāda «aizmugures sieviešu palīdzība» šinī pilsētā esot bijusi ne mazāka par 40.000.

Cik gan to nebija lielajā Krievijā kopā ņemot?

Bet visi šie miljoni žņaudza un ārdīja fronti, faktiski dzīvoja un «dienderēja» (lasi: strādāja) ienaidnieka labā.

15. Makao un Raspuķins.

1916. g. decembrī klīst baumas, ka Austrijas-Bulgārijas frontē arvien sakaujot rumāņus. Runā, ka lielākas krievu kaņaspēka vienības sūtot rumāņiem palīgā. Šīs «zaldātu ziņas» izrādās pareizas. Baumas par rumāņu sakaušanu ir patiešas, un decembra vidū arī mūsu, tā saucamo Osovecas korpusu steidzoši noņem no krievu-vācu frontes Viļņas guberņā, lai nekavējoties nosūtītu uz Rumāniju. Atstājam sen apnikušos Pinskas purvus. Katra pārmaiņa frontes dzīvē, ko tā arī nenestu, kaņavīriem ir vilinoša un rožainu cerību pilna. Pārmaiņa patīk, kaut vai vienīgi tās pašas pārmaiņas dēļ. Nodzīvojuši Pinskas purvu apakšzemē, izbradājuši aukstos un rāvainos purva ūdeņus, pārcietuši visādas slimības, kādas vien rada turienes neveselīgais gaiss un slapjums, pārcietuši dizenteriju, paratīfu, pārcietuši visiem tik nepatīkamo cingu, kaņavīri priecājas, ka beidzot pienācis laiks atstāt apnikušos mūklājus.

Iesēšanās vagonos notiek mezglu stacijā Moloģečno.

Mūsu pūlks sadalīts pa vairākiem vilcieniem, atstāj Moloģečno agrā rītā, un vācu aeroplānu bumbu pavadīts, dodas Melnās jūras virzienā — uz ostas pilsētu Nikolajevu.

Pārsviest veselu korpusu pāri visai milzīgās frontes aizmūgurei nav vienas dienas darbs. Dzelzceļi, aizņemti ar citu daļu un kaŗa mantu pārvaldāšanu, nespēj savu uzdevumu veikt tekoši, un mūsu ešalons virzās uz priekšu ļoti lēni. Gandrīz katrā stacijā nākas stāvēt stundām. Dažās pat dienām un naktīm. Tādos apstākļos dzīve vagonos paliek gaŗlaicīga, paliek tik pat nepanesama kā vienmuļīgā, nedēļām ilgā dēdēšana purvos.

Ko darīt?

Vajaga mocošo tukšumu kaut kā aizpildīt. Ja ne citādi, tad vismaz ar preferansi vai vintu. Kuŗš no vecajiem kaŗavīriem gan neatcerēsies, ka gaŗākos vaļas brīžos ar šādām spēlēm vien nepietika, un ja tikai gadījās tuvumā partneri, preferanse arvien pārgāja uz «chemin de fere» un «makao»? Bez tam mūsu ešalonam, bez paša bataljona, gadījās uzņemt vēl saimniecības daļas virsniekus un pulka priesteri. Taisni šie pulka «dūži» karšu partijām nodevās viskaislīgāk. Arī naudas viņiem nekad netrūka. Viņi saņēma pietiekoši lielas algas un pazaudēt pie galda dažus simts rubļus tie varēja bez kādām sirdssāpēm. Un tagad lieku reizi ir radusies izdevība sastapties karstā devītnieku cīņā viskarstākiem šādu cīņu dievinātājiem. Tāpēc Moloģečno-Nikolajevo gaŗajā ceļojumā azarta spēles iet vaļā kā dažkārt pēc algas izmaksas, pulkam atrodoties rezervē.

Ir jau spēlēts, zaudēts un vinnēts. Spēlētāja kompanija neskaitāmas reizes ir jau mainījusies. Spēlēts ir tā, ka daudzi virsnieki jau palikuši bez kapeikas. Viņu starpā šoreiz esmu arī es. Jau divas dienas nevaru piedalīties spēlē. Pārāk ne-

patīkami izjust naudas trūkumu, sevišķi tagad, kad zini, ka priekšā stāv pilsēta. Vajadzētu mēģināt laimi vēlreiz.

Bet kur ņemt naudu sākumam? Prasīt avansu vai aizņemties no draugiem nevaru. Pastāv taču tradīcija, kas šādām vajadzībām to liedz. Ķerties pie pēdējā līdzekļa — aizņemties no ziņneša? Katrā ziņā, tas nebūtu ziņnesis, kas sevišķai vajadzībai nesagādātu simts rubļu. Manam Prockim tāda summa arī gadas.

Spēles galdu pašlaik ieņem pulka priesteris, saimniecības pārzinis, kluba pārzinis un kasieris Spēlē «makao». Tiešām, vērts mēģināt laimi. Tādi vīri spēlē uz augstām summām. Piebiedro- jies kompanijai kā piektais, lieku bankā visus savus simts rubļus.

Ja tikai izturētu divus metienus, pat vienu, ir tad man pietiktu.

Piedāvājot kartis, katram noprasu par kādu summu viņš spēlē. Visi četri atbild: «va bank!» Tas ir tik, cik būs bankā, kad pienāks viņu kārtā maksāt, vai saņemt. Tā tad pirmais atbild ar simts, otrais ar divi, trešais ar četri un ceturtais ar astoņsimt rubļiem. Viņu priekšā uz galda gul pa žūksnim simt un piecsimt rubļu gabali. Acīm- redzot, man vajaga tikai atklāt devītnieku vai astoņnieku, un man naudas būs pietiekoši. Ar 120 rubļ. lielu algu mēnesī iebraukt Nikolajevā ar 1500 rubļiem kabatā ir vispatīkamākā perspek- tīva, kādu vien kaņavīrs pēc ierakumu dzīves var iedomāties...

Mana vēlēšanās piepildās. Es nolieku devīt- nieku. Mani līdzspēlētāji noņēma uz galda 1500 rubļ.

Nu vajadzētu spēli izbeigt. Bet reti kad spēle var notikt bez azarta, un tā es savu banku dodu vēl tālāk.

Man laimējas. Es atklāju vēl astoņnieku, un... Gandrīz visa līdzspēlētāju nauda ir manā bankā. Mani draugi palikuši no uztraukuma nedabīgi bāli.

Došu vēl trešo reizi. Gribu, lai šoreiz viņi nētu viņi, un tikai pēc šāda «revanša» es varētu aiziet no galda.

Bet — atkal devītnieks!

Tas maniem spēles biedriem ir par daudz. Uztraukti tie atstāj galdu man pat nesamaksājuši. Vienīgi priesteris ar nesatricināmu mieru konstatē, ka divatā mēs spēli vairs turpināt nevaram, kādēļ vajadzēšot atlikt to uz citu reizi.

No negaidītā vinnesta esmu gluži pārsteigts, bet mans Prockijs vēl vairāk. Kad gribu viņam atdot aizdoto ar visiem procentiem, tas, liekas, pazaudējis telpas un laika sajēgu. Tikai kad komandas balsī uzkļiedzu, lai padod glāzi ūdens, viņš atjēdzas un sāk smaidīt. Tā smaidīt kā smaida saulīte maijā!

* * *

Pēc šādas «cīņas» varēju atpūsties. Noliekos savā kupejā uz auss un guļu līdz rītam. Kad pamostos vilciens stāv kādā lielākā stacijā. Ir labi. Varēšu pameklēt bufetē ko labāku. Ātri nomazgājies, jau gatavojos atstāt vagonu, bet pārējie virsnieki mani aptur. Kas noticis? Skaidri vēl nezinot, bet runājot, ka Pēterpilī nonāvēts Raspuķins.

Atceros gan — augstie viesi jau slimnīcā kaut ko par šo tēvaini stāstīja.

Esot vienkāršs zemnieks, bet protot ietekmēt carieni un viņas draudzeni Virubovu tik lielā mērā, ka pēc viņa gribas esot gan gāzts, gan celts dažs labs valdības augstmanis.

Vēl stāstīja, ka cariene gribot, lai Nikolajs II izlīgstot ar vācu Vilhelmu. Carienes aizbildniecībā it kā pastāvēt Pēterpils valdošās aprindās tāda kā vācu orientācija... Baumas jau klīda visvisādas, bet diez' kādu izcilu vērību tām nepiegiezām. Zinājām, ka pats cars pretējos ieskatos un noteikti pildīs doto solījumu neslēgt mieru citādi, kā kopīgi ar sabiedrotiem. Liekas, ka nostāstiem par Raspuķinu un carieni sevišķi dziļi ejošu seku nebūs.

Tā domājām mēs frontē, bet tagad noprotam, — ka tūk nenozīmīga tā lieta nebūs bijusi. Tuvākas ziņas vēstī, ka atentātu noorganizējušas augsti stāvošas personas, to starpā mums visiem tik labi zināmais Puriškevičs.

Kas gan frontē nepazina šī lielā kaņā cietēju aizbildņa vārdu. Kuņš gan savās gaitās uz aizmuguri vai atpakaļ uz savām daļām nebija izlietājis Puriškeviča iestādes palīdzīgo roku? Un nu šis uzņēmīgais patriots, kas ar savām pirtīm un dezinfekcijas kamerām veda nesaudzīgu cīņu ar utīm kaņavīru kreklos, uzsācis kaņu ar utu perēkli cara galmā!

Eh! Vajadzētu vēl aizvākt pašu perēkļa galvu! Šī Hesenes princese, šī cariene Aleksandra! Nebūtu viņas, vācu «orientācija» Petrogradā sabruktu. Jā, tā domāja ne viens vien mūsējais.

Bet esam jau Nikolajevā. Iebraucam no rīta, un tanī pašā dienā jau dodamies uz kuģiem, lai steigzoši aizbrauktu. Kādā virzienā, to vēl nezinām.

Tieši Ziemas svētku vakarā kuģis atstāj ostu un dodas jūrā.

16. Melnā jūrā.

Melnā jūra! Ko šie delfīnu ūdeņi mums nesīs? Vai nonāksim kaut kur malā jeb turku baprotie «Gebens» un «Breslaus» mūsu dienas ir jau saskaitījuši? Esam dzirdējuši par minām un zemūdenēm no Marmora jūras... Vai šīs skaistules neuzskata sevi par cienīgām, lai kaŗadievs kādreiz atcerētos arī viņas un pasniegtu tām pa «ziedam»? Piemēram, «buķeti» no 227. Jepifaņas pulka 4000 durkļiem?

Mēs neesam no bailigajiem, tomēr šāda izšķērdība mūs neiepriecinātu. Mēs zinām, ka turku-vācu kaŗa jūrnieki mūsu Melnās jūras piekrastē mīl demonstrēt ne vienu vien pārgalvību. Mēs zinām, ka šepat tuvākos Melnās jūras ūdeņos bieži nākas sastapties ar ienaidnieku no Mazāzijas piekrastes.

Jau kaŗa sākumā krievu flotes virsvadību pārsteidza pārgalvīgi izdarīta vācu-turku ofensīva.

Tas notika tā.

1914. g., naktī no 16. uz 17. oktobri, pilnīgi negaidot, divas vācu minu laivas iebrūk Odesas ostā un nogremdē tur krievu kaŗa kuģi «Doņecs». Nepaspējis pat kaujai sagatavoties, «Doņecs» ar 30

vīriem noiet dibenā, it kā lieta grozītos ap vecu, akmeņiem piekrautu baržu.

Ap šo pašu laiku «Gebens» apšauda Sevastopoli, «Breslaus» — Batumu, bet turku «Gamidie» pārsteidz Novorosijsku un tur nogremdē divus kuģus.

Ar to vēl nepietiek. Nāk vēl rinda ceturtnam kuģim — aizzogotājam «Prutam», kas atrodas ceļā no Jaltas uz Sevastopoli tieši ap to laiku, kad «Gebens» apšauda Sevastopoli.

«Pruts» nāk ar pilnu minu lādiņu. Tādu izdevību «Gebens» nevar neizmantot, kādēļ tiek pārtraukta pilsētas apšaudišana un uguni pagriež uz aizzogotāju. Daži šāvieni, un uz «Pruta» izceļas ugunsgreks... Ko nozīmē uguns uz piroksilina minām piekrauta kuģa, to nav grūti uzminēt. Bez šaubām, kuģim glābiņa nav. Viņam jāuzsprāgst gaisā. Nekavējoties kuģa virsnieki un ekipāža sakāpj glābšanas laivās un atstāj kuģi. Uz tā paliek tikai smagi ievainotie, kuģa garīdznieks un leitnants Raguzskijs. Kādēļ? Pirmie tādēļ, ka nevienam nav laika viņus glābt, garīdznieks tādēļ, ka uzskata par savu pienākumu nešķirties no iemīlotā kuģa un ievainotiem, bet leitnants Raguzskijs... lai neļautu minam eksplodēt. Viņš nokāpj kuģa dibenā un izspridzina tur tik lielu caurumu, ka kuģis nogrimst pirms eksplozijas. Bojā aiziet arī pats drošsirdīgais varonis. Tāpat krustu rokās, svētot savus ļaudis, nozūd ūdens mutulī pašai dziedīgais garīdznieks.

Tā izbeidzas Melnā jūrā, vācu atbalstītā, pirmā turku ofensīva.

Tikai vēlāk, kad krievu flotes virsvadība jau

tādā kārtā ir brīdināta, krievi ar labām sekmēm izdara uzbrukumus pašam «Gebenam» un «Breslauam».

Jau 5. novembrī, krievu kaujas kuģis «Jevstafijs» piespieda «Gebenu» bēgt. Septiņu minūšu garā kaujā «Jevstafijs» gan bija zaudējis kritušos — 4 virsniekus un 10 matrožus, bet «Gebens» — ap 100 cilvēku.

1915. g. 24. martā, taisni lieldienas naktī, pie Odesas nogrīma turku «Medžidie». Šis kārums bija iedomājies pārsteigt Odesu tāpat, kā savā laikā tas izdevās vācu minu laivām, bet tagad tādi niķi vairs nepalika nesodīti. Tagad tādai pārgalvībai biji jāatdurās uz... aizžogojumu minām.

Interesanta kauja notikusi 1915. g. 28. maijā. Ap šo laiku pagadījušās ļoti tumšas naktis. Turki šādu tumsu arvien izmantojuši, lai pārvestu no Zunguldakas uz Konstantinopoli ogles. Lai šādu ogļu transportu patraucētu, šinī naktī izlūkos izsūtītas minu laivas «Gņevnijs» un «Ģerskijs». Slīdot Bosfora virzienā, minu laivas negaidot uzdūrušās kādam lielam siluetam. Izrādījies, ka laivas sastapušas lielo «Breslau». Nebijis ilgi jāgaida, kad milzīgo prožektoru gaismā «Gņevniju» apsvēikušas bumbas. Tas nu bijis viens no jaunākiem stāvokļiem. Tomēr kauju vajadzējis pieņemt. «Gņevnijam» būtu gājis pavisam slikti, bet «Ģerzkija» komandieris, II ranga kaptenis Gadds, nezaudējot laiku, veikli pamanījies nostādīt savu «Ģerzkiju» «Breslavam» aiz stūres gala un atklājis uz kreiseri uguni gareniski. «Ģerzkijs» raidījis uz pretinieku salvi pēc salves, un gandrīz visas «Breslau» trāpījušas. Bet ko pats milzenis? Viņa

loma pavisam nepateicīga. Viņš nevarējis izlietāt savus sānu lielgabalus. Bet Gadds, veikli manevrējot, neizlaidis savu stāvokli un bez pārtraukuma devis pa «Breslaua» klāju salvi pēc salves. Mazais «Dāvids» pieveicis lielo «Goliatu». «Breslaus» izdzēsis ugunis un ātrā gaitā atkāpies.

Vācu milzenis bija pazaudējis kritušos: pašu komandieri un 60 cilvēkus no ekipāžas.

Vēl 9. septembrī, minu laivas «Priziteļņijs» un «Bistrijs» un zemūdene «Nerpa» pie Zunguldakas piespieda bēgt Odesas apšaudītāju, turku «Gami-die», un sašāva 4 ogļu transportus. Tā tad, pa daļai, arī krievi pārvalda Melnās jūras ūdeņus un tādā kārtā mūsu stāvokli nevar uzskatīt par sevišķi apdraudētu.

Bet ja mūsu ceļš uz Rumāniju domāts tieši pa jūru, piemēram, uz Donavas ieteku Melnā jūrā?

Tādā gadījumā mēs noteikti varam gaidīt nepatīkamus pārsteigumus.

Zilējam gan šā, gan tā, kamēr, aprunājušies ar kuģa virsniekiem, sev par apmierinājumu dabūjam zināt, ka kuģis iet tikai uz Odesu.

Arī atvieglinājums saspīlētiem nerviem!

Tiešām, vai kādam patīktu, lai tik slavens karaspēks kā Osovecas korpuss nogrimtu Melnā jūrā līdz ar vecajām preču kastēm, kādi patiesībā ir šie transportkuģi, ar kuģiem mūs ved?

Ziemas svētku rītā mēs iebraucam Odesā.

* * *

Odesa ir vēl īsta krievu pilsēta šajā malā, kur iedzīvotāji karsti patrioti. Viņi Osovecas korpusu uzņem ar ārkārtīgu viesmīlību. Karavīrus nav jānovieto kazarmās, tos pa vienam, pa diviem uz-

ņem atsevišķas ģimenes. Iedzīvotāji sarīko ielās manifestācijas, kuŗu priekšgalā nes bijušā Osovecas cietokšņa komandanta, tagadējā Osovecas korpusa komandiera, ģenerāļa Bržezovska ģimetni. Odesā valda tāda sajūsma, kādu turienes iedzīvotāji nav pārdzīvojuši pat kara pieteikšanas dienā. Un kuŗā Krievijas pilsētā kara pirmajās dienās gān nejūsmoja par Vācijas sakaušanu, par vācu pasaules iekarošanas kāres iznīcināšanu?

Kareivjus, trijās Odesā pavadītās dienās, nēsā vai uz rokām. Odesietes viņus ēdina un gulda savās gultās. Kareivjiem klājas labi. Bet ko darām mēs, virsnieki:

Nu protams, ejam uz eleganto Odesas garnizona klubu. Tikai uz turieni! Un katrā ziņā vīnu un šampanieti! Vai citādi maz tas drīkst būt? Man kabatā nauda tūkstošos: es ceļā taču vinnēju.

Gan Nikolajevā kādā ceptuvē es pasūtīju savai rotai svētku dāvanu, 700 mārciņas baltmaizes. tomēr naudas vēl pa pilnam. Nedrīkstu būt nekollēģiāls. man saviem kara biedriem jāizmaksā. Un tā Melnās jūras «Marseļā» pie pilnām vīna glāzēm rodas virsnieku kompanija, kas svētku sajūsmā zvērē būt nešķirami draugi uz visiem laikiem.

Bet pēc triju dienu starpbrīža, kad atkal dodamies ceļā, starp mums vairs nav ne «bagāto», ne «nabago»: visi esam vienlīdzīgi tukši.

17. Uz Rumāniju.

Šoreiz ceļu turpinām vairs ne ar vilcienu, ne arī ar kuģi, bet kājām. Ejam uz Izmaīlas cietoksni pie Donavas deltas.

Caur vācu kolonijām un moldovāņu ciemiem virzāties vispirms uz Dņestras limānu. Liekas, ka brašajam korpusam noiet līdz Izmaïlam būs tīrais nieks. Bet jau otrā dienā nākas konstatēt visbēdīgāko pārsteigumu.

Besarabijas ceļi ne tik vien kā neizbraucami, bet viņi līdzinājas veselai dubļu jūrai. Lipīgā melnzeme sajaukusies ar rudens ūdeņiem, rada tik biezus šķidrums slāņus, ka, vārda pilnā nozīmē, kaņaspēks dodas uz priekšu iestidzis muklājā līdz ceļiem. Bieži vien gadās, ka gājējs gan izvelk kāju no dubļiem, bet zābaku nē. Lai «kroņa» mantu dabūtu atkal rokā, nākas staigāt četrpārus, nākas pat likties dubļos uz vēdera. Šādu traģikomēdiju virsvadība, liekas, nebija paredzējusi, un mums, nepārredzamā gājiena dāļībniekiem, atliek tikai piepūst vaigus.

Pirmā dienā uzdots noiet 15 kilometrus, tomēr arī šo nelielo posmu tik nelabvēlīgos apstākļos grūti veikt. Tādēļ vakarā, kad rotas nonāk norādītā gala punktā tām ir savi 40% atpakaļpalikušo. Tie pa vienam lasās kopā cauru nakti.

Bet vajaga izturēt, jāiztur, šoreiz līdz Dņestras limānam, līdz pat Ovidiopolei. Tur paredzama naktsguļa, lai uz otru krastu pārceltos tikai nākošā dienā. Gājienš gan iznāk apm. 20 kilometru, bet pāri limānam pašā krastā atrodas Akkermanas pilsēta, un šinī gala punktā virsvadība paredzējusi lielo atpūtu. Šādas izredzes piedod cilvēkiem spēkus, un Ovidiopoli sasniedzam.

Bet tad, pilnīgi negaidot, mūs pārsteidz tāds sarūgtinājums, kādu mēs nebūtu sagaidījuši pat vislaunākos kaujas apstākļos.

Mēs saņemam pavēli tūliņ celties pāri Dņestrai, un no Akkermanas doties vēl tālāk veselus 8 klm. uz kolōniju Šabo. Tas ir kas nepiedzīvots! Ko darīt? Kā būt?

Visi, bez izņēmuma, tā piekusuši, ka nespēj kājas cilāt, bet vēl 8 kilometri! Vai nepaliksīm ceļā? Tikai atgādinot lielo atpūtu un piesolot kareivjiem pa vīna malkam rodas iespēja izkustināt kolonnu no vietas. Tādēļ visi pa baržām!

Un nu tikai kļūst zināms, kādēļ maršruts grozīts. Kāds pulks, kas jau agrāk iegājis Akkermanā, pārdzēries turienes vīnu un dzēruma trukumā aizdedzinājis pilsētu. Daudzi kareivji un pat divi virsnieki vīna mucās noslikuši. Neiespējams tas neliekas. Vīna mucu apmēri te tik lieli, ka, lai dzērienu sasniegtu, jānolaiž mucā trepes. Kareivji to lietu ņēmuši vienkāršāk: kamēr viens pārlicies pār mucas malu un smēlis vīnu, otrs to turējis aiz kājām. Ja turētājs turamo nenoturējis, tad tas ievēlies mucā un ārā vairs neticis.

Kad pārbraucam limānu, uguni vairs neredzam. Arī kareivji atkal apmierinājušies.

Vēlreiz uzrunājam šavējos, lai tie pacenšas pārvarēt 8 kilometrus, pēc kam arī nograb katliņi, lai mēģinātu sasniegt trīs dienu atpūtu.

Kas attiecas uz mani, tad izkāpis no baržas redzu, ka zābaki vairs neklausa. Šos 8 kilometrus ar tiem vairs nevaru noiet. Aprunājos ar savu blakus ejošo draugu Voronovu. (Viņš tagad jau rotnieks un komandē vienpadsmito, bet es divpadsmito rotu.) Arī viņš vairs nespēj kājas pavilkt. Ilgi nedomājuši, nolemjam atstāt savas rotas jaunāko virsnieku ziņā un Akkermanā sameklēt kādu

ormani. Ar pēdējiem spēkiem, zobus sakoduši aizvelkamies līdz tuvākam policijas iecirknim. Tālāk gan vairs nespējam. Dežūrējošais uzraugs mūs saprot, un uz viņa rīkojuma pēc pusstundas piebrauc kāds trijjūgs. Tādu vēl neesam redzējuši. Kamēr gudrojam, kas tas par pajūgu, esam jau piebraukuši pie kādas mājas, kur mums liek parakstīties grāmatā. Te nu redzam, ka mums padotie ir pasta zirgi. Mums jāparakstās. Bet, ieskatoties grāmatā, mūs nepatīkami pārsteidz attiecīgā rubrikā cipars 17. Mēs saprotam, ka par šiem 8 klm. no Akkermanas līdz Šabo jāmaksā 17 rubļi. Septiņpadsmit rubļi šādā reizē gan nebūtu liela nauda, bet mums nav arī tik daudz. Jau domājam, ka savā neatļautā braucienā esam iekrituši, un pulka komandiera iejaukšanās mums neizbēgt. Bet kad sākam ar pasta ierēdņiem kaulēties, tad dabūjam zināt, ka brauciens maksā tikai 17 kapeikas. Tā par spīti dziļajiem dubļiem, lielajai tumšai un, neskatoties uz to, ka apkārtnē pēc vedēja nostāstiem, vācu aģentu apdraudēta mēs ar Voronovu esam sasnieguši Šabo koloniju bez traucējumiem. Un vēl trijjūgā. Par 2 kapeikām no kilometra! Vēl jāapgādā ko ēst, lai tad, rotām pienākot, jauniem spēkiem ķertos pie kareivju novietošanas.

Bet kur dabūt mājokli? Kolonija lepna, bet tā ir vācu kolonija un sasodītie vācieši ar labu nekā nedos. Noskatāmieš kādu iespaidīgāku māju gaisākām ugunīm un pieklauvējam. Tādās reizēs nekad neesam citu redzējuši, kā sapīkušas sejas. Šie ļaudis taču ir izredzētās vācu tautas locekļi, bet kas gan salīdzinot ar viņiem ir pārējie?

Ir vēl tikai priekšnams, bet mums jau iznāk pretim laipna sabiedrība. Mēs nepaspējam atjēgties, kad dažas dāmas saņem mūs zem elkoņa un neklausoties uz ierunām ved lepnā zālē.

Kāds krāšņums! Kāda milzīga un skaista egle! Parkets, pārsteidzoši lepnas mēbeles... Mēs ar Voronovu apzinoties sévi nevien dubļainiem zābākiem un drēbēm, bet tādām pat aptašķītām rokām un sejām, tūkstoškārt pateikdamies, lūdzam, lai atļauj mums virtūvē vismaz visu to notīrīt. Bet mūs sēdina jau krēslos, un drīz vien mēs piedalāmies eglītes svētkos. Mums pasniedz vīnus un cepumus un nu tik mums uzaust gaisma: redzam, ka esam ienākuši franču kolonijā. Tā tad «me dām e mesjē, parlē vu fransē!» Kāds pārsteigums. Cik aizkustinoši un patīkami! Tie tak ir mūsu sabiedrotie! Un mēs, nogurušie kaņavīri, neesam viņiem nasta, bet mīļi viesi. Ak, šī franču laipnība, šī franču atzinība! Paēduši, padzēruši, siltumā atpūtušies, sagaidām savas rotas, un novietojam tās kā Odesā pa kolonistu mājām un ģimenēm.

Un triju dienu atpūtas laiks mums ir tirā bauda. Pēc smagā, gaļā ceļa nu var apārstēt noberstās kājas, sameklēt jaunus autus, iztīrīt šautenes un atlaist kaulus. Arī vīna netrūkst. Citās kolonijās un ciemos vīns dabūjams tikai ar viltu vai patvarīgi. Šabo kolonijā turpretim jāseko, lai saimnieki to neizdala kareivjiem par daudz. Tādēļ frančiem izziņo, lai nepiedāvā tiem vīnu bez virsnieku piekrišanas. Tādā ceļā arī izdodas tos atturēt no pārdzeršanās. Pretējā gadījumā franču lielo viesmīlību varēja skārt Akkermanas liktenis.

Ceturtnā dienā atstājam atpūtas nometni, lai dotos tālāk.

* * *

Atkal dziļie dubļi, ēdienu saņemšana nelaikā, nogurums un vārgšana. Vezumnieku kolonnas kustas uz priekšu ar pūlēm. Divu zirgu vietā jāiejūdz četri līdz seši. Jau sākot no Odesas visi zirgi virsniekiem atņemti un nodoti vezumnieku rīcībā. Cik pulka saimniecības summas atļāvušas, tik nopirkti jauni, bet dziļajos dubļos vezumi iēgrimst ar visiem zirgiem. Iestājoties salam apstākļi nepaliek labāki. Kolonnas noiet 20—30 kilometrus dienā, bet vakaros, gaitām izbeidzoties, bieži vien rotas virtuve vēl nav ieradusies. Kareivji neēduši nokrīt un aizmieg kur kuņģis, un kad beidzot naktī atbrauc ķēķis, izvārdzinātiē ļaudis nekādiem spēkiem nav uzmodināmi. Labi tam, kas pamanās vēl no rīta kaut kur, dabūt sev kādu kartupeli vai marmalīgas gabalu. Citādi tukšu vēderu jādodas tālāk.

Pusbada un nogurumā gājiens virzās uz priekšu. Ar katru dienu kolonnu rindas paliek retākas. Ceļmalās pakrīt saslimušie un novārgušie. Viņu skaits tik liels, ka sanitārie vezumi tos nespēj uzņemt. Viņi paliek likteņa varā un iedzīvotāju žēlastībā.

Vietējie zērnieceki varbūt arī palīdzētu, bet nabaga moldovānam vai gagauzim pašam nav ko ēst. Pakaļpalikušiem atliekas tikai vai nu izveseļoties un panākt savu daļu, vai turpat Besarābijas klajumos nosalt.

* * *

Šinī tālākā gājienā atceros kādu vācu koloniju, kur gadījās apmesties nakts atpūtā. Kolō-

nija, kā jau visas kolōnijas Krievijas dienvidos: bagāta, plašiem dārziem un lielām mājām. Rotu novietošanai telpu pilnīgi pietiek. Novietojis karēvjus, es ar diviem saviem virsniekiem, Mereckiju un Simiņichinu, ieņēmam dzīvokli kādā vācu atraitnes mājā. Kā arvien, neēduši un izsalkuši sākam vispirms apskatīties pēc ēdamā. Bet cik viegli tas bija izdarāms pie frančiem, tik grūti tas nākas te. Mūsu vāciete ne par ko nav piedabūjama mūs paēdināt. Pat par naudu nekā nepārdod. Saprotams, mums pietiekoši daudz iemeslu šādu izturēšanos ignorēt. Sākam domāt, kā to mierīgāk izdarīt. Mereckijs atzīst, ka vajadzētu tomēr pamēģināt vācu valodu. Lai es tikai pārtulkojot viņam vajadzīgos teikumus, viņš pats vāciski neprot ne vārda, un viņš arī runāšot. Tāda «saruna» tad nu arī tiek ievadīta. Vāciete atrodas turpat aiz sienas. Mereckijs izmēģinājas gan šā, gan tā, bet atraitne kā neatsaucas, tā neatsaucas. Tad nejauši man ienāk prātā ziemsvētku dziesmiņa: «O Tannenbaum, o Tannenbaum»... Jā, šī dziesma man šovakar patīk. Es pārtraucu neko nesološo sarunas tulkošanu un vissvētsvinīgākā tonī uzsāku šo vācu dziesmu. Bet tad... kāds pārsteigums! Kā uz burvja mājienu atveras mūsu istabas durvis, un viņās parādās atraitne ar visām savām atvasēm. Viņa esot dzirdējusi, ka te viens cilvēks protot nevien runāt vācu valodā, bet arī dziedāt. Viņa gribot zināt, vai tas neesot luterānis. Apmierinu viņas ziņkārību un saku, ka esmu nevien luterānis, bet pazīstu arī vāciešus. Kad nu pateicu, ka viņa man izdarītu lielu pakalpojumu, ja savus trīs nejaušos viesus pabarotu, tā sanes ēdamo un dzeramo pilnu galdu.

Jā, «Deičlandei» viņa būtu varējusi dvēseli atdot, bet savai maizes zemei splāva vīrsū.

* * *

Vēl mēs ejam pa Besarabiju, tā tad pa Krievijas teritoriju. Viens no mūsu pēdējiem etapiem ir kāda bulgāru kolonija — samērā liels ciems — pilsēta. Atkal, novietojūši kareivjus, sameklējam kādā mājā sev dzīvokli. Saimnieks, bulgārs, kā Vācijas sabiedrotās tautas loceklis, mūs ne labprāt vēlas pie sevis ielaist. Tikai pēc ilgākas kaulēšanās mums beidzot ierāda kādu istabu, bet pilnīgi neapkurinātu. Ārā jau pieturas stingrs sals. Besarabijā 1917. gada janvārī uznākusi sevišķi nikna ziema. Sals pārsniedz 15° un atklātākās vietās, sevišķi Karpatu pakalnos, pat 20°. Viens, otrs nosaldējis rokas un kājas. Arī es esmu cietis.

Kādā gaŗākā gājienā atsaldēju labo vaigu. Nekavējoties apsaldēto galvas pusi sarīvēju ar sniegu. Nāca palīgā vēl donietis Simiņichins, un tā kopējiem spēkiem nelaimi saglābām.

Jā, laiks ir auksts, un tādā salā palikt nekurinātā istabā būtu neprāts. Sevišķi nepieņemami tas tāpēc, ka zini, ka visapkārt telpas siltas. Protams, griežamies pie saimnieka ar prasību, lai izkurina krāsni. Bet neviens mūs neuzklausā. Iekurinām paši un pacietīgi gaidām, kamēr paliks siltāks. Bet tad — tavu traci. Kur gadijusies, kur nē, saimniece aizdedzinātos salmus izrauj no krāsns.

Tas nu ir par daudz. Tā tad atkal radies viens «Deičlandes» aizstāvētāja eksemplārs. Nu, to mēs vēl redzēsim!

Mans Simiņichins jau proponē novietot pie šī

bulgāra veselu vadu kareivju, lai pēc tam bulgārs vismaz mēnesi tīrītu savu māju no visa tā, ko aiz-
ejot vads kareivju varētu atstāt.

Vadu tomēr šim bulgāram neuzsūtām, bet es, pasaucis saimnieku, noteikti pavēlu tam un visai viņa ģimenei ieņemt auksto istabu un atbrīvot mums visas pārējās. Pavēle tiek dota tādā veidā, ka pārvākšanās notiek piecu minūšu laikā. Vispār mums nav vēlēšanās ar vācu labvēļiem daudz rēķināties. Vēl mazāk to mēs gribam darīt ar šo nelietīgo bulgāru.

Un tomēr šis tips bija vēlāk iedomājies, ka viņš, kā «Deičlandes» sabiedrotais, uzskatāms par neaizkaramu, kāpēc bija gājis žēloties un meklēt «taisnību» pie augstākās priekšniecības. Šo taisnību viņš arī panāca, bet tikai pretējā iztulkojumā: pāris desmit šompolu veidā.

* * *

Rumāniju no Krievijas norobežo Prutas upe. Izstaigājuši visu Besarabiju, izstrīdējušies un izlamājušies gan ar vācu, gan bulgāru kolonistiem, lielā nepacietībā cenšamies ātrāk nokļūt Rumānijā. Beidzot vienā jaukā rītā pārejam pāri Prutai un ieejam kādā rumāņu pilsētiņā. Mēs gaidām, ka rumāņi mūs saņems ar gavilēm. Taču sabiedrotie, tāpat kā franči! Mēs taču ejam viņiem palīgā, cīņā par kopēju lietu.

Bet jau pie pirmajiem soļiem pilsētiņas iedzīvotāji mūs pārsteidz ar pretējo. Pārsteidz ar lielu nelaipnību. Arī turpmāk visur mūs sagaida neapmierinātas sejas, asas valodas un noteikti aizrādījumi, ka mēs te esam nelūgti viesi. Rumāņi atklāti sauc:

«Ko jūs te meklējat! Kas jūs te aicina!»

Pēc tādas vilšanās mēs labprāt pa priekšu ap-
sistu pašus rumāņus un tikai tad pagrieztu durk-
ļus pret bulgāriem un austriešiem. Bet vēl viņā
pusē Prutai, mums ir piesūtīta stingra pavēle:
«Rumānijā kā sabiedrotā valstī pret icdzīvotājiem
izrādīt lielāko lojālītāti.» Ir piekodināts tos ne kā-
dos apstākļos neaizkart. Nepaklausības gadīju-
mos piedraudēts ar lauku kaŗa tiesu. Un tā, zobus
sakoduši, ejam no ciema uz ciemu, ignorēti no ru-
māņiem vēl vairāk kā vācu un bulgāru kolōnijās.

Aŗkal salā un pusbadā jāveic viens gājiens pēc
otra, un neviens no tiem nav ne patīkamāks, ne
vieglāks par gājiemiem Besarabijā. Sals nerim-
stas, apavi nonēsāti, bet jaunus dabūt nav iespē-
jams. Korpuss, kas Odesā vēl skaitījās viens no
brašākiem krievu armijā, tagad nonīcis un novār-
dzis līdz nepazīšanai. Izejas no šī stāvokļa nere-
dzam. Un kaŗavīri jau ar nepacietību gaida fronti,
jo tiem labāk krist no lodes nekā vārgt pa svešiem
ceļiem, svešos, nelabvēlīgos apstākļos.

Jau esam 30 klm. attālumā no frontes, jau pa-
reģojam visām mocībām galu, jau liekas, ka fronte
būs sasniegta pēc dienām divām, kad negaidot pie-
nāk pavēle maršrutu mainīt un kolonnām pagriez-
ties uz Birladi.

Pārsteigums ne mazāk nepatīkams kā Ovidio-
polē.

Birlade! Viņa skaitās jau tālā aizmugurē, un
gājiens uz turieni faktiski ir gājiens atpakaļ. Vai
tā nav vislielākā nejēdzība, lai neteiktu vairāk?
Tāda virzienu maiņa nepatīk ne vienam, un stā-
voklis paliek pavisam nepanesams.

Atkal vienmuļīgie gājieni, atkal vārgšana un neciešamie Rumānijas apstākļi. Jau Birlade, bet gala kā nav tā nav. Atkal jauni maršruti un tālākas gaitas. Kaņavīru fiziskām grūtībām pievienojas nepanesamas morāliskas ciešanas. Jā, kad tad pienāks diena kad šis gaņrais ceļš beigsies?

Kaņavīri šo mocību neiztur. Osovecas korpusa durkļu skaits kūst kā Lomžas guberņā zem vācu lielgabaliem. Pat virsnieki, ir tie neiztur. Lielais vairums visā, apmēram, 1200 klm. gaņajā gājienā saslimst, un tos aizvāc uz slimnīcām.

Es gan vēl turos uz kājām, bet redzot, ka lielajai «tautu staigāšanai» gala tik drīz nebūs, un vai nu mazliet agrāk, vai vēlāk, arī man būs jāpaddodas nespēkam, pieprasu pulka komandierim atvaļinājumu. Tas piedzīvojis, kaujās rūdīts kaņavīrs jau pazīstamais pulkvedis Pokļevskijs-Kozels nav, protams, tāds neprāša, lai neredzētu sava pulka bēdīgo stāvokli. Viņš atpūtu man neliedz. No Rumānijas gaitām esmu laukā.

18. Pēterpilī jau sākas ...

Tā ap 1917. g. 20. februāri, pēc gandrīz divu mēnešu gaņa gājiena saņemu mēneša atvaļinājumu, kā aplicībā teikts, «uz visām Krievijas imperijas pilsētām». Atvadījies no palicējiem ddodos uz Krievijas aizmuguri — pirmām kārtām uz Pēterpili.

Pēc tāda gājiena un vārgšanām atlaisties vilciena otrās klases kupejā ir nesamaksājama bauda. Ceļā atpūties, stacijās stiprināties, labi atspirdzis, 24. februāri iebraucu Pēterpilī, lai apmestos kādā viesnīcā un satiktos ar saviem tuviniekiem un paziņām — Ventspils bēgļiem.

Vilcienam stacijā pietājot, man uzkrīt apstākļi, ka uz pērona nav neviena nesēja.

Ko darīt? Ar ko tādu «sīkumu» izskaidrot? Bet te jau arī klāt kāds kareivis, kas, acīmredzot, domā, kamdēļ dzeramnaudu nenopelnīt viņam? Un manas somas ir jau iznestas no stacijas. Esmu nodomājis aizbraukt uz kādu viesnīcu tuvāk Nikolaja stacijai, lai no Pētērpils brauktu vēlāk uz Maskavu. Bet atkal, kā par brīnumu, nevaru saskatīt nevienu ormani. Gribu jau nodot somas glabāšanā, kad viens tomēr piebrauc, bet arī tas, izsēdinājis savu pasažieri, steidzas aizbraukt. Es piedāvājos par nākošo braucēju, bet ormanis ne par ko negrib mani vest. Neatliek nekas cits, kā izvilkēt iespaidīgo «Naganu» un pateikt, ka viņu aizmugures žurku, nošaušu. Tas līdz. Bet uz kurieni lai braucot? Atbildu, ka uz kādu viesnīcu Nikolaja stacijas tuvumā. To izdzirdis ormanis noliek grožus un bez kādas stomišanās iesaucas:

«Ja jūs gribat braukt uz turieni, tad šaujiet mani nost tepat.»

Galu galā mēs tomēr braucam.

Piebraucot tuvāk N. stacijai ieraugu lielāku ļaužu pūli, kaŗaspēka rindas un policiju. Prasu ormanim, ko tas nozīmē? Saņemu atbildi, ka Pētērpilī sākušies nemieri. Nemieri? Laikam būs izklīdināts kāds mītiņš, vai notikusi kāda maznozīmīga policijas sadursme ar aizmugures salašņām — dezertieriem? Ļaužu saplūdums patiešām ir liels, un man nav nekādaŗ patikas bāzt savu degunu vietējās administrācijas lietās. Tādēļ lieku ormanim braukt uz «Astoriŗas» viesnīcu. Tur tomēr nav nevienas brīvas istabas. Sākam braukt

no vienas viesnīcas uz otru, bet visur tas pats: nav brīvas istabas. Visur tās aizņemtās. Neatliek nekā cits, kā meklēt patvērumu pie māsas. Tā ka viņas adresi no galvas neatceros, (viņa Ļesnojā vairs nedzīvo), tad, apturējis ormani, atveru turpat ielas vidū savas ceļa somas un adresi sameklēju.

No māsas arī dabūju zināt par nekārtībām tuvāk. Pēc šiem nostāstiem noskārstu, ka Pēterpilī paredzami lieli notikumi. It kā paredzama pat sacelšanās pret pastāvošo valdību.

Tādas ziņas mani pārsteidz un arī nepārsteidz. Ja visu laiku ir dota vaļa tik daudz dezertieriem un frontes bēgļiem, ja tie pārpilda visus Krievijas centrus, tad šo vergu dvēseļu dumpošanās patiešām nav nekā neiespējams!

Īgns un it kā pats sevi šajā Pēterpils braucienā neatradis, es staigāju pa citkārt skaisto ziemeļu pilsētu.

Aiz muguras man palikuši Rumānijas dubļi un kalni un šīs zemes nepateicīgā tauta, aiz muguras ciņas un vairākkārtēji ievainojumi, bet priekšā... dumpis galvas pilsētā un «gaidāmie svarīgie notikumi»...

Ko tas nozīmē?

Vai mums patiešām jau pārstāj izturēt nervi, kamēr ienaidniekam tie vēl izturīgi un stipri?

19. Lielā jūras kauja,

«Nervi, nervi un vēlreiz nervi! Uzvarēs šinī kaņā tas, kuŗa nervi izturēs visilgāk...» Vai tā, apmēram, neizteicās 1916. g. beigās vācu bruņoto spēku virspavēlnieks un spice?

-Bet vai kāds patlaban var paredzēt, kuŗa valsts tad nu būs tā izredzētā un izturēs visilgāk, lai nervu lēkmes nepieņemtu epidēmijas veidu? Cits domā, ka pirmie sabruks vāci, bet vai pārējās karotājas arī nestāv ar vienu kāju trako namā? Vai rumāņi savā sabrukumā nav atdevuši jau galvas pilsētu bez kaujas? Vai viņu kaŗaspēks nav pārvērties dezertieros un nakts klaidoņos? Dienās nepieejamās grāvās, bet naktīs ar savām nešķiramām vijolēm pie savu iecerēto sāniem, pie kukurūzas mamalīgas, cūkas spēķa un aitu siera brinzas, šie mūzikanti jau sen vairs nekaŗo. Bet franči, vai viņi būtu karotāji, ja viņu virspavēlniekam nebūtu izdevies ar krasiem nāves sodiem apspiest karēivju nepaklausību. Vai no Itālijas būtu palicis pāri kaut vai «zābaka papēdis», ja krievu armija to nebūtu glābusi? Jā gan, vai vienīgi Brusilova armija 1916. gadā neglāba Itālijas armiju no galīgas sagraušanas? Vai vienīgi šī 20. maijā uzsāktā ofensīva neatviegloja neērto franču un anĶļu stāvokli?

Vācu-austriešu zaudējumi šoreiz iztaisa 450.000 Ķustekņu un 1.500.000 kritušo un ievainoto ...

Vai tas daudz ko nepasaka?

Un Anglija ar savu vislielāko floti pasaulē? Vai 1915. gada marta neveiksmes pie Dardaneļiem nenorāda, ka cīņā ar vāciem viņiem jārēķinājas ar lielām centrālo valšķu pretošanās spējām?

Lūk notikums:

Sabiedroto flote nolēmusi forsēt Dardaneļus. Cik šādam pasākumam būtu izšķiroša nozīme Vācijas-Austrijas-Turcijas sakaušanās un kaŗa ātrā likvidēšanās, to nav grūti izprast. Mēs redzam, ka

Dardaneļi atklātu Sabiedrotiem ātru un ērtu ceļu uz Krieviju. Vācu - turku satiksmei tas būtu nepatīkamākais sitiens. Šāda kara plāna izvešanai sabiedrotie nosūta uz Turcijas-Bulgārijas piekrastēm, uz Archipelāgu, 16 lielus kuģus, arī visjaunāko līnijas kuģi «Kuīn Elizabet», un divus kreiscrus «Infleksibla» tipa. Kuģi ar savu uguni cer noslaucīt visas turku krasta baterijas. Ar traleriem priekšgalā un minu nesējiem apkārt, viņi sāk virzīties uz priekšu. Lielie kuģi grauj krasta baterijas, bet traleri tīra ceļu no minām. Krasta baterijas gan atbild enerģiski, bet lielus bojājumus uzbrucējiem nenodara. Liekas, ka viss noritēs glūdi. Gaisā uzsprāgst un nogrimst tikai franču bruņu kuģis «Buvē», un nogrimst viens angļu minu nesējs. Ar šādiem zaudējumiem var nerēķināties. Izrādas gan, ka par spīti spēcīgi graujošiem uzbrucēju lielgabaliem, turku baterijas tomēr neapklust. Bet kuģi dodas uz priekšu. Arvien tuvāk un tuvāk. Vēl tikai 9 kilometri, un Turcijai cilpa būs kaklā. Nav šaubu, ka tik spēcīga eskadra savu uzdevumu veiks.

Bet tad pievakarē — ak šausmas — kuģiem uzbrūk minas, peldošas minas. Viņas nāk pa strumi uz leju, nāk tieši virsū kuģiem. Viņu tik daudz, un tās nāk tik ātri, ka nav pat izredzes glābt eskadru. Turki, viltīgie turki ir uzbrukumam sagatavojušies un pēdējā momentā sametuši ūdeņos neskaitāmu daudzumu vaļēju minu. Drīz vien nogrimst divi bruņu kuģi, bet vēl divus galīgi sabojā.

Pēc tādas katastrofas cietušās eskadras atliekas, turku bateriju uguns pavadītas, spiestas atkāpties.

Vai šāda neveiksme var saudzēt nervus?

Tālāk: notiek vislielākā pasaulē jūras kauja Ziemeļjūrā. 18./31. maijā 1916. g. Vai arī tā mums kaut ko nenoskaidro par nerviem.

* * *

Šī kauja ir vērts lai viņu atzīmētu arī šeit. Tā pasaules vislielāko, jaunāko eskadru ģenerālkauja, kuŗu angļi tik nepacietīgi gaidīja jau pirmājās kara dienās. To gaida vēl jo vairāk Somijas jūras līcī noslēgusēs krievu flote. Jau 22 mēneši karots, jau liekas, ka sadursmes nemaz vairs nenotiks, ka stiprākās pasaules flotes ne ar ko sevi galu galā nepārādīs. No vācu puses tas pilnīgi loģiski, jo pēc kuģu lieluma un apbruņojuma viņa vismaz divas reizes vājāka par angļiem. Vācu flote baidās riskēt un ielaisties lielā cīņā ar angļu jūras pārspēku, kādēļ jūrā arvien iziet ar lielu uzmanību. Viņa izvairās.

Bet tad dažas dienas pirms 18./31. maija krievu jūras sakaru dienesta priekšnieks, kontradmirāls Nepeņins, brīdina angļus, lai uzmanās, jo vāci gatavojoties lielam braucienam uz Ziemeļjūru. Varbūt šādas ziņas angļiem bija arī no citiem avotiem, bet... angļu milzīgie jūras ērgļi 18./31. maijā jau kaujas gatavībā, skalda Ziemeļjūras vilņus.

Šinī jūras kaujā ņem dalību 350 karakuģu ar vairāk kā 100.000 vīru ekipāžu. Pirmā sastapšanās notiek plkst. 3.10 dienā.

Plkt. 4.30 sākās kauja.

Pēc 16 minūtēm angļi jau pazaudē kreiseri «Indefatigabl». Tas aizdegas un plkst. 5.04 uzsprāgst gaisā. No viņa paglābjas tikai divi cilvēki.

Pēc dažām minūtēm nogrimst divi vācu minu kuģi.

Angļi pazaudē minu nesēju «Nomad».

Plkst. 5.18 aizdegas vācu kreiseris «Moltke». Ap šo laiku sāk parādīties migla. Kuģi viens otru vairs nevar saskatīt. Bieži nākas šaut tikai uz pretinieka šāvienu gaismu.

Plkst. 5.30 uzsprāgst gaisā angļu kreiseris «Kuin Meri». Izglābjas atkal tikai divi cilvēki.

Kauja vēl vienmēr notiek miglā.

Saredzēt grūti. Atsevišķi kuģi bieži nonāk zem pārspēka uguns pilnīgi negaidot. Angļu kreiseris «Defens», tādā kārtā dabū tādus lielgabala trāpījumus, ka viņa korpuss pārlūzt vidū pušu. Aiziet bojā visa kuģa ekipāža ar admirāli Arbutnotu. Nogrimst arī kreiseris «Blek Princ». Kreiseris «Verrior» uguns sabojāts, iziet no kaujas.

Lai samaltu angļu flotes galvu un apgrūtinātu «lielo floti», vācu kuģi sakoncentrē savu uguni uz admirāla Guda flagmanu kuģa «Invinsibl».

Kā klājās šim kuģim, kā izskatās kaujas ūdeņos vispāri, to raksturo jūras kauju lietpratēja apraksts:

«Uz sauszemes nepazīst to lielgabalu darbību, ko spēj attīstīt kuģu ātršāvēji. Pielietojot elektrību un moderno tehniku mums rodas iespēja attīstīt tādu uguni, par kuru sauszemes artilērijai pat sapņot nenākas.

Tiešām grūti iedomāties gleznu, kāda rodas kreiseriem vai minu nesējiem apšaudot kāda noteikta kvadrāta laukumu, kad katrs 4" lielgabals dod 15—16 šāvienu minūtē. Attiecīgs laukums jau dažās minūtēs tiek galīgi izraknāts un noklāts nepārtrauktām dziļām bedrēm. Ja nu šāviņu straume uzbrūk piem. mežam, tad tur rodas taisni

elle: sprāgstošo šaviņu dārdoņa, krītošo koku brikšķēšana, šķembelu svilpošana, lidojošo akmeņu gaudošana un brāzienu troksnis — viss tas saplūst bezgalīgā, mežonīgā vaidā un rada ārprāta šausmas.»

Ja šādu postažu rada četrcollīgie, tad kas gan notiek, kad darbā laiž piecpadsmitcollīgos.

«Invensibls» ātri vien tiek samalsts un plkst. 7.30 aizdegas un uzsprāgt gaisā. Atkal zaudējumi. Bojā aiziet pats admirālis ar visu ekipāžu — skaitā 780 cilvēku. Izglābjas vienīgi seši.

Kāds vācu vieglais kreiseris kaujās trāpīts, sabojātām mašīnām nevar vairs tikt uz priekšu. Kad viņam vēl bruņotam, uzbrūk līniju kuģi, viņš visu laiku ar saviem lielgabaliem atbild. Viņš turas līdz beidzamam un pēdīgi uguni raida no viena vienīga lielgabala, līdz sašauts noiet dibenā ar visu komandu.

Kauja arvien pieņemas. Angļu flote šauj labi. Uguns ar katru minūti paliek nežēlīgāka. Angļu pārsvars acīm redzams. Vācu kuģi brīžam pilnīgi aizsegti no milzīgiem ūdensstabiem.

Tos rada šaviņu sprādzieni. Lielgabalu duņoņa dzirdama pat Norvēģijā un Dānijā. Arī vācu flote savus spēkus nežēlo. Savu uguni tā noved līdz augstākai pakāpei plkst. 7.20 un 7.30. No šā uguns stipri cieš angļu līniju kuģu I eskadra, bet vācu līniju kreiseris «Lütcovs» plkst. 7.45 tiek izvests no kaujas līnijas un ceļā uz bazi nogrimst. Vāciem klājas arvien ļaunāk un ļaunāk. Angļi uz vācu neatlaidīgiem uzbrukumiem raida uguni no 14¹/₂ un 15" kalibriem. Tomēr plkst. 8.00, raidot uz angļiem minu kuģus kopā

ar kreiseri «Derfflinger», vāci piespiež angļus pārtraukt uguni un atkāpties. Vāci nedaudz uzelpo.

Jau pienācis vakars. Migla vēl pastiprinās. Dienas kauja izbeidzas.

Tik vēl plkst. 9.20 admirāls Bitti nejauši ierauga vācu pakalējos kuģus un atklāj uz tiem uguni. Uz trim vācu kuģiem izceļas ugunsgrēks. Pēdīgi tumsā ienaidnieki pazaudē viens otru no redzes aploka.

Visu nakti starp atsevišķi noklaidušiem kuģiem notiek sīkākas sadursmes. Starp plkst. 9.18 satiekas ap dienas kaujas vietu vācu un angļu minu kuģi, kas atgriezušies, lai uzmeklētu sašautos kuģus un sliksstošos cilvēkus. Sadursmē iet atkal bojā 5 vācu minu kuģi.

Pēc plkst. 11 sākas nepārtraukti uzbrukumi. Tie velkas 2 stundas. Kaujā ņem dalību ap 100 minu kuģu. Vācu kuģi angļu uzbrukumus veikli atsit. Te, liekas, vāciem jāpateicas saviem milzīgiem prožektoriem. Ar to palīdzību viņi spēj apgaismot visus kaujas ūdeņus, pat izlaisto minu ceļus.

Nakts kaujā sevišķi izceļas angļu IV un XII minu kuģu flotilijas. Minu kuģi uzbrūk, cenšoties ar savu artilēriju sadauzīt vācu prožektorus, lai tādējādi apgrūtinātu vāciem šaušanu.

Prožektoru gaisma, šāvieni uzliesmojumi, nepārtrauktu liелgabalu dunoņa, minu sprādzieni — viss tas rada velnišķīgu elli.

Kā pirmais te par upuri krīt flagmana minu kuģis «Tipereri». Vēl cieš citi minu kuģi. Katra atsevišķa minu kuģa uzbrukumi savā drošsirdībā ir nepieredzēti. Līdz kādai pašuzupurēšanai nonākuši angļu jūrnieki, norāda tas, ka, cenšoties ar

ienaidnieku sastapties uz vistuvākām distancēm, viens no viņu kuģiem savā aizrautībā uzskrej pat vācu kuģim virsū. No kaujas iznāk nebojāts tikai viens minu kuģis.

XII minu kuģu flotilija, uzdūrusies sešiem «Kaizera» tipa līniju kuģiem, izlaiž ļoti daudz minu. Tās trāpa trīs kuģus, no kuriem viens tūlī uzskrien gaisā. Pēc 20 minūtēm vēl nedzirdētā pārgalvībā minu kuģis «Menads» viens pats atgriežas atpakaļ, un, izlaidis minu, trāpa vēl ceturto kuģi.

Plkst. 3.35 divi minu kuģi no IV flotilijas atklāj «Pommern» tipa kuģi, uzbrūk tam un nogremdē.

Tā tad nepārtraukta rinda sadursmju, kuņģas atās puses cieš smagus zaudējumus.

Paredzēja, ka kaujai starp angļu un vācu flotēm vajaga atjaunoties 19. maijā gaismai austot. Bet liels ir pārsteigums vācu admirālim, kad viņš no rīta ierauga pilnīgi tukšu apvārksni.

Arī angļu admirāls Dželliko ziņo, ka viņš esot gan gribējis kauju turpināt, bet neesot varējis atrast vācu floti.

Plkst. 2.15 Dželliko pagriežas uz savām bāzēm un ierodas tur 20. maijā. Angļu admirālītāte notikušo kauju publicē tikai pēc četrām dienām un arī tikai tad, kad sāk klīst baumas par angļu flotes sakaušanu.

Tā noslēdzās vislielākā jūras kauja, kādu vien vēsture pazīst. Lielie angļu un vācu jūras spēki nu invalidi, pie kam angļi pazaudēja divreiz vairāk kā vāci, lai arī neskaitījās kā sakauti.

Jā, jā, šādas neveiksmes patiešām varēja radīt valstīs noskaņojumu līdzīgu «neru sabrukumam».

20. Galmā, uz ielas un valdībā.

1917. gadā, 25. janvārī kāds frontes virsnieks raksta Krievijas iekšlietu ministriņ Protopopovam:

«Ja visdrīzākā laikā nenoslēgs mieru, tad ar pilnu pārliecību varu sacīt, ka tuvākā nākotnē būs nekārtības. Kaņaspēku pārņem izmisums.»

10. februārī arī Valsts domes priekšsēdētājs Rodzjanko pusotras stundas garā runā apgalvo caram, ka «mēs atrodamies lielu notikumu priekšvakarā, nepaies ne trīs nedēļas, un uzliesmos tāda revolūcija, kas noslaucīs jūs un jūs vairs nevaldīsiet.» Bet vecais, labsirdīgais, caram tuvu stāvošais ģenerālis Ņilovs, kuņ visi mīl viņa atklātības dēļ, arvien, kad gadas iemest kādu šņabi, jau neatlaidīgi atkārtos: «Būs revolūcija! Mūs visus pakārs, bet pie kāda laternas staba — tas man vienalga.»

Vēlāk populārais Puriškēvičs norāda, ka «starp augstāko varas nesēju un tautu — šausmīgi domāt! — stāv viena no personām, kas dzīvo tikai šīs dienas labumiem. Valstij gatavo nākotni, kas būs vēl asiņaināka par tagadni.»

Nav vairs šaubu, ka pareģotais «neru sabrukums» skārs vispirms Krieviju.

Jā, Krievijas organismu ar pulverīšiem vairs nevar ārstēt! Krievija jāoperē. Nav neviena, kas domātu citādi.

Tā domā kareivis, tā virsnieks, tā ģenerālis. Tā domā strādnieks, zemnieks un muižnieks. Vispēdīgi, tā domā arī cars, cariene un galms. Visi. Bet kā šī operācija izdarāma, tur ieskatu dažādību var salīdzināt ar fābulu, kuņģā «gulbis laižas mākoņos, līdaka velk ūdeņos, bet vēzis rāpjas atpakaļ».

Kņazs Jusupovs un valsts domnieks Purišķevičs ieteic sākt ar galmu, ar sirdi, un, ar pāris šāvienu palīdzību izgriežot augoni Raspuķina personā, domā organismu jau dzīvot spējīgu. Bet citi ļaundabīgi audzēji toties attīstās jo straujāk. Lielkņazi un patriotiskie ģenerāļi uzskata par visas slimības cēloni carieni Aleksandru un vēlas, lai to ieslēgtu klostera mūros. Rodzjanko neatlaidīgi prasa atbildīgu ministru kabinetu, bet sociālrevolūcionārs Kerenskis jau noteikti stāv par revolūciju, valdības gāšanu.

Bet cars? Ko uz visu to saka pats valdnieks — lielā organisma galva?

«Nu, Dievs dos, viss nokārtosies,» cer Krievijas monarchs, un nekādi iegalvojumi, nekādi pārliecinājumi nevar piespiest šo apbrīnojami mierīgo raksturu, spert soli, lai saslimušo valsti glābtu.

«Viss nokārtosies», cer cars. Tiešām, vai arī šādā lietā uztverē nav sava taisnība? Vai, tiešām, nevar pielietāt kādu nesāpīgu ārstēšanas veidu? Cars saprot, ka visām neapmierinātībām galvenais cēlonis ir kara neveiksmes. Bet ja tā, tad atliek tikai gādāt, lai būtu veiksmes, un dabīgi, ka pēc tādas pārvērtības «visam jānokārtojas».

Bet vai tālu laiks, kad Vāciju noslaucīs no zemes virsas?

Fronte tagad pārpludināta lādiņiem un patronām. Uz patronu kastēm strādnieku uzraksti: «patronas nežēlot». Saražoti tik milzīgi kaŗa piederumu krājumi, ka visā gaŗā frontē varētu uzturēt nepārtrauktu viesuļuguni vismaz trīs mēnešus. Ko vairāk vēl vēlēties? Ieroču un šāviņu netrūkst, kaŗavīru vairāk kā vajadzīgs, un noskaņojums tautā, spriežot no uzrakstiem uz municiju kastēm, arī labvēlīgs. Vai jāuztraucas? Lai pienāk tikai pavasaris, un krievu armija mierīgā gaŗā panāks tādu Vācijas sakaušanu, kādu pasaule nekad nebūs gaidījusi! Pagaidīs tikai, kamēr apžūs ceļi, un neskaitāmie lielgabali dos Krievijai mieru. Būs miers mājās un miers prātos.

Tā domāja cars, visas Krievijas valdnieks, krievu armijas virspavēlnieks.

Bet pretiniece lielā, visu redzētāja un visu zinātāja Vācija? Vai viņa šoreiz tik īsredzīga? Vai draudošās briesmas viņai vienaldzīgas? O, nē! Vācija zina visu. Par to gādā veikli noslēgtās prinču un princešu laulības un «vācu orientācija» vienā galma daļā. Vācija zina, ka pēc nesekmīgā krievu-japaņu kaŗa Krievija savu kaŗa budžetu palielinājusi par 400 miljoniem gadā, ka 1914. gada valsts kases budžeta atlikums — 1½ miljardi zelta rubļu (kas līdzinās 4½ miljardiem latu) domāts kaŗa vajadzībām. Vācijai nav noslēpums, ka 1914. gada pavasarī Valsts dome apstiprinājusi lielo kaŗa plānu, pēc kuŗa 1917. gadā krievu armijai skaitā un apbruņojumā jāpārspēj vācu armija. Vai Vācija nezināja, ka šis plāns

tagad, 1916./1917. g., izpildīts, varbūt, pat divkārtīgi? Baltijas jūras flote kara sākumā neuzdrošinājās stāties pret vāciem. Tagad tā stipri pieaugusi. Jau 1916. gadā krievi nolaiž ūdenī dažus drednautus, minu laivas, zemūdenes. Savas flotes palielināšanai viņi naudu nežēlo. Tie atpērk kuģus pat no Japānas: nopērk japāņu kara pazaudētos bruņu kuģus «Peresvet» un «Poltavu», kreiseri «Varjagu», kuģi «Orjol» u. c. 1917. gada sākumā jānolaiž vēl četri jauni kreiseri, un Baltijas flote 1917. gada pavasarī varēs iepeldēt Rīgas jūras līcī. Šim nolūkam Monzunds jau padziļināts līdz 40 pēdām.

Ka krievu kara kuģi jau nopietns spēks, redzams no tā, ka uz 1917. gada 1. martu krievu Baltijas jūras flotē sastāv no: 9 līniju kuģiem — tonnāžu — 55.800; 11 kreiseriem — tonnāža 85.800; 63 minu kuģiem, 12 sargu kuģiem, 18 aizzogotājiem, 54 traleriem, 5 kanonieru laivām, 10 sargu kuteriem, 5 sakaru kuģiem, 30 zemūdenēm, 8 angļu zemūdenēm. Kopā 225. Pie visa tā vēl jo spēcīga krasta artilerija. Ar šādu spēku var vācu flotes atliekas no Baltijas jūras galīgi padzīt. Bet vai Vācija šo spēku pieaugumu neredz?

Vācu ģenerālštābam ārvalstīs esošās «vācu orientācijas» nevar būt tik mazvērtīgas, lai neizmantotu izdevību zināt tik, cik vajadzīgs.

Savienojot «patīkamo ar derīgo» ienaidnieka ģenerālštābs, veikli žonglējot, sakausē labvēlīgo «orientācijas» noskaņojumu ar profesionālo spiegu uzdevumiem. Pēc tik veikli un plaši noorganizētās spiegošanas vāciem nevar palikt apslēpts visslepenākais Krievijas valsts vadības nodoms.

Vācieši zina, kas viņus sagaida. Vācieši zina to jau sen. Tikai Krievija savā vientiesībā neredz, kādu likteni viņai kaļ vācu ģenerālštābs. Krievija neredz, ka izšķirošās cīņas paņēmienus un taktiku noteiks vācu slepenā diplomātija kopā ar vācu ģenerālštāba slepeno aģentūru.

Cik pareizi arī nespriež šie Rodzjanko, Kerenski un citi skaļi vīri, vienu viņi piemirst: redzēt līdz deguna galam, vēl nenozīmē redzēt visu. Cars pazīst Rodzjanko, pazīst Miļukovu, Gučkovu un Lvovu. Viņš zina, ka paklausīt šiem vienas dienas politiķiem būtu bēgšana no vilka uz lāča. «Tādēļ vispirms uzvaru frontē un pēc tam reformas».

Bet vai projektējamās «atbildīgās ministrijas» nākošie ministri ar to var samierināties? Nē! Ja nepieņemas cars, tad arī viņi nebūs tie, kas nepaslēps azotē pa pretvaldības akmenim. «Guerre comme a la guere!»

Vienīgais ap ko rodas Domes un ministru kabineta priekšsēdētājiem kopēja valoda ir iekšlietu ministrs Protopopovs. Šo personu neieredz, viņu ignorē, viņam pārmet. Viņu vienlīdz neatzīst kā Rodzjanko, tā kņazs Goļicins. Nepārtraukti tiek prasīts caram piespiest šo vīru aiziet no valdības. Protopopovu necieš. Bet ar ko gan šis ministrs izpelnījies tādu neiecietību?

Protopopovu esot iecēluši par ministri uz Raspuķina vēlēšanos, un šis ministrs nu pagadījis tāds, kas nekā nejēdzot, kas laižot Krieviju dibenā.

Bet vai tiešām šis iekšlietu ministrs, Valsts domes bijušais priekšsēdētāja biedrs un bijušais ministrijas pārvaldnieks, būtu tik liels nejēga?

Kādēļ ne otrādi? Liekas gan, ka šis vīrs «savu vērtību zina». Viņš saprot, ka galma aprindās noteikšana pieder «vācu orientācijai», un kādēļ viņš savas karjēras labā lai nepieslietos tieši šādām visspēcīgām aprindām? Cars šai orientācijai gan nepiekrīt, bet vai tādēļ tā nepastāv un nejūtas pietiekoši stipra, lai «ietiepīgā» cara pretvācu uzskatus neievērotu? Cars grib turēt sabiedrotiem doto vārdu, bet vācu orientācijas piekritēji, turpretim, apgalvo, ka vārdu varot arī ne-turēt.

Lūk, ar šo miglā tītā jautājuma atrisināšanu Protopopovs spīdoši nodrošina savu karjēru.

Vēl 1916. gada vasarā Vācija neoficiāli liek manīt, ka viņa labprāt noslēgtu ar Krieviju mieru. Cars, protams, par tādu separātismu negrib ne dzirdēt, bet pretējā ieskata politiķi tomēr iekārto tā, lai, kaut vai neoficiāli, vācu valdības priekšlikumus tomēr uzklausītu. Ar Zviedrijas starpniecību norunā satikšanos, un 1916. gada 9. augustā Stokholmā satiekas vācu diplomāts Varburgs un krievu Protopopovs.

Tā un tā, aizrāda vācu diplomāts. Krievija cīnoties, viņa nesot milzu upuļus, un viņa ar mieru ciest vēl tālāk vienīgi tādēļ, lai nebūtu jā-lauž Sabiedrotiem dotais vārds, bet ko krievi ar to panāksot? Viņš, Varburgs, esot pilnīgi pārliecināts, ka Anglija savus sabiedrotos piekrāpšot un kara ieguvumus paņēmsot viņa pati. Vācija ne-vedot iekarošanas politiku, viņa prasot tikai tais-nīgu robežu novilkšanu. Kurzemei jāpiederot Vācijai u. t. t.

«Bet kā tad ar latviešiem?» ieminas Protopopovs.

«Nu, tas sākums. Par latviešiem runāt nenākas», atbild Varburgs, un abi diplomāti šķiņšas pilnīgi apmierināti.

Varburgs priekā, ka vajadzīgā inde krieviem nu iedota, bet Protopopovs ar apziņu, ka Stokholmā iegūtie argumenti būs tagad pietiekoši spēcīgi, lai savas pozīcijas pie carienes un separālistu aprindās nostiprinātu tik tālu, ka Goļicins un Rodzjanko viņam vairs aizbildņos nestāvēs. Vēl vairāk, Protopopovs pārliecināts, ka pat cars, viņa apžilbinoši spīdošai karjērai vairs nebūs šķērslis. Vakarējais ministrijas pārvaldnieks tagad stāvēs carienes Aleksandras aizvējā, un Pēterpilī spēcīgā «vācu orientācija» būs ierocis, ar kuŗu Protopopovs Varburga priekšā «v grjaz liicom ņe udarit».

Lūk stāvoklis!

Cars pie sabiedroto orientācijas, cariene pie vācu, ministru kabinets pie abām, Valsts dome pati pie savas. Bet pretstatā šim flegmatiskam un īsredzīgam valdības augšgalam vairāk kā simts miljonu liela, viegli revolūcionizējama, daudz cietusi iedzīvotāju masa. Ko Varburgiem vēl vairāk vēlēties? Ko ilgāk vēl gaidīt vācu ģenerālštābam?

Un veiklas rokas zem pasaules verdošā raganu katla pamet uguns pagales, kas ir vēl liesmainākās par līdzšinējām!

21. Anarchija.

1905. gadā mūs, Sarkanmuižas pagasta skolas zēnus, skolotājs Jānis Ramats mācīja dziedāt dziesmu «Uz asins kauju, uz taisnības kauju...» Viņš mācīja arī «Kas paši staigā driskās...» un citas tanī laikā tik populāras dziesmas. Kad gājām uz pilsētu, uz «ģenerālsapulci», tad ik kilometrā apstājamies un, savam iemīlotam skolotājam diriģējot, tā «vilkām vaļā,» ka visi Kustes muižas suņi, astes kājās iespieduši, bēga zem palieveniem. Otrā Sarkanmuižas pagasta skolā pie Sarkanmuižas dambja tilta galā, mēs sastapāmies ar saviem «kollēgām», otras skolas zēniem. Šeit viņu skolotājs Fernests noturēja aizrautīgu runu, pastāstīja, ka notiekot revolūcija, ka pašlaik notiekot ģenerālstreiks u. t. t. Apgalvoja, ka streikojot visā valstī un tas nesot katru dienu miljoniem rubļu zaudējumus, un ja tā vēl notikšot tālāk, tad valsti pataisīšot tik nabāgu, ka viņas valdība nevienam vairs nevarēsot pretoties. Tieši tā tulkoja streika nozīmi toreiz.

Pēc tam atlaida mūs uz mājām, jo mēs vēl esot tikai nākošā paaudze, bet tagad rīkojoties tagadējā paaudze. Noprātām, ka viņējās skolas Fernests ir vēl lielāks par mūsu Ramatu...

Kad vēlāk atnāca «melnā sotņa», un visus revolucionārus saņēma ciet, saņēma, protams, arī Ramatu un viņējās skolas Fernestu. Ramatu aizveda, bet Fernestu nogalināja. Sameklēja zārku, bet kad tas izrādījās par īsu, tad liķim nocirta kājas un iezārkoja nocirstos locekļus blakus ķermenim. Revolūcijas upuri apraka Mazkaķa kapos pašā sētmalā. Vēl krita pie stacijas daži citi no

durkļu dūrieniem, bet vēl citus aizveda uz Dundagu un tur spīdzināja. Tā mēs, sarkanmuižnieki, jau zinājām, kas ir revolūcija, un ka pēc revolūcijas nāk reakcija.

Bija arī atentāti. Piem. Brauns, apriņķa priekšnieks, kas piedalījās Ziemas svētku vakarā revolūcionāru noslēpkavošanā, taisni Vasaras svētku priekšvakarā satiek uz Pils ielas kādu ļoti pieklājīgu jaunu cilvēku. Tas augsto varas vīru tik galanti pasveicina, ka vecajam Braunam no laimes sirds piesilst. Bet tad — ak vai! — viņam tiešām kļūst silts. Jaunais cilvēks, pagājis garām raida uz Braunu šāvieni pēc šāviena.

«Mein Fuss, mein Fuss!» kliež apriņķa priekšnieks, bet tūlī arī, nāvīgi trāpīts sabrūk.

Tā tad streiki, sapulces un slepkavības! Katrs puika toreiz zināja, ka šie trīs darbības veidi ir pilnīgi pietiekoši, lai valsts piedzīvotu satricinājumu ar visām šē izrietošām sekām.

Vai tagad, 1917. gada sākumā, neatkārtosies, apmēram, tas pats? Jā gan, un, varbūt, tikai daudz lielākā mērā? Pie ienaidniekiem tik labvēlīgās konjunktūras Krievijā, vāci nekavēsies Pēterpilī aizdegušos dzirksti uzpūst vienā milzīgā, sava pretinieka varas un spēku iznīcinošā ugunsgrēkā. Vāci negaida kamēr Nikolajs II iedomāsies ņemt Berlīni pa otram lāgam. Vāci gādā, lai Krievija sakautu pati sevi. Tikai pareizu taktiku un — zeltu!

Un 14. februārī, vācu aģentu bīdītie subaģenti jau dod strādniekiem paroli uz ģenerālmēģinājumu.

Iesākums ar 89.000 streikotājiem labs. Pietiek. Jānogaida, kad no Pēterpils aizbrauks cars

23. februārī, otrā dienā pēc cara vilciena aiziešanas uz Mogiļevu var nākt turpinājums.

Tas arī neizpaliek. Streiko 87.000 strādnieku.

24. februārī streikotāju skaits pieaug uz 197.000, un tie iziet uz Pēterpils ielām. Masas pārpludina centru un izlaužas Aleksandra III pieminekļa laukumā. Ar kliegzieni, svilpieniem, malkas pagalēm un ledus gabaliem padzen policistus. Pūlis kliegz: «Nost policijul!», bet klātesošos kazākus tas pats pūlis apsveic ar «Urrā!» Tie pateicas paklanoties.

Apstājas tramvaji.

Piekauti ap 30 policistu.

Rodičevs, Čheidze un Kerenskis domes sēdē notur musinošas runas.

Kazākiem pūļa izklidināšanai nav nagaiku. Kur tās tik pēkšņi palikušas?

Naktī pēc ohrankas norādījumiem notiek revolūcionāru aresti. Arestē ap 100 cilvēku, to starpā piecus sociāldemokratu.

25. februārī ielās jau 240.000 strādnieku.

Sarkanie karogi. Revolūcionārās dziesmas. Sapulces un streiks augstskolā.

Krīt pristavs Krilovs, bet ievainots policijmeistars. Uz žandarmiem met rokas granātas.

Sadursmē ar kavalerijas nodaļu krīt arī daži no pūļa.

Visumā kaŗaspēks paliek pasīvs. Tas simpatizē pūlim. Kaŗaministrs Beļajevs ieteic Petrogradas kaŗa apgabala pr-kam Habalovam uz dumpiniekiem nešaut. Liķi Ņevskij prospektā atstāšot nelabvēlīgu iespaidu uz sabiedrotiem.

Habalovs un Protopopovs par notikumiem tēlegrafē caram.

Cars atbild Habalovam: «jau rītu nekārtības likvidēt.»

Habalovs izmisumā. Šāda pavēle viņam kā «cirvja sitiens pa pieri». Kara apgabala priekšnieks aprobežojas ar rikojumu... «rikoties pēc reglamenta».

Rodzjanko lūdz ministru kabineta pr-ju, kņazu Goļicinu, dēmisionēt, bet tas atbildei parāda mapi ar «ukazu» — atlaist Valsts domi. Izrādās, ka tādi «ukazi» jau iepriekš parakstīti veseli trīs un, izlietāšanai pēc vajadzības, glabājušies mapē jau kopš 1916. gada novembra.

Plkst. 12 naktī ministru kabinets notur sēdi un nolemj lūgt domi izlietāt savu iespaidu pūļa nomierināšanai.

Arī cars uzzina, ka Valsts domē sociāldēmo-krati un Kerenskis uzaicinājuši gāzt valdību.

26. februāris. Pūlis uz ielām aug.

Pieaug nekārtības.

Dažās vietās kaŗaspēks it kā šauj pūli.

Rodzjanko pa tālruni iespaido Habalovu ne-izliet asinis.

Sākas virsnieku aresti.

Dažas kaŗaspēka daļas uz pūli nešauj, bet šāvienus laiž gaisā. Nemiernieki šādu «salpošanu» uzņem smiekliem.

Gorodovoji pārgērbti par kareivjiem un no-vietoti ar ložmetējiem namu bēniņos. Šādus po-steņus it kā norīkojis Protopopovs.

Rodzjanko tēlegrafē caram, ka galvas pilsētā pilnīga anarhija, ka kaŗaspēks savstarpēji ap-šaudās u. t. t., un lūdz caru sastādīt jaunu valdību, «kas baudītu uzticību». Telegrammas kōpiju

viņš nosūta visiem kaņaspēku pavēlniekiem, lūgdams šo prasību atbalstīt.

Cars nosauc šādu telegrammu par muļķību («vzdor»).

Tad Rodzjanko lūdz virspavēlnieka štābu nosūtīt uz Pēterpili uzticamas kaņaspēka daļas. Štāba priekšnieks ģen. Aleksejevs liek ziemeļu un rietumu frontēm nekavējoties katrai sagatavot vienu brigādi kājnieku un vienu brigādi jātnieku ar artilēriju nosūtīšanai uz Pēterpili.

Bet cars sūta ģenerāli Ivanovu uzņemties tur sacelšanās apspiešanas vadību. Viņam apsola arī Jura kavaleru bataljonu.

Ar kaņaspēka nosūtīšanu tomēr nesteidzas. Arī Ivanovs domā, ka «viss izbeigsies pats no sevis». Viņš gan cenšas Mogilevā sapirkt provīziju saviem paziņām Pēterpilī. Patiešām momentam piemērota «nodarbošanās»!

26. februāra vakarā Rodzjanko atrod savā dzīvoklī cara pavēli pārtraukt Valsts domes sēdes. Ar šādu pašu pavēli pārtrauc arī Valsts padomes darbību.

27. februārī pūlis izdemolē apgabaltiesu, galveno artilērijas pārvaldi un arsenālu un nolaupa 40.000 šauteņu. Ar tām apbruņojas fabriku strādnieki. Tā saformējas Sarkanās gvardijas bataljoni. Tik tālu tās lietas jau ir.

Pūlis atsvabina no cietuma Špaļernajas ielā ieslodzītos, arī kriminālnoziedzniekus.

Tie dodas uz Līķeiniņ prospektu un aizdedzina jau izdemolēto apgabaltiesu. Neviens dedzināšanu netraucē, bet noziedznieki seko, lai tiesas archīvi sadegtu jo pilnīgāk.

Deg arī policijas iecirkņi.

Saceļas Vaļinska, Ļitovska un pa daļai Preobraženska pulku rezerves bataljoni. Ļitovska pulka bataljonā nogalina komandieri un vēl divus virsniekus, bet pārējos priekšniekus arestē.

Habalovam izdodas saformēt vienību no 1000 cilvēkiem. Šo vienību uztic Jūra ordeņa kavalierim Kutjopovam un izsūta pret dumpiniekiem. Bet tā izrādās par vāju.

Pārējās kaņaspēka daļas, labākā gadījumā, var tikai atturēt no pievienošanās dumpiniekiem. Maznozīmīgākie, vēl uzticamie spēki nav lietājami. Izrādās, ka tiem trūkst patronu.

Habalovs zvana uz Kronštadi, lai no turienes atsūta patronas, bet saņem atbildi, ka arī tur komandants vairs nav noteicējs.

Nervozajam Habalovam Beļajevs pieliek kā palīgu Zankevicu, kas bezsekmīgi mēģina savākt vienkopus «vēl uzticamās kaņaspēka daļas».

Nodibinājās Valsts domes pagaidu komiteja un Pagaidu valdība.

Lielkņazs Michails, Rodzjanko un kņazs Goļicins lūdz caru atlaist veco ministru kabinetu un uzdot Viskrievijas zemstu priekšsēdētājam Ļvovam vai Rodzjanko sastādīt atbildīgu kabinetu. Vismaz, lai atstādinot Protopopovu, jo par šo ministri visi sevišķi sašutuši.

Uz to cars atbild ar prasību pielietāt visstingrākos līdzekļus kustības apspiešanai. Viņš piešķir diktātoriskas tiesības Goļicinam pārvaldīt valsti ārpus virspavēlniekam padotā frontes rajona.

Protopopovu Goļicins visbeidzot pierunā līdz «lietas nokārtošanai» palikt «slimam».

Protopopovs, parakstījis «saslimšanas» pavēli,

atzīstas: «Ko darī? Es padodos,» un aiziet sacīdams: «man atliek tikai nošauties.»

Cars tiek lūgts apstiprināt aplenkšanas stāvokļa izsludināšanu.

Jūŗa bataljona komandieris paskaidro saviem virsniekiem, ka ŗaut uz tautu nelikŗot.

Habalovs, Zankevics un Beļajevs mēģina organizēt pretimturēŗanos admirālītātē, bet kad kļūst zināms, ka revolūcionāri atklāŗot no Petropavlovskas cietokŗņa uz turieni uguni, tad uz jūŗas ministra pieprasījuma, lai nesabojātu ēku, tur novietotās daļas izved un palaiŗ katru uz savu pusi.

Rodzjanko autoritāte un populāritāte aug, bet pēc Beļajeva izteiciena, «valdoŗs aprindās galīgs ideju un iniciatīvas trūkums.»

Atkāŗpas ministru kabinets.

* * *

Jāatzīmē vispārējai situācijai kuriozs un visai zīmīgs gadījums:

Valdība notur sēdi Marijas pilī. Protams, arī tagad nav paredzami nekādi rīkojumi, nekādi nopietnāki mēģinājumi nekārtības novērst. Valdību, vārda pilnā nozīmē, pārņēmusi panika. Te sēdes dalībniekus pārsteidz ziŗa, ka uz Marijas pili virzās pūlis. Nekavējoties pilī nodzēŗ ugunis. Kad vēlāk izrādās, ka valdībai neviens neuzbrūk, ugunis atkal aizdedzina, un te nu daŗi valdības locekļi ir spiesti atzīties, ka paŗi sev par brīnumu... atrodas zem galda!

* * *

28. februāris. Cars piekāŗpas. Ģen. Ruzskijs ziŗo, ka valdnieks uzdodot Rodzjanko sastādīt atbildīgu ministriju.

Tomēr notikumi iet savu ceļu.

Rodzjanko caram deklarē prasību atteikties no troņa par labu dēlam.

Cars atstāj Mogiļevu, lai brauktu uz Pēterpili, bet Dno stacijā viņu aiztur, aizbildinoties, ka priekšā sabojāts tilts. Arī uz Bologoje cara vilcienu nelaiž it kā tā paša iemesla dēļ. Cars nu pazaudējis sakarus ar galvas pilsētu un ar virspavēlniecību. Tad viņš groza maršrutu, braucot uz Pleskavu, uz kurieni tam arī dod ceļu.

Valsts domes komiteja izvirzās par revolūcijas kustības vadītāju. Legālizējas arī Strādnieku deputātu padome. Bruņoti strādnieki ieņem Valsts domes telpas Taurijas pilī. Izlaiž uzsaukumu iedzīvotājiem paklausīt vienīgi strādnieku deputātiem.

Carskoje Selo ierodas ģenerālis Ivanovs ar Juņa kavaleriņu bataljonu. Aktīvus soļus nespeļ. Revolūcionāri uztraukti, bet dabūjuši zināt, ka vairāk spēku atsūtīts nav, paliek vēl pārdrošāki. No Pēterpils dod Ivanovam padomu atgriezties frontē. Ģenerālis paklausa, un ešalonu nosūta uz Dno.

Dno stacijā ģenerālis Ivanovs atrod, ka stāvoklis te drošāks nekā Pēterpilī. To viņš tūlīņ arī izmanto un pirmam kareivim, kas pagadas ceļā, liek izbaudīt savu bravūru. Viņš to izlamā un liek tam mesties ceļos!

Pēterpils jau pilnīgi nemiernieku rokās.

Notiek laupīšanas, nonāvē policistus, slepkavo virsniekus, arestē ministrus, sabojā stacijās zīmeņus.

Vilcienu kustība apstājas.

Pilnīga anarchija.

Pats Beļajevs ieskrien Valsts domes telpās un

uztraukts lūdz, lai glābj viņu, aizdodot tam privātas drēbes. Viņu apcietina un novieto Petropavlovskas cietokšņa kazematā, kopā ar citiem aizturētiem ministriem.

* * *

Atkal raksturīgs notikums.

Taurijas pili, kur apmetušies kāda revolūcionāra pulka kareivji, atskan šāvieni. Izdzirduši ārpusē šaujām, revolūcionārie «varoņi» pa kaklu, pa galvu metas pie logiem, lai bēgtu uz ielas. Cits citu spiežot un žņaudzot viņi gan laukā tiek, bet turpat zem logiem ielūzt pils dīķī. Dīķis nav dziļš, un «drošsirdīgiem» revolūcijas taisītājiem pietiek ar aukstām vannām, lai nāktu pie sajēgas. Rakstnieks Gorkijs stāsta, ka šāvējs šoreiz bijis kāds gorodovojs. Tikai gorodovojs!

* * *

Nākošās dienās Pleskavā pienāk cara vilciens.

Rodzjanko telegrafē Virspavēlnieka štābam, ka pie cara dodoties Gučkovs un Šulģins. Tiem uzdots pierunāt caru atteikties no troņa par labu troņmantniekam — dēlam.

To pašu ziņo visiem frontes pavēlniekiem, lūdzot tos atbalstīt Gučkovu un Šulģinu.

Generālis Ruzskijs kā caram vistuvāk stāvošais pieprasa Virspavēlnieka štābam visu frontu pavēlnieku ieskatus šai jautājumā.

Generālis Everts, rietumfrontes pavēlnieks, atbild, ka viņš savu slēdzienu dos tikai pēc tam, kad būs izteikušies ģenerāļi Ruzskijs un Brusilovs.

Generālis Brusilovs paziņo, ka, pēc viņa domām, caram no troņa jāatsakās.

Pēc tam tādu pašu slēdzienu dod arī abi pārējie ģenerāļi Ruzskijs un Everts. Arī Kaukaza frontes pavēlnieks, lielkņazs Nikolajs Nikolajevičs tam piekrit.

Rumānijas frontes pavēlnieks ģen. Sacharovs ilgi neatbild, bet pieprasa visu pārējo pavēlnieku slēdzienus. Kad viņam tie zināmi, seko telegramma, kurā ģenerālis nosauc Valsts domes komiteju par laupītāju bandu. Viņš aizrāda, ka komiteju vajagot padzīt. Tā viņam sakot sirds. Bet prāts spiežot atzīt, ka caram no troņa jāatsakās.

Pavēlnieku slēdzieniem pievienojas arī ģen. Aļeksejevs, pēc kam cars pavēl sastādīt atteikšanās manifestu par labu dēlam.

Kad 2. martā ar savu misiju pie cara ierodas Gučkovs un Šulģins, manifests jau sagatavots. Cars groza to vienīgi par labu lielkņazam Michailam.

Pēc tam cars, Pēterpilī neticis, atgriežas Mogilevā.

Savkārt no troņa atsakās arī Michails. Valsts vadība līdz ar to pāriet Pagaidu valdībai ar Rodzjanko un Lvovu priekšgalā.

22. Šausmu notikumi Helsinkos un Kronštatē.

Karam sākoties, frontes kaņaspēka papildināšanai, valsts iekšienē nodibināja attiecīgus rezerves bataljonus. Katrā bataljonā sakoncentrējās 12—19.000 cilvēku. Pa lielākam daļai tie bija slikti disciplinēti, pat neapmācīti ļaudis. Visus spējīgākos virsniekus nosūtīja uz fronti, un aizmugurē palikušie vairāk domāja par izprieccām

nekā par saviem pienākumiem. Cik teicamu disciplīnu ieturēja armijā, tik glēva viņa bija aizmugurē. Šādu izlaidušos kareivju rezerves bataljonos, kā jau agrāk aizrādīju, bija ap 2 miljoni. Tikpat daudz šādu «izlaistu karavīru» dzīvoja valsts iekšienē kā dezertieri. Šī pavirši uzraudzītā ļaužu masa, bez šaubām, drīzāk spēja padoties musināšanai un dēkām nekā nopietnam pienākumam. Bija vajadzīgi tikai labvēlīgi apstākļi kādam nebūt «pasākumam». Tādus radīja Pēterpils.

Pēterpilī stāvēja gvardijas rezerves bataljoni. Šos bataljonus arvien papildināja jauniesaucamiem no Rietumsibīrijas un Dienvidkrievijas guberņām. No šejienes nāca valsts varai uzticamākie ļaudis. Tas, protams, nepatika attiecīgiem «sabiedriskiem darbiniekiem». Tie centās panākt, lai galvaspilsētā novietotos bataljonus papildinātu ar iesaucamiem no Pēterpils guberņas, kas bija sociālistiem bagāta. Ilgi tas gan neizdevās. Neizdevās kamēr gvardijas priekšgalā stāvēja ģenerālis Bezobrazovs, kuŗam bija ļoti lieli sakari un kuŗš šādus uzbrukumus arvien atsita. Bet tad gvardija frontē, kādā kaujā, cieta lielu neveiksmi. Bezobrazovu atcēla. To izmantoja attiecīgas personas. Pēterpilī stāvošos bataljonus piebāza ar Pēterpils sociālistu aprindu jaunekļiem.

Kad revolūcijai iesākoties, strādnieki izgāja uz ielām, dabīgi, ka uz šāvieniem pūlis varēja atbildēt smiekliem. Šis pūlis jau zināja rezerves bataljonus kā sociālistu avangardi, kas savējiem nešaus. Šādi noorganizēta ļaužu masa ātri vien pārvaldīja stāvokli galvas pilsētā. Lai brīvā rī-

cība būtu vēl pilnīgāka. tad virsniekus, kas iedomājās celt iebildumus, vienkārši nošāva.

Sevišķi nepārspējami uz šādām slepkavībām izrādījās Baltijas jūras flotes matroži. Jau pirms nekārtību dienās tie pārņēma savās rokās slepkavošanas iniciatīvu. Viņi staigāja slepkavodami gan pa ielām, gan pa dzīvokļiem. Šādi nogalināto skaits nevienam nav zināms, bet mazs tas nav.

Helsinkos uz ielas noslepkavoja ģenerāli Kotenu un flotes komandieŗu viceadmirālu Nepeņinu. Noslepkavoja par spīti tam, ka arī šis pavēlnieks bija atzinis cara atkāpšanās nepieciešamību.

Naktī no 3. uz 4. martu Helsinkos, kur stāvēja lielāki Baltijas flotes spēki (arī drednautu brigāde), sarīkoja slaktiņu, kas līdzinājās vēsturē pazīstamai Bērtuļa naktij. Izlaupījuši ieroču noliktavas, matroži apšāva savus virsniekus, šaujot pa illūminātoru logiem virsnieku kajītēs. Tādā kārtā noslepkavoja 38 jūras virsniekus.

Nevienu par šādām noziedzībām nesodīja. Pat otrādi: Pagaidu valdības kara ministrs Gučkovs apstiprināja «untera» Kirpičņikova apbalvošanu ar Jura krustu par sava bataljona komandieŗa nošaušanu.

Bez Helsiniekiem vēl lielākos apmēros notika virsnieku slepkavošana Kronštatē. Nav iespējams aprakstīt to sadistisko zvērību, ar kādu šie nogalināja pilnīgi nevainīgus cilvēkus. To darīja vienīgi tādēļ, ka viņi bija braši flotes virsnieki un bija gatavi gājienam pret vācu floti Baltijas jūrā. No šausmām, kādas nācās pārdzīvot šiem nelaimīgiem, daudzi palika ārprātīgi.

Slepkavas neapmierinājās ar nogalināšanu vien. Viņi savus upurus kropļoja, par viņiem pīrgājās, splāva sejā un plosīja tos asiņainus līdz apnikai.

Visas šīs briesmonības pavadīja blāvieniem, kas atgādināja šakaļu gaudošanu.

Nepacēlās valdības balss, lai bendes savaldītu. Un kas viņus lai tiesātu? Pats Kerenskis, savā laikā uzturoties Grankullas sanātorijā, pie matrožu bāzes Helsinkos, bija ar šo «revolūcijas lepnumu», tā sadraudzējies, ka uzskatīja par nevēlamu šos «varoņus» traucēt.

Kronštatē šai nerimstošai, ļaunprātībai par upuri, kā viens no pirmajiem, krita admirāls Virens. Viņš bija plaši pazīstams ar to, ka krievu-japanu karā, vēl kā I ranga kapteinis, riskējot uzskriet gaisā ar savu kuģi «Bajanu», izglāba no drošas nāves grimstošās minu laivas «Strašnij» komandu. Šo pašai dziedīgo karotāju slepkavas spīdzinājuši sevišķi nežēlīgi. No ievērojamākiem jūrnikiem vēl nogalināja admirāli Nebošinu, ļoti zvēriskā kārtā I Baltijas flotes ekipāža ģenerāli Stronskiju, I ranga kapteini Povališinu u. c.

Kad virsniecība Helsinkos un Kronštatē bija likvidēta, tad slepkavas savu vērību piegriezta Rēvelei un vēlāk Melnās jūras flotei. Sevastopolē noslepkavoja 928 virsniekus un civīlos, Jevpatorijā 46, Jaltā vairāk kā 80, Feodosijā pāri 60, Bachčisarajā 100 u. t. t. Arī šīs slepkavības vadīja no Pēterpils atbraukušie Baltijas flotes matroži. Tur jau pielietāja dzīvu cilvēku dedzināšanu kuģu krāsnīs. Vēl praktizēja tādu paņēmienu: virsniekus sasieta rokām nostādīja rindā uz kuģa

klāja un tad izvēlētais matrozis, nelaimīgo piederīgiem skatoties, ar kājas spērienu grūda tos pār malu jūrā.

Vispār tie savu Jūdasa darbu nostrādāja teicami un velnišķīgā ātrumā.

Krievijas jaunā flote palika kaujas nespējīga. Vācu vēlēšanās piepildījās tik spīdoši, ka to nespētu izdarīt visas pasaules flote, ja tā gribētu to veikt atklātā cīņā.

* * *

Bet nu tālāk.

Varēja taču gadīties, ka jaunā valdība tomēr vēl iedomāsies turpināt kaŗu sauszemes spēkiem.

Tiešām, ko gan nozīmēja jaunās Krievijas valdības deklarācija: «miers bez aneksijām un kontribūcijām»? Vai tie nebija draudi, kas prasīja, lai Vācija atstātu iekarotos apgabalus? Katrā ziņā slēdziens varēja būt tikai viens: Krievija, neskatoties uz saviem pārdzīvojumiem, prasa atpakaļ Poliju un tik iemīļoto paša Vilhelma drauga, Kazdangas barona Manteifeļa, dzimto «ostprovinci» Kurzemi. Un kur tad vēl tādi gardumi, kā neaptveramās kontribūcijas? Nē! Nedabūt Krieviju savā izmantošanā, kad tas liekas sasniedzams tik viegli kā vēl nekad, nozīmētu galīgu vācu politikas naīvitāti!

Un veiklā un slepenā ienaidnieka roka pamet zem Krievijas raganu katla vēl vienu pagali.

Flote krieviem ir beigta, jāpazudina tagad arī armija. Kā to labāki veikt? Vai padoms tālu jāmeklē? Matrožu kadrs taču stāv «darba gatavībā». Vajaga tikai šo «darba gatavību» vispārināt, resp. pārnest uz plašajām armijas masām. Pēterpilī pa-

stāv sociālistiskā strādnieku padome. Šis vecu ve-
cais sociālistu kodols, vēl no 1905. gada, ir pilns
naida pret visu militāro, ka nevajaga lielas mā-
kslas, lai panāktu, ka padome atbalsta noziedzīgos
armijas iznīcināšanas vēlējumus. Iešmugulēt pa-
domē vajadzīgo lozungu nenākas grūti. Vajaga
tikai kādam padomes loceklim kopsēdē nākt ar
attiecīgu priekšlikumu, piem. par «darba tautas
savstarpēju neapkaņošanu», un tas tiek vienbal-
sīgi pieņemts. Un vai strādnieku deputātu padomei
nav pietiekošas autoritātes, lai viņas aicinā-
jumam sekotu tumšās masas? Bet kad strādnieku
deputātiem vēl pievienojas no revolūcionārām ka-
rāspēka daļām izvēlētie pārstāvji, un padome jau
iztaisa «strādnieku un kareivju deputātu padomi»,
tad autoritāte pretvalstisku piegaršu lēmumiem
bija jau pietiekoši liela. Ienaidnieka aģentūra
varēja nospiest visas armijas ārdīšanai ierīkotās
pogas.

Vispirms vācu aģenti citīgi dresē subaģentus
naida kultivēšanā starp kareivjiem un virsniekiem.
Tas veicas sekmīgi. Taču tādus rezultātus kā flotē
tomēr neuzrāda. Ko nozīmē apšaut vienu, otru
tūkstoti virsnieku, kad pilnīgai armijas likvidē-
šanai vajadzēja iznīcināt vismaz 2—300.000 virs-
nieku? Uz tādu slaktiņu pagaidām vēl nav ko ce-
rēt. Jāgudro kāds cits līdzeklis, lai iznīcinātu iz-
nīcībai nolemtō. Bez šaubām, tāds rodas.

Vācu aģentūras pārstāvji «Strādnieku un ka-
reivju deputātu padomē» pieprasa jaunu dēklarā-
ciju par kareivju pienākumiem un tiesībām. Kā
uz burvja mājienu rodas pavēle Nr. 1, ar kuŗu
virsniekiem atņem varu pār kareivjiem. Visās

daļās tagad ir vēlētas komitejas, kas pārņem priekšnieku funkcijas.

Vai vāciem vajaga vēl vairāk? Taču nu armijai ir jāsabrūk.

Bet ko domā jaunā valdība? Vai tā neredz, ko nozīmē tādas komitejas un mītiņi armijas daļās? Redz gan, bet nevienam nav drosmes pielikt rokas, lai šādu nodevību pārtrauktu. Glēvā Pagaidu valdība vienaldzīgi noskatās uz notiekošo, gluži tāpat kā flotes iznīcināšanas laikā. Kad jaunais virspavēlnieks Aļeksejevs dod rīkojumu visās mezglu stacijās ķert no Pēterpils izsūtītos agitātorus — kareivju musinātājus un tos nodot lauku kaŗa tiesām, valdība šo ģenerāli no virspavēlnieka posteņa atceļ. Tāpat atceļ visus ģenerāļus, kas stāv par kārtības uzturēšanu armijā. Šādu atcelto ģenerāļu kaŗa ministra Gučkova laikā vien vesels simts.

Viss rit pēc ienaidnieka ģenerālštāba sastādīta plāna. Ja arī kādā vietā kas liekas citādi, tad strādnieku un kareivju deputātu padome par to Pagaidu valdībai nekavējoties atgādina. Padomes rezolūcijām neklausīt nedrīkst. Padomes lēmumi arvien tādi, kas vairāk imponē saviļņotā pūļa un par kareivjiem pārgērbto revolūcionāru zemiskiem instinktiem. Nebūtu gudri sanaidoties ar tik «nopelniem bagātu revolūcionāru» priekšpulku.

Tā tad paklausību padomei, paklausību kareivju «delegātiem», paklausību visiem šaubīgiem tipieņ, paklausību visai dezertieŗu un vācu aģentu masai, kas nekaunīgā kārtā gādā par to, lai Vācijai turpmāk nenokristu ne mats no galvas.

Bet paši vāci? Tie smīn un priecājas. Viss iet kā pēc notīm! Tomēr, lai visai lietai piedotu vēl spožāku «abšlussu», tad no ārzemēm vēl atkomandē labi apmācītus revolūcijas speciālistus ar Ļeņinu-Uljanovu priekšgalā. Šie «lietpratēji», protams, vācu interešu aizstāvēšanas un padziļināšanas darbus vēl paplašina. Bet par to turpmāk.

23. Starp Pēterpili un Maskavu.

Mēneša atvaļinājums uz visām Krievijas imperijas pilsētām! Skaisti gan! No frontes pekles — aizmugures ellē! Vēl šodien brīnos, kā neesmu nolinčots arī es. Es taču vāciem biju ne mazāk nepatīkams, kā tie nelāimīgie, kuŗus vācu labvēļu satrakotais pūlis bija jau saplosījis gabalos. Gluži tāpat kā citus mūsējos bija plosījušas vācu granātas Polijas kartupeļu laukos. Varbūt es biju pamanījis paslēpties? Taču nē. Es pavadīju dienas un vakarus uz ielām. Es redzēju visu to postu, savām rokām taustīdams un acīm skatīdams, piedzīvoju visu to haosu, kuŗu laida sev pāri Pēterpils tā saucamā «marta revolūcijā».

Es redzēju apgabaltiesu, kad viņa vēl nedega, bet es redzēju arī, kā ļaudis priecājās uz vienas kājas lēkādami, kad tiesas aktis ar pašu iestādes ēku pārņēma liesmas. Es redzēju pūli, kas savā ceļā visu iznīcināja, bet redzēju arī ļaužu masas, kas kā aitu bars pie pirmās pātagas šmiukstēšanas bēga pavārtēs. Te bija priecīgas sejas, bet bija arī tādas, kuŗās lasīju nāves šausmas.

Es piedalījos virsnieku sapulcē armijas un flotes nama lielā izrikojumu zālē. Es dzirdēju

sapulces dalībniekus vienbalsīgi kļiedzam: «lai dzīvo Rodzjanko!» Tā tad revolūcija bija atzīta.

Tomēr tanī pašā vakarā piedzīvoju skatu, kāds no atmiņas neizies ne mūžam.

Kāda, apmēram piecsimt cilvēku liela ļaužu grupa bija ielenkusi virsnieku. Pēc mēteļa spriežot, viņš bija frontes cīnītājs. Viņš kaut ko kļiedza, it kā taisnodamies, bet pūlis viņā neklausījās. Pēterpils kareivji viņu no divām pusēm paņēma uz durkļiem. Ar to šī nelaimīgā liktenis bija izšķirts. Mani šie zvēri neredzēja, mani neievēroja. Man plecos bija kaukaziēšu melnā «burka», bet tādas nēsāja bez ārējām nozīmēm. Mana «burka», viena no lepnākiem kaukaziēšu darinājumiem, mani no pūļa trakuma pasargāja.

Es atkāpos un gāju uz Siena laukuma pusi. Man bija jātiek pāri Sadovajas ielai, uz kuņas incidents norisinājās. Bet man neveicās. Pagājis kvartālu tālāk, es atkal redzēju tādu pašu satraktotu ļaužu bāru. Gāju vēl tālāk — tas pats. Un tā gandrīz līdz pašam Siena laukumam. Visur plosījās zvērs, visur slepkavības un šausmas!

Ko bija darīt? Iet pie māsas? Nolēmu, ka labāk meklēt kādu citu mājokli. Atcerējos vienmēr laipno un izpalīdzīgo Augula kungu. Nebūtu arī pieklājīgi atrodoties Pēterpilī viņu nepciemot.

Auguls nebija viens. Pie viņa sastapu visu viņa ģimeni. Nu varējām padzert tēju un patērzēt. Protams, vispirms, par dienas notikumiem, par revolūciju un visu, kas ar to sakarā.

Auguls pastāvēja uz to, ka viss noritot pilnīgā kārtībā. Revolūcija došot demokrātisku iekārtu, stiprināšot valsts spēkus, Vācija tikšot uzvarēta.

Cilvēks nedrīkst būt atklāts. Šoreiz es to piedzīvoju ar vislielāko rūgtumu. Es biju tik pārgalvīgs, ka pateicu līdz sirmiemi matiem nodzīvojušam Augula kungam, ka ar tādiem revolucionāriem, kādus es šeit Pēterpilī redzu, valsts var aizbraukt uz elli.

Iestājās nepatīkams klusums, un es redzēju, ka mani, «mulķa puiku», notur par nelabojamu profānu, kas no sabiedriskām lietām nekā nesa-prot.

Es ne uz kādu revolūcijas zināšanu arī nepretendēju. Bet es redzēju, ka stāvoklis, kur pretvācu spēkus sāk apsist jau pašu ļaudis, nav no derīgiem. Es saku vēl tagad: jūs, aizmugures ļaudis, jūs bijāt ārpātīgi! Sevišķi latvieši, septiņsimts gadu vergotāji, — vai tiešām nespējam aptvert, kas ar mums notiktu, ja Vācija uzvarētu? Kurzeme un Vidzeme tad būtu kolonizētas, un latviešiem viņu sētas būtu slēgtas. Nē, tāds neprāta trakums, kādu biju spiests piedzīvot Pēterpilī, mums — frontes ļaudīm, nebija pieņemams.

* * *

Man šī nezvēru atmosfēra nepatika. Pateicos Dievam, ka šinīs sešās revolūcijas dienās man bija laimējies, un mana dzīvība vēl nebija aizkarta. Es pārgulēju pie saviem Ventspils draugiem un otrā dienā novietojos vagonā, lai brauktu uz Maskavu.

Ceļš noritēja puslīdz gludi. Vienīgi «uz nerviem krita» kāds jauneklis ar savu klāstīto «gudrību», ka tagad visi ļaudis esot vienlīdzīgi.

Kad tevi septiņi zibeņi saspertu ar visu tavu vienlīdzību. Tā gribējās istā frontnieka dūšā dot pa galvu, bet savaldijos. Vara tak šodien piederēja viņam!

Maskavā iebraucis, vispirms uzmeklēju savu veco draugu Jāni Bankavu. Izrādījās, ka Maskavu revolūcijas kustībā vēl nebija skārusi. Norunājām aizest uz Zimina operu. Biļetes nopirkām dienu iepriekš, bet kad izrādes vakarā ieradāmies teātrī mums pateica, ka izrāde nenotiks. Maskavā esot revolūcija. Un tiešām: Otrā dienā visas ielas jau bija pilnas dēmonstrantiem. Greznoti sarkanām lentītēm, tie dūšīgi vilka «kaujas saucienus». Tā tad tas pats kas Pēterpili!

Jāatzīstas, ka esmu bēdzis no vilka, bet nu uzskrējis lācim. Bet vecais draugs Jāni! Cik ļoti es gribēju pabūt starp cilvēkiem. Cik ļaunprāt mēs patērztu par agrākām dienām, par ventiņiem, par Kurzemi, kas jau sen vairs nav mūsu! Tur otrā pusē mana māte, tēvs, tur mani brālīši un mazā māsiņa. Kaut zinātu, kā klājas viņiem! Viņus jāatbrīvo. Tā doma man joprojām smeldz sindī, bet... Bet še, mūsu pusē, ko tagad pārdzīvojam mēs paši? Es neciešu šo gaisu, es ceļošu tālāk. Es braukšu uz fronti. Tikai uz fronti! Ja kāds savaldīs šo trakojošo dezertieru pūli, tad tikai frontes vīri. Tādēļ atpakaļ uz Pēterpili un tālāk uz pulku! Tikai uz turieni!

* * *

Atkal galvas pilsētā. Kāda viņa tagad izskatīsies? Vai nebūs te radies veselīgāks prāts vai saprāts? Vai haoss nebūs apturēts? Nē. Viss

tāpat kā dažas dienas atpakaļ. Un es tiešām neredzu vairs cita glābiņa, kā vienīgi frontē. Tā tad projām.

24. Komiteju laiks.

Pametu galvas pilsētu un dodos uz Ķījevu. Esmu stipri izvārdzis, kādēļ Pēterpilī nopērku guļamkarti. Vilcieni tanī laikā iet pārpildīti. Kareivju aizmugurē daudz, tie braukā pa dzelzceļiem arvien, bet nu vairs nebrauc citādi, kā vienīgi augstāko klašu vagonos. Otrās un pirmās klases vagonus tagad pārpilda viņi.

Gaiss pilns machorkas dūmiem, grīdas piemētātas ēdienu atkritumiem un saulespuķu sēklu mizām. Nekur vairs tīrības un kārtības, kas, acīmredzot, revolūcijā arī neiederas.

Kaut kā iekārtojies, noliekos uz sola guļus. Esmu kādu brīdi atpūties, kad dzirdu kareivjus spriežam: es esot diezgan ilgi gulējis. Tagad esot vienlīdzība, kādēļ mani no guļamvietas vajagot padzīt. Biju jau dzirdējis pietiekoši daudzus šādus vienlīdzības tulkojumus, bet šoreiz tie skāra mani visai konkrētā kārtā.

«Tad tādi ļurbas nu būs kareivji!» nodomāju. Turpat uz drēbju pakaramā ir uzkārtā mana josta ar revolveru. Izņemu no maksts savu «Naganu» un, apgriezies uz kreisiem sāniem, revolveru rokā turēdams novietoju to sev blakus. Noteikti nolēmju, ja kāds praktiski pielietās pie manis savus vienlīdzības jēdzienus, tad bez domāšanas ielaidīšu tam loģi pierē. Izrādās tomēr, ka mans žests,

uzmeklējot revolveru, bijis tik iespaidīgs, ka līdz pat Ķijevai neviens uz manu vietu netiko.

Ķijeva. Te es gribu uzzināt sava pulka atrašanās vietu. Izrādās, ka pulks no Rumānijas pārcelts uz Austrijas Bukavinu. Tā tad diezgan tālu. Lai pirms aizbraukšanas mazliet izklaidētos, vakarā aizeju uz teātri.

Pēc izrādes, garderobē uzvilcis mēteli, atskārstu, ka trūkst mana naudas maka. Tā tad «tovarišči» — tā tagad saucas revolūcionāri — mani tomēr ir apstrādājuši.

Nu esmu Krievijas dienvidu mētropolē bez naudas un bez dokumentiem. Stāvoklis neapskaužams.

Otrā dienā pastāstu savas bēdas vietējā etapa komandantam. Tas pretēji maniem paredzējumiem, ir ar mieru nepieciešamākos dokumentus izdot. Viņš pats — frontes kaņavīrs — piedalījies daudzās kaujās, zaudējis vienu roku, ar prieku man izpalīdzēšot. Saņemu apliecību un uz algas rēķina, arī naudu.

Komandants ļoti interesējas par Pēterpils notikumiem, kādēļ, cik zinu, viņam pastāstu. Stāstu ar visdziļāko nopietnību, bet Ķijevas komandanta domas vairāk saistās pie personīgām lietām, piem., ka viņš esot no priekšniecības galīgi aizmirsts, ka viņam, kā Juņa ordeņa kavalierim un kapteinim, pienāktos daudz augstāka vieta u. t. t. Man neatliek nekas cits kā piekrist un novēlēt viņam sekmes.

Lai sameklētu savu pulku, man jādodas uz frontes joslu.

Atkal kareivjiem pārpildītie vilcieni, vagonos
saplēstie un salauztie soli, izsistie logi!

Beidzot, pēc vairāku dienu ceļošanas nonāku
pulka nometnē. Bet neesmu vēl paspējis aiziet
pie savas rotas, kad pie manis ierodas virsnieka
vietnieks Majevskis. Viņš esot steidzies mani brī-
dināt, lai es rotā nerādoties. Rota vienbalsīgi no-
lēmusi mani uzņemt uz durkļiem.

Tā tik vēl trūka! Acīmredzot, arī te kareivju
patvaļa pārsniegusi katru robežu. Ja tas notiek
netikvien Pēterpilī, Maskavā un citur, bet arī
frontē, tad uz to reaģēt ar slēpšanos vien nebūtu
nozīmes.

Aprunājos ar savu donieti Simiņichinu, kas
manas prombūtnes laikā izpildījis rotas koman-
dieņa vietu. Dabūju zināt, ka visi virsnieki tagad
tiekot terorizēti, ka mesti kauliņi arī par viņu.
Rotā esot ļoti ass noskaņojums nevien pret viņu,
Simiņichinu, bet arī pret mani. Saprotu, ka «jau-
nie instruktori» pārņēmuši jau visu Krieviju.

Ko darīt tagad, kas būs tālāk — tas viss liekas
neatrisināma mīkla. Ja rota, kas vēl Nikolajevā,
pēc pasniegtām 700 mārciņām baltmaizes teicās
mani uz rokām nēsāt, ja arī tā savam komandie-
rim iznesusi nāves spriedumu, tad ko lai sagaida
no citām kaņaspēka daļām, kuŗu virsnieki netika
ieredzēti jau agrāk?

Un es nodomāju: ja tiešām man nav citas iz-
ejas, kā krist par upuri krievu «mužiku» mulķībai,
tad kritīšu vismaz ar troksni...

Pasaucu Majevski un pavēlu viņam salasīt
rotu. Saprotams, bez ieročiem. Pats, piebāzis ka-
batas mazajām, čiekurveidīgām rokas granātām,

izeju pret rotu. Padodu parasto sveicienu. Brīnums! Rota atbild kā vienmēr.

Nokomandēju: «pirmā pusrota riņķī!» Pats ieeju rotas vidū un, rokas kabatās sabāzis, noprasu:

«Ko jūs, aitas galvas, īsti vēlaties?»

Protams, viss tas maniem krievu zemnieciņiem nāk tik negaidīti un pārsteidzoši, ka viņi, visas savas rezolūcijas galīgi piemirsuši, nedroši ieminas: viņi esot dzirdējuši par lieliem notikumiem valstī... Ziņas esot daudz un dažādas... Viņi, zinādami, ka es esot bijis Pēterpilī, lūdzot mani pastāstīt par visu redzēto...

Atbildu, ka ja mana rota runā šādā valodā, mēs varam runāt par visu, un man ir ļoti patīkami dalīties ar viņiem savos iespaidos.

Pastāstu arī visu to negātīvo, ko biju novērojis. Pastāstu ka tagad lielākās mutes aizmugures varoņiem un dezertieriem, ka par frontes kaņavīriem atklāti nīrgājas, ka uz fronti, pārgērbti par kareivjiem, brauc ienaidnieka spiegi, un kā aizmugurē dara visu, lai fronte sabruktu un Krieviju varētu atdot vāciešiem.

Pabeidzis runāt, noprasu, vai kādam vēl ir kas sakāms?

Visi ir apmierināti: viņi nu saprotot, kas notiekot. Tad jau būšot šautene jāsaspiež rokās vēl ciešāk.

Jau agrāk biju novērojis savā rotā kādu kareivī klusu, diezgan nevērīgu pret dienesta pienākumiem un atturīgu pret pārējiem. Īsi sakot, viņš bija no tiem cilvēkiem, kuŗi, kā vēlāk redzēju, bija vispriekšzīmīgākie aģitatori un disciplīnas jau-

cēji. Šis cilvēks tagad iedomājas parādīt pārējiem savas revolūcionārās zināšanas un uzstādīja man jautājumu: «kas ir brīvība?»

Jautājums pēc manas runas tiešām bija nepatīkams. Bet palikt atbildi parādā, nozīmēja pazaudēt savu «visu zinošā» autoritāti.

Nu arī citi sāka piebalsot:

«Jā, mums tak tagad pastāv brīvība... Bet ej nu sažini ko tas nozīmē?»...

Atbildēt vajadzēja īsi un bez kavēšanās. Gluži nejauši iešāvās galvā doma:

«Katram tagad ir brīv darīt, ko vien viņš vēlas. Bet nedrīkst darīt citam to, ko pats sev nevēlas.»

Tā gan bija tīrā bībeles pamācība, bet šoreiz ļoti noderīga, lai aizbāztu muti jau minētam nekauņam.

Un rotai palika iespaids, ka šoreiz labāk jāpaklausa savs vecais kaņa biedrs — virsnieks, nekā pazaudēt galvu un pārsteigties.

* * *

Ņākošā rotas sapulcē vairs nerunā par virsnieku apšaušanu, bet «izlemj» lietas no rotas iekšējās dzīves. Pieņem piem., rezolūciju, ka rotā jāievieš pašiem sava tiesa. Revolūcionāru pavēle Nr. 1 taču ieteic tādu kā «pašdisciplīnu». Šādu «pašvaldības organu» tad nu arī nodibina.

Kādā veidā šī «savstarpējā tiesāšanās» notiek, man nebija lemts redzēt, bet atceros gadījumu, kad kādu kareivi pēra par vistas «zādzību».

Tiešām ir radušies apbrīnojami jauni jēdzieni!

Polijā zaga kartupeļus, Besarābijā — kuku-
rūzas mamaligu un aitas sieru — brinzu. Rumā-
nijā vēl ko citu. Bet vistas! Tās bija tik daudz
ķertas un ceptas, ka sen jau šādu sportu uzskatīja
par teicamāko asprātības un jautrības sagādātāju.
Bet tagad — par to... pēriens!

Nāk prātā gadījums Besarābijā.

Kādu vakaru kareivjiem iegribas kartupeļus
cept. Bet kur šo mantu ņemt? Kareivji griežas
pie saimnieces, bet tā nedod. Neesot. Ja neticot,
lai pārmeklējot māju. Kareivji arī izložņā pa
visiem kaktiem, bet kartupeļu tiešām nav. Bet
tad daži ievēro, ka pati moldaviete, nezin kādēļ,
apsēdusies uz ķebliša un ne reizes nepieceļas. Tas
rada aizdomas. Un pārlicinājušies, ka zem ķeb-
liša un Moldāvijas skaistules svārkiem slēpjas
ēdamais (tie paši cītīgi meklētie kartupeļi), ka-
reivji vairs atļaujas neprasa. Uz ātru roku iz-
strādā plānu un kartupeļi no svārku apakšas no-
zūd tik veikli, ka moldaviete apķeras tikai tad,
kad jau sajūt «tupeņu» cepuma kairinošo smaržu.

Tādas, lūk, pastāvēja «trādicijas» karavīru
saimē, un ja kāds priekšnieks mēģināja tās iero-
bežot, tad neizbēgami radās kurnēšana. Virsnieki,
lūk, viņiem ne mazumiņa nenovēlot.

Bet tagad par to pēra!

* * *

Ja arī, kaut pavirša, disciplīna vēl turējās, tad
tomēr dabūt kareivjus pie apmācībām vai kāda
darba, nācās ļoti grūti. No šāda pienākuma jau
katēgoriski atteicās. Aģitātori no aizmugures pa
naktīm apstaigāja nometnes un neatlaidīgi darija
savu. Sāka jau parādīties Leņina aģenti, kuņi se-

višķi uzsvēra vajadzību pārtraukt kaņošanu. Izvirzījās lozungs: «pret kaņu, par maizi un zemi!» Vilinošās cerības un izredzes atgriezties mājās, savā dzimtenē, bija auglīga zeme agitatoru sēklai. Skaidri bija redzams, ka milzīgās kareivju masas, atbrīvojušās no visām disciplīnas saitēm, kuņu katru brīdi gatavas celties un nerēķinoties ne ar kādiem šķēršļiem, pat pāri savu virsnieku liķiem, vienā milzu lavīnā atgriezties uz mājām. Bez fiziska spēka no ārienes nebija vairs iespējams frontes armiju saturēt. Es redzēju, ka no vienas revolūcijas uz otru, cauri dažādiem to veidiem, atkal esmu iekļuvis kādā nākošā revolūcijā, kuņa katrā ziņā sāks no izrēķināšanās ar virsniekiem.

Nepagāja neviens nakts, kad virsnieku zemīcās netiktu ielaista kāda rokas granāta. Mūsu divīzijā gan tas vēl nebija piedzīvots, bet citos frontes sektoros par to jau runāja.

Pateicoties armijas nogurumam un zem tiešā Pēterpils notikumu iespaida, armija frontē katastrofiski saira. Vācu ģenerālštābs savu panāca. Bet Pagaidu valdība ar apbrīnojamu pasīvitāti vēroja šo postošo darbu.

25. Ļeņins un Trockis.

Pēterpilī šajā laikā lietas jau gāja savu nenovēršamo gājieni. Izmantojot valdības bezspēcību, lielniecisms pacēla galvu. Parādījās Ļeņins un Trockis.

Viens tatāru pēctecis, savā laikā pazaudējis tēvu, kuņu cara režīms nogalināja, bet otrs tipisks

internacionālists, kas izsēdējies visos Eiropas ciemos, Spāniju neizslēdzot. Abi noteikti lielinieki, kas tik ļoti noderēja ienaidnieka ģenerālštābam. Krievijas vājināšanai un ārdīšanai. Tādēļ revolūcijai iesākoties, vācu armijas ģenerālštābs bija arī nolēmis viņus izlaist no Šveices, cauri Vācijai, uz Krieviju. Uz turieni viņus pārtransportēja aizplombētā vagonā.

Vāci nebija maldījušies. Lēņinam un Trockim veicās labi. Lielniecisma piekritēju skaits auga ar katru dienu. Gan sākumā viņi vēl slēpās un slapstījās, gan lielniecisma barveži laiku pa laikam vēl tika tramdīti, pat it kā arestēti, bet šīs represijas bija tik vājas, ka lielniecisma sērgas izplatīšanās ar tām aizkavēta netika. Drīz vien Lēņina un Trocka ļaudis patvarīgi, ar ieročiem rokās ieņēma Pēterpili ballerīnas Kšešinskas pili un tur iekārtoja savu aģitācijas centru. Caurām dienām Kšešinskas pils priekšā, uz ielas, dēdēja ziņkārīgo pūlis, bet Lēņins un Trockis no pils balkona šim pūlim sludināja savu mācību. Tanī laikā ļoti populāra bija aģitēšana pret kara turpināšanu. Tas Pēterpils iedzīvotājiem bija kas nedzirdēts. Katram interesēja paklausīties Lēņina runas. Pūlis pastāvīgi mainījās, kādēļ Lēņins savas runas noturēja ļoti bieži, var sacīt pat katru jaunu stundu. Viņa runa, reiz sastādīta, tika atkārtota viena un tā pati, bet klausītāju tai netrūka.

No frontes galvas pilsētā bieži ieradās daļu pārstāvji. Šie delegāti labprāt aizgāja paklausīties oriģinālo runātāju — «boļševiku», kas kļiedza pēc galējībām. Katrs gribēja zināt, ko īsti sludina tāds, Vācijas labvēlības apveltītais sociālists — lielinieks. Tā Lēņinam bija radusies milzīga

audītorija, kas arvienu vēl pieauga. Ļeņins savu programmu, savus ārdošos nolūkus un centienus ietvēra tādā pašpaļāvībā un neatlaidībā, ka dažu dienu laikā visa armija, visa strādniecība, arī vidus šķiras jau pazina viņa mācību. Krievijas iedzīvotāji, nomocīti smagajiem kara pārdzivojumiem, ar katru dienu noteiktāk sāka izrādīt pārdrošam sludinātājam savas, ja ne pilnīgi atklātās, tad neuzkrītošās simpātijas. Frontes delegāti Pēterpilī uzņemto pretkara sēklu iznēsāja pa visattālākām frontes daļām.

Kareivju izlaidība frontē palika ar katru dienu uzkrītošāka. Šāda parādība iezīmējās jau tūliņ pēc marta revolūcijas sākšanās, bet kad radās ziņas par partiju, kas visiem piesola brīvu zemi un kas sauc izbeigt karu, tad visās karaspēka daļās sāka nodarboties ar mītiņu turēšanu, dažādu jautājumu iztirzāšanu un «rezolūciju iznešanu». Lielās pulka sapulcēs sprieda, kādēļ virsnieki ir nenovīdīgi un neizved par instruktoriem visus kareivjus, bet tikai dažus? Kamdēļ Juŗa krustus nepiespiež visiem, bet tikai nedaudziem? Sprieda par kādu zemi tad viņiem īsti vajagot karot? Virsnieki iegalvojot, ka aizstāvēt paši savu zemi, bet tā esot mānīšanās, jo līdz viņu zemei — Ufas vai Permas guberņām — esot tik liels attālums, ka vācieši tur nemaz nevarot aiziet. Kāda viņu zeme gan varot būt te Bukavinā, vai Galicijā? Tāpat apsprieda jautājumus par kara turpināšanu. Labākā gadījumā pieņēma rezolūciju, ka karš jāturpina, bet uz priekšu iet nevajagot. Katrā tādā sapulcē, visā plašajā frontē no Baltijas jūras līdz Melnai jūrai, arvien atradās kāds no Kšešinskas pils balkona nācis Ļeņina aģitators. Viņa slēdzieni

vienmēr bija vieni un tie paši: apšaut virsniekus, atstāt fronti un steidzoši aizbraukt.

* * *

Vēl uz fronti brauca delegāti no Pagaidu valdības, no Strādnieku un kareivju deputātu padomes un Republikas padomes. Brauca viņi vienkopus. Katrs turēja savu runu un uzsvēra, ka nesot taisnība, it kā Pēterpilī pastāvēt nesaskaņas starp padomēm un Pagaidu valdību un uzkāpuši uz paaugstinājuma, uz automobiļa, kā pierādījumu sacītam demonstrēja savstarpēju skūpstīšanos, kratīja rokas un zvērēja, ka nekādu pārpratumu valdošās aprindās neesot. Revolūcija esot drošās rokās. Fronte lai sargānot tikai zemi pret ārējo ienaidnieku un nebēdājot par iekšējiem ienaidniekiem, ar tiem jaunā valdība pati tikšot galā. Protams, kareivju masas, pūļa instinktu pārņemtas, tādām runām un žestiem applaudēja, izrādīja savu piekrišanu un apņemšanos fronti tiešām sargāt.

Bet pēc tam, noklausoties Leņina aģentu runās, tas pats pūlis kļiedza «urrā!» pilnīgi pretējam aicinājumam un tikpat sirsnīgi atkal solījās nekaut savus brāļus vācu un austriešu strādniekus. Jā, tā bija īsta pūļa psiholoģija!

26. Kaļegins.

Kādā dienā pulkam bija nolikts nodot jaunai valdībai zvērastu. Zināja, ka uz šo zvērastu ieradīsies arī armijas komandieris, ģenerālis Kaļegins.

ģins. Pulks jau agrā rīta stundā nostājies, mierīgi sagaida savu divīzijas komandieru ģenerāli baronu Bodē, un beidzot arī Kaļeģinu.

Ģenerālis Kaļeģins maza auguma, sīku, skaļu balsi, noteikts, enerģisks, pašapzinīgs — īsts frontes ģenerālis, piebraucis savā automobilī veikli izlec no tā, pārļaiž skatu pār «mierā» sastingušo pulku un ieraudzījis, ka kareivji pēc Pēterpils modes visi greznojušies sarkanām lentītēm, nokomandē:

«Noņemt sarkanās lentītes!»

Kareivji, visi kā viens, lentītes norauj un noslēpj kabatās.

Jā! Kaļeģins riskēja un laimīgi. Pēc tam ģenerālis notura runu, aicinot pulku būt izturīgam un nepadoties neatbildības sajūtai un vilinošām illūzijām. Neviena vārda viņš nesaka par Pagaidu valdību un vēl mazāk par komitejām. Runu beidzis, Kaļeģins pagriež savu auto un aizbrauc. Bet tad notiek kas negaidīts. Visa kareivju masa sāk kliegt «urrā!» Pilnās rīklēs tā klieudz savam armijas komandierim «urrā!» «Lai dzīvo armijas komandieris, slavenais ģenerālis Kaļeģins!»

Dzirdot tādu sajūsmu Kaļeģins atgriežas, pateicas par sumināšanu un paliek zvērasta ceremonijā.

Pēc likuma pie zvērasta nodošanas jābūt klāt arī pulka karogam. Arī šoreiz pulka attiecīgā spārnā novietots karogs. Zvērasts var sākties. Uz to jau ģenerālis Kaļeģins arī aicina.

Bet te visi negaidot, parādās kāds kareivja drēbēs tērpies. resns, stipri taukots tips, ielec ģenerāļa automobilī un istā Leņina-Trocka stilā sāk

izkliegt savus musinošos saucienus. Še, lūk, esot salasījušies īstie cara kalpi — ģenerāļi, lai muļķotu neapzinīgos karavīrus. Un, lai viņa argumenti būtu iespaidīgāki, aģitators pielec pie karoga un atklāj... lielo «krāpšanu». Lūk, uz karoga vēl esot monarchijas venzeļi. Tas nozīmējot, ka virsnieki pārlicināti par ķeizara atgriešanos, neiznīcinot monarchijas emblēmu un ar to gribot nākotnē izpelnīties ķeizarisko pateicību.

Protams, pēc tādiem «atklājumiem» kareivju masa pievienojas aģitatoram un ģenerāli, kuŗu pirms 15 minūtēm sumināja, tagad ņemas nosvilpt. Trakodami un kliegdami, viņi nelaiž vairs nevienu runāt. Vecais, sirmais ģenerālis barons Bodē, agrākais visu pulku iecienītais vadonis, beidzot tiek pie vārda. Viņš norāda, ka iznīcināt emblēmu neiznīcinot karogu neesot iespējams, un ka še nav nozīmes karoga izskatam, bet gan viņa simbolam, viņa idejai priekš pulka. Karogs izpelnīts niknās kaujās un par viņu krituši tūkstošiem brāļu un ciņas biedru. Tāpēc mums karogs svēts. Arī kā atmiņa par aizgājušiem.

Tad ģenerālis redzēdams, ka pūļa dzīvnieciskie rēcieni tomēr nerimstas, paņem kādu sarkanu drēbi un pārvelk pār iniciāļiem. Tomēr arī tagad vēl visa pulka masa paliek ar katru brīdi draudošāka.

Skaidrs, ka Leņina aģenti strādā rotu iekšienē. Tuvojas moments, kad virsniekiem gaidāma rupja izrēķināšanās, bet neviens nezina, ko darīt, lai atrastu izeju no šī nolādētā stāvokļa.

Virsnieki stāv rotu priekšgalos, bet no šejienes nav redzams un izprotams, kas īsti notiek aiz

mugurām. Aptverot situāciju es nāku uz domām pielietāt paņemienu, līdzīgu tam, ar kādu nomierināju rotu pēc atgriešanās no atvaļinājuma.

Dodos iekšā savos kaņavīros un stingri noprasu, vai no visām runām viņi var ko dzirdēt vai nē. Ja kāds nevar dzirdēt, tam atļauju izvirzīties pie rotas galvas. Atļauju viņiem sablīvēties ciešāk un uzaicinu labi noklausīties un izprast, jo tur runā interesantas lietas, kādas mēs frontē nekad vēl neesam dzirdējuši. Stāstu, ka kareivis runātājs ir kāds rotas feldšers, kuņš katrreiz sadzirdot lodes svilpienu, aiz bailēm vai mirst. Ka viņš nesen aizbraucis uz Pēterpili, dabūjis instrukcijas no vācu spiegiem un tagad atbraucis uz fronti vācu ģenerālštāba uzdevumā. Ja kāds tam netic, lai stāv mierā, gan viņš ar laiku to redzēs.

Tādā veidā sarunājoties pie manis pienākuši kareivji arī no citām rotām. Redzot, ka pie tiem man vēl uzglabājusies kaut arī neliela autoritāte, lieku viņiem 3. bataljona vārdā slepēni paziņot pārējiem, lai tie tur mutes, un ja kāds ko nesaprot, lai nāk apvaicāties. Lai pasaka arī, ka 3. bataljons nekādas nekārtības nepielaidīs.

Ģenerāļi pa to laiku bija likuši karogu aiznest. Zvērasta ceremonija nevarēja notikt, tomēr kopīgiem spēkiem nekārtību turpināšana bija novērsta.

* * *

Bet kā jūtas ģenerālis Kaļeģins? Viņš var būt apmierināts. Viņš savā puļā psiholoģijas izpratnē palicis ar vienu jēdzienu bagātāks. Cik akurāti pulks izpildīja pavēli «Noņemt sarkanās lentītes», tikpat akurāti un ar vēl lielāku centību

tas uztvēra pirmā histēriķa nesakarīgo muldēšanu par «krāpšanu». Ģenerālis Kaļēģins pieredzēja, ka pūlis un loģika ir nevien proporcionāli pretēji jēdzieni, bet ka šo pretešķību samērs ir tik nepārredzami liels, ka tas vienmēr sniedzas bezgalībā. Ja pūļa tendence ir minuss, bet loģika pluss, tad atrodiet starp viņiem samēru, kurš savā neizmērojamā apzīmējumā nelīdzinātos absurdam!

* * *

Pirmo reizi šo pašu ģenerāli Kaļēģinu man nācās vērot sekošos apstākļos.

Mūsu pulks stāvēja Černovicu pilsētas tuvumā. Nepagāja neviena diena, kad nenotiktu sapulces.

Kādā dienā Černovicu Lielā teātrī bija nolikta kāda sevišķi liela saiešana, lai apspriestu tekošās lietas un jautājumu par nodomāto virsnieku ārodbiedrības organizēšanu. Kāds bijis pamats ārodbiedrības dibināšanai, neņemot spriest, bet dabīgi, ka Leņina un Trocka aģentiem šāda virsnieku organizēšanās nevarēja būt pieņemama. Sapulce tādēļ bija paredzama ļoti vētraina.

Ziņkārības dzīts arī es aizgāju uz šo sapulci.

Visi soli, kā parterī, tā balkonā bija aizņemti un lielāko ļaužu daudzums jau blīvējās pa stāvvietām. Es piespiedos pie sienas tuvāk skatuvei. Vēroju apmeklētājus. Viņu starpā redzēju kareivjus, virsniekus un arī ģenerāļus. Arī ģenerāli Bržezovski un Kaļēģinu. Sapulci vadīja kāds revolucionārs, vecāks kungs, pazīstams Ķījevas sabiedrīks darbinieks. Vadīja kā īsts lietpratējs. Pateicoties viņa mierīgam, aukstasinīgam prātam,

viņa bezpartejiskiem slēdzieniem, sapulci ilgāku laiku izdevās noturēt normālās slīdēs. Bija dzirdami atsevišķi Ļeņina aģentu kļiedzieni no balkoniem, bet pārējo karavīru masa uz to nereagēja, pat apsauca. Sapulce gandrīz jau būtu novadīta līdz attiecīgas rezolūcijas pieņemšanai, kad pie vārda pieteicās kāds «boļševiks» strādnieka drēbēs. Saviem enerģiskiem, īpatnējiem, lieliniekiem piemītošiem žestiem un bravūrīgo valodu viņam izdevās tumšajam pūlim iegalvot, ka virsnieki arodbiedrību dibinot kontrevolucionāros nolūkos. Viņa runas sekas bija visu klausītāju kļiedzieni un lamas. Visa milzīgā zāle līdzinājās trako namam. Cits kļiedza: «arestēt virsniekus!», cits «apšaut!»

Kad trakošana bija sasniegusi augstāko pakāpi, uz skatuves negaidot parādījās kāds ģenerālis, vaļā atrautu mēteli, sarkanai oderei plivnoties.

Es pazīstu savu korpusa komandieri ģenerāli Bržezovski. 1915. g. vāciem iebrūkot Polijā, viens pēc otra krita visi Krievijas cietokšņi. Viņus zaudēja gandrīz bez kādām kaujām. Vienīgi samērā nelielais Osovecas cietoksnis ar savu garnizonu, tā sastāvā arī mūsu pulku, varonīgi turējās. Nerēķinoties ar gāzu briesmām, ar kādām vāci cietokšņi «apveltīja»: ne arī ar vēl nepazīstamo vācu 42 cm. tālšāvēju lielgabalu graužošām sekām. Osovecas garnizons varonīgi aizstāvēja savu cietokšni. Nekādiem līdzekļiem vāciem neizdevās to ieņemt. Pēdīgi kāds spiegs bija griezies pie cietokšņa komandanta, ģenerāļa Bržezovska, ar priekšlikumu nodot cietokšni pret samaksu. Ģenerālis, neieļaidamies tuvākās sarunās lika

piesūtīto aģentu pakārt. Vai tāds gadījums bija noticis nezinu, bet runāt tā runāja. Osovecas cietoksnis turējās līdz vācu armija bija aizgājusi tik tālu uz priekšu, ka cietokšņa garnizonam neatkāpjoties būtu jāpaliek vācu aizmugurē. Tikai tad garnizonu aizvāca. Osovecas komandants, ģenerālis Bržezovskis tad bija krievu armijas dienas varonis.

Šis ģenerālis tagad stāvēja Černovicos uz Lielā teātra skatuves gatavs iet vārdu cīņā ar satrakoto pūli. Ģenerālis, ļoti labs runātājs, kādi, jāsaka, bija diezgan daudzi krievu armijas ģenerāļi, vairākas reizes mēģināja runāt uz pūli. Bet lielniecisko aģentu satracinātie kareivji rēca vēl vairāk. Tikai pateicoties ģenerāļa neatlaidībai un spēcīgām plaušām, viņam izdevās pūli pārkliegt un tas pamazām aprima.

Bržezovskis īsos vārdos pateica, ka jaundibinātā virsnieku organizācija ir domāta tikai kā arodorganizācija un tai nav nekādas kontrrevolucionāras piegaršas. Ja kāds biedrs to neievērošot, tad to izslēgšot. Ģenerālis uzsauca:

«Jūs negribat ticēt? Jūs domājat, ka jūs apkrāpj? Jūs neticat man, ģenerālim Bržezovskim Osovecas komandantam! Kāpēc?»

Visa karavīru masa, izdzirdusi, ka viņas priekšā stāv «slavenais Osovecas aizstāvis», pēkšņi pārvērtā savu naidu lielās ovācijās un kliegšanā: «Lai dzīvo Osovecas komandants, ģenerālis Bržezovskis!» Bija jābaidās, vai Černovicu Lielā teātra ēka izturēs tādas ovācijas.

Pēc ģenerāļa uzstāšanās neviens vairs negribēja dzirdēt ne par rezolūcijām, nedz kontrrevo-

lūcijām. Visi bija apmierināti. Pūļa naids uz brīdi izzuda.

Zālē, netālu no manis, sēdēja ģenerālis Kaļēģins, ģenerāļa Bržezovska priekšnieks. Klausoties Bržezovska runā, vēroju arī Kaļēģinu. Kā sastindzis akmens viņš sēdēja un visa viņa uzmanība bija piegriezta ģenerālim uz skatuves. Augstākais priekšnieks jau manāmi nervozēja, tad klusi piecēlās un pagāja man gaŗām uz teātra kuluāriem.

No savas vietas, cauri vaļējām sāņu durvīm, es labi pārrēdzēju kuluārus.

Bržezovskis, runu beidzis, parādījās manā redzes aplokā taisni tanī momentā, kad ar viņu sastapās Kaļēģins.

Jau runas laikā nopratu, ka Bržezovska izpauktā runā, Kaļēģinam nebija pa prātam. Tiešām, abiem komandieŗiem sastopoties, ģenerālis bez tuvākas izskaidrošanas pateica korpusa komandierim:

«Jūs no korpusa komandēšanas esat atbrīvoti.»

Ne vārda vairāk neteicis ģenerālis Kaļēģins atstāja teātri.

Vēlāk, izrādījās, ka Bržezovskis braucis uz Pēterpili žēloties. Viņš bija panācis, ka korpussam uzdeva nobalsot — vai Bržezovskim korpusa priekšgalā palikt, vai nē. Balsošana bija jāizdara pa rotām. No vienas puses, bija pavēle par balsosšanu, no otras — mājiens gādāt par Bržezovska izgāšanu. Atmosfaira, vismaz mūsu pulkā, bija ģenerālim labvēlīga. Bet kad atkal devos pie savas rotas un paskaidroju, ka nenozīmīgās cīņās pret vācu dzeloņdrātīm un zemē ieraktiem asa-

jiem dzelzs stieņiem, Minskas un Pinskas purvos. bija rīkotas tikai tamdēļ, lai ģenerālis dabūtu kādu iztrūkstošu ordeni, tad mani kareivji pateica:

«Mēs balsosim pret viņu.»

Arī citos pulkos virsnieki rīkojās tāpat. Ģenerālis «vēlēšanās» spīdoši izkrita cauri un par korpusa komandieri iecēla ģenerāli Volkoboju. Vēlāk nāca zināms, ka ģenerālis Bržezovskis it kā iecelts par Viborgas cietokšņa komandantu Somijā.

* * *

Bržezovskis un Kaļeģins viens otram pilnīgi pretēji ģenerāļi. Cik Bržezovskis bija gatavs brāļoties ar izlaidušos pūli, tik Kaļeģins noteikti cietis un prasīja tādu ignorēt.

Jau minētā zvērasta gadījumā citiem ģenerāļiem būtu izlicies pilnīgi neiespējami liegt kareivjiem demonstrēt sarkanās lentītes. Bet ģenerālis Kaļeģins, ne labdienu nepateicis, nebaidījās dot komandu tās novākt.

Tādi raksturi armijā vēl bija, bet ļoti maz. Liekais vairums apjuka un tika ierauti postu nesošā laikmeta atvarā.

27. Kerenskis un „kerenščina“.

Rīkojās matroži, rīkojās kareivji. Viņiem pakal nepalika arī civilie — gan strādnieku drēbēs, gan tādi, kuŗu apģērbus izcēla karakuls un «koķiks». Pabāza galvas vēl neredzētas sejas, izlīda no alām visu etapu dezertieri...

Dezertieŗu bari. dezertieŗu leģioni — divi mil-

joni nelikumīgo un ne mazāk likumīgo — pārņēma varu savās rokās.

Nost kauji! Nost fronti! Šautenes pamest, lielgabalus pamest, visu atstāt un visi uz mājām!

Dezertieņu ideoloģija un frontes nodevēju devīze nu bija: visu pēc Minskas etapa parašām!

Vai tad brīnums, ja valsts un armija gāja uz leju milzu soļiem?

* * *

Gan Kerenskis, jau otrais kara ministrs Paigaidu valdībā, vēl skrēja un ar savām histēriskām runām ķēra tukšu gaisu; gan viņš iegalvoja, ka ar savām runas spējām piespiedīšot armiju pāriet uzbrukumā, tomēr kareivji neklausīja. Noturēja mītiņus un izlēma neiet. Un kaut arī saucamā «Kerenska uzbrukuma» laikā (Dienvidvakaru frontē, 1917. g. 18. jūnijā) krievu artilērija noslaucīja no zemes virsas vācu pozīcijas un šķēršļus, kareivji uz priekšu negāja. Spīdošais Vācijas sakaušanas pasākums sabruka kā karšu namiņš. Bez kāda iemesla visa fronte pacēlās un devās uz valsts iekšieni. Ar dezertieņu apšaušanu nodevīgo kareivju atkāpšanos gan apturēja, bet piespiest atjaunot uzbrukumu vairs neizdevās. Krievija vairs nebija kaņotāja!

Sadusmots par šādu nekaunību un neveiksmēm, Kerenskis iecēla par virspavēlnieku enerģisko un stingro ģenerāli, 8. armijas komandieri Korņilovu. Apsolīja viņam, ka atļaus armijā atjaunot nāves sodus, bet kā vienmēr, vārdu neturēja. Šajā laikā Kerenskis iecēla arī par galveno frontes komisāru savu labāko draugu Savinkovu.

Savinkovs likās noteiktākais no visiem, tani laikā, frontē ieceltiem komisāriem (arī tādi radās pēc revolūcijas).

Nu varēja domāt, ka Kerenskis galu galā atļaus frontē nāves sodus, bet cik arī frontes ģenerālitets tādas tiesības neprasīja, visas cerības arvien izjuka.

Kādā ģenerāļu apspriedē, kuŗā piedalījās Kerenskis, ģenerālis Deņikins teica, ka melo tie, kas saka, ka armijas ārdīšanu izved lielinieki. Visvairāk vainīgi tie, kas vēl arvien kliedz par «revolūcijas padziļināšanu», to starpā arī Kerenskis. Lielinieki esot tikai tārpi, kuŗi ieperinājušies brūcēs, ko armijai iecirtuši citi.

Kerenskis par to, kā par brīnumu, nemaz neesot juties aizkarts.

Pēc Deņikina runājis ģenerālis Ruzskijs. Tas pārmetis Pagaidu valdībai, aizrādīdams, ka valdības bezdarbība varot pazudināt virsnieku korpusu.

Uz to Kerenskis atteicis, ka pie visa vainīgi esot vienīgi ģenerāļi.

Tas izlicies savādi. Ģenerāļi, kuŗi ar sirdi un dvēseli domā, lai tik ātrāk rastos iespēja izlietāt pret vāciem milzīgos šaujammateriālu krājumus, kas nu saražoti, ģenerāļi, kas nodevušies savam darbam ar visu sevi, vecie kauju vilki — tie esot vainīgi nekārtībās, kādas rada Pēterpilī iesēdušies histēriķi un fražu varoņi!

Jautājums par disciplīnas ievēšanu armijā, protams, atkal palika karājoties gaisā.

Kerenskis tiešām bija kā radīts, lai ieņemtu kara ministra posteni, bet tikai ne Krievijas interesēs, bet ienaidnieka. Leņins Pēterpilī jau labi sen kā

smīnēja savā izplukušajā ķīlbārdā. Savam uzdevumam noderīgāku kara ministri arī viņš nebūtu sameklējis, ja tādu tam prasītu. Vienīgais, kas vēl kremta Ļeņina-Uljanova sirdi, bija virsnieku korpuss un ģenerālītets. Tie nedeva viņam mieru. Ko varēja zināt? Vai tikai tie neiztaisa kaut ko tādu, kas aptur armijas sabrukšanu? Un, vispār, nav tak nekāda izskata, ja krievu armija vēl sēž frontē un saista Ļeņina maizestēva — Vācijas uzmanību.

Procesu vajadzēja paastrināt. Un 3. jūlijā Ļeņins dod paroli gāzt valdību.

Pasākums neizdodas un Ļeņinu ar visiem palīgiem apcietina. Varēja domāt, ka nu šīs ārdošās sēklas galveno centru likvidēs. Velti. Kerenskis visus apvērsuma dalībniekus atbrīvo. Sak', brīvību laikos tak nevar tik nežēlīgi rīkoties.

* * *

Bet tad drīz vien gadās, ka nāk rokās pierādījumi par to, ka lielinieku vadoņi strādājuši pēc vācu ģenerālštāba priekšrakstiem. Šos sensacionālos atklājumus publicēja 1918. gadā Amerikas valdības preses birojs. Krievu valodā šo ziņu pirmo reiz nodrukāja Vladivostokā Piejūras zemstes tipografijā. Amerikāņi publicē dokumentu, kuŗā redzams, ka starp vācu ģenerālštābu un lielniecisma vadītājiem pastāvējusi cieša sadarbība. Dokuments sākas ar vārdiem:

«Saskaņā ar Kronštātē noslēgto šā gada (1917.) 6. jūlija līgumu starp mūsu ģenerālštāba pārstāvjiem un krievu revolūcionārās armijas un demokrātijas vadoņiem: Ļeņinu, Trocki Roskoļnikovu un Dibenko, mūsu ģenerālštāba nodaļa, kuŗa

operē Somijā, nozīmē uz Petrogradu virsniekus, kuņi sastāvēs štāba informācijas daļas rīcībā.»

Šī vienošanās izskaidro arī pārējo, piem. nau-
das pārvedumus lieliniekiem, dokumentu viltošanu,
vācu virsnieku braucienus uz Franciju, krievu flo-
tes vadības apslepkavošanu, armijas iznīcināšanu
u. t. t. (Zīmīgi, ka lielinieki šādu dokumentu ne-
maz arī neapstrīdēja, bet gan apstiprināja, pa-
skaidrojot, ka «mērķis attaisno līdzekļus»).

Lieltiecisma vadoņus gan nodod prokuratū-
rai un ieceltās izmeklēšanas komisijas rīcībā, bet
veiklie aģenti nav muļķi. Viņi Baltijas flotes
matrožu aizstāvēti, novietoja uz kuģiem, lai no
turienes savu darbību atsāktu vēl neatlaidīgāki.

Viss rit atkal pēc vecā šablona. Aģitatori
brauc pa fronti un musina kareivjus nomest iero-
čus un iet uz mājām. Pēterpili gatavojas jaunam
apvērsumam. Matrožu kadrs, bez šaubām, nu jau
bija cīņas gatavībā. Pārējais kaņaspēks gan vēl
tikai pa daļai. Tā tad vēl jāpiestrādā.

Bet Pagaidu valdība, kā arvien, mīņājās uz
vietas un nezināja ko darīt.

Beidzot, augusta beigās, Kerenskis vienojās ar
ģenerāli Korņilovu; ka uz Pēterpili nosūtīs kaņ-
spēku, lai ievestu kārtību galvas pilsētas dezorga-
nizētās garnizona masās.

Kā zināms, uz Pēterpili sūtīja ģenerāļa Kri-
mova kavalērijas korpusu. Viņa pienākums bija
reiz par visām reizēm izbeigt vācu aģentu spēlē-
šanos ar Krievijas likteņiem. Bet atkal Keren-
skis maina savas domas, un gājienam iesākoties,
pavēl to apturēt. Korņilovs vairs nenociešas un
pieprasa, lai Kerenskis nodod varu pār armiju

viņam. Uz to histēriskais ministrs nāves bailēs izziņo uz visām pusēm, lai neviens vairs Korņilovam neklausā. Tas esot nodevējs.

Krimovu Kerenskis uzaicinā pie sevis dot paskaidrojumus. Krimovs arī ierodas, bet par Kerenska ālēšanos tā sašutis, ka vārdu maiņā to izplīkē. Kerenskis pārbijies paslēpjas zem galda, bet tad Krimovam no muguras puses piezogas kāds vīrs un ielaiž ģenerālim galvā lodi. Krimovs nošauts. (Vēlāk Kerenskis šo nošaušanu iztulkoja kā pašnāvību.)

Vēl viens mēģinājums atjaunot kārtību un valsts cieņu cieš galīgu neveiksmi. Tagad pēc Korņilova izsludināšanas par nodevēju, atkal notiek virsnieku slepkavošanas.

Bet Leņins noprot, ka viņa stunda tuvojas vēl ātrākiem soļiem.

Atkal aģitatori uz armiju, atkal terrors pret virsniekiem, un armija irst ne vairs dienām, bet stundām.

28. Pagaidu valdības mijkrēslis.

Oktobrī Pagaidu valdība novietota bij. cara rezidencē Ziemas pilī. Kerenskis valdības priekšgalā. Pili apsargā uzticamākais spēks, Preobraženska pulks, bet paļaušanās uz viņu tomēr nav droša. Šim dienestam nozīmē vēl kaņaskolas. Ap 20. oktobri pils apsardzību papildina arī ar sievietu bataljonu. Šo savādo kaņaspēka daļu saformēja īsi pēc revolūcijas. (Jāpiezīmē, ka vēlāk, ienākot Ziemas pilī lieliniekiem, šīs sievietes kaņavīres turpat pils laukumā uz malkas grēdām

briesmīgā kārtā piesmēja.) Šīs vienības tad nu sastāda «valdībai uzticamo kaņaspēku».

No otras puses, lielinieku pusē nostājas divu rezerves bataljonu ložmetējnieki, liela daļa bruņotu strādnieku-sarkangvardistu un flotes matroži. Lielinieki jūtas droši. Kā redzams, notikumi straujā gaitā virzās pretim viņu atrisinājumam.

Protams, Kerenskis neko neredz. Kaņa priekšniecībā arī haoss. Kaņa ministrs Verhovskis no posteņa atteicies un jauna viņa vietā vēl nav. Par kaņa apgabala priekšnieku skaitās kāds pulkvedis Polkovņikovs. Virspavēlniekam iejaukties aizmugures notikumos nav atļauts.

Šādā stāvoklī pienāk 25. oktobris, kad Nevā parādās minu laivas un pretim pilij nostājas kreiseris «Aurora».

Pēterpiliēši nervozē. Pēc kaņa Tumanova izteicieniem, apgabalstābā sēžot ja ne nodevēji, tad idioti. Cik reizes viņš arī nezvanot uz štābu, viņam vienmēr atbildot, ka «viss kārtībā», «visi soļi sperti», u. t. t.

Ienāk ziņas, ka lielinieki no kuģiem pieprasot, lai Pagaidu valdība padodoties, pretējā gadījumā to aprakšot zem Ziemas pils drupām.

Kerenska Pēterpilī nav.

Nav arī neviena, kas rīkotu Pagaidu valdības atbalstītājus.

Tālāko «kerensčinas» izpausmi apbrīnojami spilgti raksturo bij. ministru lietu ārkārtējās komisijas loceklis S. A. Koreņevs:

«Pie izejas apgabalstāba telpās mēs atrodam īstu skudru pūzni.

Štāba durvis stāv atvērtas. Pa trepēm uz priekšu un atpakaļ šaudas apbruņoti un neapbruņoti karaskolu audzēkņi un karavīri. Pēdējo nedaudz, bet karaskolu audzēkņu simtiem.

Otrā stāvā pie štāba priekšnieka durvīm bilde: ar muguru pret durvīm, izplestām rokām, it kā kavējot iekļūšanu svētnamā, stāv virsniēks kaukaziēša formā un cenšas pierunāt karaskolu audzēkņus, kuņi laužas durvīs:

«Ējat prom, kungi, es nevaru jūs kabinetā ielaist. Štāba priekšnieks piekūsis. Viņš nav guļējis visu nakti. Atnākat rītu.»

Viņam atbild sašutušas balsis:

«Kā rītu? Mums šodien nav patronu, bet bez štāba priekšnieka ordera tās noliktavās neizdod. Mēs nevaram atbildēt par mūsu posteņiem. Mums ir tikai pa 5 patronām uz cilvēka. Laižat mūs pie štāba priekšnieka, jeb lai viņš izsūta mums orderi. Citādā gadījumā, ja mums uzbrūk, mēs nevaram aizsargāties.»

Bet virsniēks joprojām vienaldzīgi un stūrgalvīgi atkārtō:

«Es teicu jums, kungi, es nevaru. Saprotiet, es nevaru. Štāba priekšnieks piekūsis. Pagaidāt līdz rītam.»

Priekšniecības miera sargātājs negrib arī mūs ielaist savā apsargājamā telpā, visu svētajā no svētām vietām. Bet mēs viņam uzrādām savus rakstus. Kamēr viņš nesaprašanā nezina kā uz tiem reaģēt, aizlienam viņam gaŗām.

Kabinetā redzam divas personas: pa istabu skraida no kakta uz kaktu pilnā kaujas tērpā ģērbies saūsnējs, gaŗš, pelēks un noslēpumains sveš-

nieks. Šis tad arī ir kara apgabala pavēlnieks Polkovņikovs. Aiz galda mierīga izskata, pusatpogātā ķitelī sēž zema auguma pilnīgs, ar armēņa seju, faktiskais visa vadītājs — apgabala štāba priekšnieks ģenerālmajors Bagratuņji.

Mums ienākot, Polkovņikovs pārtrauc savu mētāšanos un abi ar palīgu lielā izbrīnā uzmet mums neapmierinātus skatus. Sak', kāda nelaime vēl šos te atnesusi? Kas šiem te vēl vajadzīgs?

Paskaidrojam, kas mēs tādi, un kādēļ mēs esam atnākuši. Stāstām, ka mūsu rīcībā un mūsu atbildībā atrodas liels daudzums sevišķi vērtīgu dokumentu un rakstu materiālu, kas attiecas netikvien uz pēdējo valdīšanu, bet arī uz citiem Krievijas laikmetiem; ka mēs visu šo vēsturisko bagātību apsargāšanas nolūkā varam būt spiesti griezties pēc palīdzības pie tā spēka, kurš šinī momentā būs stāvokļa saimnieks, kaut vai arī šis spēks būtu lielinieki.

Mūs pārtrauc, — Bagratuņji nokrata miegaido flegmu un kopā ar Polkovņikovu pierāda, ka mēs atnākuši ar pilnīgi nejēdzīgiem paredzējumiem par kaut kādām iespējamām briesmām no lielinieku puses.

«Mēs jums galvojam, ka vēl šovakar Viborgas pusē un Vasilijas salā pulcējošies ļaudis paši izkļūds, un ja tas nenotiks, tad mēs viņus padzīsim. Spēku mums pietiekoši un arī Kerenskis šorīt izbrauca pretim izsauktām karaspēka daļām.

Vārdu sakot, pievakarē viss būs pabeigts. Un, katrā ziņā, brīdiniet jūsu komisiju, ka, ja viņa uzdrošināsies ieiet sakaros ar lieliniekiem, tad jūs nekavējoties arestēs.»

«Bet kā tad «Aurora» un matroži?»

«Aurora» nešaus un viņiem nav arī lādiņu. Matrožus mēs jau gandrīz likvidējām... Jūsu bailes pilnīgi nepamatotas.»

Bet tomēr... paiet tikai viena nakts un Krievija pārvēršas Sovdepijā...

Tumanovam bija taisnība, kad viņš gaidīja vispārēju bojā eju, kādu gatavoja «nodevēji vai idioti.» (Pats viņš krita par upuri šai valdībai, kā viens no pirmajiem. Matroži viņu spīdzināja gandrīz divi stundas un pēc tam iesvieda upē).

29. Lieliniecisma uzvara.

Pēterpilī tā lieta kārtībā. Atliek vēl Maskava. Pārējā province lomu nespēlē. Tāpat kā Pēterpilī, arī Maskavā, lielinieciskās grupas, strādnieku un kareivju deputātu padomes aizvēnī, izdara karaspēka daļās un strādniekos intensīvu aģitāciju. Vēl vairāk — Maskavā jau pastāv labi noorganizēta, no Zamoskvorečjes strādniekiem, slepena sarkanā gvarde. Šo darbu veic kāds 1905. gada revolūcionārs, rīdzinieks, Peče. Saformējuši gvardi, lielinieki nodibina Maskavas štābu ar profesoru P. K. Šternbergu priekšgalā. Peči pieskaita kā vietnieku. Vēl štābā, kā loceklis, ieieta 56. kājnieku pulka virsnieks Bērziņš. Pēc šāda paša principa lielinieki noorganizē arī rajonu štābus.

Tālāk propagandu un organizēšanas darbību izplata uz tādām svarīgām vietām, kā Tulas ieroču fabriku, lielo Simonova noliktavu Mizu — Rajeju

u. c. Kādam rīdziniekam Demidovam uzdod darboties Ļefortovas artilērijas fabrikā, kur pašlaik atrodās 400 lielgabalu. Atsevišķiem uzticības vīriem uzdod saņemt savās rokās automobiļu un motocikletu rotas Sokoļņikos, bruņu divizionu un aviācijas parku, kur glabājas lielāks daudzums ložmetēju, auto un motocikletu. Arī Michelsona rokas granātu fabrika lielinieku instruktoriem pieejama visā pilnībā. Šādā kārtā šūniņas, — svarīgie lielinieku atbalsta punkti, — nu pastāv ne tikai fabrikās, bet arī kaņaspēkā. Atliek tikai visam padarītam uzlikt vēl kroni.

Un tā, 25. oktobrī, 1917. gadā, Maskavas politehniskā mūzejā Maskavas Strādnieku un karēivju deputātu padomes kreisā vairākuma plēnārsēdē izvēl Kaņa revolūcionāro komiteju, kas sastāv no 7 personām, to starpā arī vēlāk tik populārais Muralovs.

Nākošā dienā, 26. oktobrī Maskavas garnizona priekšstāvju kongresā šai komisijai izteic uzticību un uzliet par pienākumu atbalstīt līdzīgo Pēterpils komiteju. Līdztekus tam, Bērziņš ar lieliniekiem uzticamo 56. pulku ieņem Kremli. Izlaupa arsenālu. Tā tad cīņa starp lieliniekiem un pastāvošo Kerenska valdību neizbēgama arī Maskavā.

Tas, protams, nepaliek noslēpts Maskavas kaņa apgabala priekšniekam Rjabcevam un pilsētas galvam soc. rev. Rudņevam. Kā viens, tā otrs pieprasa, lai jaunā apvērsuma komiteja likvidējas. Lai aizvāc no Kremļa posteņus un atdod atpakaļ no arsenāla paņemtos ieročus.

Tādu aicinājumu ignorē. Nu Kerenska sociālrevolūcionāri ar Rudņevu priekšgalā jau sabīstas. Paredzēdami, ka Maskavā sagaidāmas «jukas» un «dumpošanās», Rudņevs nodibina pretorganu lielinieku komitejai, saucamo «Sabiedrības drošības komiteju». Komitejā, starp citu, ieiet pats kaŗa apgabala pr-ks Rjabcevs un kadetu pārstāvji: Astrovs un Kīškins. Visi kopā vispirms nolemj pilsētas domes telpās novietot loŗmetējus un kaŗaskoļu audzēkņus. Bez tam Rudņevs drošības komitejas un Rjabceva vārdā pastāvīgi ved sarunas ar Kaŗa revolūcionāro komiteju par lielinieku padošanos.

Maskavā streiko. Nodibinās arī pilsētas darbinieku streika komiteja ar kādu Pupko priekšgalā.

Pilsētas domes sēdē Pupko uzstājas ar lielinieciskām galējībām. Pretim runā soc.-dēm. Romanovs. Paziņo, ka Pupko esot nodevējs. Zālē troksnis. Klieudz «nelietis!», «nodevējs!» Runā divi lielinieki, bet viņu runas traucē. Viņi atstāj sēdi. Sociālrevolūcionāriem rodas incidents ar Pupko. Nāk moments, kad liekas, ka Pupko saplosīs gabalos. Uz to reaģē streika komiteja un izsludina streiku. Domnieki jaunpieteikto streiku dabū izbaudīt jau turpat: šoferi atteicās domniekus vest.

Nekādas aktivitātes no valdības puses nav arī še. Ne sociālrevolūcionāri, ne kadeti, ne arī pārējie politiskie nogrupējumi, neviens nezina īsto līdzekli, kā darīt šim haosam galu. Tāpat kā Pēterpilī, arī še «kerenščinas» ideologi spēj visu ko, tikai ne pārtraukt vācu rokas puīšu nekaunību.

Šādā stāvoklī Maskavu atrod 27. oktobris, kad Aleksandra kaņaskolā notiek virsnieku sapulce. Sapulce sasaukta, lai virsnieki informētos par vispārējo stāvokli, sevišķi par notikumiem Maskavā. Sapulcē uzstājās, (neatceros, vai pats Rjabcevs, vai viņa vietnieks), kāds virsnieks un uzaicina sapulcējušos izvēlēt delegātus, lai pēc tam lūgtu Maskavas strādnieku un kareivju deputātu padomi, uzņemt šos delegātus savā vidū kā līdztiesīgus pārējiem padomes locekļiem un lai padomi pārdēvē par Strādnieku, kareivju un virsnieku padomi. To saprot kā aicinājumu virsniekiem padoties vācu kalpu gribai, un šāds priekšlikums visus pārsteidz. Zālē iestājās kapa klušums. Mēs jau zinājām, ka Rjabcevs ir tipisks aizmugures varonis. Viņš tā baidījās no stingrākas aktivitātes, ka arvien deva priekšroku histerijai. Mēs zinājām, ka lielinieki ieņēmuši Kremli un sagaidījām, ka kara apgabala priekšnieks dos rīkojumu vērst pret tiem ieročus. Ja viņam nebija spēku, tad uz pirmo pavēli viņa rīcībā būtu no Maskavā esošiem 40.000 virsniekiem vismaz 10.000.

Bet tagad mūs pārsteidz priekšlikums mierīgi gaidīt, kamēr varu saņems savās rokās Maskavas padibenes un vācu aģenti no aizplombētā vagona!

Kļūst skaidrs, ka augstākais priekšnieks, pulkvedis Rjabcevs, visnekaunīgākā kārtā mūs nodod!

Tādu nelietību sapulces dalībnieki vairs neiztur un kad atskan nākošā runātāja, pulkveža Dorofjeva aicinājums nepaklausīt glēvajam Rjabcevam, bet ķertiēs pie ieročiem, lai padzītu Kremli iesēdušos lieliniekus, virsnieki turpat skolas ko-

ridoros sastāda no klātesošiem rotas un īsā laikā rada pretspēku. Liekas, ka vajadzēs tikai pāris enerģiskāku spiedienu un Kremla ieņēmēji būs satriekti.

Tiešām, jau 28. oktobrī Kremli lieliniekiem atņēma un 56. kājnieku pulku līdz ar pašu Bērziņu sagūsta. Šāds iznākums apsola tālākas sekmes. Bet tomēr izrādās, ka cīņa pieņem ilgstošu raksturu. Iesākas asiņainas dienas.

Saķeršanās ar lieliniekiem spēkiem izvēršas cīņā uz dzīvību un nāvi, jo glēvulīgie sociāl-revolūcionāri Rudņevs un Rjabcevs nav pat papūlējušies, lai ieroču un patronu noliktavas nepārietu Sarkanās gvardes rokās. Tie apmācības līdzekļi, kas atrodas kaņaskolas rīcībā, ir nepietiekoši un lielinieki Aleksandra kaņaskolu ar virsnieku un studentu rotām piespiež padoties.

Pēc septiņu dienu ilgas ielu cīņas Maskavā 1917. gada 2./15. novembrī, plkst. 5 vakarā, starp Sabiedriskās drošības un Kaņā revolūcionāro komitejām noslēdz līgumu, ar kuŗu pilsoniskie spēki kapitulē vācu ģenerālštāba uzticības vīru priekšā.

Pats Rjabcevs cīņas sākumā bija nozudis. (Vēlāk viņu nošāva kazaki Donā.)

* * *

Bet Kerenskis — «revolūcijas galva»? Vai šis veiklais cilvēks, kuŗš arvien apgalvoja, ka viņš esot gatavs nolikt savu galvu par Krievijas revolūciju, vai šis «pašai dziedīgais revolūcijas sargātājs», augstākais varas nesējs jaunradītā dē-

mokratiškā valstī, vai tiešām viņš būtu atstājis visu likteņa varā? Taču kādus soļus viņš būs spēris? Ja gan!

Viņam ļoti patika pils. Un kādēļ viņš, Aleksandrs Fjodorovičs, nevarēja dzīvot pilī, ja tas agrāk bija atļauts Aleksandrai Fjodorovnai. Ar ko Aleksandrs slīktāks par Aleksandru?

Kad 25. oktobrī Ziemas pili stāvoklis paliek par «karstu» un tik pat nedrošas paliek arī citas pils, Kerenskis pārceļas uz pili ārpus Pēterpils — uz Gatčinu.

Šeit ieradies, Kerenskis uzaicina kazaku korpusu ar ģenerāli Krasnovu priekšgalā pie sevis. Kerenskis tā tad vēl domā sevi «parādīt».

Bet naīvo Aleksandr Fjodorovič! Vai tiešām Krasnovs lai būtu tik bērnišķīgs vientiesis un klausītu jūsu aicinājumam? Vai Krasnovam nestāv vēl svaigā atmiņā jūsu lēkmes nelaiķa Krimova gājienā? Nē, Krasnovs advokāta kunga uzaicinājumam vairs neklausā. Neklausā arī kazaki. Viņi zin: «Kerenskis ir jau neuzmodināms mironis.»

Tiesa, Krasnovs nosūta uz Gatčinu vienu pulku, bet ne pats, ne viņa štābs tur nerādās. Krasnovam ir jau padomā pašam savi plāni. Lielo Krievijas gaisa ķērāju kazaki vairs neaizstāv, viņi ies paši savus ceļus...

Tādēļ Kerenskim neatliek nekas cits, kā apģērbt savai «kerenšcinai» simboliskos sieviešu brunčus, lai neviena nemanīts aizbēgtu. Bet Leņins, Trockis un citi? Tie, protams, var svētīt uzvaras svētkus. Viņi savu uzdevumu veikuši spīdoši. Lielā, tūkstsots pieci simti kilometru garā pretvācu fronte ir likvidēta.

* * *

Šī lielā Krievijas, pat cilvēces traģēdija, iesākās ar signālšāvieni Sarajevā. Lūk, starts lielai valšķu sacensībai uz dzīvību un nāvi.

Tad — nedaudz vēlāk — atkal šāviens. Tikai viena lode krietnā cīnītāja ģenerāļa Samsonova galvā. Tas bija jau brīdinājums. Brīdinājums Krievijai un visiem tiem, kas ticēja, ka cīņās uzvar godīgais un stiprais. Tas nebija noslēgums divu armiju sakaušanai Ritprūsijā, bet gan sākums tai nejdzīgai cīņai, kurā uzvarēt vajadzēja tam, kam netrūka viltus.

Vēl trešais šāviens Kerenska kabinetā, kas lika krist ģenerālim Krimovam. Šāviens, kas pasludināja pasaulei viltīgo vācu (arī Krievijas dezertieŗu) uzvaru pār pretvācu cīnītājiem Eiropas austrumos.

Trīs šāvieni...

Un... aizšķīrusies ir drausmīga vēstures lapas puse, lai tiktu rakstīta nākošā, vēl drausmīgāka, vēl pārsteigumiem bagātāka.

Beigas.

Ieskaņa otrai daļai.

Pasniedzot lasītājiem ar šo grāmatu savu memūaru pirmo daļu, turu par nepieciešamu aizrādīt uz šajā daļā skārto notikumu tālāko kāpinājumu. Ja mana darba pirmā daļā kara un revolūcijas norise ir it kā vispārināta un skaņ vienlaidīgi visu bijušās imperijas tautu slāņus no pat Melnās jūras līdz Somu jūras līcim, tad otrā daļā mans vēstījums kļūs jau daudz konkrētāks un ciešā kārtā, bez notikumu vispārtveģoša attēlojuma piesliesies arī mūsu tautas dzīvei, resp. tās toreizējam kodolam — Maskavas centram. Še notikumi ir tik pārsteidzoši, komplicēti, pat sensacionāli un maz atšifrēti, ka, varbūt, ir jāpateicas tikai gadījumam, kas ļāva tos celt gaismā.

Pie tam sevišķam gadījumam.

* * *

Lūk, 1927. g. novembris. Taisni vienu dienu pēc valsts svētkiem atstāju Latviju, lai tiešā ceļā ierastos Parīzē. Mans nolūks ir franču Rivjēra, bet pie viena uzņemos arī kādu ārlietu ministrijas uzdevumu pie mūsu sūtniecības Francijā. Uzdevums ir veikts un apm. 25. novembrī Parīzes — Monte Karlo ātrvilciens mani aiznes turp, kur es jo drīzi ieraudzīšu silto zemju tālo Vidusjūru...

Vēl nedēļu atpakaļ, seju kažoka apkaklē slēpjot, ziemas galošām bruņojies, bridu no Laidzes pāri Rocešu tiltam uz Ozolmuižu. Bija tāds sniegs,

kāds vien var rasties Latvijā, kad putenis aiznes pie Pinkas priedēm šaursliežu stigu tiktāl, ka mazais «bānītis» tikai ar spēcīgu pukstēšanu un stenēšanu tiek uz priekšu. Tagad pēc 48 stundām līdz Parīzei un 16 stundām līdz Nicai, cauri 20—30 tuneļiem, manā priekšā atklājas silta vasara, kādu pie mums esam paraduši redzēt tikai augusta mēnesī.

Esmu sagatavojies šinī zemes stūrītī pavadīt vismaz sešus mēnešus. Steidzos iepazīties ar apstākļiem, steidzos iedzīvoties svešos laudīs, un tādēļ, vispirms, ķeros pie franču valodas. Eju uz kādu grāmatu veikalu, lai iegādātos atsevišķas loksnes pašmācībai. Vislabāk šo lietu domāju nokārtot kādā grāmatu tirgotavā uz Rue de France. Tur lūdzu parādīt man grāmatas, kuņas šim nolūkam būtu vispiemērotākās.

Kungs aiz letes, ļoti laipns. Izrakņājis visus savus arhīvus, sakrauj manā priekšā veselu kaudzi attiecīgas literatūras. Izvēlēties pāris eksemplārus nenākas grūti, kādēļ ar šo lietu tieku ātri galā. Bet tad, kad gatavojos jau aiziet, saskatu uz letes kādu biezu sējumu — vispasaules marku katalogu. Man nejauši iešaujas prātā paraudzīt, kādas šai katalogā cenas mūsu Latvijas markām. Uzšķiņu attiecīgu nodaļu, bet tad veikala īpašnieks, novērojis, ka esmu interesējies vienīgi par Latvijas nodaļu, atvainojas un noprasa man: vai es esot iebraucis no Latvijas? Atbildu, ka nāku tieši no Rīgas. Redzu, ka šis kungs par mani ir ļoti ieinteresēts, bet sākumā man nav ne mazākās jausmas, kādēļ tas tā. Bet tad starp mums notiek šāda saruna:

«Vai Rīgā nepastāv kāds Brieža mūzejs?»
vaicā viņš.

«Nē,» atbildu: «tāda nav.»

«Bet vai nepastāv kāds cits mūzejs, kurā no-
vieto mantas, kuŗas piederējuŗas cildenākiem ka-
ravīriem — latvieŗiem?»

«Jā, tāds mūzejs ir Latvijas kara mūzejs.»
paskaidroju. «Bet kādēļ jūs tas tā interesē?»

«Nu, vienkārŗi tādēļ, ka pie manis glabājas
pulkveŗa Brieŗa ordeņi, viņa zelta zobena Juŗa
lenta un vēl citas lietas.»

Tas mani pārsteidz. Tāpēc tūliņ apvaicājos,
kā tas nākas, ka mūsu nacionālā varoņa kauju
balvas glabājas tālā sveŗumā, latvieŗiem nezinā-
mu ļauŗu rokās?

Tad ŗis krietnais cilvēks, kuŗŗ, kā izrādās,
ŗos ordeņus ar lielām dzīvības briesmām, no lieli-
niekiem bēgot, atvedis sev līdz, man pastāsta, ka
viņŗ esot dzīvojis tanī pašā dzīvoklī Maskavā,
kuŗā dzīvojis arī plkv. Briedis. Viņŗ esot pat
bijis klāt, kad plkv. Briedi apcietinājuŗi un aiz-
veduŗi.

Es viņam pastāstu, ka plkv. Briedi arī es per-
sonīgi pazinu. Ka arī es bieŗi esmu bijis ŗinī dzī-
voklī un ka ar plkv. Briedi kopā strādāju Savin-
kova pretlielinieciskā organizācijā. Ka esmu iz-
pildījis daŗus uzdevumus pretlielinieciskā kustībā
un ka, starp citu, viens no maniem uzdevumiem
bija, apvērsuma gadījumā Maskavā, ieņemt sar-
kanās armijas galveno (t. s. Trocka) un arī Mas-
kavas kara apgabala ŗtābus.

Protams, ka pēc ŗādas negaidītas tikŗšanās,

mums abiem tagad ir daudz ko runāt un atcerēties.

Atmiņās pakavējamies pie šā cilvēka piedzīvojumu pilnās bēgšanas no Maskavas pēc tam, kad plkv. Brieža organizācija bija atklāta. Viņa nostāsts ir gaŗš un viņa piedzīvojumi drausmīgi. Savā bēgšanā vien viņš vairākas reizes sašauts...

Sākam arī atcerēties organizācijas atsevišķās personas, un tad, starp citiem, atceramies arī kādu organizācijas slavenību, kuŗa vārdu pazīst netiek vien katrs latvietis, bet kuŗu vēl 1919./22. g. pazina Igaunija, Polija, pa daļai Vācija, Francija un arī Anglija. Īsi sakot, atceramies Savinkova organizācijas aktīvāko locekli... Ādamu Erdmani!

Apbrīnojams bija šis cilvēks un neizprotami bija arī viņa ceļi. Vieniem viņš ir mikla, otriem pretlieliniecisks cīnītājs, vēl citiem... provokators. Jā, kas gan viss Erdmanis nav?

Savās īpatnējās domās par Ādamu Erdmani ir arī netaiķa pulkveŗa labais draugs, grāmatnīcas īpašnieks uz rue de France. Bet šodien mums pietiek runāt par pagājību un viņš man saka:

«Uz redzēšanos! Līdz nākamai reizei! Pienākat bieŗāk!»

Bet nākošā reize izrādās ne tālāk, ne tuvāk kā rītdiena.

* * *

Esmu atkal grāmatnīcā, lai pameklētu vēl grāmatas. Vakarējais paziņa, protams, ir jau sevišķi labvēlīgs un draudzīgs. Saprotu, ka tagad šinī svešajā zemes stūrī, man ir radies katram gadījumam drošs aizbildnis.

Sirsnīgs rokas spiediēns un es jau izsaku

savu vēlēšanos. Bet tad vēroju savā jaunajā paziņā kaut ko savādu. Liekas, viņš domā gluži citu, ne to, ko runā. Viņa vaibstos saskatu tādu kā nemieru, kā uztraukumu. Mazliet noslēpumaini viņš vēro mani, britiņu klusē, bet tad it kā pusneuzticīgi un klusā balsī stāda jautājumu:

«Vai jūs zināt, kas iebraucis Nicā?»

Kā lai es to zinātu? Vispār Nicā katru dienu iebrauc tik daudzas slavenības, ka zināt tās visas ir pilnīgi neiespējami. Tādēļ vientiesīgi atbildu:

«Nezinu.»

«Tā jau domāju,» piekrīt mans draugs. Bet tad 42 cm. vācu «Bertas» lādiņš, sagraujot 1915. gadā Osovecas cietokšņa fortu varētu būt nieks salīdzinot ar pārsteigumu, kādu man dod rue de France grāmatnīcas īpašnieka atklājums. Proti: Nicā vakar esot ieradies... Ādams Erdmanis! To es nekad negaidīju.

Tagad šī personība nostājas manā priekšā ārkārtīgi reljefi.

Ādams Erdmanis... kādos gan ūdeņos viņš savā laikā nepeldēja... Savās pretlielinieciskās, varbūt arī vēl citās gaitās... ko gan viņš nav pieredzējis un kādus noslēpumus sevī neglabā...

Apbrīnojamā izveicība, ar kādu viņš prata žonglēt gan pie latviešiem, gan pie lieliniekiem un anarchistiem, gan pie vāciešiem, gan sabiedroto pārstāvjiem — pacēla viņu tādos pagrīdes augstumos, ka ar viņu ļoti rēķinājās ir Trockis, ir Dzeržinskis, ir Savinkovs, ir Briedis. Un rēķinājās kā ar darbinieku, kam uzticēja visatbildīgākos uzdevumus.

Adams Erdmanis savas pecevoiucijas gaitas ir pieredzējis un strādājis tik neikdienišķus darbus, ka neapšaubāmi viņš būtu man ar savu informāciju visnoderīgākais to neskaidro un nepilnīgo lappušu aizpildīšanai par vēsturisko Maskavas latviešu laikmetu, kuŗa līdzdalībnieks es pats esmu un par kuŗu ar tādu aizrautību interesējos.

Savinkova organizācijas aktīvākos darbības posmus es pārzinu labi. No Maskavas laikmeta esmu pieredzējis ļoti daudz, un mani novērojumi šinī virzienā ir plaši un vispusīgi. Zinu, ka šo laikmetu varu jau atšifrēt bez kādas blakus palīdzības, un tomēr būs vēl daži noslēpumi, sevišķi avantūras, kuŗām vajadzīgi papildinājumi.

Kāpēc šim nolūkam neizmantot arī Erdmani?

* * *

Ja es zinu, ka Erdmanis nemēdza gulēt uz matračiem, bet matrača vietu gultā pieblīvēja ar naudu, kamēr Savinkova, arī Brieža, organizācijai, lai sagādātu līdzekļus, vajadzēja domāt par ekspropriācijām; ja es zinu, ka kontrrevolūciju vadoņi, sociālrevolūcionāri, sagraba savās rokās valsts bankas zelta rezerves un sadalīja tās savā starpā, bet ģenerāļa Gopera ļaudīm bija jāizdara Jaroslavļā sacelšanās ar... 2000 rubliem; ja Maskavā radās ļaudis, kuŗi piedāvājās pakalpot Brieža izpirkšanas lietā, bet savās istās sejās bija tikai godīgu cīnītāju apmelotāji, melnās biržas mākleri, naudas viltotāji un nākošās Latvijas avantūristi ar čekas dokumentiem azotēs (viens no vadoņiem tagad sēž Ventspils cietumā); ja kreiso «es-eru» apvērsumam, Mirbacha nošauša-

nai un Dzeržinska arestēšanai līdztekus gāja apvērsuma rīkotāju iedzīvošanās kāre; ja vispāri blakus pašizliedzīgām cīņām un principu ļaudīm stāvēja politiski dezertieři, hulīgāni un avantūristi — tad nevaru teikt, ka šajos jautājumos es nebūtu ieguvis skaidrību. Saku vēl reiz: Maskavas laikmetu, viņa cīņas un avantūras, es zinu visā pilnībā arī bez Erdmaņa palīdzības. Bet pagājušais laikmets ar savu noslēpumainību ir tik interesants un daudzžuburains, ka es neredzu, kādēļ lai vēlreiz neizņemtu cauri atmiņu kursu kopā ar tādu šā laikmeta autoritāti, kāds ir Ādams Erdmanis.

Tādēļ — kādās lai arī katrs būtu domās par Erdmani, es šo vīru uzmeklēšu un ar viņu runāšu. Kādas pūles tas arī nemaksātu — es izlietošu šo laimīgo gadījumu!

Ja vēl 1918. gadā Maskavā, Londonas viesnīcā šā vīra rīcībā bija pieci revolveri, ja vēl piecpadsmit gadus atpakaļ ar vienu no šiem šaujamiem rīkiem viņš varēja draudēt Ādolfam Bļodniekam (to darot Erdmanis briesmīgi grieza zobus), bet ja arī ap to pašu laiku viens no šiem revolveriem, manā rokā, lika trūkties savkārt pašam Erdmanim — tad tomēr es neatlaidīšos, kamēr ar viņu tikšos — viss viens, vai tas būtu pie apstākļiem... ar vai bez pistolēm.

Ar tādu apņemšanos atstāju grāmatu tirgotavu uz rue de France.

* * *

Un tiešām man veicās. Pēc divām dienām man ar Erdmani jau rezervēts galdiņš Nicas «Municipale» kazino lielajā «café» zālē. Ar nepacie-

tību gaidu šo «rendez-vous». Un kad nu, beidzot, pienāk noliktā stunda, man stāda priekšā vēl divus kungus un kādu dāmu. Nepatīkama gan lieta! Erdmanis, acīmredzot, nobruņojies «lieciniekiem» un, kas zin, vai tikai es neatrādīšos kādās lamatās? Bet nieki! Kas lai ar mani notiktu? Bez tam man kabatā Latvijas neatkarīgās valsts ārlietu ministrijas pase, kuŗa taču gan man dod zināmas tiesības uz neaizkaramību. Tādēļ «savā!» Lai notiek! Runāsim manis pēc kaut vai desmit lieciniekiem klātesot. Bet tālāk — nepaiet ne desmit minūtes un mani pārsteidz kaut kas neiedomājams: viens no Erdmaņa pavadoņiem ir ... bijušais Francijas konsuls Maskavā pēcrevolūcijas laikā — monsieur Künô. Tad, lūk, mana nākošā sabiedrība Nicā! Grāmatnīcas īpašnieks, viņa kundze, pašai dziedīgā pulkveža Brieža līdzcensone un organizācijas galvenā mitekļa telpu īpašniece Maskavā — m-me Lionozova, Ādams Erdmanis un konsuls Künô! Visas šīs personas sastādīja Maskavas pretlielinieciskā kustībā zināmu virsotni un dabīgi, ka šie ļaudis mani tagad interesēs daudz vairāk, nekā skaitās Vidusjūras vēl skaistākās piekrastes dienvidus jaukumi. Un tiešām, vai šajā sabiedrībā pavadīti seši mēneši nebūs pietiekošs laika spridis, lai krietni vien papildinātu to, kas ir jau man pašam? Manai idejai — uzrakstīt nesenās cīņas un avantūras, šoreiz, jānobriest galīgi. Viss tas, savā augstākā kāpinājumā, tad arī ievērsies mana darba nākošā daļā.

PIEKTĀ FRONTE

1. Franču Rivjera. Montekarlo ekspresis. Erdmaņa burtnīca.

«... Šī mana grāmata lai būtu pirmais akmens pret jūsu (latviešu) ārprātu...» ... dodu vēl lieku reizi latviešu parlamentam un sabiedrībai iespēju divdesmit dienu laikā apdomāt un tikt galā ar šo mežonīgo pasākumu (t. i. kampaņu pret A. Erdmani, I. R.)

Ja tas tomēr netiks izdarīts, tad ziniet, ka esmu spēris visus soļus, lai to stādītu priekšā atklātai visas pasaules sabiedriskai tiesai. Lai tur tad spriež kam taisnība: vai jums, kuru brāji nostiprināja lielniecisko jūgu Krievijā (Sic! I. R.), vai arī man, viņu ienaidniekam, kas cīņā pret tiem izgājis cauri visai ellei. (? I. R.)

Provocēt sevi vairāk neatļaušu, bet drīzāk novedīšu latviešu godu līdz tam stāvoklim, kad jūsu diplomātu kungi, pie galda sēžot, ārzemēs jutīsies tādi, kam vieta īstenībā zem galda. (! I. R.) Un latvietim roku pasniegt vairs nevēlēšies neviens...

... Lūdzu atbildēt. Atbildi gaidīšu 20 dienas.»

A. Erdmans. Grosse Unterführung 3. Zopot.»

29. novembrī 1923. gadā.

Mr. I. Reinberg chez Maissa rue Binette Contes (A. M.)
«Dodos uz Parīzi rīt. Esiet gatavi. Auto atkrīt — braucam ar Monte-Karlo ekspresi. Satiksimies stacijā.

A. Erdmanis.

Nicā, 6. jūnijā, 1928. g.»

Nav patīkami atrasties svešumā, ja zini, ka šīs zemes valodu esi tiktāl piemirsis, ka vairāk par «bonjour», «bon soir monsieur» jau sen vairs nezini. Iebraukt Mentonā, pie tam vēl vēlā vakarā, iebraukt franču zemes attālākā stūrī, kur neatrast nevienu cilvēku, ar kuru sarunāties ārpus «monsieur parlez-vous français» valodas, neapstrīdami jāuzskata par lielu pārgalvību.

Un tiešām: kādēļ gan es braucu līdz Mentonai?

Čeļa karte no Rīgas man rādīja gala punktu Nicu.

Bet nē, — vajadzēja man nobraukt vēl lieku stundu, un nu esmu Mentonā ap plkst. 11 vakarā, tas ir ap to laiku, kad ne vairs kam prasīt, ne arī pašam zināt, kur meklēt kādu viesnīcu, kas būtu pieietama arī paplānākai kabatai. Zini nu kā būt!

Tā rēķinot un gudrojot esmu pārgājis pāri kādam tiltam, ārā no Mentonas bagātnieku rajona un turpat kā sauktu ieraugu viesnīciņu, kura patīkami atgādina kaut ko vienkāršāku, līdzīgu Rīgas Pēterpils, vai Komerccviesnīcai. Nedomāju, ka te dzīvo bagātnieki, un tādēļ jau drošāku prātu veru durvis un durvju sargam prasu:

«Une petite chambre pour moi» — mazu istabiņu priekš manis.

Protams, mani laipni uzņem un piedāvā istabu, cik uziet. Bet ja gribot tādu mazāku, tad labprāt došot man numuru tādu un tādu.

Paldies — un manas pāris somiņas jau atrodas kalpotāja rokās. Paiet vēl mirklis, un esmu, beidzot, pēc garā ceļa, laimīgi nonācis patīkamā atpūtas vietā.

Apbrīnojama laipnība un turklāt vēl patīkama apziņa, ka par tevi jau rūpējas. Vai man kā nevajagot? no kurienes braucot? vai ilgi še palikšot? Un visiem šiem jautājumiem spīd cauri patīkamā franču pieklājība. Cik protu — atbildu, un franču cilvēkam lieku noprast, ka esmu pat ļoti apmierināts. Bet blakus visam tam pa galvu jaucas neatvairāmā doma: zini nu cik par šādu viesmīlību rīt nāksies samaksāt. Nemiers un nezināšana ir viens par otru nepatīkamāki, un tādēļ saņēmis drosmi un visas savas vēl no Ventpils reālskolas pārpalikušās valodas zināšanas, prasu runīgajam apkalpotājam, cik šis petite chambre isti maksā? O, par to lai neraizējoties! Tikai sešpadsmit frankus. Nu, tagad domāju, ja manas bažas izrādījušās tik veltīgas, tad turpmāk, pazīstot apstākļus tuvāk, šos 16 frankus samazināšu tik tāl, ka budžeta jautājums sāpīgs vairs nebūs.

Guļu kā nosists, un pamostos tikai tad, kad otrā diena jau labā gabalā. Paskatos logā. Tavu brīnumu! Diena kā vasarā. Ļaudis bez mēteļiem, vieglās drēbēs. Un viss tas vēl decembra mēneša pirmās dienās! Tā tad mums, ziemeļniekiem, neparasti dienvīdi. Tādi dienvīdi, ka skaties vien labi ātri, kur ķert kādu vieglāku uzvalku. Es tak nevarēju no Rīgas izbraukt novembra beigās citādi, kā ģērbies ziemas drēbēs. Tās nu ir liekas. Steidzīgi jo steidzīgi jāmeklē kāda vieta, kur vajadzīgos uzvalkus varētu sadabūt tādās vērtībās, kas atkal būtu pa spēkam vienkāršam mirstīgam. Bet negudrošu ilgi. Parīzes laikrakstos lasīju sludinājumu: Nicā restorāns «Mana atpūta» esot atvērts katrā laikā visiem tiem, kuri iebrauc no bij. Krievijas teritorijas. Acīm redzami, šinī restorānā jau sarunāšos kādā no man labi pazīstamām valodām, un tur pie skaidrības un pareizas informācijas tikt nenāksies grūti.

* * *

Nica — Vidus jūras franču pērle, ko gan tavi mūri savā pastāvēšanas laikā nav pieredzējuši! Ko gan viņi nebūs piedzīvojuši un kādi ļaudis šeit nav savu kāju spēruši! Amerikāņi, angļi, brazīlieši, argentīnieši, krievi, vāci, zviedri, norvēģi, ķīnieši, japāņi, arābi, spāņieši, mazākas tautības — latvieši, igauņi, somi, lietuvieši, poļi, dāņi, paragvajieši, urugvajieši, berberi, marokāņi, — dzeltenie, brūnie, melnie un baltie. Visas tautas, visas rases, liekas, bez izņēmuma, ir krustojušas savus ceļus Nicā. Viņus pievelk siltzemju daba, pievelk ceļotājiem un atpūtas meklētājiem vajadzīgās ērtības, viņiem imponē franču viesmīlīgā uzmanība. Lai minam tikai Nicas lielo karnevālu, lai minam neskaitāmās viesnīcas, pansijas, cafē ar daudzīnātiem franču gardumiem un vīniem. Lai minam elegantos kazino, kādu citur Eiropā nav. Un Monte-Karlo tuvums, kā Jūrmala Rīgai. Vai viss tas, no ziemeļu vējiem pasargātā, saules un siltuma bagātā dabas stūrītī nerada to, kas, kā pasaules magnēts, apbrīnojami un neatlaidīgi pievelk visu un visus, kam vienādi vai citādi dažkārt pagādās iespēja nomest ikdienas putekļiem klāto

dzīves darbdienu, lai vismaz reizi mūžā palūkotu, kāds Isti izskatās šis pasaulē daudzīnātais zemes stūrtis, laba šāviena attālumā no Napoleona dzimtenes — Korsikas salas.

Kā gan lai es neizvēlētos par savu apmešanās vietu Rivjeru, ja man noteikti lemts, ka Francijā jānodzīvo apaļi seši mēneši. Kur šinī Eiropas daļā vēl izdevīgāku kaktu meklēt? Un tā, 1927. gada decembra mēneša pirmās dienās, es stāvu Nicas stacijas laukumā, Parīzes laikrakstu vienā, bet Nicas plānu otrā rokā un meklēju kā man atrast rue Poullan Nr.1. Tur atrodas restorāns «Mon repos» — «Mana Atpūta».

Restorānā nonāku ap plkst. 4 pēcpusdienā. Ēdis vēl neesmu. Izsalkums tā moca, ka pirmais, pēc kā prasu, ir pusdienas. Vēroju gan, ka pa visu telpu grozās viens vienīgs cilvēks, acīmredzot, no restorāna personāla. Apmeklētāju nav neviena. Tiešām, mazliet neparasti. Bet sastaptā persona man laipni paskaidro, ka neparasti gan esot tas, ka es pusdienas gribot ēst vēl pēc plkst. 2 dienā. Viņš paskaidro, ka Francijā pusdienas varot dabūt tikai laikā no plkst. 12—2. Tomēr, ja es būtu tik laipns un nedaudz uzgaidītu, viņš mani pabarošot. Visā drīzumā vajagot atnākt arī viņa kompanjonam, un tad, kopīgiem spēkiem, virtuves kambaros kaut ko sadabūšot

Labi arī tā. Es atsēstos un gaidu. Vēroju: ļoti glīts restorāniņš. Liekas, rīdzinieki savu veikalu nav nostādījuši slikti. Savu sajūsmu izsaku restorāna pirmam kompanjonam. Prasu viņam arī, vai tas taisnība, ka restorāns ir rīdzinieku uzņēmums?

Un kā vēl! Viņš pats esot tīrasinīgs rīdzinieks. Kādreiz Romas pagrabā diriģējis orķestri. Esot vijolnieks. Viņa vārds — Zagožans. Arī otrs kompanjons, pēc vārda Krāmers, labi pazīstams Rīgai. Kopš Latvijas tapšanas tas strādājis Rīgas kriminālpolicijā.

Tiešām, vai šāda pazīšanās šoreiz nenāk kā Dieva sūtīta? Tie taču ir ļaudis, kas vietējos apstākļos iedzīvojušies pilnīgi. Tādi man vajadzīgi. Piepalīdzību iekārtoties Rivjerā, manām materiālām spējām atbilstoši, es atradīšu. Arvien tālā svešumā, vienas zemes ļaudis jūtas draugi no pirmās tikšanās. Tā

arī šoreiz mūsu saruna ir jau iegājusi tādā sirsnīgumā, ka nepamanām otru kompanjonu pat tad, kad viņš pienācis pie mums klāt gluži tuvu. Tikai tad, kad atskan sirsnīgi omulīgais, kā tas izrādās, Rudolfa Krāmera «Bonjour monsieur», mēs ieraugām, ka mums palīgos ieradies restorāna kompanjons ar virtuves atslēgām.

«Vai es nākot no Latvijas?» manāmi lauztā latviešu valodā uzrunā mani ienācējs.

«Taisni no turienes,» varu apmierināt viņa ziņkāri. Un es redzu, ka šis pazema auguma, pašapmierinātu, omulīgu sejas izteiksmi rīdzinieks, būs man atbalsts padomā katrā laikā un vietā, cik tas viņa spēkos stāvēs.

Protams, mani paēdina kā nu varēdami un mācēdami tādā dienas stundā, kad restorāna virtuvē nav ne pavāra, ne pavāra palīga, kad nav ne viesmīļa, pat ne trauku mazgātāja. Esmu paēdis, esmu atradis izpalīdzētājus, un tagad, cik vien ātri iespējams, gribu nokārtot dzīvokļa jautājumu.

Savu nodomu uzticu Krāmeram, kurš, starp citu, izrādās restorāna galvenais īpašnieks.

«Nu,» saka viņš, «tā ir pavisam vienkārša lieta. Varat par to arī nerūpēties.»

Drīzumā ieradīšoties restorānā kāds latvietis, lāga zēns, kurš pats krustojis dažādas Eiropas valstis un ne mazumu dzīvē esot mācījies. Un viņš nebūšot no tiem, kas manas vajadzības un stāvokli nesapratīšot pienācīgi. Lai tikai uzdot viņam, Ibisam, — kā viņi šo lāga zēnu iesaukuši — sameklēt man mēbelētu istabu. Tā iznāksot man vismaz divreiz lētāki par Mentonas viesnīcu.

Labi, ļoti labi. Tāds gids, tāds pavadonis man taisni tagad ir nepieciešams. Tādēļ pakavēšos te, lai Ibisu sastaptu jau šovakar.

Pēc brītiņa arī ierodas sirsnīgi izpalīdzīgais, cik vēroju, Ibiss. Viņš liek priekšā man pāriet no šejienes uz kādu kafejnīcu, kur pie kafijas tases mēs varētu izrunāties par visu īsti un pamatīgi. Tiesām labi! Savā!

Pēc minūtēm desmit esam jau kādā kafijas lokālā, kur, neviena netraucēti, varam aprunāties. Ibiss noklāsta man priekšā tik plašu vietējo apstākļu apgaismošanu, ka jāpieņem,

līdz vēlākam vakaram par Nicu un viņas sabiedrību es zināšu vairāk, nekā sešiem mēnešiem tas būtu vajadzīgs.

Oriģināla persona ir šis mans jaunais paziņa. Tagad, kafejnīcā, aplūkojot viņu tuvāk, es sāku saprast, kādēļ tas pārkristīts tādā neparastā vārdā. Vajaga tikai palūkoties viņa sejā, pavērot viņa pagaro, mazliet uz priekšu saliekto degunu, tievo kaklu, likumā nedaudz uzmesto muguru, pie tievā, pagarā auguma, un būs jāpiekrīt, ka viņš atgādina Isto Ēģiptes putnu ibisu. To, kā rādās, ir konstatējuši rīdzinieki Zagožans un Krāmers jau agrāk. Bet reiz tas tā, kādēļ tad pūlētis izrunāt viņa garo, grūti izrunājamo Isto vārdu, kāds ir manam sarunu biedrim, proti, Aukštuolis. Tā vietā, kā radīts, piestāv ērtais, viegli izsakāmais «Ibiss».

Un tā Gambettas ielas kafejnīcā mēs nospriežam rīt uzmeklēt istabu — tas pats pirmais. Pusdienas salīgšu pie Krāmera. Bet vēl vienu nepieciešamību, proti — franču valodas vingrināšanos — izdarīšu pēc grāmatām, kuras pirkšu turpat Andree Poullan ielas tuvumā pie lielākā krievu grāmatu tirgotāja Bazila Protopopova.

Esmu apmierināts, jūtos labi. Zinu tagad, ka mans sešiem mēnešiem paredzētais budžets būs pietiekoši reāls, lai nerastos stāvoklis, kad netieci vairs tālāk — ne uz priekšu, ne atpakaļ. Svešā zemē, svešā pasaules malā tas ir galvenais, pati pirmā pamatvajadzība, lai, vienkāršā valodā runājot, cilvēks neaizietu bojā.

* * *

Ar istabu esam galā. Tādu man sameklē Ibiss Nicas St. Maurice rajonā. Mana saimniece atļauj manā rīcībā gāzes plīti.

Vairāk man nekā nevajaga. Brokastīs un vakariņās varu vārīt pienu, ēst kas pagadās. Varu ēst lēto Kamemberas sieru, piedevām apelsīnus — cik uziet. Bet pusdienās mans jaunais paziņa, Krāmers, par 7 frankiem man atļauj ēdienus, par kuriem svešie viesi maksā 20 frankus.

Iekārtojies nu esmu un varu dzīvot bez bēdām. Atliek vēl vienīgi tik svarīgā lieta — valodas jautājums. Bet vai

man trūkst brīva laika? Vai sešos gadus, Ventspils Makša Reinkes mājā, maz biju lauzīts franču valodā?

Lasīt es protu. Arī izruna, kas šinī gadījumā sevišķi no svara, man pietiekoši labi pazīstama. Vienīgi vārdi un gramatika. Šīs divas lietas man trūkst un tās jāņem no jauna cauri. Jāatsāk, ko esmu pārtraucis kopš 1914. gada pavasara. Bet arī ne vairāk. Un ja paspēšu visu tiktāl, tad tulkos man nebūs jāaicina ne Ibiss, ne Krāmers, ne Zagožans. Bet kā to vislabāk, ērtāk un ātrāk panākt, to nospriedām kafejnīcā kopā ar Ibisu. Man jāiegādājas attiecīgas grāmatas. Tādēļ šinī virzienā pirmais solis man būtu Bazils Protopopovs uz rue de France. (Latvisku grāmatnīcu, protams, te nav.)

Protopopovu sameklēt nenākas grūti. Bez lieka laika patēriņa esmu vaigu vaigā ar viņu.)

Izsaku viņam savu vēlēšanos, un, protams, te, krievu emigrantu patvērumu zemē, šāda literatūra ir bijusi vajadzīga ne man vien. Manā priekšā parādas vesela kaudze visdažādāku grāmatu. Izmeklēties no tām noderīgākās — desmit minūšu darbs.

Es atlieku viņas nost, lai Ipašnieks tās iesaiņotu. Paņemu jau naudu un maksāju, kas maksājams. Bet nejauši skats atduras uz kādu biezu drukas darbū. Atduras tādēļ, ka tam virsū stāv rakstīts «Marku katalogs». Nekad par šādām lietām neesmu interesējies, bet tagad, tālu no dzimtenes, tālu no visiem punktiem, kam sakars ar dzimteni (Nīcā tanī laikā arī Latvijas pārstāvniecības nebija) man nevilus rodas doma, vai šinī katalogā varētu būt redzamas arī Latvijas markas. Un ja viņas tur būtu, kādas gan tām zīmētas cenas.

Es ilgi nedomāju, bet lūdzu Protopopova kungu atļaut man katalogu pašķirstīt.

«Labprāt — un lūdzu!»

Nodaļu, kas veltīta Latvijai, es tiešām atrodu. Tur atzīmētas visas mūsu pastmarkas. Skatos uz cenām, redzu ka viņas ir dažādas. Vēroju, ka ir pat markas ar samērā augstu vērtību. Mani mazliet tas interesē, jo kādēļ gan pie dažām markām radies šāds izņēmums. Gribu jau griezties pēc paskaidrojuma pie grāmatnīcas Ipašnieka, bet tad mūsu skati

neviļus saduras un es saprotu, ka Protopopova kungam tūlīt ar mani būs kāda runāšana. Un es savu vēlēšanos pat izteikti neesmu sācis, kad Protopopovs man stāda jautājumu: vai es nākot no Latvijas? Acīmredzami, viņš novērojis, ka mana interese ir bijusi saistīta vienīgi pie Latvijas marku nodaļas. Bet kādēļ gan viņam ir radusies interese pārliecināties par manu piederību, to pagaidām nezinu. Bet nav ilgi jāgaida, kad nāk viens pēc otra arī citi jautājumi.

«Vai Rīgā pastāvēt kāds Brieža mūzejs, vai nē?» Es redzu, ka viņš gaida no manis izsmeļošu un nenovilcinātu atbildi, bet pirmā momentā apmulstu un nezinu, ko lai viņam atbildu. Domāju gan šā, gan tā, bet par Brieža mūzeju un par to, kādēļ tādām Brieža mūzejam vajadzētu būt, neko pasacīt nezinu.

Atbildu, ka viņa jautājums man ir nesaprotams.

«Nu,» paskaidro viņš, «jums latviešiem taču bija kāds pulkvedis Briedis?»

«Jā,» atbildu: «šo vīru pazīst katrs latvietis. Viņš bija krietns cīnītājs pretvācu frontē. Viņš savus ieskatus aizstāvēja gan kara līnijās, gan vēlāk Maskavā, pretlielinieciskā frontē. Cīņā par savām idejām viņš krita par upuri vācu sabiedroto — lielinieku teroram. Viņš mira mocekļa nāvē, un latvju tauta viņu uzskata kā lielu cīnītāju pret savu kādreizējo ienaidnieku vācietiem.» Tādā garā īsumā viņam paskaidroju par personību, par kuru nupat viņš ar saviem jautājumiem mani ieinteresēja.

«Nu, redziet,» Protopopovs turpina: «tieši tā arī es biju domājis. Un tieši tādēļ man arvien līdz šim bija pastāvējusi pārliecība, ka latvieši šai personai kādā nebūt veidā būs savu uzmanību veltījuši. Man liekas, ka Rīgā, varbūt, viņa piemiņai būs kas nodibināts, un, nezinu kādēļ, es to biju iedomājies mūzeja veidā.»

Redzu, ka šis cilvēks par plkv. Briedi, par viņa vārdu ir ļoti ieinteresēts. Bet kas un kādēļ, tas viss man vēl nesaprotams. Uzklaušījis viņu, nenociešos un savukārt prasu tam konkrēti:

«Lūdzu pasakiet, kādēļ mūsu Briedis un vispāri šī mūsu latviešu lieta jūs tā aizņēmusi?»

Nu nāk pārsteigums. Tāds pārsteigums, kāds, varbūt, nāk cilvēkam, ja viņam negaidot iekritis rokā vai nu Sarkanā Krusta lielais vinnests, vai cita kāda reta iespējamība.

«Redziet,» uzsāk savu sarunu mans sarunu biedrs Bazils Protopopovs: «es biju plkv. Brieža labs draugs. Maskavā, es savā laikā dzīvoju ar viņu vienā dzīvoklī. Viņa pretlielinieciskās pretvācu gaitās,» viņš turpina, «es dalljos ar viņu ne vienu vien reizi gan priekos, gan bēdās. Es biju klāt kad atnāca lielinieki un paņēma jūsu pulkvedi, lai aizvestu uz turieni, no kurienes viņš vairs neatgriezās.»

Necerēts atradums, necerēta sagādīšanās! Mēs stāvam katrs savā letes pusē, viens otram tieši pretim. Uzlūkojam viens otru, un katram mums šinī brīdī, bez šaubām, galvā zibeņātrumā šaudās nesenā pagātne, kurai aculieciniekos esam bijuši kā viens, tā otrs. Tā tad cīnītāji, kuru gaitas pagājušās nevienādā cīņā un krustojušās vienos ceļos un vienos virzienos. Ja šis Bazils Protopopovs ir bijis Brieža tuvāks līdzstrādnieks, tad arī es neesmu no tiem, kuri Brieža organizācijā būtu stāvējuši pēdējās rindās. Es pastāstu Protopopovam, ka pulkvedi Briedi arī es personīgi pazinu. Ka arī es bieži esmu bijis viņa dzīvoklī un ka kopā ar plkv. Briedi strādāju Savinkova pretlielinieciskā organizācijā.

Pēc šāda atklājuma savkārt nu arī Protopopovs ir pārsteigts.

Mans sarunu biedrs ir jau aizmirsis ir savu veikalu, ir savus pircējus — tos apkalpo tik nevērīgi, it kā viņa intereses prasītu, lai tādi pircēji nemaz nenāktu. Istā vecu cīņas biedru sirsnībā savus stāstus turpinām tālāk. Tad, piepeši, viņš man vaicā, vai es atceroties, kā nokļuva pulkveža Brieža dzīvoklī viņa līdzstrādnieki, kuri to apmeklēja.

Kā gan lai es to būtu piemirsis. Vēl šodien savā atmiņā es saskatu kādas mājas trepes, tad durvis, un pēc tam, kad durvis pavērtas, ķēdi. Nekad, cik man gadījies šo ceļu staigāt, es neesmu atradis aizmāršību, kad durvis nebūtu aizķēdētas. Atceros visu kā šodien. Atceros ļoti spilgti kādu dāmu, kura no atmiņas iziet nevar nekad. Šī dāma — Lianozova kundze. Viņa nevarēja nepalikāt atmiņā, jo viņas augumu iezīmēja

stipra korpulence. Šo dāmu mēs, tuvākie Brieža līdzstrādnieki, zinājām visi. Zinājām, ka dzīvoklis, kurā Briedis bija ierīkojis savu štābu, piederēja viņai. Zinājām, nopratām — uz to norādīja visi apstākļi — ka Ļianozova kundze un plkv. Briedis strādā roku rokā. Uz to norādīja, ja ne cits, tad vismaz procedūra, kura netika piemirsta Brieža līdzstrādniekus ielaižot dzīvoklī. Trepes, durvis un durvju ķēde, bet aiz tās korpulentā kundze... Nevienu, kas nāca citādi kā Brieža atzīta persona, Ļianozova kundze iekšā nelaida. Bet vajadzēja pavērtajās durvīs parādīties Brieža cilvēkam, kad Ļianozova viņu tūlīt pazina. Bez vārdiem, bez vaicājumiem šāda cilvēka priekšā ķēde nožvadzēja, durvis atvērās un Ļianozova kundze apmeklētāju pavadīja uz Brieža pieņemamo istabu. Jā, to mēs visi atceramies.

Tā tad atbildēt Protopopovam uz jautājumu, kā nokļuvām dzīvoklī, nebūt nebija tik grūti. Kā redzējām, procedūra skāra no atmiņas neizgaistošo dāmas tēlu. Visu to pastāstu Protopopovam. Mazliet savādi gan liekas, kādēļ šāda eksaminēšana. Bet tas jau tūliņ arī noskaidrojas.

Protopopovs, izrādās, to vien ir vēlējies dzirdēt, ka es tik labi atceros Ļianozova kundzi.

Kādēļ? Un lūk, tamdēļ, ka Protopopovs man sagatavojis vēl vienu pārsteigumu. Viņš, proti, esot Ļianozova kundzes vīrs. Un, ja vien es būtu tik laipns un apmeklētu viņu viņa mājās, kundzi es sastaptu Nicā kā sava otrā vīra nama māti.

Bet nu par to mūzeju. Vai tiešām Rīgā neesot kaut kā tāda, kurā novieto mantas, kuras piederējušas cildenākiem karavīriem-latviešiem?

Atbildu, ka tāda vieta ir — Latvijas Kara mūzejs. Bet kādēļ šāds jautājums viņam, kā es redzu, ir sirds lieta?

«Nu tādēļ,» viņš atbild, «ka pie manis glabājas plkv. Brieža ordeņi, viņa zelta zobena Jura lenta un vēl kādas citas lietas.»

Saki nu vēl ka pasaulē nav brīnumu! Veiksmes un neveiksmes, pārsteigumi un atgadījumi. Neesmu vēl atjēdzies no visa iepriekšējā, kad man, kā pārkoņa brāziens, nāk pār

galvu atklājums: Nica, plkv. Briedis un Latvijas Kara mūzejs. Vai es to pirmā brīdī visu kā vajadzīgs, aptveru? Tiešām, Isti atjēdzos tikai tad, kad Protopopovs jau stāsta man par saviem piedzīvojumiem. Par visām tām gaitām, kādas nācies iet viņam, lielinieku vajātam, no Maskavas līdz Nicai. Šinī piedzīvojumu virknē viņš pazaudējis visu savu mantu, pazaudējis visu, kas viņam bijis. Bet drauga atmiņu, mūsu pulkveža varonības simbolus, viņš glābis un glabājis savu galvu nežēlodams.

Mums ir daudz ko runāt un atcerēties. Mēs atceramies arī organizācijas atsevišķas personas. Atceramies, starp citiem, arī kādu organizācijas slavenību, kura vārdu pazīst, liekas, katrs latvietis. Īsi sakot, atceramies Savinkova organizācijas aktīvāko locekli — A d a m u E r d m a n i.

Par šo cilvēku nerunāt nemaz nav iedomājams. Šis cilvēks taču bija tik apbrīnojams un tik neizprotami bija viņa ceļi. Viņš bija neatminama mīkla visiem: vieniem pretlieliniecisks cīnītājs — otriem... Jā, par ko gan Erdmans tikai nav ieskatīts. Savās Ipatnējās domās par Adamu Erdmani ir arī Protopopovs.

Bet šodien mums pietiek runāt par pagājību.

Uz redzēšanos līdz nākamai reizei!

Bet nākošā reize izrādās ne tuvāk, ne tālāk kā rītdiena.

* * *

Esmu atkal grāmatnīcā, lai pameklētu vēl grāmatas. Vakarējais paziņa, protams, ir jau sevišķi labvēlīgs un draudzīgs.

Sirsniņš rokas spiedienu un es jau izsaku savu vēlēšanos. Bet tad vēroju savā jaunajā paziņā kaut ko savādu. Viņa vaibstos saskatu tādu kā nemieru, kā uztraukumu. Mazliet noslēpumaini viņš vēro mani, brītiņu klusē, bet tad it kā pusneuzticīgi un klusā balsī vaicā:

«Vai jūs ziniet, kas iebraucis Nicā?»

Kā lai es to zinātu? Vispār Nicā katru dienu iebrauc tik daudz slavenību, ka zināt tās visas ir pilnīgi neiespējami. Tādēļ vientiesīgi atbildu: «nezinu».

Vēl vakar, it kā garāmejot, mēs grāmatnīcā, kā jau teicu, nevarējām neatcerēties kādu Savinkova organizācijas aktīvāko locekli Adamu Erdmani. Bet šodien — Protopopovs man atklāj jaunumu — Nicā vakar esot ieradies neviens cits, kā tas pats daudz zinātais Erdmanis. Vai to es kādreiz būtu gaidījis! Nekad! Neviens mani nepārlicinātu, ka šāda kopsanāksme varētu notikt iepriekš nenoteikta. Un tomēr viss tas ir tikai gadījums, viss — nejaušība. Manis pēc kaut vai fatālisms...

Adams Erdmanis!

Tagad šī personība nostājas manā priekšā ārkārtīgi reljefi.

Adams Erdmanis... kādos gan ūdeņos viņš savā laikā nepeldēja... savās pretlielinieciskās, varbūt arī vēl citās gaitās... ko gan viņš nav pieredzējis un kādus noslēpumus sevī neglabā...

Apbrīnojama izveicība, ar kādu viņš prata žonglēt gan pie latviešiem, gan pie lieliniekiem un anarchistiem, gan pie vāciešiem, gan sabiedroto pārstāvjiem — pacēla viņu tādos pagrīdes augstumos, ka ar viņu rēķinājās ir Trockis, ir Dzeržinskis, ir Savinkovs, ir Briedis. Un rēķinājās kā ar darbinieku, kam uzticēja visatbildīgākos uzdevumus.

Es zinu, ka pagājušais laikmets ar savu noslēpumainību ir tik sugestīvošs un daudzžuburains, ka es neredzu iemesla, kādēļ neizņemt cauri atmiņu kursu kopā ar tādu tā laikmeta spēka vīru, kāds bija Adams Erdmanis. Un ja es zinu ļaudis, kas par viņu ir ļoti ļaunās domās, tad kādēļ man to uzskatīt kā šķērslī? Kādēļ lai es šo vīru neuzmeklētu?

Kādās arī citi nebūtu domās par Erdmani, es viņu meklēju un ar viņu runāju. Es izlietošu laimīgo gadījumu skaidrības vārdā par bijušo.

* * *

Un tiešām man veicas. Pēc divām dienām man ar Erdmani ir jau rezervēts galdiņš Nicās «Municipale» kazīno lielajā cafē zālē. Ar nepacietību gaidu šo «rendez-vous». Un kad nu beidzot pienāk noliktā stunda, man stāda priekšā vēl divus kungus un kādu dāmu. Nepatīkama lieta! Erdmanis,

acīmredzot, nobruņojies «lieciniekiem» un, kas zin, vai tikai es neatrādīšos kādās lamatās? Bet nieki! Kas ar mani lai notiktu? Bez tam man kabatā Latvijas neatkarīgās valsts ārlietu ministrijas pase, kura taču man dod zināmas tiesības uz neaizskaramību. Tādēļ «savā!» Lai notiek! Runāsim manis pēc kaut vai desmit liecinieku klātbūtnē.

Cilvēks esot radījums, kas pierod pie visa, nekas viņu nepārsteidzot. To pieredzu arī pie sevis, kad daudz vienaldzīgāk par agrāko uzņemu nākošo, jauno pārsteigumu. Erdmanis, stādot man priekšā kādu kungu nosauc viņu — «monsieur Kūno».

Nebūtu jau nekas sevišķs, bet man, lūk, nav noslēpums, ka arī šis Kūno strādāja Maskavā Savinkova organizācijā. Ka viņš bija kādas ārvalsts konsulāta darbinieks un ka viņš bija pirmais, kas financēja Erdmani, resp. Savinkova, alias Brieža organizāciju.

Vēl mani iepazīstina ar kādu dāmu. Viņas vārdu nenosauc. Viņa man pilnīgi sveša, tomēr esmu pārliecināts, ka arī viņa, agrāk vai vēlāk ievirknēsies manā interesantā un negaidītā pārsteigumu virknē.

Savādi uztraucošas man gadījušās dienas. Es zinu, ka visu šo personu atmiņās glabājas piedzīvojumi, kurus zinot nenāktos grūti aizpildīt ne vienu vien mūs, latviešus, interesējošu lapas pusi no 1915.—1920. gadiem.

* * *

Tagad es nedzīvoju vairs St. Maurice, bet 15 klm. ārpus Nicas, kādā maziņā pilsētiņā Contes, liela kalnu paugura virsotnē. Kopā ar apkārtni viņā ir tikai kādi 2000 iedzīvotāju. Pilsētiņa pilnīgs pretstats Nicai. Nav trokšņu, nav nemiera — vienkāršs, miermīlīgs provinces klusums, kuru pāršķeļ kāda spēcīgāka skaņa vienīgi tad, kad divu katoļu baznīcu torņu pulksteņi pasludina visai apkārtnē, kā pilno stundu, tā pusstundu. Ir te arī, blakus viena otrai redzamas divas katoļu baznīcas. Katra no viņām kalpo vienam un tam pašam pasaules Kungam. Pēc vieniem un tiem pašiem ceremoniāliem. Starpība tikai tā, ka viena to dara franču

valodā, bet otra itāļu — gluži kā pie mums vācu un latviešu. Divas baznīcas ir neatņemama nepieciešamība katrā tādā franču komūnā, kā Contes. Bet blakus tām, kā neatņemama tradīcija katrā apdzīvotākā vietā, ir laukums baznīcu priekšā. Un kur ir šis pēdējais, tur neiztrūkst arī saiešanas vietu zem jumta — Isti francisku kafejnīcu. Contē tādās ir divas — baznīcas laukuma malā, soļus astoņdesmit no baznīcas durvīm. Zīmīgi, ka, līdzīgi baznīcu nošķirojumam, šķirti arī minētie lokāli. Vienā, itāļu kafejnīcā, sanāk parasti mazliet vienkāršāka iedzīvotāju šķira — itāļi, bet otrā — mazliet aristokrātiska iedzīvotāju šķira — franči.

Kafejnīcā, kura skaitās kā franču sanāksmes vieta, vienā galā kafejnīcas īpašnieks, viņa kundze un divas jau precību gados esošas meitas. Viņi aizņēmuši atsevišķu galdiņu un pusdieno pēc visiem franču pusdienošanas likumiem. Otru galdu ieņēmis vietējais skolotājs kopā ar Contes pastmeisterieni, un omulīgi savā nodabā pārrunā tekošos dzīves jautājumus. Aizmredzot, pārrunā arī to, kāda ir starpība starp viņiem, frančiem, un viņu kaimiņiem, mazliet naidīgiem, mazāk attīstītiem, itāļiem. Pārējie galdi tukši, izņemot vienu, pie kura sēž divi vīri, kurus no pirmā acu uzmetiena nav grūti pazīt kā tādus, kas neiederas šinī sabiedrībā. Vācieši viņi nav, arī angļi nē. Viņi nav ne franči, ne itāļi, nedz spāņieši, vai citas kādas tautības piederīgie, par kuriem Contes franči būtu kādreiz dzirdējuši. Kas viņi tādi, to zināt un izprast nav vietējai gudrībai pa spēkam.

Bet tie esam mēs, divi latvieši: Erdmanis Adams un viņa sarunu biedrs — mana niecīgā persona. Mūsu līdzpusdienotāji kafejnīcā, tīrasinīgie franči, arvien, kad pagadas brīdis, pamet uz mums pa slepenam skatam. Sak, ko tie vīri strīdās, un ko viņi tā mētājas rokām, it kā nupat viens otram liktos matos. Un kas tā par šausmīgu valodu, kādā viņi sarunājas. Redzams, ka no šīs dienas franči taisīs par mums slēdzienu vai nu kā par boļševikiem, vai kā par kaušļiem-meksikāņiem. Un kā gan tas lai citādi būtu?

Mēs sarunājamies ar Erdmani brīžiem krieviski, brīžiem latviski. Erdmanis pēc iespējas lauza krievu valodu. Palīgā

nāk arī žestu valoda, kas piedod sarunai jau zināmu aizrautību, tādu aizrautību, par kuru, no malas vērojot, neviļus rodas iespaids, it kā sarunas vedēji savstarpēji krietni vien cīnītos. Frančiem tā arī liekas. Liekas, bez šaubām vēl arī tādēļ, ka cik es arī necenšos būt pieklāvīgs Erdmanim sarunu vešanai, es nevaru un nevaru viņam pa prātam izrunāt. Mūsu ieskati nesaskan. Mēs nevaram saprasties nekur un nevienā jautājumā. Viņš jūtas it kā lielpolitiķis, kurš pat franču ministru prezidentam nevienu vien reizi devis padomus, viņš noteikti zinot, ka latvieši tālu netikšot. Pret tiem esot visa pasaule kā pret sarkaniem latviešiem, kuri Maskavā uzcēluši tronī boļševikus.

Es savā mazpolitikas izprasmē, turpretim, apgalvoju pretējo.

Un tā no sāka gala, plēšamies viens vairāk par otru. Jābrīnas, ka galu galā neesam vēl saplēsušies pa istam. Jau teicu, ka franči, kā liekas, to gaida. Bet lai jau vēl šoreiz viņi neuztraucas. Mēs, paēduši savas krietnās pusdienas no četriem ēdieniem, piemirstam «vētrainās debates», un cik vien prazdami, laipni, jo laipni pateicamies par viesmīlību.

«Au revoir!»

«Adieu monsieur et mes dames.»

Un mēs ar Erdmani esam jau laukā no atsevišķā kungu gala, vispārējā ļaužu istabā. No pirmās istabas gan sadzirdam tādus kā apspiestus, ironiskus smieklus.

Lai nu frančiem tiek jautrība, man arī nekādu bēdu nav. Patiesību sakot, esmu ar mieru, lai par mums pazobojas kaut vai katru dienu, ja vien es varētu pēc iespējas biežāk viņiem šo prieku sagādāt. Es būšu apmierināts, ja līdzīgas debates ar Adamu Erdmani man gadītos turpmāk.

* * *

Nica. Promenade des Anglais. Negresco viesnīca — lepnākā Nicā. Viņa populāra visiem pasaules bagātniekiem. Uz šejieni viņi sabrauc no visām pasaules valstīm. Viesnīcu apdzīvo sevišķi naudīgi vīri, un ja šo bagātnieku vērtības aprēķinātu frankos, tad tāda summa sniegtos astronomiskos

skaitļos. Es gan nekad sevišķu vērtību šim naudas lielmaņu miteklim nebiju piegriezis, bet tad, kādā pēcpusdienā, uz Promenade des Anglais satieku Erdmani un tieši tur, kur bulvāris pieiet pie Negresco viesnīcas.

Šāda iepriekš nenorunāta sastapšanās man nākusi priekšā ne vienu vien reizi. Mēs tādos gadījumos visbiežāk nokāpjam lejā pie jūras, vietā, kur jūras ūdeņi atsitas uz akmens radzēm, starp jūrmalas bulvāru un jūras līmeņa malu. Šī klusā vieta atrodas tālāk no Nicas centra, virzienā uz Francijas «Hollywoodu» «Kalifornie». Te starp klinšu radzēm, Vidus jūras vilnišu čaloņas apdziedāti, patīkamā, neviena netraucētā, idilliskā noskaņojumā, mēs ļoti labprāt pakavējāties atmiņās gan par šīs zemes bijušā valdnieka Napoleona gaitām, gan par krievisko Maskavu, gan par vecajiem Vidus jūras pirātiem. Te klausos arī Erdmaņa nostāstos, pēc kuriem viņš it kā savā laikā, jaunībā, krustojis pie mūsu kājām gulošo jūru visos iespējamajos virzienos. Un skaista mums liekas Afrikas un Eiropas savienotāja lielā jūra. Bet es tomēr nodomāju: ja franči spētu šinī vietā radīt sev jūras piekrasti tādu, kāda viņa ir pie mums Latvijā, ja uz šejieni viņi varētu pārcelt kaut vai tikai kādus desmit kvadrātkilometrus mūsu Latvijas priežu sila, smilšu kāpas un skaisto, tīro smilšu pludmali, tad nederīgam vajadzētu būt cilvēkam, kas visnopietnākā pārlicībā neteiktu: «Šī Latvijas jūras piekrastes pārceltā platība dos frančiem to, ko viņiem neiegūt ne ar savu izdaudzīnāto karnevālu, ne ar savu skaļo ruletes valsti, nedz ar aicinājumu «Passez l'été à Nice» — «pavadi vasaru Nicā». Latvijas jūrmala man patīk labāk. Pret to iebildumus neceļ arī Erdmanis. Šādos brīžos viņš bieži vien paliek sentimentāls un noskumis, un saka: «Kādēļ man nav ļauts būt savā tēvu zemē.» Jā, šinīs klinšu radzēs mēs ar Erdmani mierīgi, jo mierīgi, par pagājušām lietām tērzējot, esam nosēdējuši ne vienu vien stundu, neliekoties traucēties ne no kā, it kā viss, kas ap mums notiek, attiektos vienīgi uz citiem. Tā tas ir bijis arvien un agrāk.

Bet kas gan tā par steigu, ar kādu nesas Erdmanis šoreiz?

Viņam esot noteiktā laikā, noteiktā stundā jābūt Negresco viesnīcā.

Viņam tur kāda satikšanās, kādas ievērojamas sarunas. Viņam no šā gadījuma daudz kas atkarājoties. Viņš steigšoties uz viesnīcu, bet es lai esot tik laipns un, pastaigājoties pa bulvāri, uzgaidot, kamēr viņš no sava gājiena būšot brīvs. Norunāts — es gaidīšu.

Pēc, apmēram, stundas Erdmani arī sagaidu. Viņš tagad vaļīgāks, labprāt grib padalīties ar mani sava gājiena panākumos. Viņam neesot ko slēpt: gājiena nolūks bijis pierunāt kādu financistu asignēt kādu naudas summu Erdmaņa memuāru izdošanai.

Bet izrādās, ka līdz Erdmaņa nodomiem iet viens «bet», pie kam ļoti liels «bet» un negatīvā nozīmē. Proti, pie kādiem financistiem viņš arī nebūtu griezies, neviens to nav ņēmis nopietni. Izrādās, nodomātais financētājs, uz kuru viņš licis lielas cerības, no viņa atbalstīšanas atteicies.

Kādēļ lielais «bet» pie visiem Erdmaņa nodomiem ir izrādījies liktenīgs, es pieredzu un par to pārliecinājos tālāk.

* * *

«O!», saka man Erdmanis: «jūs nevariet nemaz iedomāties, cik daudz tagad esmu dzīvē mācījies.»

«Vai jūs ziniet,» tas turpina, «ka visus šos pēcrevolūcijas gadus, uz katru soli mani vajā lielinieki?» Un viņš man pastāsta, ka, tā saucamie vajātāji jau vairākas reizes pielavījušies viņa čemodāniem. Erdmanis apgalvo, ka viņu lielinieki gribot nodabūt pie malas par katru cenu.

Tā sarunājoties mēs ejam ar Erdmani no Contes, pa šoseju, virzienā uz Nicu.

Ejam un turpinām.

Erdmanis vēl arvien neatlaidīgi apgalvo, ka viņam Francijā tāda noteikšana, tādas iespējamības un sakari, kādu nav nevienam no tiem latviešiem, kuri uz šejieni brauc no citām malām.

Erdmanis savā pašnovērtējumā aiziet pat tik tālu, ka, lielāka iespaids radīšanai, sāk man pierādīt, ka viņa lielība nav tukša izdoma, bet gan nepārspilēta patiesība.

«Vai, piemēram, ziniet,» viņš, pēc tam, kad iedrošinājos viņam neticēt, nedaudz padomājis saka, «es varu parādīt jums, ka man ir pat tāda vara, ka spēju panākt jūsu apcietināšanu.»

«Vai tiešām?» es viņam atjokoju.

Bet pavērojis, ka Erdmanis, liekas, savu draudu frāzi būs izmetis nopietnības pārņemts, mazliet sirdīgāki viņam saku:

«Kā jūs to izdarīsiet? Nezinu, vai es būtu kaut ko noziedzies.»

«Varbūt,» viņš mazliet iekaisis atbild. «Bet,» turpina viņš, «jums derētu zināt, ka viss atkarājas no tā, kā lietu nostāda.»

«Sāku Jūs saprast,» metos viņam starpā. Man ienāk prātā, ka Erdmanis mani, laikam, pielīdzina visiem tiem latviešiem, kuri dzīvo te nelegāli, bez dokumentiem, un kurus katrā laikā, katrs policists var patramdīt, kā vien viņam tīkas. Tādēļ viņam atbildu:

«Bet, Erdmaņa kungs, vai jūs neziniet, ka mani dokumenti man kārtībā, un tādēļ Francijas teritorijā esmu suverēnās Latvijas pilntiesīgās sūtniecības likumīgā aizbildniecībā?»

«Zinu,» viņš neapjucis, manāmi neiecietīgi atmet.

Bet es, nelaižot viņu vairs tālāk pie vārda, turpinu risināt savu neaizskaramību.

«Bet vai tad jūs neziniet arī, ka katru nepamatotu apvainojumu man nenāksies grūti apgāzt, un caur to drīzāk ciest dabūsiet jūs, nekā es.»

Izrādās, ka arī uz to Erdmanis ir sagatavojies. Arī viņš turpina savu «uzbrukšanas» līniju, tāpat kā es savu «aizstāvēšanos». Viņam nav nekas pretim man prasīt, vai es pielaižot varbūtību, ka man par vēl neredzamu, ne arī citādi aiz mākoņiem esošu noziegumu attaisnoties nebūšot iespējams.

Ko šim zellim lai atbildu? Ko lai ar viņu vēl runāju? Es nezinu neko citu, kā vienīgi noprasīt viņam: kā man to saprast? Izsaku to jau ar mažu neiecietības pieskaņu, mazliet skarbi un izaicinoši.

Liekas tomēr, ka mans vieglais asums, ar kādu viņam uzstādīju pēdējo jautājumu, ir Erdmanim līcis nākt klajā un apmierināt manu ziņkāri bez lielākas stostīšanās.

Galvu plecos mazliet ierāvis, nedaudz uz priekšu sakņupis un lielākā uzmanībā un neuzticībā vērojot tuvāko apkārtni, viņš monotoni, it kā lasot kādu drukas gabaliņu, kura teksts viņam nenāk priekšā pirmo reizi, man atklāj savu domu. To, par kuru viņš teica «viss atkarājas no tā, kā lietu nostāda».

Viņš runā:

«Variet jūs saprast dažādi. Nemsim, piemēram, kādu iespējamību. Tepat apakšā, Nicas tuvumā, dzīvo Savinkova bijušais adjutants (? I. R.). Var taču gadīties, ka viņam zināmas visas manas lietas no Maskavas laikiem. Kādēļ viņš gan nevarētu zināt arī manas naudas lietas? Bet ja nu šis cilvēks nāk un apliecina, ka jūs esiet saņēmis no manis organizācijas naudu un līdz pat šai dienai neesiet to atdevis, esat tā tad naudu piesavinājies? Ko jūs teiksiet tad?» Erdmanis nobeidz un līdz ar to nu jau paceļ galvu mazliet augstāk un gaida un vēro, kāds tam būs radies efekts.

«Tādā gadījumā,» es viņam atbildu, «jūsu adjutants būs melis un viltus liecinieks.»

«Bet,» turpina Erdmanis, «ir man vēl viens cilvēks, kas liecinās tāpat.»

«Vai ziniet, Erdmaņa kungs,» es vairs nenociešos, bet sadusmots visā nopietnībā pa pusei brīdinoši, pa pusei pietiekoši uzstājīgi prasu: «dariat to vēl šo pašu dienu. Tūliņ mūs panāks autobuss (mēs atrodamies pašlaik pusceļā starp Contes un cementfabriku), bet tad — lūdzu — brauksim uz prefektūru.»

Vai nu es Erdmani nepazīstu? Vecā, spilgti raibā pagātne ir izveidojusi viņa ideoloģiju par iebiedēšanas sistēmu. Es viņu saprotu. Līdzīgus trikus pieredzu pie viņa ne pirmo reizi. To, liekas, apsver arī pats Erdmanis. Kā citādi lai saprotu viņa pēkšņo pārsviešanos citā virzienā?

Vēl autobusu neredzam, bet Erdmaņa bravūra jau izkūpējusi līdzīgi tuvējās cementfabrikas akmeņu putekļiem.

Viņš ātri piemirst «adjutantu», nerunā vairs par «vēl vienu», kurš varētu «liecināt», bet atmetis visam notikušam ar roku, draudzīgi un ar patīkamu uzmanību pieķeras jaunam tematam. Proti, kāds spānietis šinīs dienās savā auto braukšot uz Parīzi, tieši pāri Alpiem pa šoseju, pa Francijas apvidiem,

kas skaistāki un ceļiniekiem interesantāki par komūnām un pilsētām gar dzelzceļu līnijām. Erdmanis apgalvo, ka viņam esot izdevība šo ārzemnieku pavadīt, un ja arī es domāju to no šejienes aizceļot, viņš varot paņemt līdzi arī mani.

Tiesām, vai šāda pārmaiņa nebūtu pietiekoši vērtīga? Es varu būt tikai apmierināts. Plēsties ar Erdmani nav manos nolūkos. Viņš man vajadzīgs. Mani intriģē pagājušie laiki, pagājušie momenti, kuros ņēmis daļību arī Erdmanis kā zināmu notikumu aculiecinieks un aktīvs līdzdalībnieks. Bez liekām pārdomām es tādēļ saku savu «jā». Un tā, šodien, 4. jūnijā 1928. gadā mēs vienojamies braukt no Nicas uz Parīzi kopīgi.

Bet pēc dienām divām pasta kurjērs pārsteidz mani ar nelielu vēstulīti.

«Mr. Reinberg, chez Maissa

Contes (A. M.)

Dodos uz Parīzi rīt. Esiet gatavi. Auto atkrīt — braucam ar Monte-Carlo ekspresi. Satiksīties stacijā.

Nicā, 6. jūnijā, 1928. g.»

A. Erdmanis.

• • •

Jau rīt uz Parīzi! Tik pēkšņi?

Mani nedaudz uztrauc pēkšņā steiga. Taisnība, šo ziņu gaidīju ar lielu nepacietību, bet taisnība arī, ka viņai, cik noprotu, vajadzēja nākt ap 10. jūniju. Nedaudz pārsteidz vēl auto brauciena atlikšana. Cerēju taču vēl arī uz 200 frankiem, kurus, dzelzceļa biļetei atkrītot, spētu ietaupīt. Erdmaņa plānos (un tie viņam allaž ir bijuši grūti izprotami), liekas, radušies «jaunami». Ko darīt? Braukt? Nebraukt? Vai paspēšu līdz rītam sagatavoties? Tomēr — kā lai palieku atpakaļ?

Pienāk 7. jūnijs. Manas ceļa somas kārtībā. Vēl mirklis un noliktā laikā, Nicas stacijā, sniedz roku man Adams Erdmanis un omulīgā garstāvoklī atstāsta, ka ar automobili nekas neesot iznācis. Esot sabojāts.

Tā viņš steidzīgi paskaidro, bet tad kaut ko atceras. Atceras, ka viņam līdzī atnākusi kāda dāma, liekas, man vēl nepazīstama. Tādēļ viņš sāko pārtrauc un stāda mani priekšā.

«Reinbergs,» viņš nosauc manu vārdu.

«Ļoti patīkami,» atbildu, bet pavērojais dāmu uzmanīgāk, atceros, ka ar viņu mani iepazīstināja jau agrāk Nicas «Municipale» kazino lielajā kafijas zālē. Erdmanis toreiz, tāpat kā tagad, dāmas vārdu nenosauca. Tā tad atkal Ipatnēja, Erdmanim piemītoša, noslēpumainība. Tiešām, dāma ir tā pati. Un ja es neesmu bijis pietiekoši uzmanīgs, ja tūliņ viņu nepazinu, tad vienīgi tādēļ, ka pirmo reizi tā bija kazino iekārtai atbilstošā pēcpusdienas apģērbā, kamēr tagad viņas sievišķīgo augumu sedz parastais ielas tērps.

Nekad par šo dāmu Erdmanis nav ieminējies ne pušplēsta vārda. Kādēļ viņa tā slēpjama? Vai vienīgi tādēļ, ka tās uzvārds nav Erdmanis, bet Sazonova? Jeb tādēļ, ka viņai būs lemts 1934.—35. g. g. figūrēt Latvijā, kā prasītājai populārā briljantu lietā? Erdmanis! Sazonova!.. Ko sedz šī draudzība? Vai «Maskavas laikmeta» atcerei mans Parīzes ceļojums dos ko vērtīgāku, vai nē?

* * *

Ceļā mēs esam vagonā divatā ar Erdmani. Vilciens patukšs, kupejā bez mums nav vairāk neviena. Vienmuļīgi, pa retam kādu vārdu izmetot, mēs esam noripojuši pa dzelzceļa sliedēm jau līdz Marselīai.

Esmu redzējis ļoti daudzas Eiropas jūru galvenās pilsētas, bet Vidus jūras izcilākā ostas pilsēta man pilnīgi sveša. Neesmu tur bijis. Zinu vienīgi, ka viņa, starp citu, slavēna ar to, ka no šejienes aizved uz Afriku ārzemnieku leģioniem arvien jaunus papildinājumus — ārzemnieku leģionārus. Mūsu Monte-Carlo—Parīzes vilciens piestāj Marselā dienā. Apprasoties kādam dzelzceļniekam uzzinu, ka savas desmit minūtes mēs te stāvēsim noteikti. Tādēļ nodomāju izkāpt, aiziet līdz stacijai un nopirkt atmiņai kādas skatu kartes, lai Marselju paskatītu kaut vai vienīgi bildēs. Ar šādu nolūku vagonu atstāju un tuvākā kioskā kartes iegādājos. Visu to

daru lielā steigā, bet tomēr tik tikko paspēju ielēkt savā Pullmaņa vāgī, kad arī vilciens aiziet. Viņš nesas pretim savam gala mērķim Dižonai — Lionai — Parīzei. Bez maz paliku atpakaļ — liekas, dzelzceļnieks ir mani nedaudz piemānījis. Esmu tomēr atkal savā vietā un Erdmaņa sabiedrībā. Es saku, Erdmaņa sabiedrībā, bet man vēl jāpiemin, ka mūsu kupejā Marseļas stacijā ir ieņēmis vietu kāds trešais pasažieris. Var noprast, ka viņš ir kāds īsts franču «bourgeois» — brangās miesās, vidēja auguma, paprāvām ūsām. Tieši tāds, kādam pēc manām domām vajadzētu izskatīties kāda auglīgāka Francijas apgabala lielāka zemes gabala īpašniekam.

Bet kāda man daļa gar šo trešo kupejas iemītnieku? Es viņam nepiegrīžu nekādu vērību. Palieku savā nodabā.

Ne tā domā Erdmanis.

Es nepaspēju pat attapties, kad viņš nevienu vārdu neteicis, nekādas sarunas neuzsācis, izrauj no sava uzvalka ārējās kabatas kādu paprāvāku vīstokli, attīn to un noliek priekšā mūsu francūzim.

«Kungs, izlasiet to!» viņš nosaka un, neviena vārda tālāk neteicis, atgriežas no francūža un paliek savā vietā sēdēt kā sēdējis. Vairāk ne vārda, neviena žesta.

Šāda uzvešanās liekas neparasta.

Es skatos un domāju: ņems francūzis tavu vīstokli, un atgrūdis atpakaļ tā, ka no kupejas iziesi vai nu tu, Erdmani, jeb viņš. Tomēr tā nenotiek.

Franzūcis blisina savus tumšos, zem biežajām uzacīm paslēptos, redzokļus, bet, ne vārda pretim nerunājis, visā nopietnībā ņemas ar lasīšanu. Viņš lasa, groza galvu līdz rindām no kreisās uz labo, no labās uz kreiso pusi. Lasa jau minūtes piecas, bet pa visu šo laiku neko īpaši savādāku pie viņa neredzu, kā vienīgi to pašu acu blisināšanu un, varbūt, vēl piedevām kādu skatu uz Erdmaņa pusi. Tā puslīdz neuzkrītoši francūzis cenšas iztapt Erdmaņa dotai direktīvai: «Kungs, izlasiet to!»

Bet tad, vērojot tālāk, redzu, ka francūža pārsteigums nemazinājas. Ar katru jaunu rindu tas vēl palielinājas.

Francūzim vairs nepietiek ar skatu mešanū, viņš savā vietā solā, jau sāk grozīties, stumdīt kājas un uz Erdmaņa pusi taisa galvas metienus vienu pēc otra. Viņš, var redzēt, ir nonācis lielākā nesaprašanā. Ne mazākā esmu arī es. Man nav nekādas jēgas, kas ar francūzi, burtnīcu lasot, noticis. Kaut kam tur vajaga būt, to zinu labi. Bet kas un kādēļ? — to uzminēt grūti.

Francūzis ir nesaprašanā. Viņš, liekas, vēro Erdmani un domā, kā visu to uzņemt. Viņš nezina, vai pie gadījuma domāt par Erdmani kā par nenormālu «Vājprātīgā Piezīmju» autoru, vai kā par kādu tiešām sevišķi izcilu personību. Liekas, francūzis domā tā.

Bet Erdmanis pašķirsta burtnīcas lapas un tad, pielicis rādītāja pirkstu pie kādas jaunas nodaļas, dod francūzim jaunu direktīvu: «Kungs, lasiet to. Tā ir mana biogrāfija.»

Protams, paklausīgais ceļa biedrs skatās tālāk uz jaunām rindām un vada galvu atkal no kreisās uz labo, no labās uz kreiso pusi.

Es tagad saprotu bez lasīšanas, ka francūzis nupat izšķirsies par to, ka Erdmanis tiešām ir ļoti liela un savā «varenībā» spēcīga persona. Reiz Erdmanis jau norāda uz tekstu, kurš veltīts viņa biogrāfijai, tad nevajaga būt pareģim, lai pateiktu, ka mazas lietišas Erdmanis tur ielicis nebūs.

Tiešām. Francūzis paliek, kā latvieši saka, maziņš un melns. Viņš neizsakāmi laimīgs, pieceļas un stādās priekšā. Tagad Erdmanis jau zina, ka nu pienācis laiks viņam runāt kaut ko tādu, par ko francūzis vēl nav paspējis lasīt un kas īsākā laikā arī nemaz nav veicams. Nu nāk paskaidrojumi, ka viņš esot lielākais un ievērojamākais cilvēks, kurš cīnoties pret komunistiem, ka viņš labi tos pazīstot, un ka tie kādreiz, droši vien, nāksot arī uz Parīzi un Londonu un te apšaušot ļaudis — franču un angļu turīgākos pilsoņus — vēl vairāk nekā Krievijā.

«Arī jums tad viņi ielaidīs lodi pakausī,» nobeidz savu paskaidrojumu Erdmanis.

Bet tad arī francūzis sāk savu.

Viņam piederot Francijā muiža. Esot daudz strādnieku. Cilvēki, kas cilvēki, bet kopš laba laika viņš vērojot, ka kādreiz

cītīgie darba ļaudis ar katru dienu paliekot tādi kā boļševiki. Nevienu neklausot un strādāt arī vairs negribot. Par šo jautājumu viņš esot domājis daudz. Viņam padomā esot kāds projekts kā šos lielinieciskos elementus dabūt atkal atpakaļ pie saprāta. Un tagad, kur viņš iepazīnies ar Erdmani, tam neesot vairs noslēpums, ka šitāds gadījums esot viņam sūtīts no paša Dieva. Viņš, Erdmanis, taču vislabāk zināšot, kā cīnīties ar muižas strādniekiem-komūnistiem.

Protams, Erdmanim tas glaimo. Ar lielāko prieku viņš jaunajam «cīnītājam» palīdzēšot ar saviem «vērtīgiem» padomiem.

Abi paziņas — Adams Erdmanis un muižas īpašnieks francūzis — norunā, ka Erdmanis pie pirmās izdevības savu jaunatrasto domu biedri apciemos viņa muižā un ierīkos tur jaunu cīņas sektoru «pretkomūnistu frontē».

Man atliek tikai nobrīnīties, cik ātri un veikli Erdmanim, bez starpgadījumiem, padodas šī draudzība. Mīļi jo mīļi jaunie sarunu biedri turpina savas debates un čalošanu.

Liekas, viņi paliks nešķirami, jo kur lai rastos kāds iemesls, kas tik labu savstarpēju saprašanos spētu sabojāt, vai izjaukt.

Bet pasaules netaisnība ir pastāvējusi mūžam, un vai mazums to ir izbaudījis arī Adams Erdmanis? Pēc viņa izteicieniem pasaules netaisnība viņu piemeklējot uz katra soļa. Lūk, arī šoreiz, un tieši tanī momentā, kad Erdmaņa un francūža savstarpējā sirsnība sasniegusi kulmināciju, nāk nelaime. Nāk kā jau vienmēr negaidīta, nāk, kā arvien, Erdmanim par sliktu. Jā, kas gan varētu iedomāties, ka viens vienīgs vārdiņš, neuzmanīgi izteikts, var samaitāt divu sadraudzējušos cilvēku labās un patīkamās attiecības.

Franzūcim brauciena gala mērķis Dižona. Vēl paprāvs gabaliņš līdz tai. Vēl peticiekoši daudz laika, lai viņš ar Erdmani turpinātu savu tērzēšanu. Bet tad, kur gadījies, kur nē, līdzīgi tam, kā kādreiz pārskrien pāri ceļam melns kaķis, Erdmaņa sirsnības apliecinājumā tiek pielaista tāda neuzmanība, kāda Francijā var notikt tikai ļoti reti. Neuzmanība, kuru nepiedos neviens francūzis. Savā sirsnības apliecinājumā, gribēdams francūzim izpatikt, pat mazliet paglaimot, Erdmanis saka:

«Nu redzat, kā labi iznāca! Sākumā,» viņš turpina, «es domāju, ka jūs esat kāds Ists vācietis, bet nu ir labi. Es tagad zinu — jūs esat Ists francūzis.»

Ja latviešiem ir izteiciens, «kā uguns pakulās», tad uz francūzi vislabāk attiecināt tieši šo parunu. Izdzirdis, ka Erdmanis bijis tik nepraša, ka viņu, no tēvu tēviem cienījamu, Istu franču tautības cilvēku, noturējis par vācieti, kā dzelts, kā aizdedzināts francūzis atraujas no Erdmaņa un, ievilcies kupejas kaktā, tik saniknoti un piedošanas neapsološi uzlūko savu dārgo paziņu, it kā nekad un nekur viņu starpā nebūtu bijis nekas cits, kā vienīgi naidis.

«Jūs varējāt mani noturēt par vācieti?» mēģina runāt francūzis. Taču nav grūti saredzēt, ka pēc tāda apvainojuma viņam ar Erdmani nav vairs iespējams samierināties ne zem kādiem apstākļiem. Ievilcies sevī un savā kupejas kaktā, francūzis ar Erdmani vairs runāt negrib. Viņš jūtas ļoti šlikti. Ne mazāk neveiklā stāvoklī atrodas arī Erdmanis. Ko vien viņš nebūtu devis, lai šo neuzmanīgo izteicienu atņemtu atpakaļ! Bet velti — francūzis ir aizskarts vissāpīgākā vietā, kā vien var aizskart franču tautības cilvēku, nosaucot to par vācieti. Īstu Francijas pilsoni vairāk apvainot nevar.

Paiet viena stacija, otra. Paiet vēl dažas citas un mūsu ekspressis piestāj Dižonā.

Atstājot vagonu, francūzis no mums gan atsveicinājas, bet kas attiecas uz draudzību, tad Erdmanim tāda jāmeklē citur un no jauna.

Mēs paliekam atkal divatā.

«Bet, Erdmaņa kungs,» es prasu, «kas tā par burtnīcu, ko tik veikli jūs pagrūdāt zem deguna viņam?»

«Vai tad jūs neziniat,» izbrīnā iesaucas viņš, «tie taču mani memuāri rokrakstā.»

Un nu man atāust gaisma, ka šādu vīstokli es Erdmanim redzēju jau tad, kad viņš gāja uz Negresco viesnīcu meklēt financētāju. Tad nepiegriezu tam vērības. Šāds vīstoklis man bija bezvērtīgs. Bet tagad, turpretim, man liekas, šo biezo burtnīcu tādā novārtā atstāt nebūs pareizi. Viņai priekš manis, varbūt, ir liela vērtība, un manā visādu atgadījumu

virknē no izcilākām epizodēm un ieguvumiem būs jāskaita taisni šī burtnīca. Bet kā man pie viņas tikt?

Es prasu Erdmanim atļaut man ieskatīties burtnīcā. Protams, ar lielāko prieku viņš ļauj to.

Es lasu, cik protu franču valodā, kādā burtnīca sarakstīta, bet ar katru jaunu rindu, pie kuras izprašanas pietieku, redzu un jūtu, ka Erdmaņa burtnīca ir tiešām kaut kas neparasts. Manuskripts, kas manuskripts, bet šinī gadījumā gan nepiedzīvots notikumu un gaitu, jēdzienu un spriedumu mistrojums, kādu pasaulē var radīt vienīgi tāds nevienam neizprotams vīrs, kāds ir Adams Erdmanis. Sīkiem burtiem viņš sakricelējis savas simts lapas puses, pie kam tik grūti saprotamos teikumos, ka es prasu sev: kā gan tiks ar šo Erdmaņa atmiņu balastu galā. Apstākļu nezinātājam šī burtnīca būs nevajadzīga un nederīga. Viņam būs neiespējami saprast to, ko rakstījis šis savādnieks. Es tomēr gribu cerēt, ka Erdmaņa un dažu citu gaitu risināšanai no vēsturiskā Maskavas laika šai burtnīcā atradīšu ļoti daudz. Man viņa vajadzīga. Maskavas laikmeta āpgaismošanas darbam viņa var noderēt. Tādēļ turpmākā runā jau izsaku Erdmanim vēlēšanos iegūt burtnīcu savā lietošanā, savā īpašumā.

Viņš mani paklause un Dižonā manuskripts pāriet manās rokās. Man vēl piebilst, ka memuāri sarakstīti arī angļu un krievu valodās.

Kas īsti tur atklāsies, redzēšu vēlāk. Redzēšu, domājams, jau tuvākā nākotnē Parīzē. Šimbrīžam es uzmetu skatu burtnīcas pirmai lapas pusei un... man nav vairs vārdu.

Erdmanis uzsāk:

«... Šī mana grāmata lai būtu pirmais akmens pret jūsu ārpātu... Dodu vēl lieku reizi latviešu parlamentam un sabiedrībai iespēju 20 dienu laikā apdomāt un tikt galā ar šo mežonīgo pasākumu.

Ja tomēr tas netiktu izdarīts, tad ziniet, ka esmu spēris visus soļus, lai to stādītu priekšā atklātai visas pasaules sabiedriskai tiesai. Lai tur tad spriež, kam taisnība: vai jums, kuru brāļi nostiprināja lielniecisko jūgu Krievijā, vai arī man — viņu ienaidniekam, kas cīņā pret tiem izgājis cauri visai ellei.

Vairāk provocēti sevi es neatļaušu, bet novedīšu latviešu godu līdz tam stāvoklim, kad jūsu diplomātu kungi, pie galda ārzemēs sēžot, jutīsies kā tādi, kam vieta drīzāk zem galda, un latvietim roku pasniegt nevēlēšies it neviens.

Lūdzu atbildēt. Uz atbildi es gaidīšu 20 dienas.

A. Erdmans. Grosse Unterführung 3. Zopot. Dancigā.»
Šausmas!

Es Erdmaņa burtnīcu lasu tālāk un...

... un saprotu tagad arī viņa neveiksmes Negresko viesnīcā. Tāpat saprotu, kādēļ burtnīca lika francūžim gan acis blisināt, gan nemierā pa kupejas kaktu valstīties. Kā svešinieks lai saprot, piemēram, šādu Erdmaņa autobiogrāfijas daļu: «Visur viņš bija padomdevējs augstiem komisāriem. Tāpat viņš bija draugs un sarunu biedrs Leņinam un Dzeržinskim. Gandrīz visa Viskrievijas čeka slepeni atradās viņa rokās... Autors ņēma dalību visslepenākās lielinieku apspriedēs, kurās iezīmējās visas pasaules sagraušanas plāni un sarkanās armijas organizēšana šo plānu realizēšanai...»

Bet-Dievs ar Erdmani un ar franču «financētājiem»!

Lai tomēr pateicība Nicas rīdziniekiem, lai pateicība Ibisam, Protopopovam un visiem sagādājumiem no Mentonas līdz Nicai, no Nicas līdz Dižonai! Pateicība arī Parīzei, kur franču valodā rakstīto eksemplāru man izdodas izmainīt pret tādu pašu eksemplāru krievu valodā. Man tas liekas saprotamāks un arī vieglāk salasāms. Lai Erdmaņa burtnīca aizpilda man kaut pāris starpas zināmu notikumu risināšanas procedūrā. Arī tad būs labi.

Un tiešām — Erdmaņa burtnīca dod Maskavas laikmeta apgaismošanai daudzus norādījumus, kas apstākļu pilnīgākam apskatam piešķir to īstenības spilgtumu, kāds šinī gadījumā ir vienīgi un visvairāk vajadzīgs.

2. Maskavas latvieši.

«... Nenāk viņš arī bez sava uzkožamā... «Nu tad, Ivan Martinovič,» Severjaņins, pacēlis glāzi, uzrunā pašu redaktoru: «Iedzersim uz latviešu veselību!...»

Jānis Bankavs, «Ventspils Apskata» redaktors, atstāj Ventspili tad, kad lielākā daļa ventiņu to paspējuši jau izdarīt. Viņš aizbrauc ar vienu no vispēdējiem vilcieniem.

Ir jau nopostīta Ventspils apkārtnē, nodedzināti labības lauki, aizdzīti lopi. Saspridzinātas lielās, starptautiski pazīstamās, Ventspils ostas labierīcības — milzīgais labības elevators, Ventas upes krasta uzbūves, kuģu piestātnes u.t.t. Saspridzināts muitas spēcīgais ceļamais krāns. Sadedzināti pa visiem Ventspils kokzāģētavu laukumiem izkrautie standarti tūkstoši. Viss nopostīts, lai ienaidniekam, vācietim, neatstātu neko tādu, kas viņa spēkus stiprinātu. Ventiņi aizbrauc — viņus aizved uz Maskavu, uz pilsētu — gala punktu Maskavas—Krustpils—Ventspils dzelzceļa līnijai.

Redaktoram ir pa ceļam ar savas pilsētas tautiešiem. Bez tam Maskavu viņš pazīst jau kopš laikmeta ar 1905. gadu, kad viņš tur nodzīvojis trīs gadus. Tā tad pienākot laikam, kad kara brāziens sviež cilvēkus projām svešumā, viņam ir pietiekoši daudz iemeslu, lai, atstājot katru lieku meklēšanu, izšķirtos vienīgi par Maskavu. Viņš tur ierodas 1915. g. vasarā, īsi pirms Ventspils krišanas vācu rokās.

Būdams sirsnīgs avīžnieks, viņš ar pirmiem Maskavā spertiem soļiem vāc vienkop darbiniekus, kādi viņam vajadzīgi latviešu sabiedriskās lietas celšanai.

Viņš uzņem sakarus ar Maskavas vietējās ev. lut. draudzes ķesteri Krišjāni Kalniņu, Maskavas pilsētas vecāko inženieri prof. Bimani, Latviešu bēgļu komitejas priekšsēdētāju virsskolotāju Pēteri Zālīti, vēsturnieku Krodznieku, literātu Velmi, Latviešu biedrības priekšnieku Tumševicu, vēlāk ar Ad. Klīvi un Augustu Briedi.

Liek šiem Maskavas latviešu augstākās sabiedrības pārstāvjiem priekšā organizēt Maskavā latviešu laikraksta izdošanu.

Bankavs informē viņus par saviem plāniem, par laikraksta mērķiem, par nacionālās domas paušanu Krievijas malās izkaisīto latviešu bēgļu un kolonistu starpā. Stāsta par to, ka laikrakstam jābūt izkaisīto latviešu apvienotājam, viņu vajadzību atvieglotājam u.t.t.

Uz to nākošam redaktoram atbild:

«Jau sen par to mēs esam domājuši, bet nebija neviena, kas zinātu, kā to lai izdara.»

Tāds vīrs kā Bankavs tagad viņiem esot kā radīts. Viņi laikrakstu atbalstīšot. Lai tikai ķeroties pie lietas kā pienākas.

Daudz nedomājot tiek pieprasīta koncesija izdot Maskavā latviešu laikrakstu. Lūgumu iesniedz pilsētas priekšniekam. Šo latviešu vēlēšanos atbalsta Maskavas pilsētas domnieks Ščepkins. Tas Bankavam vecs paziņa jau no agrākiem gadiem.

Saņēmis tādu lūgumu, pilsētas priekšnieks — diezgan korekts kungs, — ir tomēr izbrīnā, kā lai tādu atļauju izsniegtu. Viņš par latviešiem esot gan kaut ko dzirdējis. Viņš tagad redzot latvieti vaigu vaigā. Atļauju viņš būtu ar mieru dot, bet neesot viņam neviena cenzora, kas svešā valodā pratīšot lasīt. Kara laikā necenzēt laikrakstu nevarot.

Protams, šāds iemesls ir pietiekoši dibināts.

Bet tad Bankavam iešaujas prātā laimīga doma. Viņš ieteic pilsētas priekšniekam laikraksta cenzēšanu uzdot Maskavas Aleksandra karaskolas lektoram Edgaram Krieviņam.

Šāds variants pilsētas priekšniekam patīk. Un lieta ar atļauju nokārtojas viegli.

Krieviņu ieceļ par kara lietu cenzoru nākošam jaunam latviešu Maskavas laikrakstam «Dzimtenes Atbalss».

Vēlāk rodas kāda sagādīšanās un par cenzoru vēl ieceļ Ati Ķeniņu. Viņam uzdod cenzēt politiskos rakstus.

Atis Ķeniņš ar cenzēšanu raujas «stingri» — viņš strīpo daudz, bet... izrādās, ka labākās vietas atstātas un strīpoti vienīgi nieki. Tas tādej, Ķeniņš paskaidro, lai rādītu, ka vispār kaut ko strīpo. Par latviešu nacionāliem centieniem atļauj rakstīt diezgan brīvi un plaši.

Interesants ir «Dzimtenes Atbals» radīšanas tehniskais pirmsākums.

Sarakstīt laikrakstu nenākas grūti. Bet kad to jāiespiež, tad izrādās, ka Maskavā nav ne vajadzīgo burtu, ne arī burtliču.

Manuskriptiem kabatās redaktors klaiņā pa latviešu bēgļiem, kamēr beidzot sastop Ventspils spiestuves «Fenikss» īpašnieku Zvanu.

Zvans tagad tiešām kā aicināts. Viņš paskaidro, ka Maskavā atrodas pat viņa spiestuve. Tā evakuēta no Ventspils un spiestuves mašīnas guļot Kremli.

Abi ar Bankavu tie iesāk «klapatāt» pie iestādēm, līdz sadabū vajadzīgo atļauju spiestuves iekārtu no Kremļa aizvākt un iekārtot «Feniksu» Maskavā.

Kremlī savests mašīnu ļoti daudz. Grūti savējās sameklēt. Tādēļ gadas tāds joks, ka burtus gan dabū rokā, bet mašīnas nav atrodamas. Pagaidām labi arī tā.

Zvans uziet telpas Mazā Sucharevas šķērsielā Nr. 2, un sāk avīzi salikt.

Zvanam līdz atbraukuši no Ventspils burtliči Fricis Tīss, Lakstīgalas un Bindera jaunkundzes. Vēl sameklē Baula jaunkundzi. Ar to nu burtu salikšanas jautājums kārtībā. Tikai iespiest «Fēniksā» to vēl nevar.

Atkal, par laimi, Bankavam pazīstams no literātu aprindām spiestuves īpašnieks Pļeščejevs. Tas labprāt savam paziņam ir ar mieru izpalīdzēt, un atļauj «Dzimtenes Atbals» iespiešanai savas mašīnas.

Tā pirmā sākumā «Dzimtenes Atbalsi» saliek Mazā Sucharevas šķērsielā, bet iespiešanai pārved uz Lielo Miesnieku ielu. Un tikai tad, kad beidzot izdodas Kremli uziet «Fēniksa» mašīnas, laikraksta iespiešana kļūst normāla.

Laikraksta redakcijā, bez Bankava, strādā starp citiem arī vēlākie komunisti — Kārlis Grasis un Linards Laicens. Jāpiezīmē, ka te vēl Laicens savos ievados pauž vienīgi stingrāko nacionālismu. Visā laikraksta pastāvēšanas laikā līdzdarbojās kā aktīvāks redakcijas loceklis Kārlis Upītis. Vēl jāpiemin žurnālists Ernests Blanks. Kantori pārzin

ventspilniece Vilmuta jaunkundze. Nevar neminēt Andreju Krebbi. Viņš sirsnīgs izpalīdzētājs laikraksta lietās, kur vien tas viņam iespējams. Un katrs palīgs ir vērts, jo visā visumā laikraksta izdošana un turēšana vajadzīgā līnijā saduras ar lielām grūtībām.

Tomēr kā arī nebūtu, laikraksts uzskatāms par nodibinātu un zināma latviešu sabiedrība ap viņu ir apvienota. Tāds savstarpējs saprašanās un grupēšanās pasākums jāuzskata par vērtīgu panākumu turpmākam latviešu organizēšanās darbam Krievijā. Uz sekotājiem arī ilgi nav jāgaida.

Pēc laikraksta noorganizēšanas, šie ļaudis ķeras pie pārējās intelligences organizēšanas. Rodas apvienība, kura paliek populāra ar saviem sarīkojumiem, intelligences vakariem. Šinīs sanāksmēs pārrunā politiskos jautājumus.

Atis Ķeniņš par intelligences vakaru devīzi neatlaidīgi proponē: «Latviešiem jāiemācās politiski domāt.»

Organizēšanas darbā redzamu daļību ņem vēl šādi latvieši: Kārlis Upītis, E. Blanks, Akurāters, K. Skalbe, Viktors Eglītis, Austrā Dāle, Paulis Dāle, Aleksandrs Dauge, Jūlijs Madernieks, Anna Brigadere, Ernests Vigners, Linards Laicens, Jānis Lapiņš, Kārlis Grasis, Velme, Krodznieks, Bīmanis, Kr. Kalniņš un c.

Intelligences vakarus pa lielākai daļai notur Maskavas bagātnieka Morozova savrūpmājā. Tas latviešiem ļoti izdevīgi, jo še savās latvisko lietu pārrunās nav jāreķinās ar cenzētājiem, vai citiem kontrolētājiem. Šādu brīvību nodrošina Morozova spēcīgais vārds Krievijā.

Bet kā tad Maskavas latvieši šādu Morozova aizgādniecību panākuši?

Izrādās, to nokārtojis pazīstamais krievu dzejnieks modernists Severjaņins.

Severjaņins bija interesējies par visu, kas gadas jaunlaicīgāks. Protams, tāds notikums kā latviešu laikraksta rašanās Maskavā dzejniekam nevar paiet secen. Viņš bieži nāk uz redakciju apciemot jaunus kolēģus.

Severjaņins sadraudzējas ar Bankavu, viņam patīk redakcijas ļaudis latvieši. Viņa simpatijas pret latviešiem tik

lielas, ka katru reizi nākot uz redakciju neizpaliek arvien jauna sāls maize. Katru reizi viņam līdzī pudelīte šņabja. Nenāk viņš arī bez sava uzkožamā. Severjaņins šādu provīziju katram apciemojumam tura par nepieciešamu, jo... Igors Severjaņins uzskata par tradicionālu vajadzību sadzert ar latviešiem pa šņabim uz visu latviešu veselību.

«Nu tad, Ivan Martinovič,» viņš pacēlis glāzi uzrunā pašu redaktoru: «izdzersim uz latviešu veselību!»

Latviešu aizbildņos ir radies populārais Severjaņins. Bet gadījies arī vēl tas, ka viņš ir ne mazākos draugos ar Maskavas Morozovu. Un reiz Severjaņins ciena latviešus, viņus ciena arī viņa draugs, latviešu sanāksmēm nodotās savrūpmājas īpašnieks.

Intelliģences vakari, intelliģences sanāksmes ir populāri notikumi Maskavas latviešu sabiedriskā dzīvē. Cik šis intelliģences nogrupējums dominējoši spēcīgs, norāda vakaros sārīkotie koncerti. Tos kuplina Reitera koris, slavenie solisti: Kaktiņš, Zakss, Malvīne Vigner-Grīnberga, Alfreds Kalniņš.

Latviešiem nodibinās pat sava teātris. Viņu vada Duburs un Simsons. Darbojas līdzī Tija Banga, Biruta Skujniece un daudzi citi.

Arī Bēgļu komiteja, kuras uzdevumā ietilpst rūpes par bēgļiem, pati par sevi ir sabiedriska nogrupējums latviešiem. Šeit reprezentējas adv. Valdmanis, adv. Šmidts.

Ļoti rosīgi darbojas latviešu biedrība. Viņas dāmu komiteja, kopā ar Maskavas kriminālpolicijas priekšnieka Māršalka kundzi, enerģiski vāc līdzekļus latviešu bēgļu un karavīru atbalstīšanai. Pie biedrības ierīko slimnīcu ievainotiem kareivjiem. Sanāk liela summa. Katrs darbs sekmējas, katrs darbs veicas.

Kādu soli latvieši arī nespertu šīnī krievu zemes pilsētā, vai citur svešumā, visur un vienmēr viņi turas kā viens. Visi stāv par kopēju lietu. Vienprātība ceļ latviešu sabiedrību ne pa dienām, bet stundām. Latviešu sabiedriskai un nacionālai domai ir pamatos nepieredzēti cieša vienprātība, tāda vienprātība, kas tiešām vērtā, lai par viņu jūsmotu. Viss tas it

spilgti izpaužas pie katras izdevības un katrā vajadzīgā gadījumā. Inteliģences vakaros māca politisko domu, biedrība un teātris rūpējas par ļaužu garīgām un ikdienas prasībām, bet «Dzimtenes Atbalss» ar katru jaunu numuru neatlaidīgi atkārtoti visas Maskavas latviešu sabiedriskās domas esenci un savos ievados dod tik skaidru nacionālpolitisko jēgu, cik vien tas vajadzīgs, lai sacītais būtu saprotams ikkatram lasītājam.

Lūk, daži izvilkumi, kuri komentārus neprasa.

«Skolai,» raksta «Dz. Atb.» 4. num., «jābūt nacionālai: elementārskolai, vidusskolai un augstskolai vajaga būt latviskām... Jāstrādā pie latviešu augstskolas priekšdarbiem...» Mākslā «Dz. Atb.» prasa nacionālo gleznu galeriju, nacionālo teātri, nacionālo muzeju; prasa nodibināt nacionālo mākslas fondu un rūpēties par latviska arhitektūras stila izstrādāšanu jaunceļamām mājām. «Lai latviešu reliģiskā dzīve būtu latviska, tad vispirms nepieciešami, ka teologus sagatavotu latviskā augstskolā.» Prasa rūpēties, lai dabūtu no valsts līdzekļiem speciālu pabalstu latviešu tautas vispārīgās kultūras atjaunošanai. Prasa nodibināt speciālus fondus. Tomēr galvenā kārtā jā rūpējas par to, lai būtu vispārīgs institūts, kas dotu teritoriāli un nacionāli aptverošu satversmi tautas kultūrai, t. i. lai būtu plaša Latvijas pašvaldība — autonomija.»

«Dzimtenes Atbalss» plaši raksta par Latvijas, Lietuvas, Grūzijas un Armēnijas autonomijām. Pašā pēdējā numurā pirms revolūcijas ir ievads par «Latvijas autonomiju». «Tik daudz sludinātā» — rakstā teikts — «tautu tiesību un pašnoteikšanās brīvība mums citādi nav uzņemama un saprotama, kā vienīgi kā Latvijas autonomija. Uz to tad arī jāvirza latviešu politiskā griba.» («Dz. Atb.» Nr. 17 — 1917.)

Un pirmā numurā pēc revolūcijas: «Pilsoniskās brīvības vēl nav nacionālās brīvības. Tādēļ spēkā paliek visi tie mūsu centieni, kuri prasa nacionālo atsavināšanos un pašnoteikšanos. Tādēļ notikumi jāvērtē joprojām no sava viedokļa. Tagad mums vajaga būt latviešiem vairāk, nekā līdz šim... Vai tagad nebūtu laiks, ka latvieši radītu vispār nacionālu orgānu resp. politisku centru, ap kuru grupēties visām latvie-

šu šķirām un grupām? Centrs, kurš būtu autoritātīvs visām partijām, visai politiskai Latvijai. Pagaidu centrā... vajadzētu ietilpt nevien Latgales, bet arī visu koloniju priekšstāvim. Šis centrs būtu Latviešu Nacionālā Padome, kuras uzdevumus un darbības veidus nosacītu un vadītu visas tautas griba.» («Dzimt. Atb.» Nr. 18—1917.)

Viengabalainība, nacionālā pārliecība un nacionālie centieni apstiprināti ikkatrā laikraksta drukātā vārdā.

Viss tas ne mazāk spilgti saskatāms katrā latviešu sanāksmē, kuras notiek arvien un jo bieži.

Tā tam vajadzēja turpināties varbūt arī uz priekšu. Bet Maskavā rodas Kultūras birojs. Biroja nolūks pabalstīt studējošos latviešus un latviešu skolas. Viņa priekšgalā nostājas Pauls Dauge. Biroja dibināšana notiek tanī laikā, kad Krievijā, arī no vāciem vēl neieņemtā Latvijas daļā, iesāk parādīties kreisākas strāvas, proti, paliek aktīvi sociālisti.

Kaut kur, kaut kādā vietā viņiem ir sava centrālkomiteja, kura vēro sabiedriskos notikumus un kaļ plānus savam nākošam darba posmam. Visās malās rodas nemiera ļaudis, rodas latviešos kreisā novirziena atsevišķi elementi. Sākumā gan nelielā skaitā, bet tie paši labi apmācīti un lietpratēji savu plānu veiksānā. Viņu taktika: iespieties sabiedriskos nogrupējumos, organizācijās, karaspēka daļās u.t.t.

Protams, viņu skatiem nevar palikt nepamanīti Maskavas latvieši, kuri tādā vienprātībā pauž pilsonisku novirzienu, pretstatu kreisai ideoloģijai. Tādēļ kreisie latvieši, sekojot savai vispārējai taktikai, uzsāk Maskavas organizāciju iesturmēšanu. Tas viņiem izdodas. Vispirms Kultūras birojā. Šo organizāciju viņi iekaro pilnīgi.

Kreiso ielaušanās taktika tiek pielietota arī citur. Piemēram, visās bēgļu patversmēs, skolās, internātos, fabrikās, iestādēs kur latvieši strādā. Maskavas latvieši ar to tiek sašķelti divos lēģeros. Visu to kreisie paspējuši veikt jau pirms revolūcijas. Revolūcijai izceļoties, viņu uzbrukumi paliek pārdrošāki un stiprāki.

Maskavas latviešiem jāpiedzīvo, ka viņu slēgtās, viengabalainās rindas tiek saārdītas. Kreisais virziens iet plašumā.

To vēro latviešu nacionālpolitīki, Maskavas latviešu pilsoniskā sabiedrība un, protams, viņu slēdzieni var būt tikai vieni: jārada pretnacionālistiskai strāvai pretspēks.

Pretspēka organizēšanai priekšgalā nostājas «Dzimtenes Atbalss» aprindas. Viņi pēc februāra—marta revolūcijas nodibina noteiktu legālu nacionālu vienību—Nacionāldemokrātu partiju. Jaunās vienības mērķos ietilpst cīņa pret kreisiem, cīņa pret tiem latviešiem, kuri par katru cenu cenšas vest latviešus pa internacionāliem ceļiem. Šī cīņa iedegas bieži vien visai asa.

Jaunās partijas darbība tomēr gūst sekmes.

Maskavas pilsētas domes vēlēšanās 1917. g., partija, kopā ar Tautību bloku, t. i. kopā ar citiem mazākumtautību nogrupējumiem, dabū domē savu pārstāvi.

Krievu presē un sabiedrībā partiju izceļ. Viņa kļūst populāra. Kerenska laikā, kad pats Kerenskis sarīko Maskavā valsts apspriedi, uz turieni aicina no nacionāldemokrātu partijas trīs pārstāvjus.

Nacionālie latvieši Maskavā cīnās sekmīgi.

Bet nāk otra revolūcija, virsroku ņem galēji kreisie. Krievijā nodibinās lielinieku vara. Tas nozīmē, ka Maskavas nacionāliem latviešiem jābūt uzmanīgiem.

Sākumā latviešu darbību Maskavā pēdējie notikumi gan iespaido visai maz. Galvenie lielinieku spēki un pats lielinieciskās ideoloģijas centrs atrodas Pēterpilī. Maskavu viņi vēl neskar. Tomēr ilgi nenākas gaidīt, un pirmās sarkano bezdelīgas Maskavas latvieši redz tad, kad tās iebrūk «Dzimtenes Atbalss» redakcijā un, patvarīgi paņemot laikraksta papīri, tirā latviešu valodā piekodina tādu «buržuju» lapu nedrukāt.

Latviešu pilsoņiem sākas nebaltas dienas...

Tiešām te vietā būtu aizkustinoša, Isti sirsnīga līdzjūtības asara. Bet ko viss tas palīdzēs?

Lielinieku pērti un izpērti šie paši vajātie Maskavas latvieši nospiedošā savā vairākumā nebūs tie, kam, kā tas pierādīsies vēlāk, šī mācība neaizmirstos. Nākotnē viņu loma latvju tautas interešu celšanā paliks jau neapstrīdāmi ačgārna.

Un viss tas neskatoties uz lielo Maskavas pērienu! Bet par to citur.

3. Tulas ražojumi. Latviešu Nacionālās Kareivju Savienības Maskavas nodaļa. 400.000 virsnieku.

... «Aizstāvas līdz beidzamām patronām, pēc kam... kapitulē...»

... Un jau vienā no vistuvākām dienām notiek sanāksme, kurā Staņina uzdevumu mēs nokārtojam...

... Vienīgā starpība: okeana tvaikoņa SOS signālus uzklausa palīgspēki un nelaimē nonākušo paņem tauvā, kamēr milzīgā drednauta saucieni pēc glābīša, ko raidām mēs, vairs nedzird neviens»...

Cinās divas grupas. Vieni saucas lielinieki, bet otri — viņu pretinieki pretlielinieki.

Lielinieki izgājuši uz ielām, lai ieročiem rokās gāztu pastāvošo valdību, lai varu pār Krieviju nodotu Ļeņinam ar Trocki.

Tādas tieksmes daudziem, protams, nepatīk. Lieliniekiem pretim iziet tāds pat bruņots spēks.

Un nu jau dienas četras kamēr Maskava pārvērsta istā karalaukā. Tranšejas ar ložmetēju ligzdām, maskotas un nemaskotas artilērijas batarejas uzķūrušas miermīlīgajiem maskaviešiem tādu «ugunošanu», kādu līdz šim ir gadījis redzēt vienīgi Rītpriusijā, Polijā, Galicijā, vai pie Rīgas.

Likteņa ironija liela. Tulas trīslīniju šautenes strādā uz nebedu. Lodes dīc un Maskavas Zvirbuļu kalni lielā izbrīnā sev jautā, kur gan radušās neskaitāmās granātas, kas bez žēlastības krīt pat uz Kremļa vēsturiskām ēkām, baznīcām, katēdrālēm?

Bet kara lauks nav «promenāde». Karotāji to zina. Saprotam to arī mēs, slimnīcas iemītnieki, kad pret mūsu māju, Pavāra ielā (uz šejieni esmu evakuēts kā frontē ievainots) no Kudrina laukuma puses skrienot atsitas ne viens vien trīscollīgais.

Nesaprot stāvokli vienīgi mēmie kalni un, nesaprot to vēl vairāk... mūžīgie Maskavas tējas dzērāji. Ja karotājiem «omulību» rada Tulas ražojums — šautene, tad par omulību tējas dzērājiem ir gādājusi otra Tulas marka, maskaviešiem neatņemamā nepieciešamība — Tulas patvāris. Tējas dzērājs ievīlcijs savas guļamistabas ērtībās un nosēdies pie sava patvāra, ir pārliecināts, ka «lieta nokārtosies» arī bez viņa.

Tiešām, septiņās dienās «kārtība» rodas. Lielinieki cīnās bez žēlastības, bet viņu pretinieki aizstāvas tāpat. Aizstāvas līdz beidzamai patronai, pēc kam... kapitulē.

1917. g. 1. novembrī sadursmes vēl notiek, bet nākošā dienā kaujas troksnis norimst. Pilsonība Krievijā savas pozīcijas atdod jaunai lielinieckai varai. Tējas dzērājs, guļamistabu varonis, gan nokar zemāk savu zodu, seja viņam pastiepjās garāka, bet arī ne vairāk. Šodien vēl viņa guļamistabā komisārs nav novietojies un naudas maks vēl paša kabatā. Bez tam — cik ilgi tādi lielinieki valdīs? Gan jau! Mūžīgais tējas dzērājs tālāk par savu «avosj» nav neko sapratis. Un atjēdzās Krievijas pilsonis tikai tad, kad Maskavā atskan katēgoriskās lielinieku pavēles ar viņu neizbēgamo noslēgumu: «tiks nošauts uz vietas». Pavēles parakstījis «zaldāts Murolovs». Stingri un noteikti.

Uzvarētāji neviena nebaidās, jo... šodien pretinieka viņiem nav. Droši viņi izlien no savām slēptuvēm un pirmais viņu darbs ir atbruņot gan savus pretiniekus — vakarējos cīnītājus, gan tos, kas varētu pretiniekos nostāties. Lielinieki apmeklē katru, kas neiederas viņu «sabiedrībā» un atprasa ieročus. Tomēr arī ne vairāk. Pie represijām vēl neķeras.

Ierodas vispirms pie virsniekiem, ierodas arī pie mums slimnīcā.

Prasa, kā parasts, pēc ieročiem. Tādu nav. Divi — trīs revolveri un pāris zobenu norakti slimnīcas dārzā.

Manu zobenu ar Sv. Annas ordeņa iegravējumu pievācis lielinieckiski noskaņots, pa aizmuguri noslaistījis aizmugurnieks, slimnīcas garderobists. Lai viņam tiek — tas par klusēšanu. Ar šo zelli mums, frontē ievainotiem, tagad jārē-

ķinās. Mēs esam lielniecisma pretinieki. Bez tam... kā citādi viņš lai tiktu pie zobena ar kara ordeņa uzrakstu?

Finis Rossia!

* * *

Maskavā daudz latviešu. Ar viņiem tiekos bieži. Visvairāk gan ar «Dz. A.» redaktoru, viņš mans paziņa kopš skolas laikiem. Tāpat kopš 1915. g., kad ievainots dziedējos Maskavā un kopā ar viņu pavadīju ne vienu vien brīdi «Dzimtenes Atbalss» dibināšanas dienās. Atceros, ka vācot līdzekļus, man bija lemts sevi «nosodīt» par labu laikrakstam ar 25 rubļiem. Šādu soli uzņēma kā sevišķu labvēlību latviešu lietai. Tādēļ sākot ar to dienu esmu iegājis Maskavas latviešos, savā ziņā kā pilntiesīgs viņu sabiedrības loceklis. Viegli tādēļ saprast, ka tagad 1917. g., kad latviešu stāvoklis ir kļuvis sevišķi ļauns, mūsu savstarpējā tuvināšanās notiek ar vēl lielāku sirsnību.

Iepazīstos tuvāk ar daudziem nacionāldemokrātu partijas locekļiem, bet visvairāk nākas būt kopā ar tiem, kas grupējas ap laikrakstu. Jāsaka, ka laikraksta redakcija ir izvērtusies par to centru, kur latvietim atvērtas durvis katru dienu no rīta līdz vakaram. Redakcija izvērtusies par latviešu satiksmes vietu. Tur katrs gūst sev vajadzīgās ziņas gan sabiedriskos, gan informatīva rakstura jautājumos.

Viens no redakcijas biežiem viesiem esmu arī es. Tikšanās ar redaktoru, tikšanās ar viņu sabiedrotiem ir radījusi manī interesi par latviešu sabiedrisko dzīvi.

Šis apkārtnes ļaudis izrādās dūšīgi vien rīkojas un izplata uzskatus: līdzšinējā krievu valdība nav bijusi latviešiem īsta valdība. Tāpēc propagandē, cik apstākļi atļauj, domu, ka latviešiem jāiegūst lielāka brīvība. Šādi ieskati vilina, un man nav nekas pretim padzīvot tiem līdzī. Un kur vistuvāk pie šādiem jautājumiem lai pieskartos, ja ne redakcijā?

Esmu atkal kārtējo reizi šeit. Sastopu nacionāldemokrātu partijas centrālkomitejas sekretāru, seržantu A. Bļodnieku, sastopu — kāds negaidīts pārsteigums — savu veco skolas

biedri, Aleksandra karaskolas izlaiduma leitnantu Stapranu.
Tavu prieku!

Ar Stapranu skolā arvien bijām kopīgā klasē un izgājām tās cauri sēžot uz viena sola. Tādā draudzība ir vērts, lai Staprana ierašanās Maskavā — un vēl tādā anormālību pilnā dzīves brīdī — radītu prieku kā vienam, tā otram.

Man jāstāsta draugam kā oktobra dienās cīnījās spēki, kas nāca no viņa karaskolas. (Tur atradās pretlieliniecisko spēku galvenais centrs.) Jāstāsta par savām gaitām vispāri.

Un kad īsumā viss tas Stapranam zināms, viņš savkārt stāsta man.

Esot iestājies latviešu strēlniekos, kur iedalīts rezerves pulkā. Nācies pieredzēt strēlnieku sašķelšanos naidīgos lāģeros. Viņš palicis pie tiem, kas lieliniekus neatzīst. Strādājot kopā ar latviešu nacionālistiem. Latvieši, lieliniecisma pretinieki, esot nodibinājuši Vidzemē, pretstatā strēlnieku sociālistiski-lielinieciskam virzienam Latviešu Nacionālo Kareivju Savienību. Nodibinājuši pat savu laikrakstu «Laika Vēstis». Ap šo, varētu teikt, sabiedriski politisko organizāciju paredzēts apvienot latviešu karavīrus, kam rūp dzimtene, kam nav vienaldzīgs tas, ka Latvijā saimnieko vācieši. Savienības patreizējais uzdevums — vākt kopā tos latviešus, kas bēgļu gaitās izklīduši pa plašo Krieviju. Šinī nolūkā savienības centrs deleģējis viņu uz Maskavu nodibināt nodaļu. Jāvācot kopā Maskavā esošie nacionālie latvieši un pēc iespējas drīzāk jānoturot nodaļas dibināšanas sapulce. Prātīgi runāts.

Nodaļas dibināšanai vajadzīgo dalībnieku skaitu mēs saziņojām ātri. Un jau vienā no vistuvākām dienām notiek sanāksme, kurā Staprana uzdevumu mēs nokārtojam.

Nodaļu tā tad nodibinām īsi pēc lielinieku nākšanas pie varas. Valdē ievēl mani kā priekšsēdētāju, bet locekļos, starp citu, A. Bļodnieku kā priekšsēdētāja biedri. Par sekretāru nāk «Dzimtenes Atbalss» redaktors Bankavs.

Latviešu Nacionālo Kareivju Savienības Maskavas nodaļā izceļas atkal «Dzimtenes Atbalss» aprindas, t. i., tie Maskavas latvieši, ar kuriem esmu paspējis iepazīties vistuvāk. Liekas, ar šo dienu arī mans nenoteiktais stāvoklis būs izbeidzies. Jaunā atbildība un pienākums, kas man uzlikti, prasīs darbu

un pūles, prasīs zināmu piespiešamos Vidzemē uz mestai latviešu nacionālai līnijai.

Šinī virzienā gribam darīt kaut ko konkrētu, noteiktu un spēcīgu. Uz to mēs gatavojamies un, liekas, nākotnē arī visu ko sasniegsim.

Bet jauni laiki, jauni apstākļi. Jaunā vara labi domātam pasākumam nav tā, kas nespīestu mūs uz vislielāko uzmanību. Stāvoklis nav patīkams, un, atklāti runājot, šimbrīžam nodaļa paliek vienīgi uz papīra.

Sasodītais lieliniecisms, sasodītā vāciem labvēlīgā orientācija!

Iejūgties jaunajā darba laukā man vēl nav izdevības. Tas nav lemts arī tādēļ, ka nāk klāt kas cits. Izrādās, ka lielinieku pašpajāvībai rodas lielākas galvas sāpes, pie kam tik smagas, ka par viņām varu painteresēties arī es.

* * *

Novembris otrā pusē. Ir jau vairāk kā divas nedēļas, kamēr valda lielinieki.

Esmu vēl slimnīcā. Veselība apmierinoša, bet kur citur tagad palikt?

Virsnieku Krievijā 400.000. Mēs lielinieku ceļus staigāt nevaram. Viņi prasa nekarot — tā tad vāciešus saudzēt — kamēr mēs tādu uzvešanos uzskatām par nodevību. Mēs lieliniekus neciešam.

Necieš, protams, viņi arī mūs. Neieredz lielinieki pašreizējās kara cīnītājus, apzinīgumu nepazaudējušos lielās pretvācu austrumu frontes virsniekus. Jaunai valdībai viņi krīt kā dadzis acīs.

Jauni laiki, jauna morāle.

Lielais virsnieku korpuss tagad līdzinās okeana milzenim, kas pazaudējis stūri, padots bangojošu ūdeņu — viļņu varā. Vienīgā starpība: okeana tvaikoņa SOS signālus uzklausa palīgspēki un nelaimē nonākušo paņēmu taupā, kamēr milzīgā drednauta saucienus pēc glābiņa, ko raidām mēs, vairs nesadzird neviens. Mēs, karavīri tagad esam bez spēka, bez vadošas stūres, un nav kas pasacītu, kurā malā atspīdēs mums

likteņa bāka, kas dos ločiem ziņu novest uz ostu 400.000 virsniekus.

Un savā starpā mēs spriežam: vai tiešām vācieši būs jāpalaiž sveikā? Vai mums cīņu spara pilniem karavīriem atņems visus tos lielgabalus, ložmetējus un šāviņu miljonus, kas guļ sagatavoti visās Krievijas malās un gaidīt gaida pēc rokām, kas prastu tos vērst pret vilhelmisko Vāciju? Vai tik liela jau nodevība? Vai tiešām visu to lai panesam?

Bet atkal — jauni laiki un jaunās parašas. Kādēļ gan viņas vēl tik neskaidras, tik nezināmas? Jeb vai mūsu uzskati maldīgi?

Tomēr, kam gan noslēpums, ka 1500 kilometru garā fronte pret vāciem ir saārdīta un likvidēta, bez kā pret ienaidnieku būtu izlaists kaut viens šāviens. Pretvācu fronte ir beigta. To zinām visi, un neviens taču nenoliegs, ka tāds stāvoklis ir vairāk kā aplams.

Un domājam mēs vēl tā:

Reiz notikumi nenormāli, reiz valsti valda apstākļi, kas ienaidniekam labvēlīgi, tad jānāk pārvērtībām, jānāk kam tādām, kas no sliedēm izsviesto frontes cīņu pamēģinātu uzcelt uz ceļa atpakaļ. Tam jānāk. Mēs ticam. Mēs palaujamies veselam saprātam un šī saprāta aicinājumam iesim līdzī visi kā viens. Mēs gaidām... un sagaidām.

Kā vasaras tveicē, pirms pārkoņa negaisa, sengaidītā vēja vēsma nošalc pār pusnobriedušo rudzu lauku, tā no Somijas jūras liča līdz Klusam okeanam un no Ledus okeana līdz Ķīnai un Turcijai pārlido jaunu dzīvību nesoša vēsts:

«Gāzt lielnieku varu! Atjaunot pretvācu fronti!»

4. Latviešu dokuments. Archangeļska.

... «Sargies no kabatas zagļiem!...»

... Vieni likuši priekšā apšaut visus lielgabaliem. Citi ieteikuši saņemt gūstā un apšaut ložmetējiem. Vēl trešie stāvējuši par citādiem iznīcināšanas veidiem. Naidis bijis ļoti liels»...

Ziemeļvidzemnieki skaistās ziemas naktīs bieži vien būs novērojuši debess lokā ziemeļos brīnišķīgu, krāsainu gaismas staru rotaļu — ziemeļblāzmu. Šo reto parādību nevar neapbrīnot. Bet reiz jau viņa tāda mūsu Latvijā, tad cik nesalīdzināmi skaistākai un apbrīnojāmākai viņai jābūt tālajos ziemeļos — tuvu, tuvu polārai joslai? Un tur, kur ziemeļu debess krāsaini liesmainās orgijas līdz sajūsmai pārsteidz pat trul^o eskimosu, atrodas tālā, tālā Archangeļskas pilsēta.

Viņas ziemeļtundras naktīs 40° zem nulles liek katram neeskimosam padomāt par krietnāku «dochu» — tundras vienīgo glābiņu — silto briežādas kažoku. Kažoks, briežādas zābaki — «vaļinki», tāda pat cepure ar platām, divpēdu garām ausu saitēm — un visvairīgākais dienvidnieks var droši sēsties briežu četrjūgā, lai dotos cauri Mazzemes tundrai, pāri Timanas kalniem — līdz pašam Vaigača šaurumam, kaut vai vēl tālāk līdz vispēdējam apdzīvotam punktam — Jaunās Zemes salai. Ziemeļu briedis un ziemeļbrieža āda ceļinieku Krievijas milzu tundrā neatstās pusceļā.

Archangeļska — uz 64. ziemeļu platuma grada — Krievijas ziemeļu galvas pilsēta, Baltās jūras galvenā osta, ir viena no vērtīgākām Krievijas pilsētām. Normālos apstākļos šī osta pārvalda visu lielo Baltās jūras un Ledus okeana zvejniecību, roņu, valzivju un balto lāču medniecību. Katru agru pavasari veselas zvejnieku kuģu flotilijas atstāj ostu, lai dotos tālākos Ledus okeana ūdeņos, kur piedzīvojušu kapteiņu vadībā, veikli manevrējot starp milzīgajiem ledus kalniem, vilktu savus lomus dienām un naktīm. Ledus okeana zvejniecība normālos apstākļos dod Krievijai vienu no vislielākām dabas vērtībām, jo milzīgie roņu bari, valzivis un neaprēķināmais zivju daudzums okeana ūdeņos ir vienmēr bijis neizsīkstošs.

Kuģu ceļš uz ārzemēm, no Archangeļskas uz ziemeļu austrumiem, gan neiespējams, bet uz ziemeļrietumiem, apkārt Norveģijai, tiek plaši izlietots. Bez norveģiem, tuvākiem Krievijas kaimiņiem ziemeļos, šo ceļu izmanto gandrīz visas Vakareiropas valstis, it sevišķi Anglija. Tirdzniecības kuģi no Vakareiropas te uzņem galvenām kārtām zvejniecības un medniecības produktus.

Bet tagad kara laikā, kād Vācija un Turcija noslēgušas Krievijai uz Eiropu visus tiešās satiksmes ūdens ceļus, Archangeļskai piekrīt sevišķi izcila loma. Preču satiksme ar sabiedrotiem Eiropā var uzturēt vienīgi caur Archangeļsku. Tādēļ arī visus kara materiālus, kādus, kaut arī pēc ilgas gaidīšanas, tomēr 1916. g. beigās Krievija saņem no sabiedrotiem, sūta uz šejieni. Milzīgie transporti, kas nāk no Anglijas un Francijas, tiek nosūtīti Archangeļskas Pārdaugavā — Bakaricā, apmēram, 8 klm. no pilsētas. 1916. g. kara materiāli Krievijai aizņem Bakaricā jau 4—6 kv. klm., bet kuģi ar tādām mantām pienāk vēl arvien. Kara piederumu pienāk tik daudz, ka Archangeļskas—Vologdas—Jaroslavas—Maskavas ceļš nespēj tos uzņemt pilnīgi, lai aizvestu frontes virzienā tekoši. Archangeļskā rodas krājumi. Noliktavas Bakaricā arvien paplašinājas. Krājas lielgabali, šautenes, aeroplāni, ložmetēji, šāviņi, medikamenti u. c. kara mantas bez gala, bez skaita.

Kara materiālu tagad pa pilnam. Krievi priecājas. Bet ne tā vācu aģenti. Viņu vērīgās acis nevar vienaldzīgi noskatīties uz tādu ienaidnieka atveseļošanu. Kaut kas ir jādara, lai visu to pārtrauktu. Uz to arī nav ilgi jāgaida. 1916. g. beigās vācu aģenti visus Bakaricas krājumus uzspers gaisā. Bakarica tiek noslaucīta no zemes virsas. Smags pārbaudījums. Bet vai tamdēļ jāskumst? Krievu valdība steidzoši uzceļ jaunas noliktavas un sabiedrotie no jauna tās pilda ar vēl lielākiem kara materiālu daudzumiem. Jaunu kara materiālu nosūtīšana sevišķi strauji pieņemas sākot ar 1917. g. vasaru. Kuģi pienāk viens pēc otra un viņu kravas pa to pašu vienīgo ziemeļu dzelzceļu steidzoši tiek sūtītas uz kara lauku. Bet ko dzelzceļi nespēj uzņemt, to novieto

Bakaricā. Tā līdz lielnieciskai oktobra revolūcijai Archangeļskas Pārdaugava jau atkal pārpildīta ar kara mantām, tāpat kā 1916. gadā. Krājumi lieli, viņu tik daudz, ka par trūkumu, liekas, vairs sūdzēties nevar. Vāciešiem nu varētu gāzt virsū cik patīk.

Kādu dienu nāk man zināms, ka sabiedrotie gribot gāzt lielniekus. Šinī nolūkā viņi ar desanta palīdzību okupēšot Ziemeļkrievijas guberņas. Ziņas apstiprinot sabiedroto kuģu parādīšanās ziemeļos — Baltā jūrā. Sabiedrotie okupēšot Krievijas ziemeļus un radīšot iespēju formēt krievu karaspēku lielnieku gāšanai. Tāds karaspēks, sabiedroto atbalstīts, spēšot ieņemt Pēterpili un Maskavu. Esot kādi pretlielnieciski nogrupējumi, kuru augstākā vadība atrodot par vajadzīgu šinīs guberņas karaspēku jau iepriekš koncentrēt. Pēc iespējas vairāk virsnieku. Pēdējo uzdevums — radīt galveno kadru jaunās armijas formēšanai. Legālā ceļā, tas, protams, neesot izvedams, kādēļ virsniekus uz turieni sūtīšot maskētā veidā. Starp citu pašlaik tiekot sastādīta jauna sardze Archangeļskas Bakaricas apsargāšanai. Līdz šim Bakaricas kara mantu krājumus sargājuši Baltās jūras flotes matroži, bet tā kā viņu morāliskais līmenis esot pazeminājies un tie noliktavas apzogot, tad sabiedrotie lielnieku valdībai katēgoriski pieprasījuši matrožus no Bakaricas aizvākt un viņu vietā nolikt uzticamu sardzi. Lielinieki, baidīdamies no sabiedroto okupācijas tendencēm, prasību ņēmuši vērā un noslēguši ar kādu Maskavas kantori līgumu. Kantoris atbildot par varbūtējiem zaudējumiem, dodot sardzi un uzņemoties apsargāšanu. Bet tā kā šinī kantorī valdot pretlielniecisks noskaņojums, tad sardzes dienestam tiekot pieņemti tikai virsnieki. Ar to kantora vadība iegūstot nevien uzticamu sardzi, bet vēl ko citu: iespēju novietot priekšā stāvošā okupācijas punktā lielāku partiju virsnieku, — jau iepriekš minēto nākošās krievu pretlielnieciskās armijas kadru.

Šāds lielnieku gāšanas variants jau pietiekoši nopietns. Nolemju ziņu tūlīņ pārbaudīt un pozitīvā gadījumā braukt uz Archangeļsku.

Aizeju uz kantori un pieteicu savu vēlēšanos. Sardzi tiešām formē un mani bez kādiem iebildumiem tūliņ pieņēma. Nosaka izbraukšanas dienu, atalgojumu un izsniedz avansu.

Pēc septiņu mēnešu nogulēšanas slimnīcā šāda pārmaiņa patīk. Viņa sevišķi vilina ar paredzēto iespēju strādāt pie jaunas pretlielinieciskas-pretvācu armijas dibināšanas. Kā dzirdu, tad šim dienestam pieteikušies ap 800 virsnieku.

Nolikta dienā, 1918. g. janvārī, atvadījies no Maskavas draugiem, dodos tālajā ceļā. Atstāju Maskavas draugus un vislabākās cerībās dodos uz Jaroslavas staciju. Kājām noiet tik lielu gabalu negribas, kādēļ mēģinu iespiesties tramvajā. Kā parasti, Maskavas tramvaju piestātnēs notiek visšausmīgākā laušanās un grūstīšanās. Arī šoreiz, lai iekļūtu vagonā, laužos cātri veselam cilvēku mudžeklīm. Nav viegli, bet šoreiz laimējas. Esmu vāģī kā silķe mucā. Gabaliņu nobraucis, gribu paņemt biļeti. Tveru pēc maka. Tavu brīnumu! Nevienā kabatā maka vairs nav. Tikai tagad atceros stacijās, pastā un citur redzētos uzrakstus — brīdinājumus: «Sargies no kabatas zagļiem!» Bet ir jau par vēlu.

Pagalma nauda, pagalam dokumenti. Nozagti pat pēdējie agrākā dienesta papīri. Uz slimnīcu iet atpakaļ vairs nedrīkstu, bet līdz jaunai dzīves vietai nokļūt arī nevaru. Esmu, kā saka, galīgā sēklī.

Kāpj no tramvaja laukā un gudroju, uz kurieni lai dodos. Ir jau vēls, bet man nav citas izejas kā uzmeklēt kādu paziņu, pie kura vismaz pārgulēt līdz rītam. Pārlietu gan šā, gan tā, līdz kamēr iedomājos paziņas F. un B. Viņi, es zinu, apdzīvo atsevišķu istabu. Viņu dzīves vietu atrodu bez pūlēm, tomēr iekļūt tur ir jau daudz grūtāk. Maskavas iedzīvotājiem jābūt ļoti uzmanīgiem, lai neatvērtu durvis laupītājiem, un tādēļ, drošības pēc, tie naktīs durvis nemaz neatver. Sak, lai jau padauza, kamēr apnīk!

Tāpat būtu klājies arī man, ja par laimi vienam no maniem draugiem nebūtu mājās ierocis. Draugs B. tāds pabailīgs, bet F. izdzirdis klauvējienus nesabīstas. Durvis pavēris viņš iepriekš gan pabīda man pretim revolvera stobru, bet ieraudzījis nācēju stobru nolaiž un pajumte man atveras kā laimīgam grēciniekam debesis. Šo nakti pārguļam trijātā.

Pirms iemigšanas steidzos pastāstīt par savu nelaimi. Vaicāju, ko darīt. Bet draugi paliek draugi. Bez liekas domāšanas viņi apņemas man palīdzēt. Sagādāšot arī vajadzīgo ceļa naudu, lai es tiktu Archangeļskā, kā to prasa mans pienākums. Atklāts vēl ir jautājums par dokumentiem, personības apliecībām. Bez «propuskām» man no Maskavas laukā netikt. Bet tad atceramies, ka tādu man var izrakstīt Latviešu Nacionālās Karavīru Savienības Maskavas nodaļa.

Nākošā dienā to arī nokārtojam. Apliecību paraksta Bļodnieks — viņš tagad manā vietā nodaļas valdes priekšsēdētājs. Lai dokuments izskatītos iespaidīgāks, tad to man izraksta kā komandējuma apliecību uz Archangeļsku un Krievijas ziemeļiem ar uzdevumu dibināt no latviešiem apdzīvotos centros jaunas Nacionālās Latviešu Kareivju Savienības nodaļas. Šāda apliecība ļoti vērtīga, jo krievu tautības lielinieki šo nacionālo savienību nepazīst un sabiedriskas organizācijas kā tādas šimbrīžam vēl neaiztiek. Sevišķi organizācijas, kuru nosaukumos ietilpst vārdi «sojuz» — savienība, bet vēl jo vairāk «latiš» — latvietis tiek uzskatītas par lieliniekiem radniecīgām. Tādēļ apliecības no šādām organizācijām diezgan iespaidīgas, lai mazizglītotie lielinieki viņu īpašniekam neceltu nepatīkšanas. Arī nepieciešamo naudas summu, kā solīts, es saņemu, un dodos no jauna uz Archangeļsku.

* * *

Paliek aiz manis Maskava, paliek viņas latvieši, bet mans ceļš iet uz vietu, kur no lielāka attāluma palīdzēju sev un citiem ar smagākas politikas liulgabaliem, ar tādiem, kas spējīgi graut ne tādu vien pasākumu, kāda ir latviešiem nelabvēlīgā, vāciski-lielinieciskā vara.

Krievijas dzelzceļos gan valda vislielākais haoss, tomēr pasažieru vilcieni uz ziemeļiem iet vēl pietiekoši kārtīgi. Nav ilgi jāgaida, kad pabraucu garām Jaroslavļai, šai līdz šim maz nozīmīgai Krievijas pilsētai, bet daudznozīmīgākai vēlāk, daudznozīmīgākai latviešiem — kā pirmai pakāpei uz pulkveža Brieža nākošo Golgatu.

Tālāk Vologda. Otrā un pēdējā šaipus tundras. Gubernas pilsēta, mana kara drauga Voronova dzimtene. Iedomājos, kur mans Matvejs Voronovs varētu būt tagad. Maz ticams, ka šinī viņa dzimtā pilsētā. Ja vien ir vēl starp dzīvajiem, tad drīzāk gan kādā koncentrācijas nometnē, jeb tāpat kā mēs visi kaut kur izmests svešā malā.

Archangeļskā iebraucam ap 300 virsnieku. Visus mūs, kā jau sargu dienestam nolemtus, novieto 2 barakās, sadala maiņās un posteņos. Mūsu pienākums apsargāt Bakaricas kara mantu noliktavas no visām pusēm. Kā atalgojumu noliek dažus simts rubļus mēnesī. Produktos mēs neko nesaņēmam. Pārtika jāgādā katram pašam, bet sev par apmierinājumu atrodam, ka pretēji Maskavas apstākļiem, Archangeļskā par naudu maizi var pirkt cik katrs vēlas. Šejienes miltu krājumi, kā redzams, vēl pietiekoši, lai maizes trūkumu nejustu. Mēs ēdam maizi, dzeram tēju un jūtamies daudz labāk nekā tie, kas Maskavā, kam maize jau sen skaitās delikatese. Mums viņas pa pilnam. Bet ja kāds vēlētos paēst arī ko citu, tad tam atliek tikai aiziet pie tuvumā dzīvojošiem ķīniešu strādniekiem, kur par lētu naudu var piesmelt katliņu ar siltu virumu un turpat pie kopējā galda ar «hoģa, hoģa» ļaudīm viņu izstrēbt. Lielākā daļa no mums tad arī «tējas dzeršanu» taisa barakās uz savām nārām, bet pusdienot iet pie «debesu dēliem». Protams, dežūras dienās jāiztiek ar to, kas paņemts līdz.

Tā dzīvojam. Darbs nav no vieglajiem. Ģērbjamies biezos «vaļinkos» un puskažociņos ar divi pudi smagiem «tulupiem» virs tiem. Dežūras dienās 12 stundas jānostāv postenī pie tāda sala, ka nekādi «vaļinki» no kāju salšanas nepasargā. Lai gan pēc katrām 2 stundām sargus apmaina, tomēr pietiek arī īsā stāvēšanas brīža, lai izsaltu līdz asarām.

Kamēr iekārtojos, kamēr pierodu, laiks paiet nemanot. Par politiskiem jautājumiem nekādas nopietnākas sarunas netiek vestas. Liekas, ka lielākā daļa no virsniekiem savu īsto misiju nezina. Vismaz, kā vēroju, lielākos karus virsnieki izcīna savā starpā par to, kurus vēlēt priekšniekos, kam palikt apakšniekos. Liela sacensība notiek arī pie labāko vietu

ieņemšanas barakās. Lickas, ka virsnieki pamazām pazaudē savu izturēšanos un taktu. Tie, kuri visvairāk tur pie sirds savu nākošo darbu, priekšā stāvošo armijas jaunradīšanu, pret «iekšējām cīņām» izturas pilnīgi vienaldzīgi. Viņi, štābskapitāni, iet labprāt apakšniekos, ļaujot lai 1917. gada ceptais «prapors» papricājas priekšnieka lomā. Mēs zinām, ka pie pirmās kara disciplīnas atjaunošanas mums atliks tikai nokomandēt: «Virsnieku kungi!», un šiem no grauda nogājušiem karavīriem viņu «cīņas» gars pāries citā virzienā. Radīsies taustāmāks mērķis, radīsies reālāks uzdevums. Radīsies arī pienākuma apziņa. Lai jau šodien paniekojas.

Aizbraucot no Maskavas man, starp citu, uzdeva pēc iespējas sekot, lai virsnieki pie jaunā dienesta pieturētos un neizklīstu. Vajadzēja par to vest nelielu propagandu. Tādu uzraudzību uzticēja vēl citiem. Noprātām, ka nākošā darbībā mēs esam paredzēti kā uzticības cilvēki. Tādēļ tagad Archangeļskas Bakaricā neapmierināties vienīgi ar savu mēnešalgas pelnīšanu, bet daži no mums interesējas arī par visu ap mums notiekošo, cenšamies informēties cik vien iespējams par visu un visiem. Par ziemeļzemes apstākļiem, par vietējām parādībām.

Personīgi man ar šādu darbu nākas rēķināties vairāk kā kuram katram no mūsu 300 virsniekiem. To veicina kāda nejauša un zīmīga sagādīšanās.

Kādā brīvdienā sēstos briežu pajūgā, lai pavizinātos. To var par lētu maksu panākt, izlietojot briežu satiksmi starp Bakaricu un Archangeļsku. Eskimosi — pajūgu īpašnieki — nav slikti ļaudis. Starp Bakaricu un Archangeļsku 8 klm., augstu maksu neplēš. Četrjūgā, kopā ar eskimosu, speciālās briežu kamanās nobraucu uz Archangeļsku. Jāsaka, ka Archangeļskas Strādnieku un Kareivju Deputātu Padomes vairākums vēl sastāv no sociālistiem-maziniekiem un lielinieku iespaids te ļoti mazs. Pateicoties tam, brīvā tirdzniecība Archangeļskā pastāv puslīdz netraucēta. Par lielu apmierinājumu atrodu, ka šeit pilnīgi legāli vēl pastāv virsnieku klubs. Nolemju klubu apmeklēt.

Aizeju. Izrādās, ka klubā par pietamam maksu var paēst gluži cilvēcīgas pusdienas. Klubā, cik vēroju, salasās gan vietējie, gan no citurienes iebraukušie virsnieki.

Gaidot 'uz pusdienām, piepeši ieraugu pie bufetes kādu pazīstamu seju. Ieskatos tuvāk, un man liekas, ka redzu virsleitnantu Blechu (nav īstais vārds). Ar viņu 1915. g. rudenī kopā gulēju Pēterpilī, Finanču ministrijas lazaretē. Šis Blechs, kāda grenadieru pulka virsnieks, palicis man atmiņā kā veiklākais neizsmeļama anekdošu krājuma stāstītājs. Bet tikpat labi atceros arī, ka Blecham piemita kāda taustāma atšķirība citu starpā. Viņam bija tikai viena roka, otru, — labo — viņš bija atstājis kara laukā. Šim Blecha dubultniekam es redzu tomēr abas rokas. Vēroju tālāk, un man liekas, ka neesmu kļūdījies. Virsleitnants Blechs mani nepazīst. Kopš pēdējās tikšanās savā sejā esmu mainījies. Bet es saskatu viņa labā rokā cieši uzvilktu cimdu. Noprotu, ka tā uzvilkts cimds var gulēt tikai virs protezes pirkstiem. Esmu pārliecinājies, ka nemaldos — manā priekšā vecais bēdu biedrs Blechs.

Iepazīstoties no jauna, atkalredzēšanās prieki lieli. Atceros pēdējo tikšanos Pēterpilī, Armijas un flotes kluba zaļajā zālē, pēdējo viņa «atvadīšanās» anekdoti par kāda grenadieru pulka komandieri Machmandarovu. Tagad, tālajā zemes lodes nomalē, Blechs tiešām patīkams sarunu biedrs un garastāvokļa uzlabošanai veikls stāstītājs, kā atrasts, lai ar viņu patērzētu.

Uzaicinu viņu pie galdiņa, un nu kā vienam, tā otram mums liela pārruna gan par pagājušiem laikiem, gan tagadējām Krievijas sabrukuma nevēlībām.

Runājam tālāk, un Blechs man pastāsta, ka Archangeļskā gatavojoties uz sabiedroto okupāciju. No dienas uz dienu gaidot sabiedroto ienākšanu. Kuģi it kā ar visiem desantiem jau labi sen kamēr braukānot pa Balto jūru. Tikai neviens nevarot noteikt, kad īsti desantu celšot laukā. Pēterpilī, pēc Blecha nostāstiem, pastāvot stipra pretlielinieciska organizācija, kuras nodaļa strādājot arī šeit. Viņš, Blechs, esot organizācijas loceklis un varot apgalvot, ka organizācijai esot noteiktas ziņas, ka desants izcelts tikšot. Atliekot tikai gaidīt. Interesantas, pārsteiguma pilnas ziņas!

Dažas dienas vēlāk, atkal tepat virsnieku klubā, vēl lielāks brīnums.

Pie manis pienāk mans draugs, par kuru domāju neilgi atpakaļ Vologdai cauri braucot, — Matvejs Voronovs. No prieka par tādu satikšanos, tas nonāk gandrīz vai līdz raudām. Atceramies frontes laikus.

Atceramies, kā Pinskas purvos kādreiz vācu lielgabali bez maz ieraka mūs dzīvus zemē. Kāds spēcīgāks vācu brāziens tā sašķobīja mūsu zemnīcu, ka laukā tikām ar lielām pūlēm. Tādus pārdzīvojumus neaizmirst. Pakavējamies atmiņās pie lielā Besarabijas—Rumānijas gājiena 1916./17. g. ziemā. Un kādreiz bēdīgi amizantais ceļojums uz vācu-franču koloniju Šabo, pāri Dņestras limanam, slavenās viņu pilsētas Akkermanas apkārtnē? Vai šādu oriģinālu epizodi drīkstējām atstāt ārpus mūsu atmiņu krājuma? Vai visas, tādiem gadījumiem apzīmogotas, mūsu kopējās gaitas nebija pietiekoši aizgrābjošas, lai paliktu atmiņā kā nekad nesaraujamas saites īstai neliekuļotai draudzībai uz mūžīgiem laikiem? Vai neganti tumšā 1915. g. 10. oktobra nakts, kad Voronovs mani, lodes caururbtu, guldīja zemnīcā, izdarot pirmo pārsējumu, glābdams no noasiņošanas, — vai šāds brīdis kara gaitnieku liktenī nav pietiekoši stiprs, lai par mūsu attiecībām teikto vēl vairāk pastiprinātu? Un tagad tālajā eskimosu zemē esam nu divi isti draugi, divi smagās kara gaitās un ugunīs savstarpējai uzticībai rūdīti krietni kara biedri.

Tiesa — mūsu sastapšanās notikusi īpatnējos, nenormālos apstākļos. Vecā valsts noārdīta, un, kas zin, kādi kuram tagad ieskati par turpmāko. Varbūt uzmanīties un par politiku nerunāt nemaz? Tomēr nieki! Kā lai nerunājam, ja mūsu vecais ienaidnieks vācietis savus blēdīgos pirkstus jau iebāzis līdz pašai Maskavai! Nekad! Mums ar Voronovu savā starpā noslēpumu nebūs.

Vajaga paiet tikai stundām pusotrām un mēs viens otram esam jau izstāstījuši visu ko pieredzējuši sākot ar 1917. g. 24. jūniju, kad pēdējo reizi tikāmies. Šo dienu atceros labi. Tā bija Jāņu diena latviešu mājās. Bet frontē viņa gadījās citāda — līgo dziesmas dziedāja granātu šķembeles. Dziedāja visiem, bet visvairāk gan man. Laikam, tādēļ, ka biju vienīgais

latvietis, un kā tāds šo granātu dziesmu vislabāk sapratu. Svētīgie tie u.t.t., jo viņiem pieder debesu valstība! Plkst. 10 rītā es jau gulēju uz nestuvēm, bet pulka štābs bija saņēmis ziņojumu: «Izslēgt no pulka sarakstiem kā kritušu.» Nāk priekšā!

Garš ir mans stāsts, bet nav tas īss arī Voronovam. Piedzīvojais daudz, redzējis vēl vairāk. Daudz pieredzējis arī še Archangeļskā. Tas mani interesē sevišķi.

Izrādās, ka daži virsnieki, kas dzīvo Archangeļskā, sastāvot kādas lielas Pēterpils pretlielinieciskās organizācijas Archangeļskas nodaļas priekšgalā. To starpā esot kāds jūras virsnieks kā nodaļas galva. Arī viņš Voronovs, strādājot līdz.

Tiešām, interesanti! Es izsaku savu vēlēšanos stāties sakaros — ko man vēl gaidīt. Tā tagad mana sirds lieta. Protams, Voronovam iebildumu nav nekādu un mēs šķiramies līdz turpmākam.

Nākošo reizi esam kopā jau trijātā. Mūsu draudzību ar Voronovu papildina mūsu nākošais trešais paziņa, jūras virsnieks, Pēterpils pretlielinieciskās organizācijas vietējās nodaļas priekšnieks, kuram pastāstu kādā nolūkā esmu uz šejieni atbraucis.

Dabīgi, ka pēc visa tā es jaunajai organizācijai pievienojos tāpat kā to bija darījis mans kara biedrs, Voronovs. Tādā ceļā nu esmu iegājis Krievijas Ziemeļu apgabala pretlielinieciskā kustībā.

Ņemot tomēr vērā, ka organizācijas aktīvāka darbība paredzēta zem sabiedroto atbalsta, pagaidām mūsu darbs aprobežojas vienīgi ar informāciju un sakaru uzturēšanu starp nākotnē paredzamiem armijas kadriem. Ar to dalībnieku pienākumus šimbrīžam uzskatām par izsmeltiem.

Turpinu savu Bakaricas darbu. Dežūras dienās eju uz saviem posteņiem, bet brīvās dienas arvien pavadu Blecha (nu jau zinu, ka arī viņš ietilpst vienā organizācijā ar mums pārējiem), Voronova un jūras virsnieka sabiedrībā.

Gandrīz katru nedēļu no Pēterpils centra tiek komandēti uz Archangeļsku sakarnieki. Viņi arvien mūs informē par pretlielinieciskās kustības briesmošiem notikumiem. Gaidām

un ceram uz sabiedroto desantu, kuram drīzumā vajaga nākt. Bet tie vēl vienmēr vilcinās. Jāgaida.

Nobruņojies ar pacietību gaidu un turpinu Bakaricā savu sardzes dienestu, bet brīvlaiku pavadu Archangeļskā savu draugu vidū. Tā paiet viena diena pēc otras. Nekādu pārmaiņu. Sabiedroto desantu arī neredzam. Atliek vienīgi samierināties ar tagadējo stāvokli.

Dzīvojam mierīgi katrs savu pelēko ikdienas dzīvīti un neapmierināti esam vienīgi ar sabiedroto vilcināšanos. Viens otrs mūsu organizācijas dalībnieks izmet jau pa stiprākam vārdam. Sak', sabiedrotie gan, bet kad vajadzīgi palīgos, tad nav ne viena. Tā mocamies un gaidām.

Te kādu dienu izplatās vēsts — pie Archangeļskas, lūk, esot nostājies liels ledlauzis ar lielgabaliem, kuru stobri pagriezti pret Bakaricu. Pienāk arī ziņa, ka vietējā vara nolēmusi mūs — Bakaricas sardzi — atbruņot. Baltās jūras matroži ne zem kādiem apstākļiem nevēloties pieļaut, ka Archangeļskā atrodoties 300 ar šautenēm apbruņoti virsnieki. Vispāri viņi uzskatot mūs par kontrrevolūcionāriem un mūsu sardzi par kontrrevolūcionāru organizāciju. Kādā veidā notiks atbruņošana, neviens vēl nezina. Ko darīt?

Nav noslēpums, ka uz katru šauteni mums skaitās tikai 10 patronas, bet ja arī šo daudzumu kaut kādi papildinātu, tad tomēr 300 cilvēku, pie tam vēl nevienprātīgu, ir par maz, lai pieņemtu cīņu ar visiem Baltās jūras un piekrastes tagadējās varas piekritējiem. Visu to apsvēruši, sardzes virsnieki nolemj ieročus nodot bez pretošanās. Nolemj aizrādīt varas pārstāvjiem, ka šeit atrodošies virsnieki nav ne ar ko noziegušies. Lai atļauj sardzes dienestā pelnīt maizi, kā tas atļauts katram cilvēkam citos arodos. Pēc tam sēžam savās barakās un gaidām.

Nav ilgi jāgaida. Ierodas vesels bars ļaužu. Viņus vada kādi, acīmredzami, vietējās padomes vadošie komisāri. Prasa pēc ieročiem.

Savāda uzstāšanās! Paši ieročus iedeva, bet iznāk, ka esam vainīgi ieroču neatļautā turēšanā.

Izskaidrojam viņiem, ka mūsu nolūks nav celt ķildas un nesaskaņas. Mēs ir domās nepielaižam, ka pastāvošās varas prasību varētu nepildīt. Ja tāda prasība ir nopietni domāta, tad tās simts šautenes, kuras esam saņēmuši dienesta vajadzībām, viņi var tūliņ saņemt.

Izrādās, mūsu miermīlība pārsteidz. Arī lielinieku sūtītie delegāti virsnieku priekšā jūtas neērti. Sakām tiem, ka uzskatām par netaktisku, ja mūs no darba atlaistu. Gandrīz mēnesi jau esam nostrādājuši un ar ilgām gaidām algas izmaksas dienu. Tagad, kā redzam, nopelnītā alga, kas vienīgā dod mums iespēju eksistēt, aiziet zudumā.

Visu to dzirdot matroži pārvēršas. Viņi cenšas mums iztapt. Apsola rūpēties, lai algu mums izmaksā. Darbā atstāt gan mūs nevarot, jo tāds esot lēmums no kāda augšgala.

Samierināmies arī ar to. Atceroties Baltijas jūras matrožus un viņu zvērības Kerenska laikā (skat. manu grāmatu «Trīs šāvieni». I. R.), mēs varējām justies laimīgi. Baltās jūras jūrnieki nav vācu atbalsts, bet sabiedroto orientācijas ļaudis.

Ieročus savāc, mūsu posteņus nomaina. Daži cilvēki aizbrauc uz pilsētu pēc naudas mūsu algām.

Nākošā dienā arī ierodas komisāri un stājas pie naudas izmaksām.

Katru izsauc pie vārda, bet līdz ar to atprasa arī personības dokumentus.

Nav patīkami. Tas jau nozīmē tādu kā apcietināšanu. Naudu izmaksā par nostrādāto laiku. Liekas, ka nu varētu būt brīvi, bet tomēr nē. Katram piesaka neaizbraukt, bet gaidīt kamēr grupās, attiecīgu iestāžu uzraudzībā, pārsūtīšot uz Maskavu atsevišķos vagonos. Tā tad esam apcietināti.

Pienāk arī mana kārta.

Prasa uzrādīt dokumentus.

Ko lai rādu? Tādi dokumenti kā citiem man nozagti. Sniedzu tādēļ komisāram savu L. N. K. s-bas Maskavas nodaļas komandējuma apliecību.

Vēroju, ko komisārs teiks, kādu iespaidu dokuments uz viņu atstās.

Komisārs skatās un brīnas. Glīts papīrs, laba druka, arī zīmogs un štamps, tādi kā jau pieklājīgam dokumentam pienākas. Komisārs vēro tālāk un lasa. Lasa cītīgi un ilgi, līdz nonāk pie vārdiem «Latviešu Karavīru Savienība» — «Sojuz Voinov Latišei». Tālāk komisārs jau noprot, ka kaut kas, no kaut kurienes mani pat sūtījis. Ar ko viņš visu to lai izskaidro? Bet tad seko draudzīgā tonī ieturēts jautājums: kā es šeit esot gadījies?

Saprotu, ka mans stāvoklis nav slikts, bet saprotu arī ka var nākt vēl citi jautājumi. Uz viņiem man jābūt gataviem un jādod atbildes, kas radītu vēl lielāku iespaidu, nekā komisāram neizprotamais latviešu dokuments. Tādēļ mazliet padomājis atbildu:

«Kā redziet, esmu sūtīts uz šejieni apvienot bijušos karavīrus latviešus. Pēc Maskavā ienākušām ziņām, tādi te iekļūduši gan Archangeļskas, gan Murmaņas apgabalos. Mans nolūks ir vispirms pastrādāt Archangeļskā, lai vēlāk dotos uz citiem apvidiem. Šinī nolūkā biju Archangeļskas Strādnieku un Kareivju Deputātu Padomē un gribēju, lai vietējā vara mani šinī uzdevumā atbalstītu. Izstaigājos pa vairākām padomes istabām, bet ne ar vienu no tur esošiem darbiniekiem runāt man neizdevās. Visi viņi bija aizņemti savās darīšanās un mani pat neievēroja.

Mēs, latvieši, neesam nekādi bagātnieki, un tādēļ, neatrazdams pie vietējām iestādēm nekādu pretimnākšanu, es paliku šeit svešatnē bez līdzekļiem. Gribēju braukt atpakaļ uz Maskavu, bet man pietrūka naudas ceļam.»

Stāstu vēl par ķīniešiem Bakaricā, par viņu labvēlību zupas iegūšanā, stāstu, ka, uzzinājis par sardzes sastādīšanu Bakaricas apsargāšanai, iekļuva sardzes dienestā. Ar to cerētu tikt pie līdzekļiem ja ne šava latviešu organizēšanas uzdevuma turpināšanai, tad vismaz atpakaļ ceļam uz Maskavu.

Tas rada iespaidu. Komisāri nevien atstāj man komandējuma apliecību, bet piedāvā pat novietoties Archangeļskā kādā dzīvoklī, lai tad, viņu atbalstīts, savu uzdevumu varētu turpināt bez traucējumiem.

Paldies par tādu gādību! Bet es negribu būt pārgalvīgs bez mēra. Izliekos ļoti noguris, apatisks, un lūdzu lai izmaksā man pienākušos algu. Pēc tam braukšu projām uz Maskavu. Komisāri jūtas drusku sabijušies.

Kas zin, vai nenāks no galvas pilsētas pārmetumi.

Apmierinu viņus, aizrādot, ka uz mani var paļauties. Sūdzēties neiešu, jo saprotu, ka nenormālos apstākļos nevar prasīt, lai viss ritētu gludi kā vajadzīgs, un ka tādēļ man nekādu pretenziju pret Archangeļskas iestādēm nav.

Komisāriem tas patīk.

Alga saņemta, brīvība atstāta, bet — ko darīt tālāk? Protams, pirmais solis uz pilsētu, uz Archangeļsku. Es gribu tikties ar draugiem no organizācijas.

Novietojos pie Matveja Voronova drauga — jūras virsnieka. Te mani pārsteidz interesanta ziņa, proti: no Pēterpils atbraucis zināmās pretlielinieciskās organizācijas pārstāvis. Esam nu četratā.

Patīkama sabiedrība. Interesanti arī atbraucēja nostāsti.

Desants Archangeļskā tomēr tikšot izcelts. Pēterpilī organizācija to zinot labi. Bet... jāpagaidot.

Tālāk jāstāsta man: Kā īsti esot bijis ar Bakaricas lietu.

Cik zinu, paskaidroju.

Izrādās tomēr, ka archangeliešiem neko jaunu pateikt nevaru. Viņu informācija pat plašāka par manējo.

Man atstāsta, ka kādā sapulcē, apspriežot «kontrrevolūcionāros» jautājumus, daži lielinieki sākuši kliegt, ka Archangeļska esot pilna kontrrevolūcionāriem. Esot daudz virsnieku, kuri apbruņoti šautenēm, granātām un ložmetējiem, un esot tik stipri nocietinājušies, ka no tiem varot sagaidīt visaktīvākos soļus. Jaunā ziņa saniknojusi sapulces dalībniekus tik lielā mērā, ka tie nolēmuši ar «kontrrevolūcionāriem» izrēķināties uz stingrāko. Nav gan varējuši uz reizi vienoties par veidu, kā to izdarīt. Vieni likuši priekšā apšaut visus lielgabaliem, citi ieteikuši saņemt gūstā un tad apšaut ložmetējiem. Vēl trešie stāvējuši par citiem iznīcināšanas veidiem. Naids bijis ļoti liels.

Bet tad gadījies kāds matrozis, sirsnīgs pretlielinieks, kurš pret virsniekiem bijis noskaņots labvēlīgi. Protams, savu

labvēlību tas nav nevienam uzticējis, un viņa uzskati nav bijuši zināmi lielnieciski noskaņotiem biedriem. Matrozis vērojis sapulci ar lielām bažām. Tad sadūšojies un ņēmis vārdu. Viņa parādīšanās runātāju tribīnē nomierinājusi savilņotos sapulces dalībniekus. Krietnais jūrnieks noturējis inteliģentāka satura runu. Ieteicis būt aukstasinīgākiem un izrēķināšanās veidu izvēloties būt cilvēcīgākiem. Viņš neapgalvojot, ka virsnieki pie atbrūņošanās padošoties labprātīgi, bet īstiem jūrniekiem neklājoties pārsteigties un pazaudēt līdzvaru. Viņš liekot priekšā vispirms atprasīt ieročus un pēc tam, kad virsnieki būs atteikušies to darīt, sodīt viņus kā kuram labāk patiks. Kas vēlēšies varēs izlietot kaut vai kuģu lielgabalus, bet kam patiks, varēs uzlaist no ložmetēja. Gan jau vajadzīgais risināsies pats no sevis. Priekšlikums visiem paticis. Sapulces dalībnieki nosūtījuši pārstāvjus sadursmes inscenēšanai.

Vēlāk, kad pārliecinājušies, ka provokācija nav izdevusies, sapulces dalībnieki lielos blāvējus krietni vien piezobojuši.

Simpatiskais matrozis, kurš bija pratis paralizēt nekrietno asinskāri, ir pazīstams arī man. Kādreiz esmu viņu sastapis jūras virsnieka dzīvoklī. Viņu vērtēja kā saprātīgu un pretlielnieciski noskaņotu cilvēku. Tāpat kā mēs, virsnieki, arī viņš bija informēts par priekšā stāvošo Sabiedroto okupāciju. Viņam nebija noslēpums, ka es esmu no virsniekiem, kas koncentrēti Bakaricā. Mūsu pretlielnieciskās organizācijas Archangeļskas nodaļa ar šo inteliģento matrozi sapratās labi. Pateicoties labām attiecībām ar viņu, vairāk kā 300 virsnieku bija paglābti no apkaušanas.

Bakaricas lieta nu likvidēta. Virsnieki, Bakaricas sargi, aizvesti. Bet gaidītā Sabiedroto palīdzība — kur palikusi? Tā vēl aiz trejdeviņām zemēm.

«Ko gaidu vēl?» saku sev.

Organizēt latviešus, kā tas fiktīvi uzdots man pēc apliecības? Neizdosies. Latviešu Archangeļskā maz. Pazīstamais bagātnieks Spade un vēl daži nav tie, kas būtu organizējami. Tie, liekas, zin paši, kas darāms.

Jeb gaidīt, kamēr komisāri mani tvers pa otram lāgam?

O, nē! Vēl divas dienas un es dodos atpakaļ uz Maskavu.
Bākas uguns gan paspīdēja, bet līdz viņai pašai vēl tālu.
Vēl jāmaidās, vēl jācer.

5. Pulkveža Brieža organizācija. Komisārs Janka.

«... Lielinieku pretinieki un lielinieku augstmanis — divi pasaulē visniknākie ienaidnieku pārstāvji sadodas rokās, lai Krijeņko uzticības vīrs pārgulētu pie mums četriem «kontrrevolucionāriem» pa nakti. Vai te nesākas brīnums?

... un dejo Maskavas komercinstitūta meičas un līdzī viņām mēs...

Atkal vecā Maskavā.

Bet kāda tomēr liela pārvērtība. Kamēr pirms manas aizbraukšanas latviešu virsniekus varēja Maskavā uz vienas rokas pirkstiem saskaitīt, tikmēr tagad šejienes latviskā sabiedrībā politisko iniciatīvu ar pārsvaru reprezentē tikai augstākie karavīri. Maskavā sabraukuši visi tie latviešu strēlnieku pulku virsnieki, kas nav sekojuši 17. maija rezolūcijai, bet gan tie, kas caur Nacionālo Latviešu Kareivju savienību, gan citādi nolēmuši strādāt un cīnīties, lai latviešus, lai strēlniekus atbrīvotu no lieliniecisma murgi. Atklātā valodā runājot, viņi atbraukuši uz Maskavu, lai organizētu spēkus, kas gāztu Krievijā visa lieliniecisma centru, pašu Krievijas valdību.

Ieradies Maskavā I pulka komandieris, no agrākām cīņām pazīstamais strēlnieku varonis, pulkvedis Briedis. Viņam līdzī viņa adjutants Bolšteins, vēl virsnieki: Šnuka, Krēšliņš, Kalniņš, Pinko, Šepko, Skujiņš, pazīstamais Staprans un daudzi citi. Kaut ko viņi Maskavā dara, kaut ko viņi jau noorganizējuši.

Par to, ka viņu nolūks gāzt lielinieku valdību, man tuvāk pastāsta neviens cits, kā ventspilnieks Staprans. Es frontes pēdējās dienas neesmu piedzīvojis, tās pavadīju slimnīcā, bet Stapranam par viņām ko stāstīt daudz. Brāļošanās ar

ienaidnieku, mītiņi, 17. maija rezolūcija, lielinieku celšana, terrors, draudi pret virsniekiem un citiem, kas nevēlas iet lieliniekiem astē, līdz strēlnieku pulku sadragāšanai divos naidīgos lēģeros. Katram no viņiem sava izpratne, katram savi ceļi. Karavīri, ar Briedi priekšgalā, savu nolūku veikšanai turoties cieši kopā. Viņi ietilpstot vēl kādā līdzīgiem mērķiem nodibinātā lielākā organizācijā. Nosaukums tai: «Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības Savienība». Augstāko vadību organizācijai reprezentējot vairāku teroristisku aktu izvedējs, sociālrevolucionārs Boriss Savinkovs.

Cik agrāk šis Savinkovs kaitējis cariskās Krievijas valdības augšgaliem, tik tagad tādu pašu ceļu viņš uzņēmis iet attiecībā pret lieliniekiem. Viņa nolūkus sankcionējis Kubaņā un Donā nodibināto brīvprātīgo pretlieliniecisko armiju galvenais vadonis ģenerālis Aļeksejevs, kuru atbalstot sabiedrotie: angļi un franči. Lielinieku gāšana tā tad notikšot gan uzbrūkot viņiem no ārienes, gan vēršot ieročus pret tiem no iekšienes.

Latviešu virsnieku ieskati: atbalstīt katru kustību, kas radītu lielinieku aizvākšanu no ceļa. Latviešu nacionālistiem, kuru nodoms atbrīvot Latviju no ārējām varām, ar viltīgiem lieliniekiem nekas kopējs būt nevarot. Tie latviešiem kā tautai, kā nācijai neko labu nevēlēšot. Latviešu pirmais solis tādēļ esot — strādāt tiem pretim. Strādāt, ja ne līdz galīgai lielinieku iznīcināšanai, tad vismaz līdz to spēku ievērojamai novājināšanai. Arī tas būšot latviešiem liels solis uz priekšu. Nevarīgi lielinieki nevarēšot plesties tādā plašumā, kā tas viņu internacionālajās smadzenēs izdomāts un nolemts. Nevarēšot ar tādu bravūru, kādu tagad redzam, nonievāt latviešu nacionālo ideju. Ko latviešu centieni sasniegs, tas jāatstāj netālai nākotnei, bet šodien, kad latviešu zemei pāri sniedzas gan lielinieki, gan viņu cēlēji vācieši, latviešu virsnieki, latviešu nacionāli noskaņotā daļa, visi stāv par pretlieliniecisko pretvācu kustību, kuru iezīmējis tālajos Krievijas dienvidos ģenerālis Aļeksejevs.

Stapšana zināšanas nav sliktas. Latviešu nelielinieku uztvere man patīk. Līnija pareiza. Kā gan citādi tagad lai rīkojas no savas zemes padzītais latvietis? Kā gan citādi lai

rīkojas katrs, kaut vai nelatvietis, kam padomā nav lielinieciskā avantūra, bet tīra sirdsapziņa, kas neprot samierināties ar pretvācu frontes nodošanu?

Esmu tagad pie vispilnīgākās skaidrības. Un kad Staprans aicina mani pieslieties viņu slepenai organizācijai, man nenākas ilgi domāt. Es viņā iestājos.

Mani iedala grupā, kas sastādās tagad no manis, Staprana, Šnukas, Krēsliņa un Liča. Organizācija sastāvot no daudzām šādām piecvīru grupām. Sistēma, pēc kuras viņa būvēta, saucas par piecinieku sistēmu. Pa pieci kopā, no kuriem viens sakarnieks uz augšu. Mums tāds sakarnieks izrādās Staprans. Caur viņu saņemam norādījumus un caur viņu nosūtām atbildes. Sevišķa tomēr nekā nav, un mēs dzīvojam cerībā uz tuvāko nākotni, kad organizācija no mums prasīs kaut ko taustāmāku.

Sagaidām to drīzi un proti šādi. Maskavas latviešu nacionāldemokrātu partija, izrādās, atradusi kaut kādu ceļu, lai noturētu biedru sapulci, kurā lemtu par latviešu stāvokli, par latviešu lietām.

Lielinieku vērtība iemidzināta ar to, ka sapulce nolikta Šņauska augstskolā. Šī tautas augstskola maskaviešiem pazīstama kā iestāde ar krasāki progresīvu novirzienu. Liekas, ka tagad, lielinieku valdības sākumā, šo augstskolu par «buržujisku» neuzskata. Tādēļ viņas sienās tāda bezkontroles brīvība.

Kā jau attiecīgā sabiedrībā iegājušam loceklim, man sapulces durvis izrādās atvērtas. Piedalos gan viņā vairāk kā interesents, jo nevienā sabiedriskā organizācijā nekādus amatus neieņemu — tādi izdalīti civīliem, Maskavā ilgāk dzīvojošiem latviešiem.

Sapulcē ļaužu, apmēram, kāds simts. Saskatu pazīstamas sejas, bet vēl vairāk redzu man nepazīstamas. Starp pēdējām — cik interesanti — pats pulkvedis Briedis.

Dzirdējis par Briedi esmu daudz. Par viņu zināja runāt un viņu apbrīnot prata visattālākās Krievijas frontēs. Nostāstus par Brieža varonību cīņā pret vāciem esmu dzirdējis tādos džungļu dziļumos, kādi var būt vienīgi lielie

Pinskas purvu muklāji. Dzirdējis pat tik tālos frontes apvidos, kā rajonā pie Koveļas, un vēl tālākos pretvācu frontes sektoros — Bukavinā, Rumānijā. Visur zināja ar kareivisko bijību pieminēt Briedi kā virsnieku, kas ar savu bezbailību izpelņījis visus Krievijas armijā iespējamus kara ordeņus, un kas kaujās no maza virsleitnanta uzstrādājis līdz pulkvedim. Armija tādus vīrus ciena, veltī tādiem savu atzinību un zināmas leģendas ap viņiem vijas pat tūkstošiem kilometru attālos apgabalos. Dzirdējis esmu daudz, man gods pat strādāt zem viņa vadības, bet pazīt viņu vēl nepazīstu un līdz šim redzējis neesmu.

Briedis kluss, neviena neuzrunāts sēž un attālāka sola. Viņš viens. Uzmaņīgi tas vēro katru runātāju, klausās katra domā un nav grūti saskatīt, ka viss, ko šē iztirzā, viņu interesē ne mazāk par visu pārējo ap viņu šīnī juku laikā notiekošo.

Sapulce norit vienprātīgi, mierīgi un lietišķi. Pieņemtās tēzes vēl izdebatē pa grupām, kādas salasās plašajā Šaņauska zālē.

Un atkal es skatos, pulkvedis Briedis nostāties pie loga stāv viens, kluss un domās nogrimis.

Tikai tad, kad pie viņa pieejam mēs ar Bankavu, tas it kā atdzīvojas. Bankavs mani ar Briedi iepazīstina un nedaudz parunājis aiziet. Nu paliekam mēs divatā.

Savādi. Abi mēs gājuši vienādus ceļus, abiem mums bijušas vienādas raizes, kādas gadās frontes cīņās visā visumā, abi mēs varētu daudz par to runāt, viens otram stāstīt un atstāstīt, bet... nav mums vārdu. Mēs stāvam pie loga tagad divi vien un klusam abi. Un man liekas, ka vispareizākā mūsu sastapšanās ir tāda. Vai mums vajadzīga kāda runāšana? Es zinu, kas ir Briedis, un viņš zina, kas esmu es. Abi pretvācu, pretlielinieku cīnītāji, abi vienādu darbu strādājuši, abi to turpinām vēl šodien. Kādēļ mūsu svinīgo misiju, — censties atbrīvot daļu pasaules no viltnieku varas, — aptašķīt ar lieku izplāpāšanos, ar lieku vārdu mētāšanu? Mēs saprotamies tāpat. Viss mums skaidrs kā uz delnas. Mūsu darbs mums zināms, un vai tādēļ tas būs svētīgāks, ja ap to laidīsim lielākus vārdu plūdus? Mēs klusam un tā arī šķiramies.

Bet nākošā dienā mūsu piecinieka sakarnieks, Staprans, atnes man ziņu, vakarā ierasties pie Brieža. Mani tas patīkami pārsteidz. Būs taču gadījies kas jauns priekš manis.

Neesmu maldījies. Jau ar pirmiem vārdiem, ko dzirdu no Brieža, uzzinu savu jaunāko pienākumu, taustāmāku uzdevumu. Es nu esmu viņu sagaidījis. Mani ieceļ par Kudrina iecirkņa priekšnieku. Tas nozīmē, ka apvērsuma gadījumā vadība Kudrina rajonā tiek uzticēta man. Vēl tiek aizrādīts, ka kaimiņos Tveras rajonu pārzināšot Šnuka. Abi lai savu uzdevumu saskaņojot, lai izstrādānot apvērsuma plānu.

Tas šimbrīžam viss, ko Briedis atrod par vajadzīgu man teikt. Neviena tuvāka paskaidrojuma, neviena norādījuma. Visisākā, visu atbildību uzveļoša kareiviska pavēle, gluži tāda pat, kādu esmu mācījies atzīt par vispareizāko kādreiz grūtos brīžos frontē. Grūtākos apstākļos, bieži vien ir ļoti nepareizi, ja priekšnieks, dodot pavēli savam apakšniekam, mēģina tam iepotēt pats savus ieskatus. Bieži vien labāk uzticēt uzdevumu vienam pašam, kam uzticība jau dāvāta visā visumā. Labāk atstāt uzdevumu pildītājam brīvākas rokas. To māca arī kara reglamenti un pie tā, acīmredzami, pieturas karavīrs Briedis.

Tā tad Briedis mani ievērojis un uztic man vairāk nekā dažam labam citam no sev tuvāk stāvošiem, no viņa paša pulkā esošiem. Labi. Pacentišos dāvāto uzticību attaisnot pēc iespējas pilnīgāk.

Nākošā dienā, kopā ar Šnuku, iesākam apstaigāt savus rajonus, lai iepazītos ar ielām, ar ēkām, laukumiem, šķēršļiem, ar labākām aizstāvēšanās vietām u.t.t. Iepazīstamies ar visu, kas vajadzīgs plāna sastādīšanai.

Kudrina laukumā mums uzkrīt kāds baznīcas tornis. Es pazīstu to kopš lielinieku apvērsuma. Viņā lielinieku karotāji bija novietojusi ložmetēju. Šī vieta nav slikta, no viņas atklājas skats uz daudzām pusēm. No šejienes iespējams turēt zem lodēm lielu apšaudīšanas laukumu.

— «Vai arī mēs šinī tornī paredzēsim ložmetēju?» es vaicāju Šnukam.

«Būs ļoti nepieklājīgi,» domā mans līdzgājējs.

Es piekrītu. Mēs baznīcas, katedrāles, vēsturiskas ēkas un slimnīcas saudzēsim.

Pēc Kudrina rajona kopīgi apstaigājam Tveras rajonu. Arī te tāpat uzņemam visu, kas vajadzīgs apvērsuma plānam. Mums jābūt nopietniem, jābūt čakliem, jāstrādā sirsnīgi. Strādājam taču paši savā labā.

Un paaugstināsim tikai dažas dienas, kad plāni mums jau gatavi. Gaidīsim nu tagad, kad būs jāsāk pēc viņiem rīkoties.

Bet... Rodas jauni apstākļi un Kudrina rajonā paredzētā apvērsuma vadīšana man atkrīt.

Iesākas ar to, ka mūsu piecnieku grupa gan pilna pašāvības uz labāku nākotni, bet pašlaik — mēs nevēlamies nevienam atzīties — esam tik bēdīgā stāvoklī, ka neērti pat teikt. Mēs ciešam no ļoti sliktiem materiāliem apstākļiem. Mēs domājam, ka visam drīz jāpārvēršas, bet šimbrīžam mums neatliek nekas cits kā pavadīt dienas vienās gaidās un cerībās. Gaidām stāvokļa uzlabošanos. Mēs dzīvojam pusbadā un dzīvojam tā jau ļoti sen.

Nav naudas, nav maizes. No organizācijas vadības nāk ziņas par grūto materiālo stāvokli. Sabiedrotie it kā organizāciju atbalstot, bet vāji. Paši krievi, Maskavas bagātnieki, arī nosēdušies uz savām zelta kaudzēm un, artavas žēlojot, mierīgi gaida, kamēr tos atbrīvos no lieliniekiem, ja ne svētais gars, tad tie paši «mulķi», starp kuriem viņi atrod vēl arvien lielu izvēli savu guļamistabu durvju sargāšanai. Naudu pretlieliniecisko spēku organizēšanai viņi nedod. Ka tuvākā nākotnē viņi visas savas bagātības tik un tā pazaudēs, to Maskavas «dūži» neņem vērā.

Mūsu 4 cilvēku grupa (piektais — Līcis — dzīvo Kremli.) nonākusi tiktāl, ka šodien ir jau otra diena, kamēr neesam ēduši. Nav arī nekādu cerību paēst nākošā dienā. Pie paziņām meklēt būtu velti, to stāvoklis nav labāks. Viņi dzīvo tādā pat nabadzībā kā mēs.

Ko darīt? Kā būt? Vai tiešām aiziesim badā?

Domājam un gudrojam. Bet kādus plānus arī netaisām, visi viņi galu galā sabrūk. Ir noteikti jāpieņem, ka nākošā dienā ko ēst mums nebūs, tāpat kā nav ko ēst šodien, kā nebija ko ēst dienu iepriekš.

Bet lielinieki visa ļaunuma cēlonis! Kad beidzot nāks vara, kas viņus aizvāks no skatuves? Izredzes uz stāvokļa labošanas kā neredzam, tā neredzam.

Tā pienāk vēls, drēgns februāra vakars. Tik nemīlīgs un pretīgs, kāds vien tas var būt Krievijas vidienā, kad stingras ziemas vietā pēkšņi iestājas slapjdraņķis un kūstošais sniegs pārvērš Maskavas ielas nepārtrauktā dubļu jūrā. Ārā aiz loga bēdīgi, bet mūsu saltajā dzīvoklītī — vēl bēdīgāk. Viss apkārtējais kā radīts, lai četrus virsniekus no Mazās Miesnieku ielas Nr. 4 pārņemtu tādas skumjas un bezcerība, kāda, liekas, pārņem vienīgi pašnāvniekus. Jā, tādi mēs šovakar esam.

Tomēr galvu augšā! Iesim pagulēsīm un rīt, ja ne citādi, tad sūtīsim ziņu Briedim. Kādu spraudziņu tak atradīsim, pa kuru vēl paglābties. Tā tad līdz rītam.

Bet dzīve ir pilna dažādiem raibumiem. Cik daudz gan pasaulē nav brīnumu!

Šinī pašā bēdu pārņemtā vakarā mūsu dzīvoklītī gluži negaidīts ierodas vecais Ventspils reālists Jānis P., jeb Janka, kā viņu sauksim uz priekšu.

Nav sacīts, ka šāds notikums būtu kas pārsteidzošs. Viņš mans un Staprana skolas biedrs. Bijām vienas un tās pašas klases audzēkņi. Tomēr tas neko sevišķu vēl nerāda.

Bet, kā pie mums ieradies Janka? Ne kā vienkāršs mirstīgais, kādi, piemēram, esam mēs, bet gan kā augsts lielinieku dižvīrs, no paša lielinieku virspavēlnieka Kriļenko štāba. Lūk, to mēs par ikdienišķu vairs neuzskatām. Lielinieku pretinieki un lielinieku augstmanis — divu pasaulē visniknāko naidnieku pārstāvji sadodas rokās, lai Kriļenko uzticības vīrs pārģūlētu pie mums, četriem «kontrevolucionāriem», pa nakti. Vai te nesākas brīnums?

Bet tālāk visu pēc kārtas.

Ventspils reālskolā Janku uzskatīja par savādieku. Varbūt vienīgi tādēļ, ka viņš ne ar vienu nedraudzējās un visus gadus nodzīvoja savrūp. Nekāda izcilāka draudzība ar Janku nebija ne man, ne Staprnam. Tomēr pastāvēja kāds smaguma punkts, kas viņu spieda meklēt pie Staprana labvēlību, par ko še nav jārunā.

Lai būtu kā bijis, bet tagad jāņem vērā vienīgi notikušais fakts, ka Janka parādījies mums to godu mūs šovakar uzmeklēdams, tieši tādā brīdī, kad mums viņa draudzība vairāk vajadzīga nekā naidošānās.

Mēs zinām, ka Janka vēl Kerenska laikā ierakstījās komunistos un ka pie lielinieku valdības viņš ieņem kādu posteni. Cik lielu, to nezinām. Katrā ziņā mazs «šiška» viņš nevar būt. Tā tad vīrs, kam šodien vara, kam, jādōmā, ir arī nauda. Bez šaubām, viņš, ja ne vairāk, tad no neapskaužamā bada stāvokļa mūs, vecos ventiņus, paglābt neatteiksies. Mēs esam pārliecināti, ka Janka, ja arī viņš būtu vislielākais briesmonis, savus Ventspils paziņas liks mierā. Viņš drīzāk, varbūt, palīdzēs. Spēka viņam netrūkst, tā komunistiem uzticamam, viņam dotas visneaprobežotākas tiesības un pilnvaras. Pēc viņa nostāstiem, tā pilnvaras sniedzoties tiktāl, ka apcietināt katru personu, cik augstu stāvokli tā arī neieņemtu, priekš viņa esot tīrais nieks. Mēs noprotam, ka vienīgi Ļeņinam un Trockim mūsu draugs nedrīkstēs ķerties klāt, bet pārējie viņam tikai «sīkumi».

Uzzinām, ka Janka ieradies Maskavā tieši no Kijevas. Tāds atklājums nav slikts. Katrā ziņā no turienes būs atvedis arī ko ēdamu. Tur, dienvidos, taču Krievijas maizes klēts. Bet kādēļ Janka atnācis pie mums tukšām rokām?

«Janka, kas tu par varas vīru, ka atstājot tik bagātu zemi kā Ukrainu, neesi drīkstējis paņemt līdzi uz badā mirstošo Maskavu nekādus produktus. Būtu vismaz draugiem atvedis kādu pudu miltu, kādu mārciņu speķa,» mēs ironizējam par Jaņku. Zinām viņa vārīgākās āderes. Viņš mīl drīzāk padīzoties, nekā atzīties nespēkā.

Esot gan produktus atvedis, bet tie atstāti glabāšanā pie Bankava. Rīt varēšot pārvest uz šejieni.

Saki nu, vienam cilvēkam — rīt mēs dabūsim paēst!

«Bet vai pēc ciema kukuļa nevaram aiziet tūliņ šovakar?» ieprasāmies ar Stapranu. Mums ēstgriba lielāka kā visbādīgākam vilkam.

Nē! To viņš ne par ko nedarīšot. Nakts laikā tādu gabalu, tuvu pie 6 klm., viņš neiešot. Mēs vieni tādu misiju uzņemties

neuzdrošināties. Iziet nakts laikā cauri visai Maskavai, cauri neskaitāmām patruļām nav iespējams. Mums nav nekādu nakts dokumentu.

«Bet, Janka,» mēs neliekam viņu mierā, «kā tu nesaproti. Neesam ēduši kamēr aizvakar.» Mēģinām izsaukt viņa līdzjūtību. Aicinām viņu tomēr padomāt un aizsoļot līdz Bankavam.

Prasām, vai tad šis pats arī drīz nesāks ilgoties pēc vakariņām. Atkal mēs spekulējam uz Jankas vājību. Proti, viņš arvien ir mīlējis labi paēst. Bieži vien tas mēdza teikt: «Cilvēkam ēšana pirmā vietā.» Bet reiz jau tā, tad kā būs šovakar, kad no mums vakariņas nesagaidīt?

Janka to saprot un paliek domīgs.

«Nē,» viņš katēgoriski nosaka. «Bet, ja gribiet, tad varu izlīdzēt ar naudu.»

Nauda, protams, laba lieta, bet kur viņu tagad tik vēlā stundā likt? Jau dienā par naudu grūti ko ēdamu nopirkt, bet tagad — tagad jābūt kādam labam Maskavas noslēpumu pazinējam, lai atrastu vietu, kur sameklēt kaut ko pārkamu.

Gudrojam un pārrunājam, bet velti. Nevienam nav zināms, kur naktī Maskavā paēst.

Mēdz sacīt, ka nelaime nenāk viena. Liekas, to pašu var attiecināt arī pretējā nozīmē. Ja cilvēkam laime lemta vienreiz, tad viņai jānāk vēl, jāatkārtojas. Tā arī šoreiz.

Esam jau nolēmuši, ka citas izejas nav kā paciesties līdz rītam, kad Staprans nejauši atceras ielūgumu uz kādu studentu vakaru. Pārliecinājušies atrodam, ka sarīkojums paredzēts tieši šovakar. Staprans to vēl papildina ar ziņu: šinī vakarā varēšot pret samaksu ēst cik patīk «bļinas».

Vai vēl ko vairāk vēlēties?

Janka padzirdis par «bļinām», ņem tūliņ cepuri rokās un lai visi nākot līdz. Lai Janka, gardēdis, palaistu garām tādu gardumu — nu, tad viņš nebūtu vairs Janka!

Nepaiet i divas minūtes, kad četri vīri esam uz ielas. Janka, Staprans, Šnuka un es. (Kur palika Krēsliņš, neatceros.) Lai jo drīzāk sameklētu norādīto vietu, kur, Staprana vārdiem runājot, apmeklētāji varēšot mieloties pie pilniem galdiem.

Ielās šķīdonis un dubļi. Adresi neviens nezina. Staprāns gan saka, ka tuvumā vajagot būt, bet ar sameklēšanu neveicas. Tumsa neciešama.

Galu galā tomēr laimīgi nonākam namā, kur jau atstatēm plūst pretim mums patīkamā «bļīnu» smarža, kādu šovakar Maskavā citur, varbūt, neatrast ne ar uguni.

Nav ilgi jāgaida — un mēs esam sarīkojuma zālē.

«Tagad, draudzīņ, paspāidi savu naudas maku krietnāk,» mēs pačukstam šīs dienas labvēlim un glābējam un liekamies uz pasniegto bļīnu kaudzi, kā cilvēki, kas divas dienas nav ēduši ne kriptiņu.

Mēs nevērojam, kas notiek ap mums — vispirms jāapmierina izsalkums.

Esam notiesājuši labu porciju, kad ieraugām, ka Janka nozudis.

Tad ta blēdis! Laikam palicis naudas žēl! Stikstulis tāds!

Staprāns metas dzīt Jankas pēdas. Viņam palaimējas to notvert paslēpušos virtuvē. Nu vaļā nelaižam, kamēr tēriņu samaksā. Neko darīt! Janka padodas liktenim un solījumu tagad izpilda bez ierunām.

«Lūk šitā Janka ir pareizi,» mēs viņam iegalvojam.

Vēl padzeram tēju un tad, negribētos atzīties... Ijekamies uz valsēšanu. Dejo Maskavas Komercinstitūta audzēknes un līdzī viņām mēs.

6. Kapteiņa Šnukas revolveris.

«... Un kad pie visa tā vēl lielnieciskās Maskavas vēlā nakts stunda ar savu baigo klusumu pārvērš sarkangvardistu rēcienu izbadojušos šakaļu kaušanā, kad nolādējis savu likteni ar visām viņa ikdienišķīgām kaprisēm, jau gribu savu ieroci nodot ar labu, man ienāk prātā kas cits...»

Maskava dzīvo drudzī. Pretlielinieciskā kustība aug ar katru dienu, pat stundu. Savinkova vadītā Dzimentenes un Brīvības Aizsardzības savienība neatlaidīgi turpina savu pretlieliniecisko darbību zemes iekšienē. Pretlielinieciskā

armija Krievijas dienvidaustrumos izvēršas par pietiekoši lielu spēku, lai Maskavas lielinieku augšgali justos pastāvīgi trauksmes stāvoklī. Lielinieciskais Kremlis manāmi nervozē un lielinieku stāvoklis paliek ar katru dienu ļaunāks. Nav noslēpums, ka pat lielinieku dižvīri šaubās par savas lietas novešanu līdz galam. Tie zaudē galvas un viņu acīm jau rēgojas karātavas, kuras sev nes līdz pretlielinieciskās Donas un Brīvprātīgo armijas. Stāvoklis paliek vēl katastrofālāks, kad 500.000 vīru liela vācu regulārā armija ieņem visu Dienvidkrieviju, atstājot lieliniekiem Krievijas ziemeļu daļu pilnīgi bez maizes. Maskavas vara nu zaudējusi savu dzīvības avotu — Krievijas maizes klēti — Mazkrēviju.

Pārtikas jautājums Maskavā paliek vēl ļaunāks un visplašākām iedzīvotāju masām ir jārēķinājas ar simtprocentīga bada šausmām. Ja agrāk kādus produktus vēl varēja dabūt, kaut arī slepeni par dārgu maksu, tad tagad arī tas vairs nav iespējams. Jo vairāk sāk trūkt maizes, jo ciešāk lielinieki pievelk represiju grožus, līdz tirdzniecību, bez izņēmuma, nosauc par «spekulāciju» un par tirgošanos ar ēdamvielām piespriež nāves sodus. Īpaši «spekulācijas apkarošanas komisijas» aģenti sagaida visus Maskavā pienākošos vilcienus un kontrolē pasažierus, lai neviens no tiem neievestu maizi. Ja kādam no iebraucējiem ir klāt vairāk par 2—3 mārciņām maizes, tad tas jau tiek uzskatīts par «spekulantu» un arestēts tiesāšanai par «spekulācijas piekropšanu».

Maskavā pastiprinās bads un represijas. Kamēr līdz šim vēl parasti uz ielām vēlākiem gājējiem prasīja tikai dokumentus, tagad jau katru izkrata meklējot pēc ieročiem un citām «kontrevolūcijas» pazīmēm. Parādīties uz ielām vēlākās stundās bez iespaidīgākiem dokumentiem ir nevien riskanti, bet pat neprātīgi. Lielinieki katrā nelieliniekā saskata savu ienaidnieku. Ar katru dienu plašāk izplatās lielinieku lozungs: «Kas nav ar mums — tas ir pret mums.» Pie tādiem apstākļiem paliek neiespējami dzīvot bez lielinieku iestāžu aizbildniecības. Kas negrib aiziet bojā sētmalā jeb «cietumā ar vienu sienu», tam gribot negribot jāpadomā par «legālizēšanos». Tādā gadījumā var saņemt

attiecīgas iestādes dokumentu — personas apliecību, ar kuras palīdzību vismaz ielas patruļas tiek padarītas nekaitīgas. Citādi katra mazākā neuzmanība nes pilsonim visneparedzamākās nepatīkšanas. Lielinieku terrrors un lieliniecko elementu patvaļa un hulīgānisms plešas plašumā.

Ielas gājējs, piemēram, nevar izšķirt, kad viņam darīšanas ar parastām laupīšanām un kad ar pārestībām valsts varas aizsardzībā. Kā vieni, tā otri klieudz: «rokas augšā!» un pārbiedētam pilsonim atliek tikai padoties liktenim. Patruļu tiesības plašos apmēros izlieto privileģētā, ārpus oficiālā dienesta stāvošā, «tautas sāls» — hulīgāni. Daudz nākas ciest sievietēm. Bez valodu rupjībām vājākam radījumam jāpiedzīvo aizskaršana rokām. Saķert uz ielas sievieti, sasiet tai virs galvas uzceltos brunčus, lai tādā stāvoklī nelaimīgo upuri palaistu staigāt, ir visparastākais hulīgānu paņēmiens. Patruļas šādām nekārtībām lielu vērību nepiegriež, bet jo citīgi tvārsta tādus, kuri no izskata hulīgāniem nelidzinās.

Visgrūtāk, protams, sāk klāties tā saucamiem «kotrrevolūcionāriem», kuri grupējas ap Savinkova organizāciju. Sevīši to izjūt pulkv. Brieža grupa.

Latviešu strēlnieki, gandrīz visi, kalpo lieliniekiem un pilda sava «Iskolastrela» pavēles. Un kurš latvietis nacionālists Maskavā nav internacionāles latviešiem zināms? Vai Daniševskim nav zināmi internacionāles atkritēji: Briedis, Goppers un citi latviešu strēlnieku pulku virsnieki? Tos lielinieckie latvieši pazīst līdz pēdējam, un ja viņi vēl nav ieslodzīti, tad ar to nav teikts, ka tas nenotiks rīt.

Es šinī gadījumā esmu mazāk apdraudēts, jo mana politiskā fizionomija lieliniekiem nav zināma, un kā virsnieks no krievu pulkiem Dzeržinska aģentūrai — «Iskolastrelam» neesmu pazīstams. Pagaidām vēl varu justies drošībā. Man nekādu vainu nevar pierādīt, kamēr lielinieki neatklāj manu līdzdalību Brieža pretlielinieckā grupā. Vienīgi bažas par ikdienišķo maizīti liek trūkties ne pa jokam. 99% no visa brīvā laika aiziet ticši šinī virzienā. Lai sagādātu kaut vai 1/8 mārciņas maizes mums, stāvošiem ārpus lielinieku algotiem darbiniekiem, nākas strādāt un cīnīties ne mazāk

kā, piemēram, ģenerālim Brusilovam pie austriešu armijas sakaušanas 1916. g. vasarā. Gaidīt palīdzību no organizācijas nav ko domāt. Organizācijai līdzekļu vēl arvienu it kā neesot, un mums atliek tikai apmierināties ar cerībām nākotnē. Maizi meklējam kā protam. Mūsu četrvīru grupa to dara gan kopīgi, gan katrs atsevišķi, kā nu kuru reizi gadas.

Kādu vakaru ļoti izsalcis aizeju ciemos pie paziņām. (Tādas mums radušās kopš komercinstitūta vakara.) Šoreiz līdzī atnāk arī Šnuka.

Mums laimējas. Mūs pacienā ar svaigu, no laukiem atvestu miežu plāceni. Tādā labsajūtā piemirstam visus lielinieku draudus, visus piesolītos nāves sodus, un pie laipnām namamātēm uzkavējamies kādas stundas ilgāk nekā to pieļauj lielinieku dekrēts par nakts laiku.

Kad iznākam uz ielas, lai dotos mājās, ir jau iestājusies tumsa. Gājēji nav redzami, toties patruļas stāv uz katra lielāka ielu krustojuma.

Un nav mums tālu jāiet, kad izdzirdam paziņamo: «rokas augšā!» Pret mums pagriežas vismaz desmit šauteņu stobri. Patruļa tik nedroša, ka dokumentus neprasa, bet ķeras pie lietām tieši viņas saknē.

«Ieročus!», uzbrēc Šnukam kāds nopuņķojies puika ar machorkas «cigarku» zem deguna.

«Nav,» skan atbilde. Bet te jau kāds cits no uzbrucējiem velk laukā no Šnukas bikšu kabatas brauniņu. (Uzsākt ar patruļu cīņu nebija nozīmes un tādu soli neatzītu arī organizācijas vadība.)

«A-a, noķērām,» kliedz nu pārējie. Noklaudz slēdzenes un pret mums stāv šauteņu stobri šaušanas gatavībā.

Viss notiek neparasti ātri un tāpat ātri vien, bez tālākiem izskaidrojumiem, patruļas krievi saņem Šnuku pie pleciem un steigšus aizved.

Uztraukumā es piemirstu, ka uz šā paša ielas stūra figūrē arī mana godājamā persona. Domāju tikai par to, kas nu notiks ar Šnuku. Nepiegriežu vērību arī tam, ka manā kabatā guļ tāds pat šaujamaiss, kā tas, kuru atrada pie Šnukas. Man neviļus ieskrien galvā doma, ka vajadzētu steigties uz mājām,

uz mūsu grupas konspiratīvo dzīvokli, lai sagatavotos paredzamām kratīšanām. Mani pārņem nepārvarama vēlēšanās pa kaklu pa galvu mesties projām pa ielu. Jāsteidzas brīdināt Stapanu un Krēsliņu. Bet... esmu ielenkts no sarkangvardistiem un jūtu, ka 3—4 rokas cieši iekļērušās manā mētelī. Viens tāds kā panīcis permjaks (Permas gubernas iedzīvotājs) tur man pie sejas šautenes stobru un pilnā kaklā draudoši kliež uz mani, prasot pēc ieročiem. Kā zibens izskrien caur smadzenēm domas gan par tumšiem pagrabiem, gan par liķiem ar cauršautiem galvas kausiem. Un kad pie visa tā vēl lielnieciskās Maskavas vēlā nakts stunda ar savu baigo tumsas klusumu pārvērš sarkangvardistu rēcienus izbadojušos šakāļu kaukšanā, kad nolādējis savu likteni ar visām viņa ikdienišķīgajām kaprisēm, jau gribu savu ieroci nodot ar labu, man ienāk prātā kas cits. Es iedomājos, ka sarkangvardisti, ieroci atraduši, uz vietas mani nenošaus, bet aizvedīs, cik noprotu, uz komisāriātu, un tur, nākot sakaros ar augstāko sarkano priekšniecību, varēšu atsaukties uz savu Janku. Ka šis lāga vīrs vajadzības gadījumā neatteiksies mūs izgalvot, par to esmu pārliecināts. Viņam vajaga saprast, ka mums, kā karavīriem, revolveri varēja būt uzglabājušies no agrākiem armijas laikiem, un tādu mazu nolaidību atzīs par sīkumu. Ir vajadzīga tikai kāda varas persona, kas mūs aizstāvētu, un tāds mums ir Janka. Bez tam atceros, ka revolveris man atrodas mēteļa ārējā kabatā. Tik pieejamā vietā kādreiz var arī neiedomāties meklēt.

Un tiešām! Kad paņēmis katrā rokā savas mēteļa malas es nevainojamā kareivju izloksnē uzsaucu: «Čto ti, rechnulsja, čto ļi! Iščī!» un atrauju mēteļi vaļā atsedzot savu augumu kratīšanai, sarkanie, lai gan aptausta mani, revolverim tomēr neuzduras. Piesituši pie mēteļa no ārpuses, viņi ieroci nesatausta, un es tieku atbrīvots. Mans psiholoģiskais manevrs ir izdevies.

Steigšus dodos uz mājām un kopā ar pārējiem grupas locekļiem noglabājam visu, kas var būt kompromitējošs. Granātas un revolverus salaižam dzelzs skurstenī, bet pārējās mantas ierokam ārpusē sniegā. (Nakts stundā vienīgā iespējamība.)

Tikko esam visu nokārtojuši, pie durvīm atskan klauvējieni. Pilnīgā pārliecībā, gaidot bruņotus vīrus no komisāriāta, atveram durvis. Bet viņās parādās Šnuka. Laikam, sarkanie būs aiz viņa, nodomāju. Mūsu uztraukums tomēr izrādās pilnīgi veltīgs. Šnuka ir viens.

Viņš pastāsta, ka iekrišana laimīgi likvidējusies. Sarkangvardisti to aizveduši uz iecirkņa komisāriātu, kur gadījies dežurants, kas notikumam nav piegriezis nekādu vērtību, bet paturējis tikai Šnukas revolveri, pašu palaižot brīvā. Kvīti par ieroča paturēšanu komisārs nav izrakstījis. Viņš lietai virzienu nav devis. Skaistais brauniņš ir dežurantam vairāk imponējis kā «kāda tur virsnieka» galva. Nav slikti arī tā.

Viena brauniņa nozaudēšanai priekš mums nozīmes nav, tomēr pārrunājot par notikumu Šnuka aprēķina, ka labāk gan būtu, ja brauniņu atdabūtu atpakaļ. Viņš pieturas pie ieskata drīzāk revolveri pārdot, nekā uzdāvēt kādam komisāram. Šnuka nāk ar priekšlikumu uzmeklēt Janku, pierunāt to pamēģināt izlietot savu augsto komisāra stāžu, un ieroci komisāram atprasīt. Tāda ideja nav slikta.

Otrā dienā sameklējam Janku. Izstāstām visu notikušo un iegalvojam, ka mums tāds brauniņš bijis nebijis, bet žel mums zaudēt 500 rubļus, kurus mēs varam iegūt ieroci pārdodot. Mēs esam ar mieru to darīt un piesolām brauniņa atgūvējam izmaksāt «bļinas» kaut vai par visiem piecimsimts rubļiem.

Janka gan pagrozās, gan pakasa aiz auss, bet iedomājoties savā priekšā «bļinu» bļodu, dodas uz komisāriātu.

Mēs zinām — Janka ir liels gardēdis un tādēļ esam pārliecināti, ka viņš mūsu brauniņu atdabūs, kaut vai ar «Kolta» palīdzību. (Janka uz šo ieroci ļoti lepns.)

Nesam maldījušies, Janka ar tēju un piedevām ir jāpacienā.

Ierocis atgūts, mēs priecājamies. Bet nāk turklāt vēl kāda nejaušība, kāda likteņa spēle. Proti: ieguvuši sev draugos un aizstāvjos Janku, mūsu pretlielinieciskā darbā nejauši rodas apstākļi, kuri iemet mani jaunā, spēcīgā politiskā

virpulī un atklāj man negaidīti plašu darba lauku gandrīz ar neaptveramām, nepārredzamām iespējām un perspektīvām. Savinkova — Brieža organizācija gūst manā personā iespēju pielietot savā cīņā kādu jaunu darbības izpausmi, kādu jaunu cīņas veidu.

7. Ar Janku pie lieliniekiem. Napoleoniska doma.

«... Briedis runā īsi un noteikti, paskaidrodams sekošo: «Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienība cīnās pret lieliniekiem, lai Krievijā ievestu tādu valsts pārvaldes aparātu, kas atjaunotu fronti...»

... Neuzvarot vāciešus — latviešu tautai jāiznīkst...»

Ēdam «bļinas».

Veco reālistu starpā mūsu draugs Janka jūtas omulīgi. Viņš runā arī par sevi. Starp citu kļūst zināms, ka Janka ieņem pie lieliniekiem augstu posteni. Viņš pastāsta: savās pēdējās karošanas gaitās, kādā stacijā, stacijas priekšnieks neesot varējis cauri laist vairāk par diviem vilcieniem dienā. Tas esot apgalvojis, ka vairāk vilcienus no viņa nepieņemot nākošā stacija un ka tādēļ viņa stacijas caurlaides spēja esot tik zema. Uz to Janka viņam pabāzis zem deguna «Koltu» un nu stacijai garām ripojuši vilcieni viens pēc otra, bez pārtraukuma. Pēc šā gadījuma viņš šo pašu paņēmieni pielietojis arī citos satiksmes mezglos un vienmēr it kā ar labiem panākumiem. Janka stāsta arī, ka par tādām viņa spējām esot jūsmojis pat Maskavas kara komisāriāts. Muravjova iebrukuma laikā Dienvidkrievijā Janka stāvējis tuvu pašam virspavēlniekam Kriļenko — tā tad augsta persona kara aprindās. Pēc vācu Ukrainas okupācijas, viņam kā tādām «augstmanim», dabīgi, vajadzējis pieturēties pie augstākās Maskavas kara priekšniecības. Uz Maskavas kara apgabala komisāriātu esot staigājis katru dienu. Gājis un apprasījies pēc jauna, savam «stažam atbilstoša» posteņa.

Līdz šim viņam neesot veicies, bet pašlaik gan tam piešķirot sava veida diktatora posteni — likvidēt radušos, sakarā ar vācu ienākšanu dienvidus Krievijā, vispārējo sastrēgumu dzelzceļu stacijās un sevišķi Maskavas mezglā. Maskavas augstākā vara ar šīm dzelzceļu nekārtībām galā netiekoš un tādēļ kara komisāriāts radīšot sastrēguma likvidēšanai ģeogrāfisku resoru ar Janku priekšgalā. Viņš, lūk, protot rēgulēt satiksmi ar «uzstāšanos» vien.

Pabeidzis stāstīt, Janka vēl piebilst, ka meklējot sev paligus, un — vai es nevēloties iestāties pie viņa dienestā?

Vēl noprasa viņš, vai es būšot ar mieru ierakstīties komunistu partijā?

Atbildu, ka ierakstīšanās vien neko nedos, kamēr nebūšu komunistu īstenībā. Pats par tādu palikt nevaru, un iztaistīt no manis komunistu — tas atkarājas no viņa paša. (Atbildēt ar «nē», nedrīkstu, lai mani nepieskaitītu «kontrrevolucionāriem».) Saku, ka partijā ierakstīšos tiklīdz viņš mani par komunistu mācības pareizību būs pārliecinājis. Pretējā gadījumā palikšu «bežpartējisks».

Tāda manu politisko uzskatu deklarēšana Jankam ļoti patīk, un viņš tēvišķi man aizrāda, ka ar ierakstīšanos nevajagot steigties, kamēr nejutot uz to tieksmi.

Vai galu galā dienestā iestāšos, vai nē, mēs galīgi nenorunājam, bet noliekam rītdien satikšanos.

Kā zināms, plkv. Brieža organizācija savus savienības locekļus labprāt novieto lielnieku dienestā, ja vien tikai rodas iespēja. Šādā kārtā organizācijās locekļi tiek pasargāti no vajāšanām un, ar dienestu legalizēti, var palīdzēt gan materiāli, gan ar dokumentiem saviem pārējiem draugiem. Arī citādā ziņā organizācijas locekļi, uzturoties ienaidnieka lēģerī, spēj sekmīgāk atbalstīt kopējo uzdevumu. Viņi var palīdzēt ar informāciju, ar iestāžu un resoru ārdīšanu un citiem kaitēšanas darbiem (vražīgā iedarbība). Visu to vērtējot, nolemju par radušos iespēju runāt ar Briedi.

Tanī pašā vakarā atrodu pulkvedi mājās un pastāstu par jaunajām izredzēm.

Briedim nekas pretim nav. Taisni otrādi: viņš ieteic izmantot katru gadījumu, kur vien lielnieku iestādes būtu

pieejamas. Viņš uzskata par izdevīgu turēt savus cilvēkus tādās iestādēs kā kara komisāriātos, iekšlietu komisāriātu instancēs, ārlietu resorā un galu galā pat visnetīrākās «črezvičaikās». Bet kādu labumu var dot resors, kurš pārzinās vagonu novākšanu, to Briedis pagaidām vēl nevar iedomāties.

Uz jautājumu, ko mans dienests varēs dot organizācijai, es atbildu, ka pēc manām domām, ļoti daudz. Tieši ko un cik lielā mērā, tas būs redzams vēlāk, kad būšu darbā iegājis.

Parunājušies vēl tuvāk par vienu otru varbūtēju iespējamību, Briedis man cieši piekodina jaunā dienestā visu apkārt notiekošo novērot un par redzēto viņam ziņot. Atsveicinoties viņš man novēl labas sekmes un mēs šķiramies, lai es pieņemtu Jankas piedāvājumu.

Otrā dienā mani dokumenti man rāda, ka Muralova Maskavas kara apgabala štābs (komisāriāts) iecēlis mani par «pilnvaroto kravu sastrēguma likvidēšanai Maskavas dzelzceļa mezglā un Maskavas—Kurskas ceļā».

Dienesta apzīmējums norāda, ka man tiek uzdots likvidēt sastrēgumus, kādi rodas Krievijas dzelzceļos vācu karaspēkam ienākot Krievijas dienvidos. Acīmredzams, man uzveļ uz pleciem to satiksmes chaosu, kuru rada kāda vācu augstākā okupācijas politika.

Maskavas mezgls sastāv no, apmēram, 10 stacijām pilsētā un tikpat daudzām uz Maskavas riņķa dzelzceļa līnijas. Tā tad mezgla apjoms ir ļoti liels. Neskatoties uz to, kravu sastrēgums ir radies.

Ukrainas evakuācijas sākumā Maskava visas uz šejieni sūtītās kravas gan labprāt pieņēma, bet kad izrādījās, ka viss plašais mezgla sliežu tīkls pārpildīts pāri katram samēram, nāca rīkojums neapgrūtināt Maskavu ar dienvidus dzelzceļu evakuācijas inventāru. Valdības komisāri, liekas, cerēja ka kravas varēs sadalīt pa citiem virzieniem, piemēram, uz Tambovu, Razaņu, Kazaņu, Nižnij-Novgorodu. Domāja arī, ka «varas uz vietām» rīkojumiem no augšienes klausīs. Bet ne tā tas notika īstenībā.

Evakuācija, reiz iesākta, ar Maskavas—Kurskas dzelzceļa palīdzību tiek no vietējiem rīkotājiem tādā pašā gaitā tur-

pināta, un Maskavas mezglā rodas stāvoklis, kad katru brīdi var aizkrustoties sliedes, pa kurām nolaiž pasažieru vilcienus.

To zin visa Maskava, zinu arī es. Tādēļ, iesākot sava jaunā dienesta pienākumu pildīšanu, griežos Maskavas kara apgabala komisāriātā pēc instrukcijām un aizrādījumiem, kādā veidā milzīgo sastrēgumu domāts likvidēt. Uz to man atbild, lai runājos ar Janku un darot kā zinot. Visi dzelzceļi esot galīgi caurlaides nespējīgi un mūsu uzdevums gādāt, lai tas būtu citādi, lai dzelzceļu kustība neapstātos pavisam.

Redzu, ka Maskavas kara apgabala komisāriāts pats pazaudējis galvu un ne šeit mums meklēt pēc darbības plāna. Tādu nāksies izgudrot pašiem.

Nekādas skaidrības komisāriātā nedabūjis, ņemos izjautāt Janku. Izrādās, ka arī viņam par jaunā uzdevuma pienākumiem nav ne mazākās jēgas. Liekas, ka Janka darba sekmes stāda atkarībā no «Kolta» iespaida. Bet vai šis paņēmiens, kurš dažreiz, varbūt, tiešām līdzējis kādā mazāk nozīmīgā stacijā, dos ko pozitīvu pašā Krievijas galvas pilsētā?

Janka pieņem vēl kādus 7–8 palīgus, bet arī tos tāpat kā viņu pašu un mani par lietpratējiem uzskatīt nevar. Ja tos kur lietot varēs, tad vienīgi 5. pulka kapteini Timmermani. Pārējie vislabāk iederētos dienas strādniekos. Ne labāk lietas stāv ar pašu mūsu virskungu Janku. Viņš ticis atkal pie «augstas činas», izgāž krūtis un aprobežojas ar to, ka katram un visur dižojas ar savu augstprātību. Šo bērnišķīgo iedomību tas rāda tik slimīgu, ka arī no viņa nevar sagaidīt vairāk kā tikai kādu atsevišķu palielināšanos un uzbrūkšanas triku.

Noprotu, ka Maskavas mezglā kravu un vagonu kārtošānu izdarīt nevarēsīm — tas nav pa spēkam ne Jankam, ne man, ne citiem viņa palīgiem. Par to esmu pārliecināts. Mēs, cilvēki, kas no dzelzceļiem zinām vienīgi to, kā atšķirt trešās klases vagonu no otrās, lai sakārtotu milzīgo dzelzceļa mezglu? Kā var prasīt, lai mēs, nelietpratēji, spējam vairāk nekā kvalificētie dzelzceļnieki?

Apsvēris visus apstākļus, es redzu, ka drīzāk mēs, Jankas palīgi, sastrēgumu pastiprināsim, nekā mezglu no tāda atbrīvosim. Pareizāk gan tā.

Bet tad man iesaujas prātā — kādēļ gan lai tam vajadzētu būt citādi? Vai tomēr nav labāk, ja man izdotos apturēt Krievijas dzelzceļu kustību vispāri? Nodomāju, kā izdarīt to, ja ne pilnīgi, tad vismaz daļēji Krievijas daļā, kas attiecas uz dienvidiem, es droši vien spēšu. Man liekas, ka ar to atvieglotu Krievijas dienvidos formējamām pretlielinieciskā spēka daļām viņu operācijas Maskavas virzienā. Nepārprotami skaidrs, ka aizsprostojot šos dzelzceļus, lieliniecisko spēku manevrēšanas spējas tiktu augstākā mērā ierobežotas, kas jau būtu liels atbalsts Donas un citām vēl nezināmām, bet varbūtējām pretlielinieciskām ekspedīcijām.

Esmu tik pārliecināts par tāda virziena pareizību, ka tālāk vairs arī nedomāju. Lietas labā vēl apbraukāju Maskavas riņķa līniju, apmeklēju Muralova komisāriātu un pārliecinos, ka pagaidām neredzu izejas, kas mezglā pieblīvēšanu pārtrauktu.

Visu vēlreiz pārlicis un apstākļus novērojis, dodos pie Brieža ar pirmo ziņojumu. Katrā ziņā savu jaunatradumu gribu uzticēt viņam. Nepielaižu varbūtību, ka mans aprēķins izrādītos nepareizs.

Ar lielu sajūsmu atstāstu Briedim par saviem novērojumiem, cerībā iepriecināt pulkvedi ar jaunradušos iespēju graut lieliniecisma varu, noslēdzu savu ziņojumu ar priekšlikumu apturēt kustību Krievijas dzelzceļa tīkla sirdī — Maskavas mezglā. Ziņojumu nobeidzis vēroju, kādu iespaidu atstās uz Briedi tāda nedzirdēta pārdrošība. Sagaidu piekrišanas apliecinājumu. Man liekas, ka viņa sejā vajadzētu parādīties kaut vai visvieglākam prieka vaibstam. Gaidu pirmos vārdus, ar kuriem mans nodoms tiks akceptēts.

Bet... Mans priekšnieks, pulkvedis Briedis, pieņem vēl nopietnāku izteiksmi un viņa skats ar katru manu vārdu paliek drūmāks.

Līdz šim nekad mēs dziļākās sarunās neesam ielaidušies. Mūsu tikšanās arvien aprobežojās ar īsu noteiktu fražu apmaiņu. Kamēr līdz šim mana loma organizācijā bija no mazākām, tikmēr tagad, ieejot tik plašā pretinieka valsts

aparātā, manai personai rodas pietiekoši liela nozīme, lai manu stāvokli izmantotu organizācijas plāniem un mērķiem.

Un šoreiz mēs runājam jau vairāk kā līdzīgs ar līdzīgu, nekā augstāks priekšnieks ar savu apakšnieku. Briedis runā īsi un noteikti, paskaidrodams sekošo:

«Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienība cīnās pret lieliniekiem, lai Krievijā ievestu tādu valsts pārvaldes aparātu, kurš atjaunotu fronti ar Eiropas centrālām valstīm. Kopš Krievija pārtraukusi ar vāciem karot, sabiedrotiem nākas nest uz saviem pleciem, bez savām rūpēm, vēl arī to smagumu, kuru no sevis novēla vācieši un viņu sabiedrotie Krievijas frontē.

Sabiedrotie uzskata Krieviju par nodevēju un ienaidnieka atbalstītāju. Krievi atdevuši ienaidniekam savas valsts bagātākos apgabalus, atklāti grūž Eiropu vācu verdzībā. Pie pašreizējiem apstākļiem centrālās valstis (Vācija, Austrija, Turcija un Bulgārija) var kļūt uzvarētājas. Vāciem tagad maizes vairs netrūkst — okupētā Ukraina to viņiem dos pa pilnam. Tiem vajaga izturēt vēl tikai īsu laiku un rietumu frontē sabiedrotie kritīs par upuri vispasaules vācietībai.

Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienība tādēļ uzstāda par savu pirmo programmas platformu — strādāt un kaitēt, kur vien iespējams, vāciem — vācu armijai.»

Attiecībā un latviešiem Briedis pieturas pie ieskata darīt visu, lai karā uzvarētu sabiedrotie. Tikai tādā gadījumā latvieši varēsot cerēt pārnākt mājās kā kungi savā zemē. Nesakaujot vācus, latviešu tautai būšot jāiznīkst un par tautas pašnoteikšanās tiesībām latvieši tad lai necerot. Latviešu grupa

pie savienības tādēļ strādāšot roku rokā ar krieviem pret lieliniekiem un ziedošot savus spēkus, lai vājinātu vispirmā kārtā vācus.

«Sevišķi tagad,» turpina Briedis, «kad tie pārņem visu Krievijas labības apgabalu, organizācijai jābūt modrai un jāmeklē ceļi, pa kuriem likt pulķus vācu iekarošanas riteņu spieķos. Viss kopā prasa nesaudzīgu cīņu. Cīņa jāved ir pret vāciem, ir pret viņu līdzšinējiem labvēļiem lieliniekiem.

Atsevišķi par jūsu ziņojumu attiecībā uz dzelzceļu kustības rēgulēšanu Krievijā, savienības pavēle var būt tikai viena: nevis traucēt, bet gādāt, lai kara piederumi un vispāri vērtības nepaliktu ienaidnieka rokās. Vācieši ieņēmuši Ukraini var virzīties vēl tālāk. Ar katru kilometru, kuru viņi atņem Krievijai, tie paliek par vienu procentu stiprāki. Ja viņu rokās nāk no Dienvidkrievijas aizdzītais dzelzceļu inventārs, tad vāciem būs līdzēts uzvarēt sabiedrotos. Tādēļ nevienu vagonu vāciem, nevienu riteņi viņu sabiedrotiem austriešiem! Pielieciet visas pūles, lai Maskavas mezglu uzturētu caurlaides spējīgu un sastrēgumu uz dzelzceļiem, starp Ukraini un Maskavu, visiem iespējamiem līdzekļiem raidītu uz ziemeļiem. Vienīgi uz ziemeļiem, uz Maskavu un no turienes uz Sizaņu, Simbirsku, Kazaņu, Jaroslavu un Ribinsku. Visu uz turieni, pie kam pirmām kārtām kara piederumus: lielgabalus, šautenes, šāviņus, patronas.

Dzimtenes Brīvības un Aizsardzības savienība ir kara organizācija ar sabiedroto orientāciju un visos savos turpmākos aprēķinos jums jāņem tas vērā.»

Ar to pulkveža Brieža politikas deklarācija nobeidzas.

Jāatzīstas, ka pēc tādas, tikpat kā ūdens šalts, mana napoleoniskā doma ir cietusi pilnīgu neveiksmi. Ja viņai nestāvētu pretim tiešām pareiza Brieža izpratne, tad savu «izgudrojumu» es mēģinātu izvēst patstāvīgi — viens pats. Bet ko es varu iebilst pret pulkveža loģiski pareizām

argumentācijām? Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienības platformai es nevaru nepiekrīst. Un ja pretvācu uzdevums prasa manu priekšā stāvošo darbu virzīt uz citu pusi, nekā pats to domāju, tad atliek tikai palauzīt galvu kā savienības prasības sekmīgāk izpildīt.

Atceroties savus nākošos līdzdarbiniekus — Janku ar viņa palīgiem, man nav ne mazāko šaubu, ka galvenais darba darītājs (ja vispāri iespējams kas būs) būšu vienīgi es. Tādā gadījumā, ja tikai man izdotos atrast kādu paņēmienu vilcienu sastāvu izkustināšanai no vietām, virzienu noteikšanu es savā zināšanā pārņemšu. Iespaiids mezglā stacijās un kara komisāriātā man radījis pārliecību par iespēju iniciatīvu saņemt savās rokās. Un jo vairāk par to domāju, jo mazāk par to šaubos.

8. Dzelzceļnieki — «Vikželisti».

«...Komisāriāts mums padomus nedod un arī pats «zoldat Muralov» ne velna nezina...»

Katrs sākums grūts. Tas pats ir ar mani un Janku. Mums, kā skolas biedriem, protams, iznāk turēties kopā ciešāk nekā to darām ar pārējiem palīgiem. Ja ejam uz komisāriātu, tad ejam reizē, ja braucam pa dzelzceļiem, tad braucam kopīgi. Kad Janka saņem orderi uz Bristoles viesnīcas pusstāvu, tad pirmais līdzī gājējs esmu es.

Mani pārējie draugi no mūsu četrvīru grupas: Šnuka, Krēsliņš un Staprans, kopā ar kādiem citiem savienības locekļiem — virsleitnantiem Krūzi un Cauni, ap šo pašu laiku, pāriet dzīvot uz kņaza Oboļenska muižu, 3 klm. no Maskavas—Kazaņas dzelzceļa Malachovkas stacijas. Viņi ar Maskavas kriminālpolicijas priekšnieka Maršalka gādību tiek novietoti muižā kā drošības sargi. Saņem tie savā sargu dienestā uzturu, telpas un nelielu algu. Tā tad arī maniem draugiem par eksistenci vairs nav ko bēdāt. Man šis jautājums līdz ar pāriešanu jaunā dienestā ir nokārtojies pats no sevis.

Janka pagādā kartiņu, pēc kuras man izsniedz katru dienu 1/8 mārciņas maizes. Arī zupas kartiņu man izdod. Badā nomirt nu vairs nevaru. Viesnīcā Janka paņem sev vislepnāko numuru. Man atstāj vienkāršas divas istabas. Pie manis pārnāk dzīvot arī kapteinis Timmermanis.

Tā ar Dieva palīgu mēs, bēdu brāļi, nu esam novietojušies un iekārtojušies. Atliek tikai sākt strādāt.

Ar Timmermani palēnām iepazīstos, bet sevišķā draudzībā vēl neielaižos. Man viņa uzskati sveši.

Pārrunājam par priekšā stāvošo uzdevumu. Pievienojas arī Janka. Gudrojam un laužām galvas, ko nu iesākt. Uz priekšu tomēr netiekam. Valsts aparāts atrodas tādā stāvoklī, ka ar pavēlēšanu un rīkojumiem vien mūsu darbs nav nokārtojams. Visas sliedes vagonu pārpildītas, bet par viņu saturu ziņu nekādu nav. Ar ko vagoni krauti nezina dzelzceļnieki, ne kara resors, ne citas iestādes. Vagoniem dokumenti līdzī nēnāk un no galvas arī neviens nekā nevar pateikt. Ja griežamies pie dzelzceļu ierēdņiem, staciju dežūrantiem un prasām, lai sastāvus sūta uz ziemeļiem vai austrumiem, tad ierēdņi aizbildinās veikli norādot uz visdažādākiem iemesliem. Visbiežāk dzirdam, ka neesot lokomotīvu. Dažas stacijas aizbildinās ar to, ka ziemeļu un austrumu virzienos dzelzceļu mezglī vilcienus nepieņem. Bieži izskan neapmierinātība ar strādniekiem un zemākiem dzelzceļu ierēdņiem, kuri esot tik izlaidušies, ka nevienu vairs neklausot, darbā esot ļoti pavirši, slinki, un ka tādēļ darbu veikt Maskavā neesot iespējams.

Ne staciju priekšnieki, ne mēs nezinaim kā sagādāt ziņas par vagonu kravām. Uz platformām stāv lielpabali un vezumnieku mantas. Tos pavirši saskaitām paši. Bet kas atrodas cietos vagonos, — kuros guļ patronas un šautenes, kuros cukurs un kuros sasisti pudeļu stikli — mēs konstatēt nevaram.

Mums nav nekādu norādījumu par mūsu tiesībām un pieturas punktiem. Mēs nezinaim, kas mēs esam attiecībā uz staciju priekšniekiem un komendantiem. Mētājamies no vienas piestātnes uz otru, traucējam ar savu apjukumu

dežūrantus, bet lietišķi ko darīt nevaram. Mēs neuzdrošināmies pat noraut vagoniem plombes, jo dzelzceļnieki mums to neatļauj, piedraudēdami ar atbildības uzlikšanu mums. Nezinām ko drīkstam un ko nē. Pie tādiem apstākļiem nevar būt runa par darbu kā tādu.

Komisāriāts mums padomus nedod un arī pats «soldat Muralov» ne velna nezina un nesaprot. Ko mums darīt?

Janka metas uz apspriežu sasaukšanu. Viņš kā virspilnvarotais pār pārējiem liek sanākt mums kopā katru dienu un «izlemt» kā izkustināt Maskavā no vietas neizkustināmos vagonus.

Apspriedēs iepazīstos ar pārējiem palīgiem. Tie, izrādās, komplektējās no «Iskolastrela» aprindām, no sarkaniem strēlniekiem. Nav ne mazāko šaubu, ka tie nāk no rotu šūniņu aprindām. Viņu krasiē politiskās neiecietības uzskati norāda uz vakarējo dezertieru noskaņojumu. Šie, katrā ziņā, agrākie vezumnieku ideologi apspriedēs demonstrē vienīgi «politiku». Viņi piekrīt Jankas principiem: visu kārtot tikai ar revolvera palīdzību. Dižojas ar varonību apspriedēs, bet stacijās savus draudus izvest baidās. Atgadās, ka Janka draud dežūrantiem ar nošaušanu, bet tie mierīgi pieceļas un piedāvā savas vietas «varonīgajam komandierim». Lai tad šaujot pats sevi!

Apspriedēs Janka ar palīgiem komunistiem met zibeņus, bet... Maskavas mezgla sastrēgumi kā aug, tā aug ar katru stundu. Runāšana nelīdz. Parasti runas izbeidzas ar to, ka visi sēžamies pasažiervilcienos un braukājam pa stacijām «vācot informāciju». Vairāk darīt nav iespējams. Chaotiskais dzelzceļu stāvoklis prasa nopietnu sistematisku restaurēšanas darbu.

Arī manas cerības, pildīt savienības norādījumus un sūtīt kravas uz norādītiem punktiem, zūd. Es ceļoju no vienas stacijas uz otru vienīgi tādēļ, lai rādītu «priekšniecībai», ka darbā esmu. Tik un tā skaidri var just, ka lielinieku gals stāv durvju priekšā, un ja viņus gāzīsim, tad iesim strādāt atkal savā speciālitātē, bet uz dzelzceļiem sūtīsim inženierus. Ar tādu apziņu staigāju no viena dežūranta pie otra un no

komandanta pie komandanta. Gadas ar vienu otru iepazīties. Dažā komandantā jau saskatu virsnieku un staciju pricksnieki, liekas, ne visai simpatizē lielinieku uzurpātoriem.

Ar katru jaunu dienu šie cilvēki paliek tuvāki, kamēr sev par lielu pārsteigumu iegūstu dažus norādījumus, kas liek domāt, ka visi dzelzceļu darbības traucējumi tiek radīti mākslīgi. Es nopietni sāku ticēt, ka visu chaosu pa lielākai daļai rada bijušā «Vikžela» atbalstītāju sabotāža. Tas ir kaut kas jauns.

«Vikžels» — augstākā dzelzceļnieku organizācija, kura apvieno dzelzceļniekus un kuras rokās faktiski atrodas visi Krievijas dzelzceļu likteņi, arvien ir reaģējusi uz notikumiem vai nu ar savu atbalstu jeb ar lietas traucēšanu. Kad Korņilovs gribēja iet uz Pēterpili savaldīt lieliniekus, tad «Vikžels» lika šķēršļus karaspēka transportēšanā. Lielinieku sacelšanās laikā «Vikžels» aizturēja palīgpēkus, kādus ģenerāļi Duchonins un Valujevs sūtīja uz Maskavu un izlēma tos laist karaskolai palīgā tikai tad, kad lielinieki savus pretspēkus Maskavā bija jau sakāvuši. Un gadījums ar caru, kad viņš tika atstāts strupceļā Dno stacijā — vai nebija «vikželistu» darbs?

Tiešām, dzelzceļnieki, ja vien viņiem iepatīkas, spēj darīt daudz.

Pēc noteiktiem izskaidrojumiem prasīt nevaru, kādēļ pakāpeniski ievēlu dažus no izskata un izturēšanās man pieņemamākus ierēdņus politiskās sarunās. Neviens neuzdrošinās otram uzticēties, tomēr tas vēl nenozīmē, ka mēs neatrodam kopīgu, uzmanīgu valodu. Es nevaru būt atklāts pret noteikti pretlielnieciskiem ierēdņiem, bet varu tendenci nostādīt šādi: Vāci uzbrūk Krievijai, viņi var iet arī vēl tālāk. Mūsu sastrēgumi dzelzceļu mezglos dos ienaidnieka rokās lielu materiālu atbalstu. Vāciem paliekot stiprākiem nav izslēgta viņu uzvara pār sabiedrotiem. Uzvarot Eiropu vācu Vilhelms paliks par likteņa noteicēju pēc sava prāta. Ja Kijeva un Rīga jau vācu rokās, tad pēc uzvaras viņi paņems arī Pēterpili un droši vien vēl kādu citu apgabalu. Un tādas perspektīvas nevar imponēt Krievijai,

kāda viņa arī nebūtu — sarkana vai balta. Krievijas iedzīvotājiem, bez politisko ieskatu izšķirības, jācenšas vācu iekarošanas tieksmes paralizēt.

Un kad Briedis nākošā reizē atkal liek man pie sirds rūpēties, lai uz norādītiem punktiem ziemeļos un austrumos, sevišķi uz Kazaņas apgabala Pievolgu, tiktu sūtīti ieroči un citi kara materiāli, tad es saprotu, ka vienīgā iespēja šo darbu veikt var rasties tikai caur bijušiem «vikželistiem». Man liekas, cik «Vikžels» agrāk simpatizēja lieliniecisma veicinātājiem, tik tagad šie «valsts nervu kontrolētāji», kā mēdz izcelt dzelzceļniekus, savus jaunus pavēlniekus vairs necieš. Jāpieņem, ka dzelzceļnieki uz staciju peroniem labāk redzētu veco, nosvērto krievu žandarmerijas seržantu, nekā tūkstošiem Jankam līdzīgu komisāriņu. Katrā ziņā augstākie staciju ierēdņi savus tagadējos augšgala kungus visā klusībā piemin tikai ar lāstiem. To saredzēt nav grūti.

Es uzmanīgi vēroju, kamēr izvēlos kādu, pēc maniem ieskatiem, drošāku stacijas priekšnieka palīgu un sāku to pamazām apvārdot. Izrunājamies gan šā, gan tā, līdz puslīdz saprotamies. Viņš, liekas, nojaus vēl vairāk nekā sākumā to varēja paredzēt. Nav slikti. Ja viens tāds mezgla kustības rīkotājs manām vajadzībām simpatizē, tad nepārprotami, ka pie šī darba viņam nenāksies grūti piedabūt arī pārējos. No svara, lai sabotāžas izvedēji zinātu, kas darāms nekomunistu labā un tad, droši vien, kvalificētie speciālisti piespiedīsies atrast iespēju vienu otru vērtīgāku sastāvu nosūtīt uz turieni, kur man tas būtu vajadzīgs.

Atvadoties, stacijas priekšnieka palīgs pietiekoši pārlicinoši man nosaka: «būs jāpiespiežas» — «priģotsja podnažak».

Es saprotu, ka nu var sagaidīt Maskavas dzelzceļu kustībā atsevišķas pārmaiņas. Mana priekšnojauta vēsta, ka tagad esmu uz īstā ceļa.

Un tiešām. Otrā dienā es ar lielāko labpatiku vēroju kādu manevrējošu lokomotīvi, kura vienā Maskavas dzelzceļa mezgla stacijā ar nepieredzētu neatlaidību velk laukā no sastāvu sastrēgumiem atsevišķus vagonus un liek tos rindā, acīmredzami, nosūtīšanai kādam īpašam nolūkam.

Janka savā laikā prasīja, lai viņa rīcībā dotu vismaz vienu lokomotīvi, bet arvien izrādījās ka tādas nav. Un šodien — cik veikli viņa ložņā pa nepārredzamām vagonu rindām un cik dzīvi un skaļi atbild uz katru veikli padoto pārmijnieka svilpes signālu.

«Biedri, dzelzceļnieki, vai nepateiksiet ar ko vagoni krauti?»

«A, velns viņu zin,» atbild man nekaunīgais pārmijnieks un pametis uz mani tādu skatu, it kā es būtu viņa visbriesmīgākais ienaidnieks, uzlec uz lokomotīves kāpēm un tādā pat steigā kā strādājis, aizbrauc, lai savu niršanas darbu vagonu jūrā turpinātu.

Es apskatu izzvejotos vagonus. Tie stāv bez plombēm. Jā, kā gan lai dzelzceļnieki sataustītu vagonus ar vajadzīgām kravām?

Un atrāvis vaļā vienu vagonu, vēl vienu, vēl dažus, lai redzētu kas viņos ir, es jūtos apmierināts. Viņi slēpj sevi tikai to, ko vajaga man.

Lūk, ko nozīmē «vikželisms»!

9. Trocka un Muralova štābi. Jankas «bumagas».

«... Leņins — «cars», Trockis — armijas politiķis, autoritāte un šefs, bet darba darītājs — Aralovs, papildināts ar «zaldāta» Muralova «oktobra varoņa» populāritāti...

.. un daudz cietusē darba verdzene metas ar diviem maziem kulaciņiem uz Jankas komisārisko augumu un dod ko māk...»

Nav noslēpums, ka kopš lielinieku uzvaras pār Kerenska pilsonisko valdību, lieliniecisma pārņemtā kareivju masa lielā vairumā pamet savas karaspēka daļas, lai dotos uz aizmuguri, uz mājām. Viņu papildina veco cara laiku dezertieru bari. Tādu vien vesels miljons. Daudzi vēl gan no šādas patvaļas atturas, jo kas zin, vai nenāksies par to atbildēt.

Bet tad, 1918. g. 1. janvārī, nāk lielinieku valdības dekrēts, ar kuru rēgulāro armiju atlaiž mājās. Tās vietā lielinieki

paredz dibināt brīvprātīgo «strādnieku-zemnieku» armiju. Sakarā ar to, bez jau agrākiem aizgājējiem no frontes un pārpalikušām karaspēka daļām, dodas savās atkāpšanās gaitās arī vēl neizklīdušās krievu armijas atliekas. Visi tie dodas uz valsts iekšieni, tuvāk centriem. Karot apnikušo ir daudz, un, atsevišķi runājot, tādu ne mazums salasās mūsu Maskavas apgabalā.

Karot negribētāju plūdi pārņem visas guberņas. Rodas «tautas staigāšana», rodas milzīga ļaužu kustība, ko veido desmit miljoni liela, nesenās pretvācu frontes cīnītāju jūra. «Uz aizmuguri!» viņu lozungs. Bez plāna. Bez sistēmas. Pārpildīti vilcieni, šauteņu stobri pie lokomotīvu vadītāju un staciju dežurantu krūtīm — tādi skati tagad ikdienišķā parādība. Līdzās chaosam patvarības un viss cits, ko piesavinās neapzinīgu ļaužu pūlis, ja tas palicis bez vadības, bez stingrākiem grožiem.

Stāvoklis nenormāls — to saprot visi. To neredzēt nevar arī lielnieku kara iestādes un... rezultāti neizpaliek.

Kā zināms, Maskavas kara apgabala komisāriāta priekšgalā stāv Muralovs. Komisāriāts sadalās atsevišķās daļās, kuru priekšgalā tāpat nostājas ievērojamāki komūnisti ar nopelniem oktobra apvērsumā. Katrai daļai savi uzdevumi.

Vecās armijas likvidēšanas kustību vēlas ievadīt plānveidīgākās sliedēs pie Muralova komisāriāta nodibinātā īpašā demobilizācijas daļa ar kādu Prozorovu un Degsbachu priekšgalā. Nodaļa tādām nolūkam nodibināta un par pienākumu viņai augstākā lielnieku vara uzlikusi uzraudzīt dzīvo bijušās armijas spēku un uzdevusi rūpēties, lai pievāktu kara mantas, kas paliek pāri pēc agrāko mantu sargātāju izklīšanas.

Ļaužu daudz — rūpes par viņiem lielas, bet ne mazākas galvas sāpes demobilizācijas daļai rada armijas nedzīvais inventārs. To piedzīvo gan Prozorovs, gan Degsbachs jau janvāra un februāra mēnešos. Viņiem neklājas viegli. Tomēr kaut kā vēl iztiek, kaut kā vēl samierinās. «Gan jau uz vecajām drupām sabūvēsim visu jaunu,» mierina sevi lielnieki. Un tiešām, vai viņu izdoma slikta?

Šādi motivējot nav grūti attaisnot katru lielinieciskās morāles visnemorāliskāko sadzīves parādību. «Gan jau,» saka lielinieki 1917. g. novembrī un decembrī, vēl 1918. g. janvārī un februārī. Bet martā?

Kijeva beigta. Vācu-austriešu karaspēks virzās vēl tālāk. Okupācijas daļas pilnā karciviskā kārtībā. Un vai komunisti būs tie, kas spēs vācus aizturēt? Vācu-austriešu okupācijas spēki ieņem visu Krievijas dienvidus daļu līdz pat Kubaņai, atņem lieliniekiem veselās 9 guberņas. Lielinieki domā, ka vāci ies vēl tālāk. Arī rietumos un ziemeļrietumos vācu aktivitāte acīm redzama un rokām taustāma. Rīga jau kritusi. Arī Cēsis un Valmieru vāci ieņēmuši 20. februārī, Rēzekni 21. un Valku 22. februārī. Vāci iet uz Pleskavu. Viņi apdraud pat Pēterpili, apdraud tik nopietni, ka 7. martā lielinieki spiesti uzsākt Pēterpils evakuāciju, bet 12. martā lielinieku augstākā valdība — Tautkomisāru padome spiesta pārcelties uz Maskavu.

Lielinieki nezina: ko īsti vācieši sadomājuši darīt. Tādi izrādās viņu vakarējie draugi un sabiedrotie! Bet ko viņiem padarīsi? Vienīgā izeja vērot un gudrot, lai glābtu, kas glābjams. Kaut arī vismazāko. Tā lielinieki, sākot ar marta mēnesi, piedzīvo nepatīkamu vilšanos.

Arī daudzīnātais Brestas miera līgums 3. martā norāda, ka vāci nedomā lieliniekus žēlot. Miera līgums parakstīts tāds, kādu vāci to nodiktēja, bet karš ar to neizbeidzas. Pretējā puse, vāci, atņem lieliniekiem apgabalu pēc apgabala. Cerēt uz vācu draudzību pēc tam, kad būs okupēta pati Maskava? Taču nē! Ko darīt! Un lielinieku varas vīri nospriež: jāparedz visļauņākais. Jāpieņem, ka ienaidniekos pret tiem nostājas visa pasaule. Nav iemesla cerēt uz draugiem no ārienes, bet jāpadomā par to, kā savas galvas no ripošanas (un tāda ripošana notiktu, kāds ārējs karaspēks Krieviju arī neieņemtu) pasargātu pašu spēkiem.

Krievijas lielinieciskā virsvadība, visu labi pārlikusi, nāk pie ciešas pārlicēības ķerties pie darba, lai ja ne tūliņ šodien, tad tomēr vistuvākā nākotnē radītu sev spēku, kas pašu mājas pasargātu no pārsteigumiem turpmāk. Konkrēti lielinieku valdība nolemj:

1) likvidēt chaosu, kas, vāciem virzoties zemes iekšienē, ar katru dienu paliek nepanesamāks;

2) radīt sev kaujas spējīgu armiju un

3) attiecībās ar ārvalstīm, kaut arī tās piekoptu okupācijas politiku, būt uzmanīgi iecietīgiem, bet katrā izdevīgā gadījumā, kur tas būtu iespējams, pret tiem izdarīt visdažādāka veida kaitēšanas darbus (tam piedod formulējumu: «pasīva pretošanās»). Šo taktiku pielietot bez izņēmuma, arī pret Krievijā iebrūkošiem vāciešiem.

Tā tad lūzums, spilgts pagrieziens. Kamēr varas augstumos tie nāca ar vācu atbalstu, tikmēr varas nostiprināšanas posmā iepriekšējos palīdzētājus pieskaita ienaidniekiem. Faktiski tas ir jau kara stāvoklis ar vāciem. Vēl gan, protams, bez paša kara. Nav slikti kaut vai tā. Kādēļ? — par to turpmāk, bet tagad par pašu chaosu, kuru pastiprinātā kārtā rada gan ļaudis, gan kara mantas, kas tagad nāk no visām pusēm, sevišķi no Ukrainas uz valsts iekšieni, uz Maskavu.

Nodibinoties Ipašam Jankas sastrēguma likvidācijas institūtam, mēs «likvidatori» tiekam padoti Kara komisāriāta demobilizācijas daļai. Par mūsu tiešo priekšnieku līdz ar to jāuzskata Degsbachs. Nākošais, pēc pakāpes, priekšnieks minētais Prozorovs, pēc viņa Muralovs, tālāk Aralovs — Tautas kara komisāriāta — kara ministrijas — operatīvās daļas vadītājs, vēl tālāk pats Trockis un Ļeņins.

Tā tas skaitās oficiāli, bet īstenībā mūsu dzelzceļu kravu pārzināšanas darbs, kā viens no visnopietnākiem kara komisāriāta uzdevumiem chaosa likvidēšanā, par mūsu priekšniekiem izvirza tieši Muralovu un Aralovu. Viņu zināšanā atrodas abi lielie Maskavas komisāriāti-štābi un visus nopietnākus kara mantu novietošanas jautājumus grūti izšķirt kādam citam. Ļeņins un Trockis šinī gadījumā nekādu lomu nespēle, jo viņu vārdā rīkojas un visas operācijas izdara Aralovs. Ļeņins — «cars», Trockis — armijas politiķis, autoritāte un šefs, bet darba darītājs — Aralovs, papildināts ar «zaldāta» Muralova, «oktobra varoņa» popularitāti.

Šāda izveidojas buķete, ar kuru man, maznozīmīgam «likvidatoram», nākas sadurties gandrīz ikdienas.

Parasti štābā ierodos rītos. Tas pastāstu vispirms Degsbacham par iepriekšējās dienas darba rezultātiem. Degsbachu arvien interesē: vai pasažiervilcieniem draud apstāšanās, jeb nē.

Sauņemis labvēlīgu atbildi, viņš parasti apmierinās un turpina savas nodaļas tekošo papīru darbu.

Bet gadas Degsbacham kādreiz jautājumi, kuri rada lielas galvas sāpes. Tādos gadījumos viņš aiztur mani komisāriātā ilgāk, un man jāpalīdz kārtot viņa demobilizācijas lietas. Uz stacijām tādās dienās nebraucu, bet rīkojos turpat pa Trocka apakšiestādi. Sākumā tas notiek reti. Bet tad arvien biežāk un biežāk, kamēr nonāk tik tālu, ka visus sarežģītākos jautājumus Degsbachs un Prozorovs bieži vien atstāj manā zināšanā. Vēl vairāk — pēc tam, kad man arvienu pagadas kādu papīru kaudzi izkārtot sekmīgāk, viņi mani pat pieskaita štāba uzticamības personām. Par to pārlicinos pie sekošiem apstākļiem.

Lieliniekiem pie varas nākot, visās Krievijas malās savairojas daudz un dažādas pārvalžu iestādes. Nodibinās guberņu, apriņķu, pilsētu, miestu un pagastu padomes, nodibinās visāda veida komitejas, tribūnāli, visādas «apkaršanas» komisijas u.t.t. Neaprobežotās «brīvības» apgaroti, šo iestāžu vadoņi nodara ne mazumu pārestību vietējiem iedzīvotājiem. Šie vīri netic, ka viņu varai var kādreiz rasties arī traucējumi. Tomēr pienāk laiks, kad varas vīrus uz vietām pārņem pānika. Nāk gadījums ar jau zināmo vācu ieiešanu Ukrainā. Krievijas dienvidus provinču lielinieki, ieraudzījuši vācus, bēg no vācuukraiņu karātāvām, un savu noziegumu apziņas vajāti, sakrīt uz kakla Maskavas valdībai. Citur viņiem glābiņa nav. Vāciem uz priekšu virzoties, Maskavā sabrauc visi dienvidus Krievijas guberņu komisāri, gan lielākie, gan mazākie, un prasa, lai Maskavas valdība apbruņo viņu guberņu komunistus ar ieročiem, lai tādējādi it kā radītu šķēršļus vācu okupācijas operācijai.

Šādas prasības ienāk pie Degsbacha kaudzēm, un katru dienu ierodas neskaitāmi delegāti, lai savas prasības apliecinātu mutiski. Prasītāji arvien gadas ļoti neiecietīgi, un štābu, vārda pilnā nozīmē, terorizē. Rodas stāvoklis, no kura mēs, demobilizācijas daļā, izejas vairs neredzam.

Atteikt un ieročus nedot — kas zin — vai būs pareizi. Dot arī nevaram, jo tādu mums nav. Es saku, mums nav. Visā visumā Krievijā ieroču papilnam, bet mums tādu nav tādēļ, ka par ieroču atrašanās vietām štābam trūkst jebkādu ziņu. Zinām vienīgi tikdaudz, ka ieroči atrodas dzelzceļu stacijās — vagonos. Bet cik, kur un kādās vietās, tas mums visiem miglā tīts. Ja dzelzceļnieki kaut ko uziet, tad tā viņu darīšana, bet mēs pagaidām nekādas lielākas apbruņošanas operācijas izdarīt nevaram. Atbildēt delegātiem ar «jā» mēs negribam un atbildēt ar «nē» — neuzdrošināties.

Es personīgi pieturos pie ieskata — atteikt, jo pēc man dotām Brieža direktīvām mans uzdevums ir tas, lai kara piederumi ietu uz ziemeļaustrumiem un ne otrādi. Bet vai tādas domas es drīkstu pārvērst valodās? Mani, kā virsniēku, nenoliedzami var noturēt par draugu «baltajiem», par «kontr-revolucionāru». No tā man jāsgargās kā no uguns.

Tā mīņājamijs uz vietas kā viens, tā otrs, kamēr beidzot delegātu spiedienu neizturam. Neiztur arī Prozorovs. Viņš, galīgi pārdusmojies, pasauc mani un aicina sev līdz pēc padoņa pie paša Trocka palīga Aralova. Kādēļ gan nē? Labprāt eju viņam līdzi. Jāredz kā īsti izskatās tur.

Aralova štābs atrodas tanī pašā namā, kur strādājam mēs, tikai vienu stāvu zemāk. Pie Aralova koncentrējas visi armijas operāciju pavēdieni, kādēļ šis stāvs vienmēr stingri noslēdzies sevī, un svešas, mazāk uzticamas personas savā tuvumā necieš. Protams, Prozorovam ieeja atvērta bez traucējumiem. Tā nu mēs abi kāpjam pa trepēm lejā, lai iekļūtu nepicejamā, lielnieciskās Krievijas noslēpumiem aizplīvurotā, aktīvās armijas sirdī.

Savāda gan izjūta. Niknākās pretlielnieciskās organizācijas uzticības persona dodas uz turieni, kur tā sagaidāma vismazāk. Atgadas tak dažreiz līdz asarām jociņas lietas. Es, kaut vai tikai viens pirkstiņš, tomēr Savinkova rokas, un — paša Trocka štābs! Kā gribiet, — bet tā jau ir pārgalvība. Vismazākās aizdomas, un otru rītu es vairs nesagaidīšu. Tas mazliet uztrauc, bet nav laika nervozēšanai.

Durvis atcērtas un mēs ar Prozorovu esam ļoti lielā istabā. Savāda telpa, savāda iekārta. Pirmais, ko redzu, uz grīdas

milzīga lieluma karte un virs tās, uz ceļiem nometies, kāds salicis stāvs ar zīmuli rokās. Tas Aralovs, Trocka palīgs operatīvās lietās.

Pamanījis ienācējus, viņš pietrūkstas un, liekas, izbrīnījies par pārgalvīgo traucējumu, gatavojas kaut ko jautāt. Bet Prozorovs tam vēribu nepiegrīž. Viņš pamet ar galvu uz manu pusi, nosaka «tas mūsējais», un tūliņ klāj vaļā par dienviņus delegātiem.

«Vajadzētu vienādi, vai otrādi izšķirties,» nobeidz Prozorovs.

Pa visu runāšanas laiku arī es vienu otru reizi tieku pie vārda. Nolasu Aralovam pat veselu referātu par apstākļiem dzelzceļu stacijās un vēroju, ka saistu pie sevis augstā lielnieka labvēlīgu uzmanību.

Tad, izmetis dažus soļus pa lielo istabu, un nedaudz padomājis, Aralovs strauji pagriežas pret mani un noprasa:

«Jūs kā domājat? Dot vai nedot?»

«Nedot,» es atbildu bez stomīšanās. Un tiešām, ar ko es riskēju? Manā priekšā augstākā mērā inteliģents kungs, kuram savus ieskus, cik noprotu, varu izteikt, neriskējot tikt pārprastam.

«Pareizi,» apstiprina manas domas Aralovs, «vsjo ravno — ņemcam otdadut» — viss viens, vāciešiem atdos — mēs nospriežam. Un sāpīgo delegātu jautājumu esam augšējam stāvam nokārtojuši uz visiem laikiem.

Atvadoties Aralovs sniedz man roku kā augšējā stāva darbiniekam un sirsnība, ar kādu mani atlaiž, norāda, ka par mani Aralovam uzglabāsies savs īpašs novērtējums. Aralovs nav vāciem labvēlīgs tāpat kā es, kā mūsu pretlielnieciskā organizācija. Par to esmu pārliecināts.

Kāpjam ar Prozorovu atkal augšā. Delegāti gaida mūs ar atbildi. Bet ko citu mēs lai viņiem sakām, kā to pašu «nē»?

«Visviens, — vāciešiem atdosiet,» varam taisnoties.

Viņi iešot pie Muralova.

«Nekas nelīdzēs, mēs rīkojumu saņēmām no Aralova. Ja vēlaties, nākošā instance — Trockis.»

Nē, tas par augstu. No Trocka izvairās — to nevar iebiedēt. Trockis un Trocka štābs ir un paliek biedēklis kaut vai veselu gubernu delegācijām.

Turpmāk līdzīgi delegāti mūs vairs neapgrūtina. Raujamies ar citiem tekošiem darbiem. Daudz laika atņem kareivji, kuri pa ceļam uz mājām griežas pie mums pēc palīdzības uzturam. Tādiem rakstām zīmītes uz noliktavām ar pieprasījumu izsniegt maizi, konservus, zivis u.t.t. Lai paēd, ja zīmīte ko dod. Kad tikai tāds cilvēks aizvācas uz mājām un nemētājas pa Maskavu ar šauteni plecos. Vēl daudz mūs nodarbina štātu apstiprināšanas jaunformējamiem garnizoniem — jaunās sarkanās armijas dibināšanai. Štātu apstiprināšana ietilpst Degsbacha-Prozorova daļā.

Jauno daļu formētāji parasti nāk no seržantiem, virseržantiem un citiem zemāko pakāpju priekšniekiem. Viņu izstrādātie jauno formāciju štāti bieži gadas tik bērnišķīgi nelietderīgi, ka atliek tikai pabrīnīties, kur radušies tukšgalvji, kas tādus bezprāta cilvēkus pielaiduši priekšniekos...

Kādu dienu pie mums ierodas viens daļas priekšnieks, lai apstiprina viņa artilērijas brigādes štātus. Pēc viņa projekta visam štābam kopā ar brigādes komandieri jāsasitā tikai no trim personām. Bērnišķīgi!

Degsbachs ne par ko tādām absurdam nepiekrīt, bet nākošais, acīmredzot, brigādes «ģenerālis», paliek pie sava un ne zem kādiem apstākļiem nav pierunājams štātus «pārstrādāt».

Reti kad Degsbachs dusmojas, bet «brigādera» ietiepība viņu beidzot sanikno. Tas pietvīkst sarkans, kakla dzīslas paliek kā divi resni striķi, lūpas uz priekšu izstiepis, siekalas sprauslojot, uztraukumā drebot, Degsbachs ņemas bārt Maskavā ieradušos jaunformējamās brigādes priekšnieku. Bet mūsu priekšniekam jāatzīst, ka šoreiz nekādi izskaidrojumi oponentu pie prāta nevedīs. Viņš tamdēļ, galu galā, pamet ar roku un aiztriec iebraukušo brigādieri ratā.

«Brauciet mājā un gaidiet, kamēr būs izstrādāti štāti par brigādēm vispāri.»

Vēl ilgi viņš neaizmirst nākošās brigādes komandiera ģeķīgo saprātu.

Citādi gan Degsbachu nākas apbrīnot kā ļoti iecietīgu, sirsnīgu un lēnprātīgu cilvēku. To raksturo kāds gadījums ar jaunkundzi — daļas mašīnrakstītāju.

Viņa, gadus 20–22 veca, paskolota, ļoti pieklājīga meiča. Tikai nedaudz nervoza. Visas mašīnrakstītājas ar laiku sabojā nervus. Mūsu mašīniste strādā ļoti veikli, un es nešaubos, ka viņa godam spētu piedalīties rakstīšanas sacīkstēs, ja vien tādas tiktu kaut kur rīkotas. Strādā viņa ļoti daudz, un tomēr darba tai netrūkst. Katrs no daļas darbiniekiem, cik rakstītnepratējs tas arī negadītos, dēd štābā un iedomājas pierādīt, ka savu lietu prot ne sliktāk par «buržujiem», kā tagad apzīmē katru skolotāju cilvēku. Šie «darbinieki» bez apstājas smērē papīru veselīgiem blāķiem. Un lai «padarītam» piedotu «slīpējumu», tad visus gaiļu kāju ražojumus dod mašīnrakstītājai «izlaist caur mašīnu». Nabaga skuķis tad nu apkrāviēs «černovikiem», sit burtus un ciparus no agra rīta līdz vēlam vakaram, kamēr gar acīm dzirkstis rādās. Bet jo vairāk viņa pastrādā, jo vairāk tai mācas virsū ar jaunām prasībām. Meitene gan cieš un cieš, tomēr beidzot neiztur. Ierosmi dod mūsu augstais kungs Janka.

Janka, aizvien, kad raksta pavadzīmes, vai citus papīrus, nekad neraksta tā, lai Degsbacham nenāktos strīpot un labot. Kad Janka raksta «dokladus» — ziņojumus, tad viņš tos neskaitāmas reizes strīpo un groza. Tas jau nebūtu nekas pārmetams, bet nepiedodams ir tas, ka Janka labojumus neizdara «černovikos», bet jau uz mašīnas norakstītos «slīpējumos». Tieši tāpat kā pārējie «biedri» no tipisko «tovarišču» aprindām. Tādā kārtā mašīnrakstītāja spiesta vienu un to pašu «bumagu» rakstīt vairākas reizes. Kas to lai paciestu? Pāri visam tam vēl Jankas lielnieciski komisāriskā uzpūtība un — mūsu mašīnistei, kā jau teicu, pienāk brīdis, kad tiešām pacietības mērs kļūst pilnāks par pilnu.

Kad kādu Jankas sastādītu rakstu viņai liek pārrakstīt turpat jau vai piekto reizi, mūsu jaunkundzei pietiek. Kā satracināta pantēra, kā aizšauts zvēriņš, viņa atgrūž veco mašīnu-klabarkasti, pielēc kājās un... daudz cietusē darba verdzene, naidā pārvērstiem vaibstiem, metas diviem maziem kulaciņiem uz Jankas komisārisko augumu un dod ko māk.

Janka atlēc sāņus un tā no jaunkundzītes nagu asumiem paglābjas, bet satrauktā mašīnrakstītāja nerimstas.

«Nelieši! Nodevēji! Jūs, karātavu putni!» viņa kliedz pa visu māju. «Pēc jums brēc cilpa, kā sarkanās debesis pēc goda un taisnības, kurus jūs esat noslīcinājuši necilvēcībā! Jūs Kristus pārdevēji, Jūdāsi! Iskarioti!...»

Ilgi viņa turpina tik ļoti neieredzēto lielinieku sunīšanu. Īsts ļembasts! Tāds ļembasts, kādu vien var sacelt tik neapvaldīti atklāta lielinieku nonievāšana!

Zīmīgi, ka Jankam uz tādu «izskaidrošanos» negadas neviens vārds, ar ko attaisnot savu komisārisko varu. Pārējie nodaļas darbinieki, kā kurš prazdami, savu sašutumu izrāda gan ar pretim lamāšanos, gan ar pārmetumiem un pamācībām.

Bet Degsbachs, daļas priekšnieks, kurš tāpat spiests visu noklausīties? Kādi šoreiz viņa ieskati? Izrādās, ka šim cilvēkam nepakust neviens muskulis, neviens vaibsts, kurš liecinātu par vēlēšanos mūsu mašīnistes lēkmi iztulkot noziegumā, «kontrrevolūcijā». Nē! Nosvētījusi komūnismu visdažādākās variācijās, skuķe piesēžas atkal pie mašīnas un turpina darbu. Neviens jaunkundzi neaizskar. Un tikai pēc ilgāka laika, Degsbachs, par visu labi padomājis, atrod par nepieciešamu paskaidrot ierēdnei, lai tā pati saprotot, ka uz priekšu palikt vietā viņa nevarēsot. Nekādas apcietināšanas, nekādas tiesāšanas. Tāds ir Degsbachs:

Degsbachs, kaut gan sirsnīgs lielinieks, tomēr ne ļaunprātīgs. Viņš nav slimīgi cietsirdīgs fanātiķis. Bet par visu vairāk, man liekas, vajadzības brīdī, ja es kādreiz prasītu, lai nepretojas «mūsējiem», viņš man paklausītu bez ierunām. Ieroči pret viņu jālieto nebūtu. Patīkami, ja šādus saprāta vīrus es še rastu labi daudz.

Arī Prozorovs, cik vēroju, nav no tiem neiecietīgiem lielinieku karstgalvjiem, par kādiem bieži vien dzirdu citās iestādēs, un kādi saskatāmi arī pie mums. Interesanti, kā varētu novērtēt pārējos, t. i. Aralovu un Muralovu? Bet pasekosim tālāk.

10. Riņķa līnija. Piroksilīna draudi.

.. «Viņi nemierīgi saskatās, atvelk elpu un saņēmuši dūšu, pūš vajā to, ko visu laiku ar tik lielu piespiešanos centušies noklusēt»...

«Likvidācijas» darbos viss iet pa vecam. Nekādas sistēmas un kārtības nav. Nedaudz gan uzlabojas mūsu informācija par vagonu kravām stacijās. Ziņas par lielgabaliem un ratiem iegūstam viegli, jo šīs kara mantas parasti krauj uz platformām un viņu daudzumu nenākas grūti saskaitīt no šāda, vai tāda paaugstinājuma, no «putnu lidojuma». Pārējo ziņu iegūšana prasa lielākas pūles.

Sākumā visāda veida «statistiku» mēs sastādām vadoties no dažu staciju priekšnieku mutiskiem paskaidrojumiem. Dati, protams, tik nepilnīgi un provizoriski, ka mūsu pārskati neiztur ne mazākās kritikas.

Mēs atrodamies tādā stāvoklī, ka ja kāds mums prasītu, lai pasaka kur stāv, piemēram, viens vagonš ar šautenēm, mēs, visā mezglā tādu nevarētu uzrādīt. Šāds stāvoklis ir vairāk, kā nenormāls, pat smieklīgs.

Par šo «statistikas» jautājumu runāju ar Briedi. Viņš visādā ziņā grib panākt, lai lietu par esošām un vēl nenosūtītām ieroču kravām atrisinātu no savienības redzes viedokļa. Daži sastāvi mums vēlāmā virzienā jau iet, bet vēl lielāki mantu krājumi paliek, kā agrāk, stāvot uz vietas. Bez šaubām, to starpā jābūt vērtīgām kravām, kuras var interesēt savienību ne mazāk kā lielniekus. To ņemam vērā, un tādēļ Briedis ieteic pielikt pūles, lai par ieroču kravu atrašanās vietām es izzinātu tuvāk, t. i. tik tuvu, lai vajadzības gadījumā savienības locekļiem tie būtu pieejami bez meklēšanas un bez lieka laika patēriņa. Esot mums jābūt gataviem. Katru brīdi iespējama pavēle stāties vietās.

Liekas, apvērsuma diēna nav vairs kaut kur aiz trejdesmitiem kalniem. Acīmredzams, arī tas, ka no apvērsuma dalībniekiem sastādīsies grupas, kuras rūpēsies par ieroču pievākšanu. Šim nolūkam prasa noteiktas ziņas par mezglā kravām. Labi! Ņemšu to vērā!

Riņķa līnija Maskavā, kura savieno Maskavas mezgla stacijas, skaitās atsevišķa dzelzceļa līnija. Pa riņķi iet Īpaši pasažieru vilcieni, kas uztur sakarus starp pilsētu un apkārtni. Šādai satiksmei piemīt sava īpatnība — viņa sākas un izbeidzas vienā un tajā pašā stacijā. Tā tad ja pasažieris iesēstas vilcienā izejas stacijā, viņš, apbraucot bez pārsēšanās visu riņķi, izkāpj turpat, kur iekāpa braucienu uzsākot. Šo oriģinālo satiksmes līniju es lietoju bieži, lai vienā paņēmienā sastaptos ar visiem mezgla staciju dežurantiem, t. i., lai tanīs pāris minūtēs, kamēr vilciens riņķa stacijās stāv, «ievāktu no dežurantiem ziņas par stāvokli». Bet, kā jau minēju, šādu ziņu kopojumš neko lietišķu nedod. Tādēļ vēl kaut kas ir jādara. Palikt pie pašreizējā stāvokļa nedrīkstu. Sevišķi pēc pārrunām ar Briedi, mans pienākums noteikti prasa, lai es gādātu, ka kravu novietošanas dati rādītu konkrētāku ainu. Tā tad turpmāko soli tieši tādā virzienā! Un šinī nolūkā man atkal kaut kas ir jāizgudro.

Domāju visādi. Normālos apstākļos, bez šaubām, es liktu lai štābs ziņas pieprasa ar tālefonogrammu, jeb citādi, un man atliktos tikai nogaidīt, kamēr stacijas pēc dokumentiem piesūtītu mums visizsmelošākos datus. Bet kā lai rīkojos tagad, kad kravas stāv bez dokumentiem un kad sastrēguma milzīgo apmēru dēļ staciju priekšnieki vajadzīgās statistikās lietā ir pilnīgi bezspēcīgi? Bez tam jārēķinās vēl ar dzelzceļnieku sabotāžu. Jā, ar ko gan es esmu garantēts, ka dzelzceļnieki neatrunājas ar nezināšanu pat tanī gadījumā, ja arī tas būtu citādi? Vēl varētu rīkoties pilnīgi patstāvīgi, t. i., apbruņoties ar speciālām pilnvarām un apstaigāt visus vagonus mezglā, noraut tiem plombes un reģistrēt pēc kravām. Tāds paņēmieni būtu visapsološākais. Tomēr īstenībā šāds projekts neder. Viņš prasa neciešami ilgu laiku un šimbrīžam tas nav arī fiziski pa spēkam. Nav vajadzīgo ļaužu. Tā tad šoreiz atkal vajaga atrast kādu veiktību, tāpat kā agrāk, kad nācās gādāt par kravu nosūtīšanu.

Ieradies štābā, sāku rīkoties. Pēc mana plāna es gribu dabūt oficiālus Kara apgabala komisāriāta apkārtrakstus visiem mezgla staciju priekšniekiem ar prasību sastādīt ziņas

vienīgi par vagoniem ar šauteņu, šaujammateriālu un mezglā esošām sprāgstošo vielu kravām. Par pārējiem sastāviem es varu arī neinteresēties — tiem priekš mūsu savienības nozīmes nav. Pieturos pie ieskata, ka ja arī stacijas savus sastāvus nepārzinātu nemaz, tad tomēr atbildēt, neuzbrādot nevienu vagonu ar prasīto saturu, staciju priekšnieki neuzdrošināsies. Ja ne daudz, tad vismaz dažus vagonus, pat sastāvus, katrs stacijas priekšnieks man uzies un par viņu atrašanās vietu būs spiests paziņot. Priekš savienības būs labi, ja šādu vagonu man būs, teiksim, kaut vai piecdesmit.

Ķeros pie lietas un ne no viena netraucēts sastādu vajadzīgo rakstu tekstus. Kā pienākas «izlaižu caur mašīnu» un aiznesu Muralovam, lai viņš paraksta. Iepriekš, protams, griežos pie Degsbacha, bet kā jau arvien, viņš manai rīcībai atstāj brīvas rokas un piekrīt arī tam, lai uzrakstiem būtu iespaidīgs paraksts. Tāds «velk» labāk.

Pie Muralova eju pirmo reizi. Cik savādi ļaudis tādi lielinieki! Uz nelieliniekiem viņi kliedz un pārmet tiem viņu «buržujiskās tieksmes», bet īstenībā tāds «antiburžujis» ne labprāt atsakās no visburžujiskākām ērtībām. Tāpat Muralovs — viņš, tipiskākais lielinieku varas stutētājs, bet kādu neproletārisku kabinetu tas sev izvēlējis! Viņš nav varējis iekārtoties atsevišķā istabā, bet viņam ir radusies vajadzība pēc veselās zāles.

Liela telpa, ne mazāka par visu mūsu «demobilizācijas daļu», bet pašā vidū, kā kāds visuvarenais zeltraktuvju karalis, viens pats sēd «zaldāts Muralovs». Citās istabās ierēdņi saspiesti pa 2–3 pie viena galda, bet Muralovam lielā telpa kā plaša dienvidus stepe. Redzams, cilvēks, kurš «apzinās savu vērtību».

Man ienāk prātā kāda lieta. Gāž caru. Viņa vietā nāk revolūcionārā pagaidu valdība — tomēr vēl pilsoniska. Viņa ieceļ ārkārtēju izmeklēšanas komisiju, kurai uzdod meklēt pagātnes faktus, lai rastu iemeslus, kuru dēļ nosēdināt uz apsūdzēto sola bijušos Krievijas ministrus un vispāri valdības vīrus. Komisijā ieiet tādas personas, kā Maskavas slavenība zvēr. adv. M., ne mazāk slavenie G. un S. u. c. Komisija sastādās ātri un sanāk, lai uzsāktu darboties. Bet jau pašās pirmās dienās izrādās, ka lielākā daļa no advokātu kungiem

nevarot strādāt, iekams viņus neapgādājot ar bijušā cara galma ekipāžām. Vēlēšanās, protams, tiek izpildīta, un komisijas locekļi bez galma ekipāžām nesper vairs ne vienu soli. Agrāk lietotie tramvaji un ormaņi kļuvuši par «prastiem».

Ar «zaldātu Muralovu» tagad noticis gluži tas pats. Bez augstmaņu ērtību piedevām viņš savā elementā vairs nejūtas. Savāds lielinieks un neizprotama viņa pārgalvība. Lieliniecisms taču cīnās pret tādām tieksmēm. Kādēļ Muralovs nerēķinās ar savējo principiēm, to zina, liekas, vienīgi viņš pats.

«Tovarišč, Muralov, parakstiet, lūdzu, dažus rakstus: pieprasījumus staciju priekšniekiem,» es demonstratīvi un it kā bezbēdīgi griežos pie «zaldāta Muralova».

Jāatzīstas, ka lielā kabineta zāle ar augsto komisāru vidū man liekas tik draudoša, ka labprāt pakāptos atpakaļ. Mēs Maskavā dzīvojošie, itin labi zinām, ka Muralovs savas pavēles arvien mēdz nobeigt ar «tikš nošauts uz vietas». Viņa bargais pavēļu stils nevar neradīt zināmu nervozu izjūtu. «Tikš nošauts un vietas» — zīmējas arī uz mani. Bet tomēr — blēņas! Ja esi reiz iejūdzies, tad velc, kamēr vari. Tādēļ — tikai viens mirklis — un es atkal ieeju savā spēlē.

«Es atrodu par neatliekamu aizvākt no mezglā šautenes un sprāgstošās vielas,» paskaidroju Muralovam.

Un, neteicis ne vārda, Muralovs paraksta visus viņam pasniegtos papīrus.

Neliels pārsteigums, jo es nezinu kādēļ, biju sagaidījis lielāku runāšanu un izskaidrošanos. Bet viss notiek tik vienkārši un ātri, ka dažās minūtēs esmu ar sev vajadzīgiem rakstiem galā. Manā kabatā guļ Muralova priekšraksti visiem staciju priekšniekiem. Ko darīt tālāk? Visu apsvēris, dodos ceļā lai... sameklētu savu kluso līdzdalībnieku no «vikželistiem».

Sameklēt nenākas grūti — viņš dežūrē. Apvaicājies par sekmēm, un pārliecinājies, ka sastāvu nosūtīšana, saskaņā ar mūsu vienošanos, norit puslīdz sekmīgi, es pastāstu viņam par savu turpmāko vēlēšanos. Lūdzu viņu, lai piezvana pārējām stacijām un iegalvo, ka šis štāba uzaicinājums ņemams nopietni un lai staciju priekšnieki man vajadzīgās ziņas sagādā bez kaulēšanās. Tāds manevrs no liela svāra, jo šinī haosa

laikmetā iestādes pārpludina viena otru ar tādiem papīru daudzumiem, ka uz visiem atbildēt neviens nespēj, kaut arī griba būtu vislabākā. Sakarā ar to, visāda veida pieprasījumi un cita sarakstīšanās visbiežāk tiek atstāta bez ievērības. Ja arī kādreiz atbilde pienāk, tad ar tādu novēlošanos, ka viņai nozīmes vairs nav. Ar tādu stāvokli man jāreķinās. Es nevaru gaidīt divas nedēļas, nevaru gaidīt pat nedēļu. Atbildes man vajadzīgas pēc trim, četrām dienām.

Un bezgalīgi garajā starplaikā, līdz nākošam riņķa līnijas vilcienam, es ar savu «vikželistu» jau esmu sapraties. Mēs šķiramies kā draugi.

Ar nākošo vilcienu abraucu vēl pāri palikušās stacijas, un pie attiecīgiem mutiskiem iegalvojumiem personīgi nododu staciju dežūrantiem sagatavotos priekšrakstus. Ja es zinu, ka pēc tā vēl nāks mana «vikželista» papildus atgādinājums, tad droši varu cerēt, ka noteiktā laikā vismaz daļa no manas prasības būs izpildīta.

Un tiešām, neesmu maldījies. Noteiktā dienā, abraucājot riņķa līniju, saņemu no katra dežūranta speciāli priekš manis sagatavotu «statistiku». Daži, t. i. mazāko staciju priekšnieki sniedz pat pilnīgi noteiktas ziņas par visiem stacijā gulošiem sastāviem. Pārējie — cits vairāk, cits mazāk — sniedz tikai prasīto.

Visumā tomēr esmu ieguvis ne tik vien datus par ieroču un šaujammateriālu atrašanās vietām pēc vagonu un ceļu numerācijām, bet manās rokās tagad atrodas pietiekoši izsmelošs pārskats par mezgla sastrēgumiem vispāri. Daži staciju priekšnieki sniedz ziņas pat par vagoniem ar vecām lupatām, dzelzīm, caurulēm un vispāri par kravām, kurām nekādu vērtību nepiegriežu. Priekšnieki strādājuši nopietni. Par to viņiem lielākais paldies. Jo interesantas ziņas esmu ieguvis par sprāgstošām vielām, par tām, kuras lieto spridzināšanas darbos. Tā tad manās rokās nāk ziņas par piroskailīnu un dinamītu.

Atliek vēl ziņas sakārtot. Tas nenākas grūti.

Vienam manam ziņojumam (Maskavas komisāriātam) pietiek ar vagonu skaitu pēc kravām un pēc stacijām. Otrais ziņojums — pulkvedim Briedim — prasa datus pēc kravu

atrašanās vietām, resp. vagonu un ceļu numerācijām. Tas prasa darbu jau nedaudz vairāk, tomēr arī tikai nedaudz, jo savienība interesējas galvenām kārtām par šautenēm un šaujammateriāliem. Vajadzīgie pārskati tiek sastādīti un «balance» uzstādīta.

Protams, par stāvokli vispirms ziņoju Degsbacham. Bet atkal tāpat kā parasti Degsbachs ziņojumu vienīgi pavirši pārskata un noraida mani pie Muralova. Kamdēļ gan neiet? Mēs tagad esam jau paziņas.

Labi izpildīts darbs, vērtīgas ziņas, uzticēšanās u.t.t., kas lai traucētu, ka mēs ar Muralovu sāpīgo mezgla sastrēguma jautājumu apspriežam tuvāk.

Un tiešām, ar Muralovu šoreiz saruna iznāk garāka. Noskaidrojas, ka viņš pretēji maniem līdzšinējiem paņēmieniem (sastāvu nosūtīšanai uz citiem Krievijas centriem), pieturas pie ieskata, ka Maskavas mezgla kravas, vismaz vērtīgākās, un jo sevišķi bīstamās kara mantas, t. i. sprāgstošās vielas, jāizkrauj tepat Maskavā un jānovieto pa speciālām, Maskavā pastāvošām noliktavām.

Pret to man grūti iebilst. Es taču jau pagājušā reizē Muralovam ieteicu to pašu speciālo vērību vienīgi šīm kravām.

Brīdinoši Muralovam liekas skaitļi par piroksilīnu un dinamītu, protams, arī skaitļi par lielgabalu lādiņiem. Nav mums nekādas drošības, ka milzīgā sastrēgumā, kurā netrūkst arī vagonu ar vilnu, pakulām, eļļu un petroleju, nevarētu tīši vai netīši izcelties uguns, un tādā gadījumā sprāgstošās vielas un šaujammateriāli aizietu bojā un prasītu lielus upurus.

Nemot vērā tādu, pietiekoši nepatīkamu situāciju, Muralovs daudz nedomājis izšķiras par kaut ko citu. Viņš nolemj sasaukt uz apspriedi visu Maskavā esošo tehnisko daļu priekšniekus un Maskavas kara mantu noliktavu pārzinātājus, lai šīs apspriedes dalībnieki noskaidrotu jautājumu par palīdzību sprāgstošo vielu pievākšanā. Nav slikti. Gan jau gadīsies kaut kas arī priekš manis — nodomāju. Un labprāt pievienojos Muralova projektam.

Apspriedi sasauc jau nākošā dienā. Kā pārstāvis no štāba uz apspriedi tieku komandēts es.

Piedalāties šīnī oriģinālā sanāksmē cilvēku piecpadsmit. Vajadzīgās direktīvas apspriedes dalībniekiem Muralovs devis pats. Mans pienākums — sekot apspriedes gaitai un uz katru izlemjamo jautājumu dot savu slēdzienu vai nu ar lēmuma sankcionēšanu, vai ar viņa nokritizēšanu. Par laimi neviens jautājums nekādas domstarpības starp mani un pārējiem komisijas locekļiem nerada.

Izrādās, kā ziņo sapulcējušies, Maskavas sprāgstošo vielu noliktavas jau sen tik pilnas, ka attiecīgo daļu priekšnieki ilgāku laiku jau meklējot ceļus, kā noliktavas (un līdz ar to Maskavu) no sprāgstošām vielām atbrīvot. Nevien dzelzceļus, bet vispirmā kārtā atbrīvot pašu Maskavas pilsētu. Par sprāgstošo vielu daudzuma palielināšanu pilsētas noliktavās apspriedes dalībnieki nevēlas pat runāt. Noliktavas pārpildītas — tas viss.

Mēģinu atrast vēl kādu pieturas punktu ziņojuma apgāšanai. Dzirdētie apgalvojumi man vēl nekā nesaka.

Bet tad apspriedes dalībnieki, redzu, sakustas kā elektrizēti. Viņi nemierīgi saskatās viens ar otru, atvelk elpu, it kā nupat būtu izšķīrušies par kaut ko ārkārtīgi svarīgu, un, saņēmuši dūšu, pūš vaļā to, ko visu laiku ar tik lielu piespiešanos centušies noklusēt. Jā, viņi riskēs ar savām galvām, ja savā neuzmanīgā atklātībā būs radījuši uztraukumu vai pāniku. Nav viegli izšķirties, ja zini, ka par katru neapdomātu izteicienu un soli var nākties atbildēt «zaldātām Muralovam». Tam pašam, kura pavēles beidzas ar «nošaut uz vietas». Nav viegli. Bet lai notiek kam jānotiek. Sprāgstošo vielu noliktavu pārziņi vēlreiz saskatās un tad, kā smags akmens, noveļas no viņu sirdīm. Maskavas kara apgabala komisāriāta pārstāvim atklāti tiek paziņots sekošais:

«Maskava tā pārpildīta ar piroksilīnu un dinamītu, ka vajaga tikai notikt sprādzienam vienā vietā, lai uzietu gaisā visa pilsēta ar visu viņas dzīvo inventāru.»

Tad lūk, kā stāv lietas! Detonācija! Vienu vienīgu sērkokociņu — un no lielinieku varas nesējiem pāri paliktu vējā aiznesti dūmi. Laba ideja... Bet tomēr... ja Maskavā nebūtu tik daudz nelielinieku. Nē, neder! Jāatmet. Uz

dinamīta sēžam kā vieni, tā otri, kā lielinieki ar Ļeņinu, tā mēs pretlielinieki ar Savinkovu un Briedi priekšgalā.

Pārsteidzoši negaidītais apspriedes slēdziens izrādās pietiekoši iespaidīgs, lai mans sankcionējums nāktu par labu lēmumam — kravu pārvietošanu uz pilsētas noliktavām atlikt.

Apspriedes oficiālā daļa ar to izbeidzas.

Mēs, sapulcējušies, vēl kādu brīdi uzkavējamies un pārrunājam privātā kārtā patreizējo stāvokli. Iepazīstos ar «kollēģām» tuvāk. Visi apspriedes dalībnieki ir sastādījušies vai vienīgi no virsniekiem. Priekš manis tam liela nozīme. Šimbrīžam Maskavā virsnieks ar virsnieku drīkst runāt vēl pietiekoši brīvi. Vēl virsnieks no virsnieka nodevības bīstas tikai retos gadījumos. Tie savā starpā vēl lieliniekus neceļ, bet gan peļ.

Esmu patīkami pārsteigts par jaunrasto sabiedrību. Ievadu ar viņiem sarunas par viņu daļām un par šo daļu stāvokli. Izdibinu arī, ka šie tehnisko daļu pārstāvji neviens nav noskaņots lielnieciski. Atklāts paliek noslēpums, vai šie vīri pie pirmās izdevības būs gatavi pagriezties pret lieliniekiem, tāpat kā mēs visi, kas apvienoti organizācijā. Cik labi tas viņiem veiksies — grūti paredzams, bet savienībai viņi pretiniekos nebūs.

Tā pilnīgi nejauši esmu uzgājis sev varbūtējus līdzbiedrus nākošām gaitām. Tiešām jauki! Negaidīti interesanti risinās mūsu pretlielnieciskais pasākums Maskavas pagrīdē. Bet Briedis kādreiz šaubījās: ko gan mēs iegūšot no kādas tur «strādāšanas pa dzelzceļu sliedēm».

Pēc apspriedes dodos pie Muralova ar brīnišķīgu ziņu par lielniecisma valdības sēdēšanu uz dinamīta.

Atstāstu Muralovam sīkāk pārstāvju ziņojumus, un izsaku savu ieskatu par nepieciešamību «būt uzmanīgam ar sprāgstošām vielām». Ar to šoreiz šķiramies.

Maskavas mezgla «tīrīšanā» mēs cīnāmies kā agrāk. Sevišķi jauna nekā neredz. Bet jaunums ir gan tas, ka ar manu pēdējo ziņojumu pūš jauni vēji pašā stābā. Jāpaiet tikai neilgam laikam, un man nenākas grūti novērot, ka Maskavas kara komisāriāts par citu vairs nerunā, kā vienīgi par mūsu apspriedi un par atklājumiem, kādus viņa devusi. Maskavas

varas vīri parāda lielas pūles, lai atrastu izeju un novērstu draudošās briesmas. Mēs, «likvidātori», tagad štabā esam dienas varoņi.

Nevien Maskavas kara komisāriāts, nevien Trocka štābs, bet arī neskaitāmas citas Maskavas iestādes vairs nedomā par ko citu, kā vienīgi par Maskavas un Maskavas mezglā atbrīvošanu no sprāgstošo vielu krājumiem.

Līdz šim «likvidātori» skaitījās tikai pie Muralova štāba, bet tagad notiek, ka tādus uz mezglā stacijām sūta pat iestādes, par kuru esamību Maskavas kara apgabala komisāriāts līdz šim neko nebija dzirdējis. Uzpeld kāda transporta komiteja, kuras rīcībā it kā skaitoties visi Maskavas transporta līdzekļi, t. i. ormaņi un automobiļi. Arī viņi nu likšoties pie «likvidācijas» darbiem. Uzpeld vēl daudzas citas organizācijas, kuru nosaukumus nav iespējams atcerēties.

Šis nepazīstamās iestādes atrodam tādējādi, ka tanīs pašās stacijās, pa kurām cīnāmies mēs, Jankas vīri, sastopam arvien kādu svešu jauniesācēju, kurš arī sakās nodarbināts pie staciju atbrīvošanas darbiem. No tiem tad uzzinām, kur atrodas paši sūtītāji. Tā esam «atklājuši» vismaz kādus 5—6 pasākumus, kuri domāti «likvidācijas» nolūkiem. Uz šādi atrastām, mūsu kompetencei atbilstošām iestādēm, mēs ar Janku, katrā jaunā gadījumā, ejam nodibināt sakarus, lai mūsu vienādo uzdevumu ievirzītu kopējās sliedēs, lai nerastos tāds stāvoklis, kad vieni darītu to, ko citi jau veikuši.

Šinī nolūkā es, kopīgi ar Janku, tiekam komandēti uz kādu neizprotamu iestādi, kura, izrādās, domāta visu sprāgstošo vielu noliktavu pārzināšanai visā Krievijā.

Iestādi reprezentē ļoti dzīvs, pašapzinīgs un it kā savā raksturā neatkarīgs inženieris. Mēs ierodamies pie viņa kā Muralova delegāti — lieli «šiškas» un stādāmies priekšā kā paši galvenie Krievijas dzelzceļu kravu sastrēgumu «likvidātori».

Noprasām inženierim, vai viņš, radīdams savu atsevišķu aparātu sastrēguma likvidēšanai, domā šo lietu veikt labāk.

Nē. Tas viņam neesot ne prātā nācis. Lai turpinot vien savu darbu arī mēs. Viņš par mums jau kaut ko esot dzirdējis.

Tagad iepazīnies ar mums, tas labprāt sankcionēsot mūsu pilnvaras arī no savas puses. Tas tādēļ, lai mums vieglāk būtu sastrādāt ar viņa ļaudīm.

Inženieris, kā jau minēju, atstāj ļoti enerģiska un dzīva cilvēka iespaidu. Un tiešām! Mēs neesam runājuši vēl ne desmit minūtes, kad viņš jau diktē savai mašīnrakstītājai tekstu mūsu pilnvarām, kādas tas nodomājis mums izsniegt. Jauki!

Jankam arvien patīk iegūt kādu lieku, viņa varu izceļošu dokumentu. Un vai man būtu kas pretim, ja manā kabatā noguļas vēl viens iespaidīgs papīrs? Gan jau patruļas vai citā kādā gadījumā noderēs...

Ar patiku noskatāmies, ka inženiera mašīnrakstītāja mūsu apliecībām savā aparātā iegriež tik glītu, biezu un pirmklasīgu papīru, kādu neesam redzējuši, varbūt, kopš skolas laikiem, kad Ventspilī tādu meklēja pie Amtmaņa, vai Vittes rasēšanas darbiem. Patīkami mūs pārsteidz arī dokumenta štamps ar lielu un plašu tekstu, kuru mēs nespējam pat izlasīt. Es tikai redzu, ka no izskata dokuments ļoti iespaidīgs. Un kad baltā vieta aizpildīta ar tekstu, tad dokumenta iespaidīgums liekas tik milzīgs, ka matiem jāceļas stāvus. Kādēļ tad tā?

Tādēļ, ka teksts apliecina mums katram atsevišķi, ka mēs pārzinām Maskavas mezglu un visu Krievijas dzelzceļu sastrēgumu likvidēšanu, un visu to apstiprina kāda nekur vēl neredzēta un nekur vēl nedzirdēta piezīme:

«Padomju Krievijas vārdā, lieku priekšā visiem padoties viņa rīkojumiem.» Vēl apakšā braši paraksti un vēl jo iespaidīgāks zīmogs, neparasti liels zīmogs! Ja ņemam vērā, ka teksts uzrakstīts ar ļoti jauku mašīnu, ar labiem burtiem, tad jāsaprot, ka mums ar Janku izsniegtie dokumenti ir vispriekšzīmīgākie pēc sava izpildījuma, viselēgantākie pēc sava izskata, visiespaidīgākie pēc sava satura starp dokumentiem, kuri sastāda to milzīgo, dažādo lielinieciskās Krievijas dokumentu kolekciju, kādu neviens, ne kolekcionārs, ne arī cits kāds šā jautājuma varbūtējs pētītājs, nespētu saskaitīt un apzīmēt.

Traks inženieris ar savu diktēšanu! Un traka mašīnrakstītāja ar vēl jo trakāka dokumenta rakstīšanu!

Janka priccājas, bet es nodomāju: ja kādu grib labi pažēt, tad šāds dokuments upura kabatā kā radīts. Kam gan tādu lai rāda, kas tādu ņems par pilnu?

«Ja gribi,» es saku Jankam, «pamēģini. Es gan labāk dokumentu atdotu atpakaļ.»

Bet... kā lai apvaino simpātisko inženieri. Jāsamierinās. Varbūt, ka gadas atkal kāda iekrišana, kā toreiz uz ielas, kad Šnuka kabatā atrada revolveri. Šādos gadījumos mans dokuments gan labi noderētu. Ne jau teksta dēļ. To patruļnieki, bieži vien, lasa no otra gala. Bet iespaidu tas varētu gūt pateicoties savam izskatam, saviem brašiem zīmogiem, un inženiera pašapzinīgi un spēcīgi uzrakstītam parakstam.

Brašs gan inženieris! Pārdrošs cilvēks. Pārdrošs sevišķi vēl turpmāk, proti:

uz manu lūgumu nodot manā rīcībā sarakstu par visām sprāgstošo vielu noliktavām Krievijā, man nenākas gaidīt ne minūti, ne sekundi. Mani aicina pie kādas lielas Eiropas Krievijas kartes.

Es skatos uz šādu «ģeografiju» ne pirmo reizi — zinu visas upes, visas pilsētas no galvas. Bet ko no šīs kartes vēl nezinu, tas ir mazus karodziņus, kas sasprausti pa daudziem punktiem, un pie visa tā vēl vairākās krāsās. Ko nozīmē šāda dekorācija, tas lūk, man vēl neizprotams. Bet ilgi nav jāgaida. Uzņēmīgais inženiera kungs man visu to izskaidro: tāds karodziņš apzīmē tādu vielu noliktavu, tāds atkal kādu citu sprāgstošu vielu pagrabu.

«Vai drīkstu pierakstīt?» vaicāju.

«Kādēļ gan nē,» man atbild.

Un pēc labas pusstundas man zināmi visi uz kartes apzīmētie punkti.

«Pulkveža kungs,» jau pēcpusdienā uzrunāju savu Isto priekšnieku pulkvedi Briedi. Un uzrādījis jauniegūto sarakstu, viņam vaicāju: «vai šāds maziņš sīkumiņš Jums var būt noderīgs, vai nē?»

«Kādēļ gan nē?» dzirdu pulkveža atbildi. «Ja variet ko darīt, tad sūtiet uz šo punktu, tad uz šito un vēl uz vienu un vēl uz kādu no tādiem un tādiem...» Un katru reizi, kad pulkvedis rāda uz kartes man kādu no vēlamiem punktiem, pie katra no tiem atduras viņa labās rokas rādītāja pirksts.

Es sekoju šā pirksta gaitām pa manu noliktavu sarakstiem un redzu, ka viņš iesākas ar Ribinsku un beidzas ar Samaru. Pulkveža pirksts norāda man atkal to līniju, kuru atceros vēl no tās dienas, kad iezīmēja man ceļa virzienus kara mantām no Maskavas sastrēguma mezgla uz Krievijas ziemeļu austrumiem un austrumiem.

Pulkveža direktīvas saista manu turpmāko darba posmu atkal ar to pašu Volgas augšgalu un Volgas vidienu, kur kādreiz dibināsies pretlielinieciskā-pretvācu austrumfronte...

Apbrīnojami! Vai savas pretlielinieciskās-pretvācu gaitas uzsākot varēja prātā nākt, ka tikai dažu mēnešu laikā, no vienkārša Bakaricas sarga, liktenis man būs lēmis pretlielinieciskā pretvācu kustībā spēlēt tik izcilu lomu. Taču katrā kareiviskā pasākumā, katrā bruņota apvērsuma gatavošanā, vienā no pirmām vietām stāv ieroči, kara piederumi, kara mantas.

Bet vai nākošai Sibīrijas pretlielinieciskai fronteī, to starpā arī čehoslovakiem, nebūs liels atvieglojums, kad manis sūtītiem lieltāpvalņiem pienāks laiks runāt no Volgas krastiem? Dzīvā spēks bez ieročiem ir nulle, bet kopā ar tiem sastāda bruņas, kuras žņaus lieliniekus no Sibīrijas puses, žņaus, kamēr novājinās tos līdz latviešiem vajadzīgam nespēkam.

Daudz nākas man pakalpot Savinkova-Brieža organizācijai. Esmu priecīgs, ka man tāda izdevība sagādāta. Vāci uzvarēt nedrīkst — tas skaidrs mums visiem, bet, ka lielinieki latviešiem, kā nacijai, draugos nestāvēs, arī zināms ikvienam. Tā tad arvien uz priekšu! Pa 1914. g. uzsākto ceļu, arvien uz priekšu! Uz priekšu pa Savinkova-Brieža organizācijas cīņas plānā nospraustām līnijām.

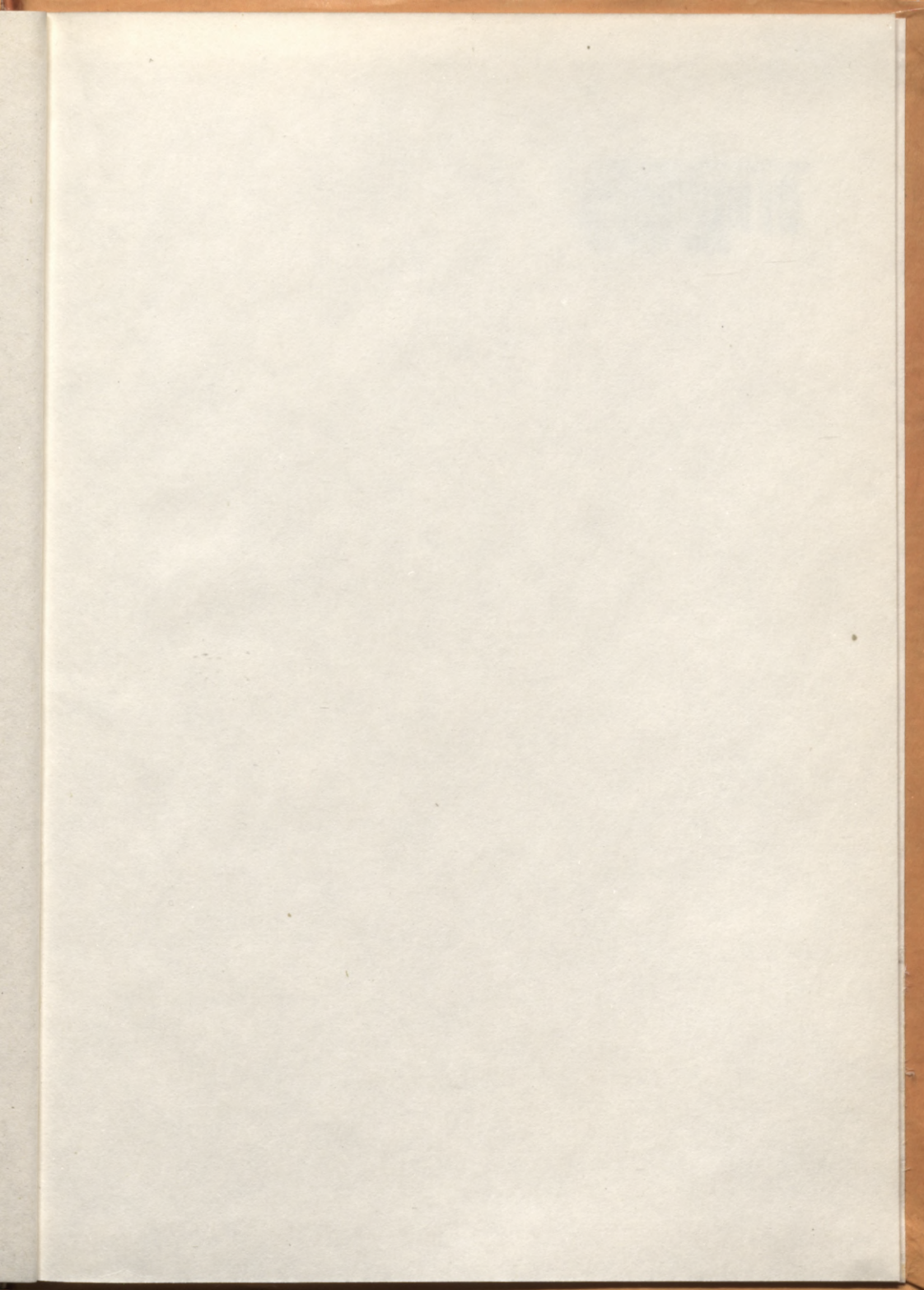
I grāmatas beigās.

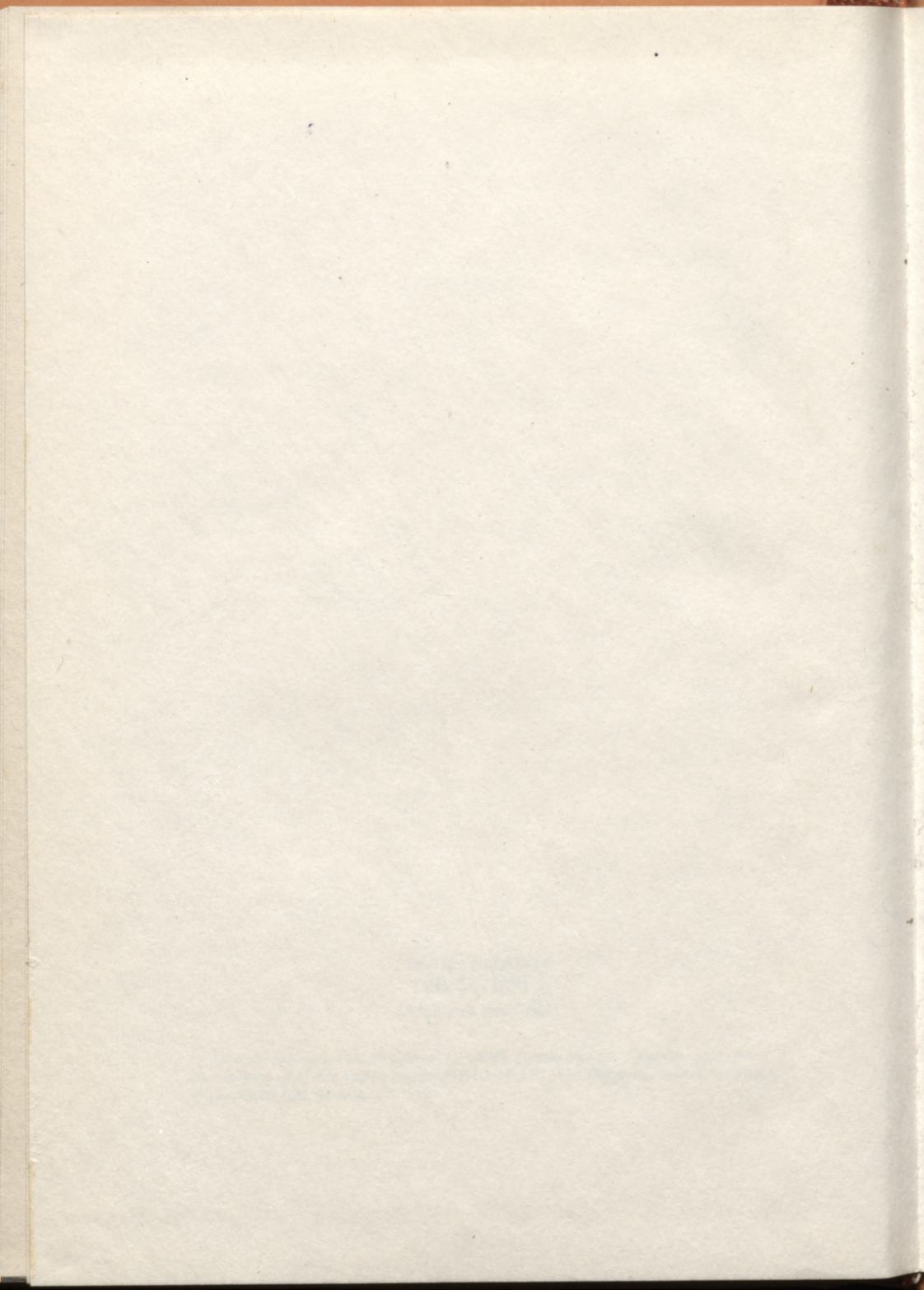
Saturs

Trīs šāvieni	5
Piektā fronte	165

Indriķis Reinbergs
TRĪS ŠĀVIENI I
(Atkārtots izdevums)

Parakstīts iespiešanai 02.03.92. Licences Nr. 000180. Formāts 60x84/16. Tipogrāfijas papīrs Nr. 1.
Ofsetspiedums. 15,81 uzsk. iespiest. Metiens 30.000 eks. Pas. Nr. 259-5. Līgumcena. Iespiests tipogrāfijā
«Rota», 226011 Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

Kontroleksemplārs

851-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306042988

93-3
L40I

TRIS ŠAVIENI...

AUTORS - INDRIKIS REINBERGS,
LATVIJAS ARMIJAS KAPTEINIS, DZIMIS 1894. GADĀ,
PIEDALĪJIES I PASAULES KARĀ.
KOPĀ AR PULKVEDI BRIEDI CĪNĪJIES PRET LIELINIEKIEM.
LATVIJAS ATBRĪVOŠANĀS KARA DALĪBNIKS,
TRIS REIZES IEVAINOTS,
APBALVOTS AR LĀČPLĒŠA KARA ORDENI.
APCIETINĀTS BAIGAJĀ GADĀ,
PAR TURPMĀKO LIKTENI ZIŅU TRŪKST...

TRIS ŠAVIENI... 1. GRĀMATA

I Pasaules karš, laiks, kad latvju vīri un jaunēkļi,
pametuši arkļus tīrumā, cēlās svētajai cīņai par savu sētu un dzimteni.
Brūk cara tronis, pēc Februāra demokrātiskās revolūcijas
oktobrī varu uzurpē lielinieki,
lai cīnītos pret tiem tiek dibināta Savinkova - Brieža kaujas organizācija...

Vēsture mīl paradoksus.
Ir sabrukusi impērija Austrumos, atdzimusi Latvijas valsts.
Barikāžu ugunsgrūka blāzmā no jauna skan varoņdziesmas
un senas leģendas.
Augšāmceļas aizmirstas un noklusētas personības.